

MINNEN

UR

SVERIGES NYARE HISTORIA,

SAMLADE

AF

B. von SCHINKEL,
Öfverste, f. d. Adjutant hos Konung Carl XIV Johan,

FÖRFATTADE OCH UTGIFNE

AF

C. W. BERGMAN.

FEMTE DELEN.

REGEMENTS-FÖRÄNDRINGEN.

(1809—1810).

STOCKHOLM, 1854.
P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

INNEHÅLL.

FÖRSTA KAPITLET.

Partierna före Riksdagens öppnande.

(Mars—Maj 1809).

Den nya konseljen. — Riksdagskallelsen. — F. d. konungens affärd till Drottningholm. — Drottning Fredrika på Haga. — Vacklande system i afseende på behandlingen af utrikes ärenderna. — Ehrenheim, Lagerbjelke och Lars von Engeström. — Major Arfvedssons resa till Åland och major De la Granges till Danmark och norra Tyskland. — Svenskarne lemna Åland. — Rysslands fredspreliminärer. — Kulneff i Grislehamn. — Nya mått och steg att påskynda freden. — Suremains beskickning till Paris och Lagerbrings till Ryssland. — Adlersparre inhändigar nyheten om revolutionen i Stockholm. — Hans farhågor. — Brefvexling mellan honom och riksföreståndaren. — Armfelts irrfärder i Mars 1809. — Intriger i Stockholm mot Adlersparre — Plan att bibehålla den gamla dynastien och det gällande regeringssättet. — Ehrenheim önskar krigets fortsättning med Frankrike. — Adlersparres märkvärdiga promemoria från Tibble. — Vestra arméens intåg i Stockholm. — Festligt emottagande. — Adlersparres och Adlercreutz' första bekantskap. — Högqvarteret i Westmanska huset. — Hertigen bifaller vilkorligt att emottaga kronan. — Den nya grundlags-kommitéen. — Omflyttningar i den högre embetsmanna-hierarkien. — Oförmodade hinder mot planen att utropa hertigen till konung. — Märkligt samtal mellan öfverste B. B. von Platen och biskop Wingård. — Armfelt och Posse i Göteborg. — Förslag till statskupp i kontrarevolutionär syftning. — Kommitéens förslag till ny grundlag. — Sinnesstämningen i Norige. — Grefve Wedel och prins Christian August. — Adlersparre och Platen täfla om att erbjuda den sistnämnde tronföljden. — Intressant samtal mellan öfverste von Platen och prinsen. — Grefve Robert Rosens afresa till kejsar Napoleon. — Underhandlingar med Ryssland, Danmark och England . . . . sid. 1—49.

ANDRA KAPITLET.

Riksdagen.

(Maj—Juli 1809).

Riksdagsplanen. — De la Granges och Rosens återkomst. — Intressant samtal mellan Rosen och Napoleon i Donauwerth. — Schwerins beskickning. — Abdikationsakten. — Märklig politisk sammankomst hos riksdrotset. — Den frisinnade andan på riddarhuset. — Första spår till opposition. — Adelsvärd, Macklean och Runth. — Vigtiga förhandlingar mellan adeln och riksföreståndaren. — Stormigt plenum den 8 Maj. — Adlersparre, riksföreståndaren, Essen och Skjoldebrand. — Den sednare bestämmer i förening med landtmarskalken regenten att tillåta ständerna på egen hand utarbeta ny statsforfattning. — Talmännen. — Riksdagens öppnande. — Plenum plenorum den

10 Maj. — Hurra för Napoleon på rikssalen. — Drottningen på Haga. — Prins Gustaf. — F. d. konungen på Gripsholm. — Major Spaldings beskickning till Ryssland och Arfvedssons till kejsar Napoleon. — Händelser på krigsteatern. — Försvarsanstalter. — Forsells resa till Christiania. — Adlersparres plan för Sveriges och Noriges förening. — Prinsens af Augustenburg tvetydiga uppförande. — Darre i Köpenhamn. — Märkligt möte mellan Posse och prins Christian. — Konstitutionsutskottets förslag till ny regeringsform. — Nya händelser på krigsskådeplatsen. — Hertigens utkorande till Sveriges konung. — Den nya regerings-personalen. — Blick på utrikes ställningen. — Underhandlingar med Ryssland. — Wedels och Darres verksamhet för Noriges öfvergång. — Krigshändelser. — Kröningen och hyllningen. — Prinsens af Augustenburg utkorande till Svensk tronföljare sid. 50—95.

TREDJE KAPITLET.

Frederna i Fredrikshamn, Jönköping och Paris.

(Juli 1809—Januari 1810).

Återblick på utrikes ställningen. — Adlersparre afgår till norska gränsen. — Brefvexling mellan svenska och ryska kabinetterna. — Stedingk och Skjöldebrand afresa till Fredrikshamn, samt Essen och Lagerbjelke till Paris. — Expeditionen till Westerbotten. — Wachtmeister och Puke. — Ställningen i Norige. — Prinsen af Augustenburg. — Danmarks fredsanbud. — Wedel och Darre. — Prinsen af Hessen och presidenten Kaas. — Bröderna Aall. — Adlersparres verksamhet för Noriges öfvergång. — Underhandlingar med Danmark. — Carl August. — Stedingks och Skjöldebrands instruktioner. — Underhandlingarne i Fredrikshamn. — Tvist rörande Åland och Kalixgränsen. — Expeditionen till Ratan. — Stedingk får nya instruktioner. — Märkligt samtal mellan honom och Alopæus. — Ställningen i Ryssland. — I hvad mån hade en lyckligare utgång af Sveriges sista krigsansträngningar förbättrat fredsvilkoren? — Fred i Fredrikshamn. — Danmarks fåfänga bemödanden att deltaga i denna fred. — Frederna i Jönköping och Paris. — Möte mellan Adlersparre och Carl August i Kongsvinger . . . . . sid. 96—127.

FJERDE KAPITLET.

Riksdagen (fortsättning och slut). — Gustavianska stämplingar. — Carl Augusts ankomst och död.

(Juli 1809 - Maj 1810.)

Riksdagen. — Orsaken till dess långvarighet. — Den Mackleanska klubben. — Kontrarevolutionär plan. — Vegesach, Båht och Pantzarhjelm. — Armfelt och presidenten Kaas. — Giftermålsförslag mellan prins Gustaf och danska prinsessan Carolina. — Armfelts afskedsansökan och brytning med Adlersparre. — Riksdags-intriger. — National-beväringen. — Konungens sjukdom. — Nya kontrarevolutionsplaner. — Societeten hos grefvinnan Piper. — Mannerheimska klubben. — Adlersparres besök i Stockholm. — Forna kongliga familjen lemnar Sverige. — Gripenwalds motion mot statsrådet. — Den s. k. De la Gardiska ligan. — Motpartiets mått och steg. — Armfelt föreslår hemligt kronprinsen Carl August att adoptera prins Gustaf. — Rykten om anslag emot kronprinsens lif. — Grewesmohlen och Rossi. — Kronprinsens resa till Drottningholm. — Hans sjuklighet. — Anekdoter. — Märkligt samtal mellan Carl August och Adlersparre. — Den forres mottagande i huf-

vudstaden. — Hans ställning till partierna. — Anekdoter. — Hvad tänkte Carl August om den af Armfelt uppkastade adoptionsplanen? — Spår till nya stämplingar emot konstitutionen. — Posse och Ruuth. — Suchtelen. — Carl XIII och grefve De la Gardie. — Armfelts resa till Ryssland. — Carl August och drottningen. — Rykten angående försök att förgifta prinsen. — *Hvarifrån* härledde sig dessa rykten? — Prinsens tanke i ämnet. — Anekdoter. — Kronprinsens resa till Skåne och död på Qvidinge hed. — Den *sanna* orsaken till hans död . . . . sid. 128—171.

FEMTE KAPITLET.

DET NYA TRONFÖLJAREVALET.

I.

Tronkandidater. — Hertigen af Augustenburg. — Konungen af Danmark. — Fursten af Ponte Corvo, m. fl.

(Maj—Juni 1810.)

Förhållande till Ryssland. — Stedingks första audiens efter freden. — Kejsar Alexanders ånger. — Vederläggning af ryktet rörande Danmarks delaktighet i Carl Augusts död. — Giftermålsförslag mellan Carl August och prinsessan Charlotte Bonaparte. — Wredes beskickning till Paris. — Hans företräde hos kejsaren och dennes häftiga utfall mot Sverige. — Amiral Saumarez. — Adlersparre och regerande hertigen af Augustenburg. — Carl XIII föreslår i statsrådet hertigen till Sveriges tronföljare. — Fredrik VI:s mått och steg. — Napoleon önskar i hemlighet sistnämnde konung. — Märkligt yttrande af hertigen af Vicence till Stedingk. — Förslag att välja danska kronprinsen prins Christian. — Ringa utsigter för prins Gustaf. — Armfelt och Stedingk. — Anekdot om Toll. — Otto Mörners resa till Paris. — Märkligt yttrande af grefve A. Fersen. — Lagerbjelkes företräde hos kejsaren i S:t Cloud. — Berättelse om Mörners verksamhet i Paris till förmån för fursten af Ponte Corvo. — Hans öfverläggningar med La Pie, Signeul och Grimoard. — Hastig teckning af furstens karakter; blick på hans föregående och förhållande till Napoleon. — De skäl, som hos svenskarne talade till furstens fördel. — Mörners första samtal med fursten. — Dennes förbehållsamma och försigtiga svar. — Wredes afskedsaudiens hos kejsaren. — Mörner och Wrede. — Furstens företräde hos kejsaren och Wredes hos fursten. — Bref från den sistnämnde till Napoleon, samt från Wrede till L. v. Engeström. — Mörners afskedsaudiens hos fursten och återresa till Sverige. — Baron Lagerbjelkes bestörtning och samtal med hertigen af Cadore. — Wredes afresa från Paris. — Festen hos fursten af Schwartzenberg och baron Ridderstolpes äfventyr . . . . sid. 172—212.

SJETTE KAPITLET.

DET NYA TRONFÖLJAREVALET.

II.

Grefve Fersens mord. — Riksdag i Örebro. — Furstens af Ponte Corvo val.

(Juni—Augusti 1810.)

Adlersparres och de med honom liktänkandes åsigter om orsaken till Carl Augusts död. — Hvarföre hopade sig misstankarne kring familjen Fersen? —

Rossi, Ugglas och Armfelt. — Opinionsklubben och arten af dess verksamhet. — Berzelius och Pontin afresa till Skåne. — Obduktions-protokollet och Collegii medici anmärkningar. — Ransakningen rörande uppkomsten till de gängse ryktena. — Uppmaningar till mord. — Klubben i Kungsbacken. — Hvad åsyftade 1809 års män med sin taktik mot grefve Fersen, m. fl.? — Fabeln om Räfvarne. — Berättelse om Berzelii och Pontins resa. — Den förres skrifvelse till archiater Schultzenheim. — Beredelser till den 20 Juni. — Carl XIII och familjen Fersen. — Statsrådet. — Silfversparre. — *Politiska* betänkligheter leda misstankarne företrädesvis mot grefve Axel Fersens person. — Fersen och J. G. Oxenstjerna. — Fersens besök på Haga den 19 Juni. — Berättelse om uppträdena i Stockholm den 20 Juni. — Granskning af krigsmaktens uppförande. — Adlercreutz, Silfversparre och gardet. — Grefvinnan Piper och drottningen. — Anekdoter. — Olika karakter af uppträdena (i Stockholm) *f. m.* och *e. m.* den 20 Juni. — Försök till myteri. — Allmänna opinionens organ. — Regnér och Grewesmöhlen. — Opinionsyttringar för Gustaf V. — Rekapitulation. — Riksdagens flyttning till Örebro. — Holsts beskickning till hertigen af Augustenburg. — Konungens af Danmark mått och steg. — Baron Selbys beskickning. — Munck af Rosenschöld. — Märkligt samtal mellan kammarherre Silfverstolpe och hertigen af Augustenburg. — Granskning af den sednares uppförande. — Baron Otto Mörners återkomst. — Gustaf Mörner, Platen och Wedel. — Partiernas verksamhet. — Carl XIII och Wrede. — Ställningen vid riksdagen. — Selby och Dernath. — Holst och Silfverstolpe. — Hemliga utskottet. — Den kongl. propositionen rörande hertigens af Augustenburg utkorande. — Fursten af Ponte Corvo efter baron Otto Mörners afresa. — Désaugiers' återkallande. — Fourniers beskickning. — Furstens af Ponte Corvo val . . sid. 213—279.

SJUNDE KAPITLET.

DET NYA TRONFÖLJAREVALET.

III.

Kronprinsens afresa från Paris och ankomst till Stockholm.

(Juli—Nov. 1810.)

Napoleon och fursten af Ponte Corvo. — Samtal mellan fursten och Lagerbjelke. — Hemligt sammanträffande hos hertigen af Danzig. — Den furstliga familjen på Lagrange. — Anekdoter. — Lagerbjelke och Napoleon. — Nyheten om valet inträffar i Paris. — Obehagliga intryck. — Napoleons hemliga känslor och aningar. — Han bemyndigar fursten att mottaga valet. — Grefve Robert Rosen. — Bref. — Svårigheter vid uppsättandet af den nya kronprinsens frikallelsebref (lettre d'emancipation). — Ledsamma öfverläggningar. — Kronprinsens afskedsföreträde. — Prins Oskar och Napoleon. — Detaljer tillhörande kronprinsens resa från Paris till Stockholm. — Giftermålsförslag mellan prins Oskar och preussiska prinsessan Alexandrina. — Kronprinsen i Köpenhamn. — H. K. H. och erkebiskop Lindblom. — Landstigningen vid Helsingborg. — Anekdoter. — Märkligt samtal mellan kronprinsen och Toll. — De la Gardie. — Ankomst till Drottningholm. — Flemings tal. — Kronprinsens besök inkognito i hufvudstaden. — Carl XIII och drottning Charlotte. — Prinsens högtidliga intåg i Stockholm. — Akten d. 5 November. — Prinsens adoption under namn af Carl Johan sid. 280—310.

ÅTTONDE KAPITLET.

Blick på den inre ställningen. — F. d. konungens irrfärder och planer. — Rörelser inom litteratur och skön konst.

(1809—1810.)

Tryckfriheten. — Gyllenborg justitie-statsminister. — Rättegångsväsendet. — Engeström och Lagerbjelke. — Förstärkningsmanskapet. — Finanserna. — Handeln. — Göta kanal. — Hofvet. — Öfverste Posses resa med prins Gustaf till Carlskrona. — Anekdoter. — Skjöldebrand och Drottningen på Gripsholm. — De förre kungliga personernas resa genom Sverige och ankomst till Tyskland. — Entusiastiskt mottagande i Lübeck. — Äfventyr i Hamburg. — Samtal mellan Skjöldebrand och f. d. konungen. — Jung Stilling. — Ankomsten till Bruchsaal. — Skjöldebrands resa till Paris. — Prinsessan Stefanie och prins Gustaf. — Gustaf Adolf och baron Stedten. — Löjligt uppträde med bankiren Haber. — F. d. konungens mått och steg att förskaffa sin son tronföljden i Sverige efter Carl Augusts död. — Hans bref till Carl XIII och prinsessan Amelie. — Baron Plessen. — Möte med drottningen i Schaffhausen. — Förhandlingar mellan ex-konungen och svenska ministern i Berlin, baron Taube. — Den förres ankomst till Berlin och samtal med Taube. — Gustaf Adolf och kapten G. — Besöket i Potsdam. — Den sistnämndes resa till Sverige. — Gustaf i Herrnhut. — Nya möten med drottningen. — Förtviflan och skilsmessa. — Gustaf Adolf i Colberg. — Bref till Carl XIII och Sofia Magdalena. — Kejsar Alexander och f. d. konungen. — Dennes besök i Ryssland och afsegling till engelska flottan. — Reuterholm och Ribbing. — Blick på de nya rörelserna inom litteratur och skön konst . . . . sid. 311—346.

BILAGOR.

N:o 1. Bref från H. K. H. Riksföreståndaren till L. v. Engeström sid. 349
2. Bref från Riksföreståndaren till kejsar Alexander . . . . » »
3. Bref från onämnd, tillhörande G. Adlersparres parti . . » 350.
4. Bref från Napoleon till Hertigen-riksföreståndaren . . . . » 351.
5. Bref från kejsar Napoleon till H. K. H. Riksföreståndaren . » 352.
6. Bref från Riksföreståndaren till öfversten baron C. H. Posse » »
7. Tillägg till general Suremains instruktion . . . . » 354.
8. Anonym skrifvelse från baron G. M. Armfelt till kronprinsen Carl August . . . . » 356.
9. Bref från friherre Gustaf Lagerbjelke till statsministern L. von Engeström . . . . » 364.
10. Bref från fursten af Ponte Corvo till kejsar Napoleon . . » 367.
11. Bref från Carl XIII till L. v. Engeström . . . . » 369.
12. Bref från kronprinsen Carl Johan till kejsar Napoleon . . » 370.
13. Skrifvelse från det s. k. exegetiska och filantropiska sällskapet till kronprinsen Carl Johan . . . . » »
14 Underdånig supplik från f. d. majoren vid svenska gardet C. P. Lilliehorn till kronprinsen Carl Johan . . . . . » 371

N:o 15. Bref från f. d. konung Gustaf IV Adolf till Carl XIII . . sid. 373.
16. Bref från f. d. konung Gustaf Adolf till Carl XIII . . . » 374.
17. Bref från f. d. konungen till Carl XIII . . . . » 375.
18. Anteckning af L. v. Engeström (med utdrag ur bref från f. d. konung Gustaf IV Adolf till enkedrottningen Sofia Magdalena . . . . » 376.
19. Bref från hans exellens baron G. A. Reuterholm till konung Carl XIII . . . . » 377.
20. Bref från L. v. Engeström till G. A. Reuterholm . . . . » 380.

FÖRSTA KAPITLET.

Partierna före Riksdagens öppnande.

(*Mars—Maj 1809.*)

Den nya konseljen. — Riksdagskallelsen. — F. d. konungens affärd till Drottningholm. — Drottning Fredrika på Haga. — Vacklande system i afseende på behandlingen af utrikes ärenderna. — Ehrenheim. Lagerbjelke och Lars von Engeström. — Major Arfvedssons resa till Åland och major De la Granges till Danmark och norra Tyskland. — Svenskarne lemna Åland. — Rysslands fredspreliminärer. — Kulneff i Grislehamn. — Nya mått och steg att påskynda freden — Suremains beskickning till Paris och Lagerbrings till Ryssland. — Adlersparre inhändigar nyheten om revolutionen i Stockholm. — Hans farhågor. — Brefvexling mellan honom och riksföreståndaren. — Armfelts irrfärder i Mars 1809. — Intriger i Stockholm mot Adlersparre. — Plan att bibehålla den gamla dynastien och det gällande regeringssättet. — Ehrenheim önskar krigets fortsättning med Frankrike. — Adlersparres märkvärdiga promemoria från Tibble. — Vestra arméens intåg i Stockholm. — Festligt emottagande. — Adlersparres och Adlercreutz' första bekantskap. — Högqvarteret i Westmanska huset. — Hertigen bifaller vilkorligt att emottaga kronan. — Den nya grundlags-kommitéen — Omflyttningar den högre embetsmanna-hierarkien. — Oförmodade hinder mot planen att utropa hertigen till konung. — Märkligt samtal mellan öfverste B. B. von Platen och biskop Wingård. — Armfelt och Posse i Götheborg. — Förslag till statskupp i kontrarevolutionär syftning. — Kommitéens förslag till ny grundlag. — Sinnesstämningen i Norige. — Grefve Wedel och prins Christian August. — Adlersparre och Platen tala om att erbjuda den sistnämnde tronföljden. — Intressant samtal mellan öfverste von Platen och prinsen. — Grefve Robert Rosens afresa till kejsar Napoleon. — Underhandlingar med Ryssland, Danmark och England.

Hertigens första åtgärd, så snart han bifallit att tills vidare mottaga riksstyrelsen, var att kalla statssekreteraren Carl Lagerbring, hvilken genast erhöll befallning att uppsätta proklamationen om regementsförändringen. Derpå upphäfde hertigen den förra kongliga beredningen och förordnade i dess ställe ett s. k. regeringskollegium eller konselj, hvartill följande ledamöter kallades: Lagerbring, Rosenblad, Ugglas, riksdrotset, kanslipresidenten Ehrenheim, hofkanslern Zibet och Stedingk, och hvilka alla tillhört den gamla konseljen; af

nya ledamöter inkallades general Adlercreutz och fältmarskalken Klingspor, amiral Lagerbjelke, dess son statssekreteraren Gustaf Lagerbjelke, riksmarskalken grefve J. G. Oxenstjerna och presidenten Lagerheim. Adlercreutz utnämndes till befälhafvande generaladjutant och Klingspor till öfverståthållare. Följande morgon (den 14) tillsades Ugglas och Zibet att afhålla sig ifrån konseljen, hvaremot Gustaf Lagerbjelke i den sistnämndes ställe förordnades till hofkansler[1].

Emedan de, som företrädesvis varit verksamme vid beredandet af statskuppen den 13 Mars, med få undantag voro personer, som voro den gamla dynastien och de bestående samfundsinrättningarne tillgifne, kunde man vänta, att den nya regeringens första mått och steg skulle gå ut på att trygga desamma. Sålunda befallde hertigen[2] Adlersparre, att endast med hälften af den under hans befäl stående här infinna sig i hufvudstaden, emedan man af *hela* denna härs närvaro under en sådan befälhafvare som Adlersparre befarade de vådligaste hvälfningar. I riksdagskallelsen, som utfärdades den 14 Mars, anmodades folkombuden, att enligt gamla fördelningen *ståndsvis* infinna sig i Stockholm den 1 nästkommande Maj. På detta sätt ville man, så vidt möjligt var, förekomma alla förändringar vare sig i styrelsesätt eller den högre embetsmannapersonalen. Samma dag, eller den 14, utkom en kungörelse, hvarigenom den sednast påbudne orimliga krigsgärden inställdes. Natten emellan den 13 och 14 Mars affördes äfven Gustaf Adolf som fånge till Drottningholm, der man bestämt, att han skulle under sträng bevakning tillsvidare förblifva[3].

---

[1] Jfr isynnerhet Ehrenheims berättelse i Adlersparres Histor. Handlingar, III, 160 f., jemte öfriga allmänt bekanta källor.

[2] Ordern dat. den 13 Mars och kontrasignerad af Adlercreutz, finnes i andra del. af 1809 års Män, sid. 73.

[3] Det är bekant, huru opassande flere personer uppförde sig mot f. d. konungen i det s. k. hvita rummet, tilldess genom Zibets mellankomst alla obehöriga personer derifrån afvisades.

Det intressantaste offret för dessa dagars hvälfningar var den sköna och olyckliga drottning Fredrika.

Den första, som tillförde henne nyheten om konungens arrestering, var på egen begäran hofstallmästaren baron Werner Schwerin. Man erinrar sig, huru då Gustaf Adolf den 12 Mars infor till Stockholm, han bad riksmarskalken grefve A. Fersen qvarstanna hos drottningen, tilldess han skulle få vidare order, om hofvet skulle stanna eller afflytta. Grefve Fersen, som alltså uppehållit sig på Haga hela den olyckliga natten mellan den 12 och 13 Mars, sysselsatt dels med att liggande oafklädd på en soffa i drottningens salong hemta hvila, dels med att trösta denna olyckliga furstinna, var så långt ifrån att afundas Schwerin denna sorgliga heder, att han sjelf införde honom till drottningen, som med ett anskri af smärta och förtrytelse mottog hans beskickning. Derpå såg man en flod af tårar störta fram ur hennes sköna ögon, emedan hennes första tanke var att kungen blifvit mördad, och då man försäkrade henne att han mådde fullkomligt väl, ansträngde hon sig väl att synas lugnare, men kunde omöjligen qväfva denna fruktan för sin gemåls lif. Då någon sagt henne, att han spisat middag, utropade hon: *»ack min Gud, hvad har han gjort?»* Ordet *förgift* var redan på hennes läppar, men hon hejdade sig... Emellertid vägrade hon ihärdigt, att sjelf förtära det ringaste, tilldess hon fick återse sin gemal, och höll mellan sina händer en packa bref (hennes brefvexling med kungen), dem hon ville medtaga såsom det dyrbaraste hon egde. De mörkaste aningar uppstego i hennes själ. Öfverväldigad af idéen, att hennes gemål skulle falla ett offer för revolutionspartiets fanatiska hat, nedföll hon blek och afmattad på en soffa, och hennes tillstånd var i sanning beklagansvärdt. Minnet af Gustaf III:s, Pauls och Ludvig XVI:s blodiga ändalykt uppsteg plötsligt i hennes uppskakade inbillning, under det fruktan för hennes barns öde förhöjde smärtans bitterhet. Hon vinkade derföre dessa späda oskyldiga varelser till sig, och tryckte dem mot

sitt bröst, i det hon öfverhöljde dem med de ömmaste smekningar. Ändtligen lyckades dock grefve Fersen, i förening med några bland hofdamerna, att något lugna den olyckliga drottningen.

I detta sakernas läge infann sig hos henne en öm och hugsvalande vän, hertiginnan af Södermanland, som på sin gemåls begäran begifvit sig till Haga enkom för att trösta och lugna drottningen. Hertiginnan, som om f. m. från sina fönster sjelf åskådat konungens flykt på borggården, — en åsyn, som så uppskakade henne, att hon nedföll afdånad i sina hofdamers armar, utan att på en lång stund komma sig före, — kunde nu omöjligt hindra sig att blanda sina tårar med Fredrikas. »Hvad ämnar man göra med kungen? med mina barn?,» utropade den sistnämnda, nästan qväfd af tårar. »Hvad mig sjelf angår, så hyser jag ingen oro; jag underkastar mig allt; men om dessa oskyldiga varelser skola försmäkta i fängelset eller uppoffras.... Ni har sett,» fortfor hon, i det hon vände sig till grefve Fersen, som var närvarande, »ni har sett på nära håll, hvilka rysligheter ett folk kan begå under revolutionen. Den olycklige Ludvig XVI:s bild förföljer mig».....

Hertiginnan försäkrade henne med hela den inre öfvertygelsens makt, att hertigen, så länge han vore i spetsen för styrelsen, skulle veta att förskaffa aktning åt olyckan, och ingenting skulle hända den kungliga familjen, som tvertom skulle bemötas med aktning och ädelhet.

Emellertid hade oron och fruktan ådragit drottningen ett nerfanfall, som på det högsta oroade hennes damer, och hvaraf verkningarne förspordes till länge fram på natten. Hon kände sig dock sednare på aftonen något bättre, så att hon kunde lägga sig ofvanpå sängen. Hennes barn omgåfvo hufvudgärden Nu infunno sig flera personer af rang, för att anhålla om tillstånd att se henne och betyga det deltagande, de hyste för hennes olycka. Detta ädla uppförande lugnade den olyckliga, som började att med dessa herrar ingå i några

detaljer rörande så väl hennes egen grymma belägenhet, som kungens och hennes barns.

Natten emellan den 13 och 14 Mars plågades drottningen af den ohyggligaste dröm, som återuppjagade alla hennes mörka aningar. Hon trodde sig vara i tronsalen, der ett skådespel af det förfärligaste blodbad öfverallt mötte henne.... Minnet af Carl XI:s syn och Christian tyrans mordbedrifter uppkallade i hennes själ de besynnerligaste företeelser. En person klädd som biskop förde henne till en tribun... Se der Wasafamiljens slut... Mellan schavotterna flöt blodet i strömmar... och bland offren tyckte sig Fredrika upptäcka äfven sina egna barn..... Hvilken syn! Med förskräckelse uppvaknade drottningen och rusade opp ur sin säng till nästa rum, der hennes barn befunno sig, för att trycka dem emot sitt bröst och liksom försäkra sig, att de ännu voro i behåll [4]).

Näst konungens arrestering, var ingen fråga, som tog deras uppmärksamhet och skarpsinnighet, som gjort revolutionen, mera i anspråk, än den, huru man skulle kunna hindra Ryssarne att bemäktiga sig Åland och fortsätta marschen på hufvudstaden [5]). Att den nya regeringen var böjd för freden, var visserligen godt och väl, och låg äfven i sakens natur; men allt berodde på

---

[4]) Uppgifter i S. S., antecknade efter flera vid drottningens hof anställda och dessa dagar der uppvaktande trovärdiga personer. — Bland märkliga företeelser på denna märkliga dag må ännu följande nämnas. Hertigen af Södermanland gaf middag åt alla dem, som utmärkt sig i denna katastrof! Man var allmänt ense om att finna det besynnerligt, att hertigen så hastigt samlade omkring sig upphofsmännen till ett dåd, som visserligen var nödvändigt för statens räddning, men icke destomindre var förhatligt. Bland många andra var äfven Adlercreutz närvarande, med ett ansigte som genom svullnader o. s. v. ännu bar märke efter den afsatte furstens vrede. Hertigen syntes lugn och nedslagen, och talade föga eller intet. Hertiginnan var blek och dyster, och tänkte endast på den olyckliga drottningen, som hon längtade få se och trösta.

[5]) Se föregående del, sid. 310 f.

sättet, hvarpå man i detta afseende gick tillväga, och på den grad af klokhet och kraft, hvilka ensamt kunde bereda framgång åt en så ömtålig riksangelägenhet.

I afseende på handhafvandet af rikets *yttre* angelägenheter förspordes genast ett vacklande i system och grundsatser, hvilket till stor del torde böra tillskrifvas den täflan, som redan den 13 Mars straxt efter katastrofen uppstod mellan Ehrenheim och Lagerbjelke, hvilken af dem båda skulle öfva hufvudinflytandet på dessa ärender. Företrädesvis tillgifven det Engelska systemet, syftade Ehrenheim, om ej att fortsätta kriget med Frankrike, dock att Sverige ej alltför brådstörtadt borde kasta sig i armarna på denna makt. Osäkerheten om ej det förestående kriget mellan Österrike och Frankrike kunde blifva en början till Napoleons fall och medföra en vändning i Rysslands politik vållade denna Ehrenheims tveksamhet, huruvida man borde så hastigt anlita Napoleons beskydd, och ej snarare fortfara i engelska alliansen, tills man fick se, huru händelserna gestaltade sig. Derjemte hyste han den tanken, att genom något förlikningsförslag, såsom den gamla dynastiens bibehållande eller dylikt, förmå Ryssland, att under förutsättning af Österrikes framgång, med England och Sverige förena sig mot Frankrike [6]). Deremot var Lagerbjelke, i likhet med hertigen-riksföreståndaren sjelf, hufvudsakligen tillgifven Frankrike och den store kejsaren, af hvars mäktiga och ädelmodiga mellankomst de företrädesvis väntade Sveriges räddning undan tsarens ärelystnad. Ledd af denna grundtanke, hade derföre Lagerbjelke, såsom nämndt är, redan den 13 begynt att arbeta emot Ehrenheim, och ehuru hertigen förnämligast på grund häraf e. m. den 14 Mars entlediga de Ehrenheim från utrikes ärenderna, biföll dock den sistnämnde på hertigens enträgna begäran den 16 samma månad, att dessa ärenden tillsvidare förvalta [7]). Under tiden betydde La-

[6]) Jfr straxt nedanföre.

[7]) Se Ehrenheims berättelse i Adlersparres Hist. Handl., III, 160 f. — Hertigens anbud till Stedingk d. 14 Mars (sedan han

gerbjelke föga eller ingenting, tilldess han med Adlersparres och Armfelts biträde den 28 Mars lyckades att störta Ehrenheim, som samma dag definitivt lemnade ministéren[8]). Till hans efterträdare i egenskap af kanslipresident utsågs samma dag genom särskilt nådig skrifvelse från H. K. H. Riksföreståndaren[9]) förra svenska sändebudet i Berlin, hofkanslern Lars von Engeström, hvilken redan förut blifvit af Adlercreutz och Stedingk till denna vigtiga befattning hos hertigen rekommenderad.

Om någon gemensam plan eller tanke i afseende på ledandet af utrikes ärenderna, jemte det sätt, hvarpå

---

afskedat Ehrenheim), att mottaga kanslipresidentembetet, besvarades af S. på följande sätt: »Jag kan ej emottaga det förtroende-uppdrag, hvartill E. K. H. värdigas bestämma mig. Sedan 16 år har det varit min bestämmelse, att öfverskyla den föregående styrelsens fel, och hvarken mina känslor eller min lust gör mig passande att blifva tolk för ett motsatt system, och att tadla och granska den styrelse, hvars grundsatser jag hittills uppehållit». Sålunda förföll hertigens plan att sätta S. i spetsen för utrikes ärenderna. Deremot föreslog S. vid samma tillfälle hertigen, att till detta vigtiga embete nämna L. v. Engeström, såsom den enda, hvilken ej var hindrad af betänkligheter med afseende på hvad som föregått. Så väl Lagerbjelke, som Wetterstedt voro för unga. Uppgift af Stedingk (S. S.). — Enligt en anteckning i arkivet på Årup föranleddes Stedingk till detta nekande genom intalande af Ehrenheim och Ugglas. Derpå heter det i samma källa: »Nu (efter S. vägrar) var hertigen ganska brydd. Adlercreutz och Klingspor, drifna af fruktan att Lagerbjelke skulle få något insteg hos hertigen, yrkade på en försoning med Ehrenheim, och intrigerade härför väldeligen, så att riksföreståndaren fann sig nödsakad att med förödmjukelse för sig be kanslipresidenten (Ehrenheim) tillsvidare återtaga sin befattning», o. s. v.

[8]) Arkivet på Årup.

[9]) Bil. N:o 1. De i denna bilaga understrukna ord syfta på ett löfte, v. E. afgifvit, och hvarom han meddelat följande upplysning: »Då jag 1808 företog resan till Polen, skref jag uti allmänna ordasätt till hertigen (af Södermanland) om min håg att lyda dess befallningar. Uppå dessa tvenne omständigheter grunda sig de understrukna orden uti ifrågavarande bref, som kom mig tillhanda d. 17 April e. m., hvarpå jag redan d. 19 e. m. afreste till Sverige ifrån hustru och barn, som lemnades i Jankowitz».

man hade för afsigt att förskaffa riket freden, och en så vidt möjligt var hederlig och förmånlig fred, föresväfvat dem, som beredt statshvälfningen, eller rättare sagdt, riksföreståndarn sjelf jemte den nya hofkanslern baron Lagerbjelke, hvilka hufvudsakligen gåfvo riktningen åt dessa ärender dagarne efter katastrofen den 13, så var denna tanke följande:

Man väntade ingen billighet eller benägenhet till försoning å Rysslands sida. Å andra sidan vågade man ej hoppas, att Sverige skulle med egna krafter kunna återeröfra Finland, tillika med de öfriga landskap, dem det möjligen skulle kunna lyckas den östra grannen att ytterligare rycka ifrån moderjorden. Af begge dessa skäl riktade man sina förnämsta förhoppningar på Frankrike såsom den makt, hvilken såväl i följd af gamla förbindelser, som eget intresse, skulle finnas mest benägen att göra något för Sverige. Och hvilken annan makt i Europa borde på denna tid skäligen kunna antagas vara mera i stånd verkligen *kunna* bidraga att lyfta Sverige ur dess för närvarande svaga och kritiska belägenhet, än just detta samma Frankrike, hvars mäktiga kejsare nu snart sagdt omfamnade en verldsdel, och hvars vilja visat sig bjuda aktning och öfva inflytande ej mindre vid Newas, än vid Tajos stränder, lika mycket i Italien, som på Tysklands slätter. Att denna mäktiga vilja var för närvarande mycket bunden och snart sagdt oförmögen att räcka oss en hjelpsam hand, äfven om benägenheten dertill kunnat förutsättas, och detta såväl i följd af den hotande ställning, Österrike intog emot Frankrike, som i kraft af bestående fördrag och högtidliga förbindelser mellan Frankrikes och Rysslands begge suveräner, detta förbisåg man, eller uppskattade ej nog, och det drog ett obehagligt streck öfver de glänsande förhoppningar, man uppgjort, öfver de skimrande illusioner, hvari man invaggat sig. Men ännu mera: huru skulle Frankrikes kejsare medgifva, att Sverige lefde på fredlig fot med honom och Englands hatade ö-folk på samma gång! Se der åter en af

dessa illusioner, hvarpå man byggde det politiska system, som nu följdes, och hvars falskhet snart skulle bestraffa sig sjelf!

I enlighet med den plan, den nya regeringen uppgjort, tog den sålunda sina första mått och steg. Emedan man hvarje ögonblick fruktade få höra, att Ryssarne med öfverlägsen styrka närmade sig Åland, befallde riksföreståndaren den derstädes kommenderande generalen von Döbeln, att, så snart han härom erhallit säker kännedom, i god tid draga sig tillbaka på svenska kusten, på det så litet af Åländska fördelningen och dess tillhörigheter som möjligt måtte gå förloradt. Med denna order afreste aftonen den 13 Mars major Arfvedsson som ilbud till ifrågavarande ö, hvarjemte han var försedd med ett bref från fältmarskalken Klingspor till ryska öfverbefälhafvaren med anhållan om stillestånd, och hvari tillika uttrycktes den nya styrelsens önskan att ingå i underhandlingar om freden[10]).

Följande dagen (den 14 Mars) afreste i en likartad beskickning major de la Grange till Danmark och norra Tyskland. De tvenne bref han medförde fran Klingspor, det ena till prinsen af Hessen, i egenskap af högsta befälhafvare öfver danska trupperne på Seland, det andra till marskalken fursten af Ponte Corvo, såsom befälhafvare öfver de i norra Tyskland förlagde franska trupper, innehöllo en lika begäran om omedelbart stillestånd, samt önskan att sa snart som möjligt ingå i underhandlingar om en gemensam fred, hvilka underhandlingar regenten önskade företogos i Paris, emedan han deraf väntade de största förmåner för Sverige, hvars styckande Napoleon omöjligen borde kunna medgifva, lika litet som att Sverige af vänskap för Frankrike råkade i krig med England, alldenstund det derigenom endast skulle försvagas, och blifva odugligt att tjena

[10]) Detta och det följande om rikets förhållanden till utrikes makter (Mars—Juni 1809) är ur den af Lagerbjelke uppsatta Berättelse, hvilken den 6 Juni 1809 meddelades hemliga utskottet, en ganska vigtig handling, hvaraf ett utdrag finnes i S. S.

Frankrike till en framtida motvigt i Norden[1]). Derjemte uttryckte riksföreståndaren i särskilt egenhändig skrifvelse till konungen af England[2]) sin önskan att fortfarande lefva i vänskapliga förhållanden med denna makt, änskönt han fann sig af omständigheterna tvungen att sluta fred med Englands fiender.

Vid major Arfvedssons ankomst till Åland den 14 Mars om aftonen befanns allt vara färdigt till anfall med en öfverlägsen fiendtlig styrka mot nämnde ö. Ryssarne, som sistnämnde dag samlades på Kumlinge, fortsatte den 15 marschen till Wårdö och Bänö, och hade redan om aftonen följande dag, nästan utan att röna något motstånd, intagit ställningar på Ålands fasta land. Under tiden påskyndade svenskarne återtåget, så att de den 17 befunno sig utan synnerlig förlust samlade i Grislehamn.

Hvad var som föranledde denna för den underlägsna Åländska fördelningen synnerligen lyckliga utgång af händelserna? Utan tvifvel den omständigheten, att regementsförändringen försiggick den 13, och ej t. ex. en dag sednare, hvarigenom Arfvedssons resa påskyndades och svenskarne hunno att få en dags försprång framför de förföljande fienderna, — utan tvifvel, säga vi, denna omständighet långt mera, än de af öfverste Lagerbring och general Döbeln förda underhandlingarne, huru skickligt dessa än leddes och fördröjdes.

Det är bekant, huru illa dessa underhandlingar utslogo. Propositionen om stillestånd förkastades. Deremot öfverlemnade krigsministern grefve Araktschejeff vissa fredspriliminärer, hvilkas erkännande han fordrade såsom vilkor för en svensk underhandlarens mottagande på Åland, och med hvilka preliminärer öfverste Lager-

[1]) Jfr den af hertig Carl undertecknade och De la Grange meddelade hemliga instruktion, hvilken är ganska betecknande för dåvarande regerings förhoppningar och planer, samt återfinnes i arbetet: 1809 års revolution och dess män, II, s. 105 ff.

[2]) Bref från riksföreståndaren till konungen af England, Stockholm d. 16 Mars 1809.

bring den 17 Mars afreste till Stockholm. De voro af följande innehåll: 1) skulle Sverige afträda till Ryssland hela Finland ända till Kalix elf, jemte Åländska öarne; 2) afstå från förbundet med England och förena sig med Ryssland, hvaremot Ryssland 3) erbjöd sig understödja oss med trupper, i fall England i följd af vårt nya system skulle vilja anfalla våra kuster [3]).

Nu eller aldrig syntes sålunda ögonblicket inne för Ryssland, att fullfölja den plan, hvarpå hela årets fälttåg var bygd, eller att med sina härar marschera till Stockholm, för att tvinga svenskarne att der sluta freden. Huruvida man skulle våga detta dristiga företag eller ej, derom öfverlades mycket och allvarligt i ryska högqvarteret på Åland den 17 och 18 Mars; men slutligen tycktes man inskränka sig till förslaget, att skicka Kulneff med en kavalleriafdelning till Grislehamn, för att der utforska tilldragelserna. Denna afdelning afgick tidigt på morgonen den 19 från Signilsskär, och anlände f. m. samma dag till Grislehamn, hvilken ort den bemäktigade sig.

Det är lätt att föreställa sig, hvad oro och förskräckelse detta oväntade besök skulle åstadkomma. Ryktet derom spridde sig hastigt, och hade bland annat den påföljd, att alla vägar i trakten hvimlade af soldater och slädor, fyllda med ståndspersoner, hvilka flydde undan vesterut, emedan de fruktade ett besök af ryssarne. General Döbeln inberättade äfven nyheten till Stockholm, der den spridde en lika förskräckelse. Emellertid måste man till en god del tillskrifva denna generals fintlighet och list, att den hotande faran afböjdes, och att den ej medförde några ännu betänkligare följder.

Så snart Döbeln erhallit rapport, att fiendtliga kolonner syntes på hafvet, afsände han en parlamentär

---

[3]) Danilefski, Beskrifning öfver finska kriget åren 1808 och 1809, sid. 147 ff. Dessa preliminärer befunnos inneslutna i ryska öfverbefälhafvarens svar till Klingspor, samt undertecknade af Araktschejeff, generalerna Knorring och Suchtelen.

med skrifvelse till general Knorring af innehåll, att de fredsunderhandlare, svenskarne begärt få afskicka till ryska högqvarteret, skulle påföljande dag sig vid Åland inställa med vilkor att ej någon Rysk trupp beträdde Sveriges botten. Emedan ryska generalerna häraf drogo den slutsats, att svenska regeringen ingått uti de gjorda fredspropositionerna, och då man ej genom kosackernas vistande på svenska jorden ville reta svenskarne, hvartill äfven kom, att en häftig sydlig vind hotade att inom få timmar sönderbryta hela Bottniska vikens isbelagda yta, så hade denna diktade skrifvelse den märkvärdiga påföljd, att order genast affärdades, ej allenast till de vid Grislehamn anlände kolonner, utan äfven till de ryska trupper, hvilka samtidigt öfvergingo Qvarken, att ofördröjligen återvända [4]).

Emellertid hade Lagerbring med de omtalade fruktansvärda fredspropositionerna den 17 om aftonen anländt till Stockholm. Här hade under tiden åtskilliga åtgärder blifvit ytterligare vidtagne, dels att påskynda fredens afslutande, dels att trygga lugnet inom landet. Den 17 afreste hertigens adjutant, öfverste Suremain, till Paris, medförande bref från riksföreståndaren till kejsar Napoleon, med anhållan om stillestånd, jemte uttrycklig önskan att få underhandla om en *gemensam* fred under Frankrikes hufvudinflytande. Derjemte hade man anförtrott Suremain en depesch från kanslipresidenten baron Ehrenheim till hertigen af Cadore, innehållande en begäran om pass för en svensk underhandlare, hvilken ofördröjligen skulle affärdas till Paris. Samma dag

---

[4]) Genom konventionen af den 22 Mars förband sig grefve Cronstedt, att utrymma hela Westerbotten ända till Öreelf, hvarefter ryssarne (omkr. 8000 man starka) under Barclay de Tolly samma dag inryckte i Umeå, som de den 27 samma månad lemnade, för att återvända till Wasa. Denna expedition hade sålunda en ganska snöplig utgång. Deremot föranledde den, som bekant är, den vigtiga konventionen i Kalix, som undertecknades den 25 Mars af Gripenberg och Schuwaloff, och hvarigenom återstoden af den tappra finska hären m. m. gick forlorad.

(eller den 17) afsände äfven hertigen ett ilbud med angelägna bref[5]) till Adlersparre, anmodande honom att utan uppskof påskynda resan till hufvudstaden, emedan man hade för afsigt, att använda de under hans befäl stående trupper (eller någon del deraf) till försvar emot ryssarne, hvilkas ankomst till Åland redan var känd.

På detta sätt sökte man dag för dag, att så godt man kunde sörja för de mest trängande bland ögonblickens kraf, och verkligen tycktes icke utgången hittills hafva någorlunda motsvarat alla billiga förväntningar. Men på hvad sätt skulle regeringen nu besvara de med Lagerbring öfversända pockande propositioner? Man tog sitt parti, att ingenting alls svara derpå, utan i stället återsändes Lagerbring den 19 med bref[6]) från riksföreståndaren till kejsar Alexander, jemte en embetsskrifvelse från Ehrenheim till franska ambassadören i Petersburg, hertigen af Vicence, innehållande en begäran att ambassadören genom sin mellankomst underlättade våra underhandlingar i nämnde hufvudstad. I detta bref underrättade riksföreståndaren kejsaren uppriktigt om de orsaker, som gjort regementsförändringen till en tvingande nödvändighet, förnyade sina förut gjorda anbud om stillestånd och fred, samt anhöll slutligen, att en svensk befullmäktigad måtte så snart som möjligt mottagas i Petersburg, för att der öppna underhandlingarne, medan öfverenskommelsen mellan Ryssland och dess bundsförvandt Frankrike afvaktades. Dessutom medförde Lagerbring ett bref från fältmarskalken Klingspor till ryska öfverbefälhafvaren, hvari han förnyade sin begäran om vapenstillestånd, tills nya instruktioner hunne anlända, hvarmed säkerligen ej kunde dröja länge, i följd af de nya underhandlingar, vi öppnat i Petersburg.

Man känner huru nära det var, då Lagerbring nu för andra gången uppträdde i det ryska högqvarteret

---

[5]) Dessa bref äro från riksföreståndaren sjelf, Adlercreutz och Lagerbjelke, samt finnas (med undantag af det från Lagerbjelke) tryckta i de Hist. Handl., III, 151 f. och V, 12 f.

[6]) Bil. N:o 2.

på Åland, att fiendtligheterna åter tagit sin början, samt huru fädernejorden till stor del genom denna krigares rådighet och mod ännu en gång räddades från faran att öfversvämmas af kossackerna [7]). Men vi öfvergå nu från denna del af krigsteatern till andra orter och händelser, som påkalla vår odelade uppmärksamhet.

Vi lemnade Adlersparre med vestra hären sednast i Örebro [8]). Den 13 och 14 Mars uppbröt han från denna stad, och anlände om aftonen den 15 till Westerås, der högqvarteret förlades. Under tiden (e. m. den 14 och natten mellan denna och följande dag) inhändigade han nyheten om den i Stockholm försiggångne regementsförändring, med bifogande af riksföreståndarens proklamation och det bref från densamme, hvarom vi redan talat [9]). Dessa nyheter från hufvudstaden gjorde ett högst obehagligt intryck på Adlersparre. De planer för revolutionen, men isynnerhet tronföljden, han inom sig uppgjort, nästan utan att meddela dem till någon, med undantag af Anckarsvärd och Posse [10]), befunnos härigenom på en gång rubbade [1]), och af den nya riksföreståndarens omgifning, som nästan uteslutande utgjordes af personer, det gamla systemet tillgifne, ansåg han sig för egen del åtminstone, ej hafva annat att vänta, än reaktion och förföljelse, i den gamla dynastiens intresse och anda. Att denna Adlersparres fruktan var till någon del grundad, och ej endast en inbillning hos

---

[7]) Efter ingåendet af konventionen af d. 20 (Mars), hvarigenom svenskarne förbundo sig att under fredsunderhandlingarne ej göra något försök att återtaga Åland, med vilkor att ryska hufvudstyrkan återvände till Finland, (en öfverenskommelse, som bekräftades af riksföreståndaren genom en autentisk förklaring af d. 22 Mars), lemnade ryssarne Åland, der de endast qvarlemnade ett jägareregemente och några kossacker i garnison.

[8]) Foreg. del, åttonde kap.

[9]) Se sid. 2.

[10]) Se nästforeg. not.

[1]) Jfr dav. löjtnanten, sedermera majoren Erik Flachs uppgift i 1809 års Revolution och dess män, II, 73 f.

honom, det skola vi snart blifva i tillfälle att närmare visa [2]. Emellertid yppade han tillsvidare ej dessa bekymmer för någon, ehuru han öppet tillsporde vestra arméens befäl, hvad de tänkte om hertigens order, att endast halfva styrkan skulle fortsätta marschen till Stockholm. Det svar, han fick på denna fraga, lugnade honom något, och var af följande innehåll: *»Ingen stannar, alla framåt, lika bröder, lika öden. Vi erkänna inga andra order, än vår chefs»*.

Sålunda fortsatte Adlersparre, utan att skingra sin här, oförskräckt marschen mot hufvudstaden. I Westerås välkomnades han bland andra af Björnstjerna, som erbjöd sig att resa till Stockholm, för att söka att lugna Adlersparres farhågor. Den 17 lemnade denne Westerås, och anlände om aftonen samma dag till Nyqvarn. Här inhändigade Adlersparre (morgonen den 18) riksföreståndarens och Adlercreutz' skrifvelser af den 17, jemte muntlig helsning genom Björnstjerna, som da anlände från hufvudstaden, att ofördröjligen begifva sig dit, för att der deltaga i vigtiga rådplägningar, samt utan att invänta trupperna, som ej kunde färdas sa hastigt, och dem hertigen dessutom ej ämnade se i staden, utan långt utanföre [3].

Man kan lätt begripa, huru på en gång uppbragt och bekymrad dessa ytterligare order skulle göra Adlersparre, som den 18 middagstiden inträffade i Grans gästgifvaregård. Emedan han numera hyste största förtroendet till, och ansåg sig ega sitt snart sagdt enda pålitliga stöd uti de trupper, som åtföljde honom, sammankallade han på sistnämnde ställe befälet öfver desamma till ny öfverläggning. På tillfrågan, huru de från hufvudstaden sednast anlända befallningar borde anses, förklarade de närvarande, nästan med en mun, att arméen oskingrad skulle intåga i Stockholm, och

[2]) Se straxt nedanföre.

[3]) Se bref från Adlersparre till Lagerbjelke, infördt i 1809 års Revolution och dess män, II, 121.

att man under inga vilkor ville skiljas från befälhafvaren [4]).

Styrkt genom denna förklaring, nedsatte sig Adlersparre och uppsatte en skrifvelse till riksföreståndaren, hvilken isynnerhet derföre är märkvärdig, att brefskrifvaren deruti första gången framträdde såsom en man, den der visade sig äfven umgås med större och mera innehållsfulla planer, än dem hvarmed han framträdt i den beryktade proklamationen, och hvilka anspelade på ingenting mindre, än *en total förändring af hela det bestående regeringssystemet.* Han yttrade nemligen, att han af de dyraste löften fann sig förpligtad, att icke skiljas ifrån sina tappra vapenbröder, förrän det offentligen uttalade ändamålet med deras uppträdande blifvit vunnet, nemligen det att bereda ständerna full frihet att samlas, öfverlägga och besluta, samt erinrade hurusom, *så länge de fordna konseljledamöterna ännu voro qvar i affärerna, och polisen var i samma hand som förut,* de endast uti denna täta, orubbliga förening ansågo sig ega personlig trygghet. Samma grundtankar genomförde han i en särskilt till general Adlercreutz ställd skrifvelse, hvilken morgonen den 19 afsändes till Stockholm tillika med den föregående till riksföreståndaren [5]).

Här torde vara stället att erinra om en viss omständighet, hvilken till stor del torde innebära förklaringen till det dristiga språk Adlersparre begagnade i denna skrifvelse till hertigen. I Gran såg han *general Armfelt,* som redan i Carlstad och Christinehamn uppsökt honom, då Adlersparre ehuru ogerna gifvit Armfelt del af sina planer på Norige och prinsen af Augustenburg. Ehuru Armfelt ej tyckte om idéen att från tronen utesluta prins Gustaf, fann han dock (eller låtsade finna) ut-

[4] Flera detaljer rörande denna märkliga konferens träffas i oftanämnde Anmärkningar i anl. af VII del. af Hist. Handl., s. 33 f.

[5] Se dessa märkvärdiga skrifvelser i det oftanämnde arbetet 1809 års Revolution och dess män, II, 110 ff.

utsigten att genom den Augustenburgiska prinsens val vinna Norige, så lockande, att den nedtystade alla andra betänkligheter. Han beslöt derföre att begagna alla tillfällen, för att befordra denna idé till verkställighet, och yttrade till Adlersparre, att han fullkomligt gillade dess åsigter.

Från Christinehamn begaf sig Armfelt till Skogaholm i Nerike, hvarest han erhöll nyheten om katastrofen den 13 Mars. Han fortsatte då resan till Engsö, der Björnstjerna f. m. den 18 infann sig, för att å riksföreståndarens vägnar anmoda Armfelt att komma till Stockholm. Det var då Armfelt utan uppskof afreste till Gran, der han sammanträffade med Adlersparre, och hvarifrån han genast fortsatte färden till Stockholm. Hvad under denna korta sammanvaro förekommit Adlersparre och Armfelt emellan, har man svårt för att veta, men att detta möte ej varit utan allt inflytande på de åsigter och idéer, som den förre dagarne derpå framlade i sina skrifvelser och uppsatser till riksföreståndaren, tro vi oss hafva mer än tillräckliga skäl att antaga [6]).

Nu förfoga vi oss på några ögonblick till Stockholm, för att blifva vittnen till det intryck, Adlersparres sednaste skrifvelse till riksföreståndaren gjorde på de der inflytelseegande. Vi hafva redan omtalat den nya regeringens syftemål att behandla Adlersparre som en underordnad person, att skingra hans trupp, och isynnerhet att afvända den från hufvudstaden, dit man föreskrifvit att Adlersparre borde ensam begifva sig. Dessa bemödanden voro, från den ståndpunkt hvarifrån hertigen och Adlercreutz, jemte deras hemliga rådgifvare, endast kunna och böra bedömas, ingenting annat än rena och fosterländska, samt förestafvade hufvudsakligen af den önskan, att genom vestra härens utestängande

[6]) Dessa uppgifter om Armfelts irrfärder och möten med Adlersparre i Mars månad 1809 äro efter åtskilliga trovärdiga anteckningar i S. S.

från Stockholm förekomma alla andra hvälfningar än dem, som redan egt rum, och dem man nu endast hade för afsigt att låta ständerna bekräfta. Hittills hade man också föga haft skäl till annan förmodan än den, att Adlersparre skulle underkasta sig den nya styrelsens förfoganden, så provisorisk denna än var, och huru många orsaker man än, på grund af hans föregåenden, må ansett hafva varit förhanden, som berättigade att enskilt misstänka hans afsigter. Man föreställer sig då lätt den öfverraskning och harm, hvilken Adlersparres sednaste skrifvelser till riksföreståndaren och Adlercreutz skulle uppväcka. Den sednare lågade af förtrytelse. Hertigen sjelf, jemte Ehrenheim, Stedingk och Klingspor, hvilka funno sig mest hotade af dessa skrifvelser, yttrade, att de uteslutande byggde sitt hopp på Adlercreutz, som försäkrade sig beredvillig att under alla omständigheter skydda dem. Derpå nedsatte sig hertigen och besvarade Adlersparres bref på ett sätt, som tycktes egnadt att göra verkan. Han yttrade, hurusom han, hellre än att göra sig skyldig till förföljelser mot oskyldiga och redliga statens tjenare, beslutat nedlägga sin befattning som riksföreståndare och draga sig tillbaka i det enskilta lifvets lugn, hvadan han väntade, att Adlersparre afböjde alla dylika förföljelseförslag [1]).

---

[1]) Denna märkliga skrifvelse, dat. d. 19 Mars (1809), finnes tryckt i arbetet 1809 års Revolution och dess män, II, 117 f. — Dessutom förekommer i en anteckning från arkivet på Årup följande, som förtjenar att anföras: »Efter detta brefs inhändigande (neml. Adlersparres till hertigen af d. 18 Mars) ansågs Adlersparre som en revolutionschef, hvilken med sina bajonetter ville gifva en annan form åt styrelsen, och man betraktade hans armé föga bättre, än de till Paris strömmande Marseillarne under franska revolutionen. Nu uppäggade man Adlercreutz emot honom. Denne, redan yr i hufvudet af den stora roll han spelat, blef det ännu mera, då Ehrenheim och Stedingk anropade hans beskydd, samt hertigen och Klingspor yttrade sig sätta allt deras hopp till honom. Adlercreutz var grufligt uppbragt, de öfriga gruflígt rädda, och man väntade nästan, att utgången skulle blifva krig på Stockholms gator».

Detta kraftiga handtag, som hertigen och Adlercreutz gåfvo flere bland konseljens gamla ledamöter, mot Adlersparre, ingåfvo emellertid dessa nytt mod, och om Ehrenheim och Stedingk i följd häraf började att hysa något mera förtroende, än de måhända hittills gjort, för sina hemliga planer, att i prins Gustafs person bibehålla den gamla dynastien och med Rysslands biträde fortsätta kriget mot Frankrike, så bör det ej förvåna. Och i sjelfva verket hvad tycktes väl kunna hindra dessa afsigters befrämjande, om de lyckades att besegra Adlersparre, vinna riksföreståndarens bifall (hvarom de till en del redan ansågo sig säkra), samt slutligen (hvilket äfven ingick i planen) inskränka de snart sammanträdande ständernas åtgärder och förfoganden till en enkel bekräftelse på hvad som försiggått, jemte prins Gustafs utkorande till Sveriges konung under hertigens af Södermanland förmynderskap? Troligen vågade de dock ej oförbehållsamt yppa dessa sina åsigter för hertigen och den del af hans omgifning, som de misstänkte hysa stridiga tänkesätt, åtminstone ej i hvad som rörde frågan om krigets fortsättning med Frankrike. Likväl röjde de i åtskilligt sina afsigter, såsom t. ex uti valet af den fredsunderhandlare, som skulle afgå till Petersburg, hvartill utsågs den fanatiske fransoshataren generalen grefve Philip Schwerin. Äfven yttrade Ehrenheim vid ett tillfälle denna tid, utan att komma ihåg sig: »*Nu får man se, om icke Ryssland tar del i kriget mellan Österrike och Frankrike, förenar sig med England, och sålunda går in i vårt system*». Dessa sista ord visa, hvilket system Ehrenheim ännu den 22 Mars (då dessa ord yttrades) ansåg vara *vårt* [8]).

---

[8]) Anteckningarne från Årup. Häri förekommer följande teckning af den till fredsunderhandlare i Petersburg af det Gustavianska kotteriet inom konseljen utsedda general Schwerin: »Han är den enda person i detta rike, som är mera galen än kungen — som dessa sednare åren varit långt mera ytterlig än kungen — som i alla gathörn ropat ve och förbannelse öfver Bonaparte — öfver den usla föraktliga svenska natio-

Men vi återvända till Adlersparre och hans förehafvanden. Han anlände om aftonen den 18 Mars till Tibble, hvarest han dröjde till den 22 samma månad, då han med trupperna gjorde sitt högtidliga intåg i Stockholm. Under tiden upparbetade sig i hans själ de största och betydelsefullaste tankar. Så snart han genom hertigens sednaste skrifvelse (af den 19) funnit, att han ej med vanliga medel torde kunna lyckas ur konseljen aflägsna sina mest fruktade fiender, betänkte han sig på nya utvägar, för att vinna riksföreståndarens bifall dertill. Men först ansåg han sig böra lugna dennes farhågor, hvadan han den 20 Mars tillskref honom ett nytt, mycket artigt bref[9]), hvaruti han bland annat förklarade, hurusom det visserligen aldrig varit hans afsigt, att lägga band på hertigens vilja. Derpå afsände han följande dag majoren C. H. Anckarsvärd till riksföreståndaren med en Promemoria af följande högst märkvärdiga innehåll. Adlersparre uppmanade deri hertigen, att dagen efter de antågande truppernas ankomst förändra sitt råd, hvarur Ehrenheim, Stedingk och Klingspor borde uteslutas och ersättas, den förstnämnde af Lagerbjelke i egenskap af chef för utrikes ärenderna, den sistnämnde af general Armfelt såsom öfverståthållare. För öfrigt borde konseljen förstärkas af följande ledamöter: grefve H. G. Wachtmeister, general H. H. von Essen, hvartill borde fogas 2 prester, 2 borgare och 2 bönder af anseende i allmänheten. Ugglas borde hållas under bevakning. Alla statssekreterare bibehållas.

Dagen efter denna för det allmänna angenäma förändring, tåga alla trupperna upp och samlas jemte det beväpnade, då underrättade, borgerskapet kring slottet. De 50 Äldste församla sig på sitt rum. Derpå återfordrar H. K. Höghet i sittande råd sin arfsrätt till svenska kronan, förklarar sig i följd deraf för Sveriges

---

nen, som ej bistår sin kung — öfver vår eländiga fega militär, hvars uniform han sjelf skämdes att numera bära — öfver våra lagar, som ej lemnade kungen nog makt».

[9]) Se detsamma i de flesta handskrifna samlingar från denna tid.

konung, erbjuder sig att inför ständerna med handlingar bevisa sin arfsrätt, uppdrar dem att välja en tronföljare efter deras eget välbehag, kungör allt detta för borgarne och krigarne, som utropa honom för Sveriges konung [10]).

Man finner häraf, huru Adlersparre genom *kronans bortskänkande* syftade att vinna riksföreståndaren på sin sida och sätta en bom mot alla fruktade reaktioner, och vi skola straxt tillse, huru han med denna taktik lyckades hos hertigen. Men innan vi närmare ingå i detta intressanta och för ett riktigt bedömande af den sistnämndes karakter och förhållanden högst vigtiga ämne, skola vi här infläta några minnesvärda detaljer rörande vestra härens intåg i Stockholm och dess befälhafvares första mottagande.

Så snart man såg, att man ej skulle kunna hindra Adlersparres intag med trupperna, beslöt man att hålla god min i elakt spel, och på det artigaste mottaga de fruktade gästerna. För sin enskilta del lugnades också riksföreståndaren betydligt genom revolutionschefens sednaste meddelanden, dem han fryntligt besvarade [1]). Sålunda skedde intåget, som sagdt var, den 22 under de lyckligaste auspicier och en oräknelig folkmassas jublande hurrarop. Redan vid Järfva värdshus mötte ridhästar från kongl. slottet, hvilka begagnades af Adlersparre och hans stab: men flere, isynnerhet bland manskapet, hade så ymnigt förplägat sig under en frukost, som intogs på Haga, att ryttarne med möda kunde hålla sig fast på sina hästar. En trumpetare, som skulle gå i spetsen, var t. ex. till den grad full, att då han var ur stånd att hitta mynningen på sitt instrument, han insatte munnen i andra ändan deraf, och der — — gaf öfver.

Man känner genom hvilka gator det lysande tåget framskred .... Under vägen voro alla fönster uppfyllda

---

[10]) Denna märkliga handling trycktes första gången af C. H. Anckarsvärd, i dess Politiska Trosbekännelse, sid. 22 ff.

[1]) Se brefvet af d. 21 Mars (1809) i handskrifna samlingar från denna tid.

af välklädda damer, hvilka, hviftande med sina näsdukar, täflade om att välkomna vestra arméen. På balkongen af prinsessans palats vid Gustaf Adolfs torg stod hon sjelf jemte hertiginnan och välkomnade Adlersparre och hans trupper, med nedlåtande fryntlighet, täta nickningar och ett oafbrutet hviftande med sina hvita näsdukar, hvilka nådiga helsningar han med fälld värja besvarade. Men det mest ståtliga mottagande bereddes Adlersparre vid Skeppsbron, der trupperna emottogos och helsades af riksföreståndaren, åtföljd af Adlercreutz jemte en talrik stab. Nådigt småleende sträckte Carl sin hand att kyssa åt Adlersparre, och yttrade till honom och hans trupper några smickrande, om bevågenhet vittnande ord.

Efter slutadt triumftåg, begaf Adlersparre sig med sin stab upp till slottet, der riksföreståndaren gjorde honom bekant med Adlercreutz. Adlersparre yttrade då, i det han räckte sin hand åt Adlercreutz: »*Finlands hjelte!*», hvarvid den sistnämnde inföll, förtroligt omfamnande Adlersparre: »*Georg Adlersparre, hela Sveriges!*» [2]) Derefter intog Adlersparre sitt högqvarter i Westmanska, numera Vetenskapsakademiens hus. Hans adjutanter inqvarterades i närheten dertill, och trupperna, som bibehöllos på full krigsfot, på Norrmalm, emedan deras chef uttryckligen förbehållit sig, att de ej skulle blifva skingrade. Men ej nog härmed. Man vågade ej vägra Adlersparres begäran, att omgifva högqvarteret i Westmanska huset med en stark vakt af 100 man af hans egna trupper, jemte fyra kanoner, ehuru man hämnades dermed, att man uti den för detta ändamål utfärdade ordern kallade denna vakt *polisvakt*, — en benämning, hvaröfver Adlersparre fann sig högeligen stött [3]). Hufvudstaden hade således nu två hufvudchefer, i kungliga slottet och vid Kungsbacken, hvarest luntan brann natt

[2]) Uppgift af Adlersparres dåv. adjutant, Carl af Forsell, som var åsyna vittne.

[3]) Se föregående not.

och dag, och der man till och med inrättade en politisk klubb, som styrdes af Adlersparre, hvilken äfven omgaf sig med egen polis, emedan hans fruktan för Gustavianska stämplingar var utomordentlig. På detta sätt konstituerade sig Adlersparre i allt som en *stat i staten*, en makt, hvilken intog en fiendtlig ställning emot den bestående regeringsmakten, och emedan hans trupper voro i antalet betydligt öfverlägsna dem, som då befunno sig i hufvudstaden, utöfvade han i begynnelsen ett fruktansvärdt inflytande. *Hvari* detta inflytande egentligen bestod, skola vi nu visa, lemnande åt hvar och en läsare, att allt efter *sin* politiska öfvertygelse och *sina* åsigter afgöra, i hvad mån detta inflytande var välgörande eller ej, samt såsom en följd deraf *på hvad sätt* detta Adlersparres uppenbara trotsande af regentens befallningar och hans fiendtliga uppträdande i hufvudstaden bör *riktigast* och *rättvisast* bedömas.

Det gifves få epoker under denna revolutions historia, hvilka det i anseende till mångfalden och vigten af de tilldragelser, som derunder föreföllo, skulle vara så intressant att *i detalj* känna, som den från den 22 Mars (1809) — dagen för vestra härens intåg i Stockholm — till den 29 samma månad. Under denna korta tidrymd af endast en vecka tilldrogo sig händelser och grundlades saker, som under vanliga tider ofta behöfva hela åratal för att utveckla sig. I *Adlersparres* och *Adlercreutz'* personer, hvilka begge täflade om herraväldet öfver den gamle svage riksföreståndaren, brottades under hans ögon *tvenne mäktiga tider:* Adlersparre, representerande den unga nya tiden, med sina mångahanda dels grundade, dels öfverdrifna anspråk och förhoppningar; Adlercreutz, som åter tolkade det beståendes rättigheter och förde dess talan med en sällsynt ärlighet och oegennytta. Hvilka af dessa begge stridsmän skulle vinna öfvertaget? ... På utgången af den kamp, hvilken sålunda yppade sig, berodde till en god del *Sveriges* framtid, samt huruvida flere bland detta urgamla samhälles förnämsta lefnadskraf, ja man kunde gerna säga

vilkoren för dess sjelfbestånd, skulle uppfyllas eller ej. I saknad af de detaljer, som närmare belysa utvecklingen och gången af ifrågavarande strid, skola vi här endast hålla oss vid resultaterna deraf, hvaraf läsaren skall finna, att Adlersparre med sina *progressiva* idéer åtminstone i början icke var den, som kom till korta i gunstlingskapet hos hertigen-riksföreståndaren. Den 29 Mars (1809) — *samma* dag och timma, på hvilka brodren uppgifvit andan — biföll ändtligen på Adlersparres ifriga anhållan riksföreståndaren, ehuru först efter många invändningar och tusen uppkastade svårigheter och betänkligheter, hvilka mer än tydligt röja hans hjerta för den olyckliga brorsonens oskyldiga afkomlingar och deras rättigheter, att ur vestra arméens händer *mottaga kronan*[4]) i följd af arfsrätt, och med vilkor, att *Gustaf Adolfs frivilliga afsägelse för sig och efterkommande* föregått denna högtidliga handling. Derjemte medgaf hertigen, isynnerhet på riksdrotsets föreställningar[5]), att en kommité nedsattes, med uppdrag att utarbeta *förslag till de förändringar i grundlagen,* som kunde anses vara af behofvet påkallade och torde förekomma vid riksdagen. Till ledamöter i denna kommité förordnades (den 29 Mars) riksdrotset (i egenskap af ordförande), Rosenblad, Lagerheim, Adlersparre, landshöfding Håkansson, revisionssekreteraren grefve F. Gyllenborg, kansliırådet Adlerbeth, lagmannen Poppius, Hans Järta, prosten Drysén och grosshandlaren Schwan.

Sådane voro de medgifvanden, till hvilka hertigen lät öfvertala sig, förnämligast genom Adlersparres inflytande, och hvaremot denne afstod från sina förföljelseförslag emot några af konseljens ledamöter. Det är väl sannt, att Ehrenheim kort efter Adlersparres ankomst fann sig befogad inlägga sin afskedsansökan[6]), hvilken

[4]) Uppgift af C. H. Anckarsvärd, som säger sig (Polit. Trosbekännelse, sid. 15) fått den af Adlersparre sjelf.

[5]) De oftanämnde Anteckningarne från arkivet på Årup.

[6]) Denna afskedsansökan har allt utseende af att vara frivillig, men troligen bidrog mycket till dess inflytande det förmin-

beviljades den 27 Mars, men deremot inkallades Essen[7]) och Adlersparre[8]) till ledamöter i hertigens konselj, och ehuru Armfelt ej lyckades undantränga Klingspor i egenskap af öfverståthållare, utnämndes han dock[9]) till befälhafvare öfver vestra armén (hvars hufvudkår under baron Posses befäl var förlagd i trakten omkring Götheborg och Wenersborg), hvarjemte den för Gustavianska sympatier starkt misstänkte Toll den 26 samma månad entledigades[10]) från befälet öfver södra hären, hvilket befäl anförtroddes åt den för sin redbarhet aktade generalmajoren grefve Carl Mörner.

I enlighet med den öfverenskommelse, som sålunda träffats mellan Adlersparre och riksföreståndaren (rörande den sednares utropande till konung), tog Adlersparre beslutsamt sina mått och steg, för att befordra denna plan till en skyndsam verkställighet; men han öfver-

---

skade inflytande på affärerna, Ehrenheim efter Adlersparres ankomst kände sig ega. Sålunda omintetgjordes af Adlersparre och Armfelt, ehuru med mycken möda, forslaget att skicka Schwerin till Petersburg (se sid. 19 härofvan), och uppenbarligen lämpade sig Ehrenheim med sina antifransyska sympatier mindre väl till det system, som nu gjorde sig gällande i afseende på Sveriges utrikes förhållanden. Han efterträddes af Lagerbjelke, hvilken i egenskap af tillförordnad hofkansler emottog utrikes departementet, som han innehade, tills han i sin ordning undanträngdes af v. Engeström.

[7]) Den 26 Mars 1809.

[8]) Den 29 samma månad.

[9]) I bref till Posse underrättar Armfelt om denna utnämning med följande ord: »Hertigen vill, att jag återtager befälet öfver vestra arméen (hvilken existerar endast till namnet). Han vill derigenom rehabilitera mig. Jag har mottagit detta befäl med vilkor att, enär ingen fara är förhanden, jag endast behöfver göra en utfart till vestra kusten, hvarifrån jag återvänder hit före riksdagen, alldenstund min närvaro här är nyttigare än dernere. Jag reser om några dagar». Fyra dagar härefter eller den 29 afreste Armfelt till Götheborg.

[10]) Tolls i skrifvelse till hertigen af d. 20 Mars uttalade missnöje med regementsförändringen och misstroende till Sveriges politiska ställning var orsaken till detta entledigande, hvarom se vidare Biografien öfver Toll, I, 111 ff.

raskades af oförmodade hinder. Vid ett enkom i detta ändamål tillstäldt sammanträde mellan bataljonscheferna vid den i hufvudstaden förlagda afdelningen af vestra hären, och hvilket sammanträde inleddes med ett i Adlersparres anda affattadt och således tillstyrkande skriftligt anförande af C. H. Anckarsvärd, vägrade cheferna biträda ett så beskaffadt företag, emedan det skulle innefatta ett våldförande af lagstiftande maktens rättigheter, och äfven ganska illa stå tillsammans med det af samma armé högtidligen afgifna löfte, att låta rikets ständer öfverlägga och besluta öfver fäderneslandets angelägenheter [1]). Dertill kom att riksdrotset, i en extrakonselj som sammanträdde för att höras öfver frågan, förklarade sig emot förslaget, så snart det skulle verkställas *före* ständernas sammankomst [2]). Men det värsta hindret var, att Gustaf Adolf bestämdt nekade afgifva en så beskaffad abdikation, som skulle innefatta en afsägelse äfven af sina barns rättigheter, emedan han ansåg sig ej ega rättighet dertill [3]), och de försök, som användes att skrämma f. d. konungen till eftergifvenhet medelst hotelsen att offentliggöra vissa handlingar rörande de gängse ryktena om hans börd (och hvilka rykten, enligt hvad vi sett, ingalunda voro denne höge statsfånge obekanta), blefvo åtminstone till en början utan påföljd, förnämligast af det skäl, att öfverste Platen, som skickades till Götheborg, för att söka förmå den derstädes bosatte biskop Wingård att afgifva ett skriftligt intyg att han, såsom ryktet förmenade, sammanvigt Munck och Sofia Magdalena, ej lyckades erhålla ett så beskaffadt intyg.

---

[1]) Utförlig berättelse om detta bataljonschefssammanträde, jemte den dervid af Anckarsvärd upplästa skrift, meddelas i dennes Politiska Trosbekännelse.

[2]) Enligt den anteckning (från arkivet på Årup), som ligger till grund för denna uppgift, voro till denna extra-konselj utom riksdrotset endast kallade Lagerbjelke, Essen och Adlersparre.

[3]) Jfr Silfversparres berättelse i de Histor. Handl., III, 202 f.

Emedan det samtal, som vid detta tillfälle föreföll mellan Platen och Wingård, är af ett allmännare intresse, anföra vi det här. Det lydde som följer.

Wingård (sedan Platen framställt sin begäran). »Detta rykte saknar all grund, och jag kan ej intyga något dylikt».

Platen. »Men vigtiga politiska orsaker göra denna bekännelse till en nödvändighet, och hvad man än må säga, är saken riktig»...

Wingård. »Men jag säger nej, och den som nödvändigt vill återupptaga dessa skamligheter, skall jag göra till ljugare. Huru kan man för öfrigt inbilla sig, att enkedrottningen» — —

Platen (afbrytande). »Men det finnes en memoir af grefve Munck».....

Wingård. »Javäl, men denna memoir går precist ut på att vederlägga, hvad öfversten påstår».

Platen (med någon hetta). »Nå men förstå då, att jag endast tillstyrkt denna ytterlighet, såsom ett medel att tvinga f. d. konungen att taga reson. Det är ej fråga om att framlägga den ifrågavarande skriften inför domstolarne, utan endast att hota f. d. konungen dermed, för att tvinga honom att abdikera äfven för sin son»...

Wingård. »Må vara, men jag tycker att ni ej ens behöfver en dylik afsägelse. Fransmännen hafva förjagat Bourbonerne..... Hafva ej Engelsmännen gjort detsamma med Stuartarne?.. Må våra ständer förklara tronen ledig, och välja hertigen till konung, och dermed ha vi en ny dynasti!»

Platen. »Ganska bra; men om pretendenten ej afsäger sig sina rättigheter, skall han ej underlåta att återfordra dem vid alla de fremmande hofven, och utländska fiender kunna räcka handen åt ett parti inomlands, för att blottställa vår revolution och de personer, som gjort den».

Wingård. »Nå men tillåt då ej den Gustavianska familjen att lemna landet!»

Platen. »Det vore förhatligt! Dessutom skulle deras närvaro hålla revolutionens fiender i en ständig jäsning och uppmuntra dem som sträfva att återföra den gamla ordningen».

Wingård (med värdighet). »Jag har rådt er att förklara er oberoende af de rättigheter, som den gamla konungafamiljen vill göra gällande, och jag upprepar, att jag aldrig i mitt lif skall bifalla att underteckna en sådan skrift, som den öfversten af mig begär. Det skulle vara att öfverhölja oss med vanära ... Låt oss icke nedsmutsa vårt verk! Det bör vara rent och fläckfritt!»[1])

Ungefär vid samma tid som man på sätt vi sett i Stockholm bemödade sig att genom hertig Carls utropande till konung sätta en dam mot alla befarade reaktioner och mot anarkien, umgicks baron *Armfelt,* som i Götheborg mottagit befälet öfver vestra hären, med planer att der till verkställighet befordra en statskupp i samma anda. Vi känna icke, huruvida han i detta afseende handlade med Adlersparres och riksföreståndarens goda minne eller vetskap, men visst är att Posse, som blifvit varnad att hålla sig på sin vakt, misstänkte Armfelt. Denna plan skulle enligt Posses uppgift hafva varit, att ofördröjligen utropa hertig Carl till konung och kungöra en för konungamakten gynnsam författning. Han trodde sig kunna räkna på arméen till fördel för sin plan, och hade i sjelfva verket redan vunnit en del deraf för den. Dagen för verkställandet var redan utsatt, och för att under någon tjenlig förevändning aflägsna Posse, hvars motstånd befarades, gaf han denna ansedda och på soldaterna stort inflytande egande befälhafvare befallning att i någon tjenstförrättning afresa till Wenersborg.

Så snart man hunnit meddela Posse kännedom om hela denna anläggning, skyndade han till Armfelt, för hvilken han i bestämda ordalag och utan att tillbaka-

[1]) Anteckning (i S. S.), hvars pålitlighet erkebiskop Wingård (1846) vitsordade.

hållas af några betänkligheter förklarade: att han kände hans förslager; att han skulle sätta sig emot dem med alla upptänkliga medel; att han hade soldaterna i sin hand, samt att om generalen ej gaf honom sitt hedersord att förhålla sig stilla, skulle han på ögonblicket ge de vakthafvande soldaterna ett tecken att arrestera honom.

Man föreställer sig lätt Armfelts känslor vid detta dristiga tilltal, och alldenstund han ej ansåg sig nog stark att trotsa stormen, förklarade han, att han aldrig ens tänkt på något dylikt, hvarför han nu beskylldes, samt att det var en af de vanliga tillvitelserna, som hans fiender satte i omlopp. Han uttalade tvertom de kraftigaste försäkringar om sin tillgifvenhet för revolutionen, som han ansåg nödvändig och oundgänglig, påstod sig ingå i Adlersparres planer, och hysa ett fullkomligt förtroende till Posse. Vi tro, att Armfelt för ögonblicket åtminstone verkligen ärligt mente hvad han försäkrade, och skola till stöd för ett dylikt förmenande snart blifva i tillfälle att framdraga några uppgifter, hvilka vid bedömande af denna fråga förtjena att tagas i betraktande [8]).

Ehuru Adlersparres plan att i hertigens af Södermanland person förskaffa fäderneslandet en konung sålunda för tillfället måste uppskjutas, var det dock, äfven med förutsättning deraf att de hinder som nu deremot uppstått skulle i sinom tid kunna häfvas, derföre icke sagdt att den skulle vinna framgång. Allt berodde nemligen i detta afseende uti främsta rummet derpå, huruvida man skulle kunna lyckas förmå hertigen att

---

[8]) Anteckning i S. S. Sannolikt hade Posse, som meddelat dessa uppgifter, blifvit genom Adlersparre eller någon af dess parti varnad för Armfelt, hvilken misstroddes af alla partier. Derföre trodde Posse Armfelt nu umgås med reaktionära planer med afseende på prins Gustaf o. s. v., ehuru det är vida sannolikare, att han för tillfället endast ämnade gå Adlersparre i förväg genom att till verkställighet befordra dennes planer beträffande hertigens utropande till konung (se straxt ofvanföre) och förvärfvandet af Norige medelst prinsens af Augustenburg val.

stå vid sitt en gång fattade beslut, och medgifvas måste, att detta var ingen lätt sak. Ogerna hade denna svaga furste fattat detta beslut, dels emedan han företrädesvis älskade lugnet, dels emedan det upprörde hans känsla, att han derigenom skulle göra intrång i sina brorsbarns rättigheter; men han hade gifvit vika för statsskäl, hvilkas talande vigt Adlersparre förstått att skickligt framhålla, och om hvilka vi straxt skola ytterligare tala.

Huru vacklande hertigen i sjelfva verket var, intygar följande anekdot, som är för märklig att här kunna förbigås.

Knapt hade Adlersparre den 29 Mars förmått afvinna honom det nämnde löftet att låta utropa sig till konung med uteslutande af hela den öfriga Wasafamiljen, förrän ett ilbud inträffade från Gripsholm (dit den höge statsfången emellertid blifvit förflyttad), som medförde de vigtigaste helsningar till riksföreståndaren. Gustaf Adolf lofvade nemligen sin farbror att abdikera, med vilkor att han fick se drottningen och de kungliga barnen hos sig, samt att *kronprinsen utropades till konung.*

Vid inhändigandet af denna nyhet blef glädjen stor inom den kungliga borgen, der ett parti redan förefanns, som i hemlighet arbetade för prins Gustafs utropande med hertigen biträdd af drottningen till förmyndare. I spetsen för detta parti stod inom hofvet hertiginnan, prinsessan Sofia Albertina, riksmarskalken grefve Axel Fersen, dennes syster grefvinnan Piper, grefven och grefvinnan Stenbock*), m. fl. Inom konseljen uppträdde isynnerhet Adlercreutz och Klingspor, Stedingk, den redan nämnda Fersen och Lagerbring såsom anhängare af samma fraktion, som äfven påräknade stöd inom åtskilliga afdelningar af hären.

Alla dessa personer gjorde i hemlighet allt sitt till att vinna riksföreståndaren på sin sida, och lyckades, såsom vi straxt skola se, alltförväl i sina bemödanden.

*) Jfr Bil. N:o 3 och flerstädes i det följande.

Det beslöts alltså, att fyra ledamöter af konseljen skulle påföljande dag (den 30 Mars) afresa till Gripsholm med uppdrag att mottaga den ifrågavarande abdikationen. Straxt derpå afskickades Essen, för att å hertigens vägnar lemna underrättelse härom åt riksdrotset, hvilken fortfarande låg sjuk och af denna orsak ej kunde lemna sina rum, men detta oaktadt med en sällsynt uppmärksamhet följde händelserna, på hvilka han nu öfvade det största inflytande.

Emedan riksdrotset från första början ställt sig på Adlersparres sida i de stora frågorna om dynastiförändringen och grundlagsförbättringen o. s. v., motarbetade han på det kraftigaste hela denna anläggning, som derförutan lätt kunnat medföra de största oredor. Han utverkade till den ändan, att en extrakonselj hos honom samlades, i ändamål att öfverlägga om ifrågavarande ämne, samt deröfver afgifva sitt utlåtande. Till denna konselj kallades endast (förutom riksdrotset såsom ordförande) Adlercrentz, Klingspor, Essen och Fersen; sålunda uteslötos derifrån Adlersparre och Lagerbjelke, hvilka riksdrotset dock på enskilt väg sökte lugna med afseende på de befarade följderna af denna öfverläggning. Denna slutade långt bättre än man kunnat förmoda, nemligen så att konseljen *enhälligt* biträdde riksdrotsets tanke, *att hertigen ej egde rättighet att af konungen mottaga abdikationen, utan att dennas antagande eller förkastande var ett ämne, som endast berodde af ständerna.* Derjemte förenade sig konseljledamöterna samtligen om den meningen, att drottningens tillträde till konungen borde för säkerhetens skull uppskjutas, tilldess den sistnämndes afsättning gått för sig, hvarmed sålunda all fara af denna hotande tillställning för ögonblicket åtminstone borde anses öfvervunnen [1]).

Icke bättre än dessa Adlersparres planer att i förtid förskaffa Sverige en konung, slogo riksdrotsets bemödanden ut, att i samråd med de i konstitutions-kom-

---

[1]) Anteckningarne från Årup.

mitéen insatte personer utarbeta grundvalarne till en fri författning. I följd af det inflytande, några af kommitéens äldre och mera konservativa ledamöter, såsom Lagerheim och Håkansson, tillvällade sig, blef ett af dem gemensamt utarbetadt förslag till ny regeringsform antaget, hvilket svårligen kunde motsvara tidens fordringar, och som af de yngre, mera frisinnade ledamöterna i kommitéen, såsom Hans Järta o. a., kallades *»en förklädd säkerhetsakt»*. Ett talande intyg om andan i detta förslag är äfven det, att hertigen, för hvilken det visades, med undantag för några få obetydligare punkter, hvarvid han författade anmärkningar, biföll det. Dertill kommer, att kommitéen med afseende på *formen* för detta förslags delgifvande åt och behandling hos ständerna, fattade ett beslut, som ännu mindre kunde hafva utsigt för sig att vinna dessas bifall. Hertigen borde nemligen (så beslöt kommitéen enhälligt på riksdrotsets tillstyrkan) sedan ständerna utropat honom till konung, föreslå den ifrågavarande regeringsformen till enkelt *antagande* eller *förkastande;* och om den förkastades, skulle han förklara sig komma att regera efter ännu gällande grundlagar, nemligen 1772 års regeringsform och säkerhetsakten, hvilka lagar han ej ansåg kunna utan sitt medgifvande af ständerna häfvas. Ett tillägg, som Adlersparre fordrade måtte upptagas i regeringsformen, nemligen att ofrälsepossessionater måtte tillerkännas rätt till säte och stämma i bondeståndet, mötte äfven ett så starkt motstånd ifrån samma konservativa bakhåll inom kommitéen, att denna endast medgaf dess delgifvande till ständerna under form af *särskilt proposition,* som borde efter konungens utropande och regeringsformens antagande af konungen framställas. Orsaken, hvarföre Adlersparre med så mycken ifver yrkade detta tillägg, var den, att han påstod, att om ej denna ändring infördes uti representationsrätten, skulle norrmännen ej blifva benägne att gifva sig under Sverige, hvartill han i annat fall uppgaf dem hafva god lust. Håkansson åtog sig

alltså

alltså att författa ifrågavarande proposition, hvilken Adlersparre, på sätt vi snart skola berätta, genast fann ändamålsenligt att begagna sig utaf såsom medel för sina vidtsträfvande planers beredande [8]).

Bland de skäl som bestämde hertigen att gifva efter, då Adlersparre så ihärdigt uppmanade honom att utan ständernas hörande och på bekostnad af sin brorsons och dennes barns rättigheter ikläda sig purpurn, var isynnerhet följande. Adlersparre föreställde honom, huru under Sveriges för närvarande tryckta och utblottade belägenhet, då det utan att ega några bundsförvandter, någon här eller några medel att fortsätta kriget, från tvenne håll hotades af mäktiga fiender, ingenting annat kunde rädda det från en sannolik undergång, än *en förening med Norige.* Härigenom skulle man på samma gång erhålla fred med vår vestra granne, och nya tillgångar att bekämpa Ryssland, på det vi ej måtte blifva tvungne att underkasta oss nesliga vilkor. Och det rätta medlet att vinna detta stora mål vore återigen, att välja prinsen af Augustenburg till tronföljare, och derigenom grundlägga Sveriges och Noriges framtida förening.

Sedan Adlersparre och hertigen sålunda äfven i denna punkt blifvit ense, tillkom det den förre att vara betänkt på de utvägar, hvarigenom detta stora syftemål skyndsammast och säkrast skulle kunna ernås. Men innan vi närmare inlåta oss på denna fråga, skola vi, för att sätta läsaren i tillfälle att bedöma de utsigter som Adlersparre hade för sig att lyckas i denna riksangelägenhet, med några ord vidröra *ställningen i Norige* på denna tiden, samt de skäl, som borde beveka prinsen af Augustenburg och hans närmaste, förtroligaste omgifning att lyssna till dessa från Sverige framkastade vinkar och planer [9]).

[8]) Se föregående not.

[9]) Den som i detta ämne önskar flere och utförligare detaljer hänvisas till de bekanta Erinringar som bidrag till Noriges historia (1800—1815) af Aall.

Norige var sedan lång tid tillbaka ej att betrakta såsom någonting annat, än som en koloni, hvilken med föga aktning för dess sjelfständighet och intressen behandlades af moderlandet Danmark. Detta oaktadt hade troheten mot dess monarker städse utgjort ett utmärkande drag i Norrmännens nationalkarakter, ända tills tidehvarfvets anda började göra sig gällande ej mindre inom detta land, än uti hela det öfriga Europa. Isynnerhet bidrog kriget, som 1807 utbröt mellan Danmark och England, och hvarigenom Noriges hela exporthandel i grund förstördes, att mäktigt nära denna längtan efter oberoende och befrielse, hvari landets utmärktaste personligheter deltogo.

Bland dem som i detta afseendet ådrogo sig förnämsta uppmärksamheten, var grefve Wedel Jarlsberg, en ung man omkring 30 år, hvilken genom sin börd, sina egenskaper och till någon del genom sin förmögenhet innehade främsta rangen i landet. Han hade sedan i Januari månad 1809 blifvit medlem af den norska regeringskommissionen, der han mer än någon annan hade prinsens af Augustenburg öra, emedan han var dennes pålitligaste och på samma gång upplystaste rådgifvare och vän. Uppfostrad i England, omfattade Wedel tidigt med förkärlek de fria författningarne, och hyste alltid (isynnerhet sedan April månad 1809) ett hemligt missnöje med danska styrelsen. Af grundsatser och nationell egenkärlek fiende till den oinskränkta konungamakten, önskade han med lika ifver en förändring i det beroende, hvari Norige befann sig af ett land, som hvarken var i stånd att försvara det eller göra det något synnerligt godt. Emedan Wedel var ett politiskt snille, som för sina afsigters befrämjande ej kunde vara i förlägenhet om utvägar, synes han i början tänkt sig möjligheten, att förena Nordens trenne kronor under Fredrik VI:s spira [10]), och på denna väg vinna sina syftemål med afseende på Norige, utan att

---

[10]) Jfr föreg. del, sid. 312.

blifva sin lagliga regent otrogen. Denna borde följaktligen skänka Danmark och Norige en fri författning, lämplig att införas i Sverige, och hvilken i Norige borde handhafvas af prinsen af Augustenburg under titel af riksföreståndare eller vice-konung. En sådan handling af eftergifvenhet å en oinskränkt konungs sida skulle återigen förskaffa Fredrik VI svenska folkets röst vid det tronföljareval, som efter Gustaf Adolfs afsättning borde inträffa.

Sådan var planen, hvilken grefve Wedel enligt egen uppgift meddelade prinsen af Augustenburg, som gillade den. Han brefvexlade derom med danska statsministern grefve Schimmelman, och emedan Adlersparres tillkännagifvande att marschera på Stockholm och afsätta Gustaf Adolf, så väl passade till denna plan, så har man nu nyckeln till gåtan, hvarföre detta tillkännagifvande rönte ett så välvilligt emottagande i norska högqvarteret [1]).

I detta sakernas läge får prinsens adjutant Darre och grefve Wedel, på sätt vi redan berättat, genom C. H. Anckarsvärd del af de planer, Adlersparre hyste, att efter Gustaf Adolfs afsättning erbjuda prins Christian svenska tronföljden. Emedan dessa planer stodo i strid med dem, grefve Wedel uppgjort, svarade Darre friherre Anckarsvärd endast undvikande; men sedan man erfor, att konungen af Danmark envist och bestämdt vägrade, att införa någon slags fri författning i Danmark, och dertill på det häftigaste ogillade revolutionen i Sverige, lämpade grefve Wedel utan betänkande sina åsigter efter Adlersparres, helst det sätt, hvarpå Fredrik VI mottog underrättelsen om den i Sverige timade förändringen, var på intet sätt egnadt att ådraga honom Svenskarnes förtroende. Ej nog dermed, att han befallde prinsen af Hessen att nästan ohöfligt svara på Klingspors andragande om stillestånd, utan han behagade till och med, att alldeles icke svara på det höfliga bref, riksförestån-

---

[1]) Se föreg. del, åttonde kap.

daren den 23 Mars tillskrifvit honom, och hvilket framlemnades af kammarherren grefve Carl Löwenhjelm. Enligt hvad några förment, såsom Lagerbring och Håkansson m. fl., var Löwenhjelm till och med bemyndigad, att i Köpenhamn öppna underhandlingar om tronföljden; men huru hade det väl varit möjligt att framkomma med detta ämne, då konungen af Danmark i sitt tal till Löwenhjelm lät förstå, att han misstänkte hertigen-regenten för delaktighet i Gustaf Adolfs afsättning? Med ett ord, den gamle Fredrik förifrade sig, och tillät sig ganska opassande uttryck så väl om regentens person, som om styrelsen i allmänhet, och orden *bedragare* och *upprorsmakare* voro icke de starkaste [2]).

Det behöfdes nu, såsom vi redan antydt, endast att dessa omständigheter skulle komma till grefve Wedels kunskap, för att han, klarligen inseende omöjligheten att genomdrifva sin förra plan, förändrade den. Han sökte till den ändan förmå prinsen af Augustenburg att skänka Norige politiska rättigheter och att förena sig med Sverige, under det man borde lemna åt framtiden att bestämma, huru Nordens trenne kronor skulle kunna förenas på prinsens hufvud, vare sig genom ett giftermål eller någon annan öfverenskommelse. I enlighet med denna plan yttrade Wedel till prinsen:

»E. K. H. ser nu, att konungen af Danmark ej vill höra på någonting, som vore förnuftigt. För att rädda Norden, räknar man på E. K. H., som endast behöfver vilja, för att lyckas».

»Jag beder er», genmälte prinsen med liflighet, »besinna att jag i min ställning af dansk undersåte är urstånd att bifalla».

Detta språk var grannlaga och hederligt, derom är ingen tvifvel; men vi skola snart få se, huru prinsen af

[2]) Anteckning i S. S. efter grefve Carl Löwenhjelm. Jfr Fredrik VI:s Bref till Christian August hos Wegener, Actmæssige Bidrag til Danmarks historie i det nittende Aarhundrede, sid. 339 ff.

händelsernas tvång lät förleda sig att emottaga andra intryck [3]).

Efter denna afvikning från ämnet kunna vi återgå till Adlersparre och de af honom vidtagna mått och steg, för att tillförsäkra tronföljden åt prinsen af Augustenburg. I slutet af Mars (1809) yppade sig Adlersparre personligen första gången i detta ämne uti en skrifvelse till en förtrogen vän af prinsen. Jemte tillkännagifvande, att brefvets innehåll blifvit riktigt meddeladt den det gällde, svarade denne prinsens vän (utan tvifvel i enlighet med sin herres föreskrift), att innan fiendtliga befälhafvare egde rätt att befatta sig med hvarandras enskiltheter, måste de afsluta sina offentliga värf med hvarandra, o. s. v. [4]). Derpå affärdade Adlersparre (den 28 April samma år) sin förtrogna adjutant, dåvarande löjtnanten Carl Forsell till Norige, försedd med de vigtigaste skriftliga meddelanden till Darre och Wedel, jemte ett bref till prinsen af Augustenburg. De förra brefven voro, såsom ytterst hemliga och af en utomordentligt grannlaga beskaffenhet, för större säkerhets skull insydda i fodret på Forsells rock [5]); men innan vi redogöra för hvad som utgjorde föremålet för dessa hemlighetsfulla meddelanden, samt vidröra de vigtiga öfverläggningar de föranledde, skola vi omtala en beskickning, som dessförinnan affärdades till prinsen från annat håll och utan Adlersparres vetskap.

Vi erinra oss Armfelts uppträde med Posse i Götheborg [6]). För att öfvertyga Posse om sin tillgifvenhet för revolutionen, och sin benägenhet att biträda Adlersparres idéer, skickade Armfelt kort derefter öfverste Platen till Norige, med uppdrag att utforska prinsens af Augustenburg tänkesätt med afseende på Svenska

---

[3]) Ofvanstående upplysningar om Wedels planer och förhållande till prins Christian äro lemnade af honom sjelf (S. S.).

[4]) Se Erinringar vid M. Björnstjernas Anteckningar, af C. A. Adlersparre, sid. 136.

[5]) Uppgift af C. Forsell, (S. S.).

[6]) Se sid. 28 f.

tronföljden, och om dessa befunnos gynnsamma, öfvertala honom att mottaga detta anbud. Sakernas för ögonblicket förtviflade belägenhet, i förening med utsigten att genom detta val vinna Norige, förledde Armfelt till denna otrohet mot den gamla dynastien, — ett afsteg, som han snart skulle ångra och söka till prins Gustafs fördel godtgöra genom nya förslag och ingifvelser utaf sitt rika, aldrig hvilande politiska snille. Under tiden hade Armfelt i Götheborg ett samtal med presidenten Kaas, som just då var stadd på sin första utforskningsresa till Norige [7]. Kaas låtsade tro Armfelt, som varmt utbredde sig öfver sin önskan att i Fredrik VI:s eller prins Christians personer se Nordens trenne kronor förenade, när den gamle hertigen af Södermanland såsom konung Carl XIII en gång hunnit falla undan; men Armfelts afsigt med detta tal var endast den, att utforska Kaas, för att derigenom söka komma de planer och den sinnesstämning på spåren, hvilka för ögonblicket voro förherrskande i danska kabinettet [8]. På detta sätt sökte Armfelt att ställa sig in hos alla partier, för att hafva alla vägar öppna till lyckan, och var i grunden ej något annat parti tillgifven, än det som ingaf honom mesta förhoppning att kunna uppstiga till maktens tinnar.

Emedan Platen var af hjertat tillgifven de Adlersparreska uträkningarne med afseende på prinsen af Augustenburg och Norige, åtog han sig gerna det uppdrag, som Armfelt anförtrodde honom. Anländ till Christiania i medlet af April månad, blef han på det nådigaste emottagen af prinsen, hvars karakter och egenskaper äro kända, och hvars samvete lika litet som hans äregirighet tilläto honom att begagna sig af den kärlek, han förstått tillvinna sig i Norige, såsom ett medel att lösrycka landet från Danmark.

Sedan Platen vederbörligen inledt samtalet och yttrat några ord om det högst vigtiga ämne, som utgjorde

[7]) Jfr sid. 47.

[8]) Uppgift af Posse (S. S.).

föremålet för hans sändning, svarade prinsen med en ädel känsla af sina pligter, i förening med stor grannlagenhet med afseende på sin politiska ställning. Han uttryckte med en tacksamhet som djupt kändes, huru han fann sig smickrad af det bifall och den högaktning man egnade honom i Sverige, men enligt hans tanke, som han ej kan frångå, bör de tre Skandinaviska kronornas förening segra öfver hvarje annan betänklighet. Han älskar Sverige; han önskar att se det lyckligt och lugnt; men enligt hans öfvertygelse finns blott ett medel att betrygga dess tillvaro, det nemligen att glömma det förflutna och välja konungen af Danmark.

Såsom skäl *emot* denna utväg anmärker Platen den allt för stora *olikheten* mellan de båda ifrågavarande folkens (nemligen Svenskarnes och Danskarnes) samhällsinrättningar, seder och sjelfva karakter, — en olikhet, som genom oupphörliga fejder och täflan om makt vunnit ständig tillvext; han erinrar om de bedröfliga erfarenheterna från Calmar unions-tiderna; han bemödar sig att klart framställa omöjligheten af att dit återkomma, och emedan han ej vågar ta på sitt ansvar att afgöra någonting i detta ämne, uppmanar han prinsen ånyo att foga sig efter svenska nationens önskningar.

Detta af en stark öfvertygelse och kraftiga skäl uppburna, ganska bevekande tal tycktes dock ej göra något synnerligt intryck på prinsen. Han vidblef sin en gång uttryckta tanka, och ansåg sig såväl af sin heder, som af sitt samvete förpligtad att ej gifva det ringaste hopp. För öfrigt framställde sig för honom en mängd betänkligheter, hvaraf några syntes alltför grundade, och dem prinsen uttalade på följande sätt:

»Att börja med, så är den proposition ni gör mig ännu endast eventuell. Ständernas beslut kommer att blifva hvad som i sista hand afgör öfver frågan. Men hvem vet, hvad som skall blifva följden af de utländska hofvens inflytelse och af partiernas kamp inom riket? Huru många intressen, huru många önskningar, huru

många minnen fästa sig ännu vid Gustavernas ätt, i trots af den sista kungens fel och förvillelser!»...

»Jag medger, att det kan blifva nödvändigt för er, att utesluta denna dynasti, för att sätta eder i säkerhet mot ett återfall; men äro riksföreståndaren och hans familj af samma tanka? Och edra ständer? Och eder förnäma adel? Denna sistnämnda är mäktig genom minnen och politiskt inflytande. Ännu en gång: är ni viss på, att riksdagen som kommer att sammanträda, skall bifalla edra åsigter? Skall den kunna undgå att blifva en tummelplats för partierna och revolutionsandan? Skall det blifva möjligt att aflägsna den gamla regentätten, utan att uppväcka nationens skrik, och utan att man derigenom blottställer sig för fiendtliga förvecklingar med de gamla styrelserna? Och har man väl ännu uppgjort grunderna till den nya författning, hvarpå hela eder politiska omskapelse skall hvila? Enligt hvad som brukar vara händelsen då man gör revolutioner emot en oinskränkt makt, bör man ej frukta att dessa grunder blifva af natur att stöta många intressen, att lägga hinder emot maktens verksamhet och starkt blottställa det offentliga lugnet och landets framtid?»

»Dessa äro de stora klippor, jag emotser! Vi lefva allestädes i ett tillstånd af öfvergång.... Derföre får jag ej heller förgäta att spörja er, på hvad punkt ni är med Napoleon? Tror ni att han skulle se med godt öga, att den skandinaviska halfön syftar att göra sig oberoende af hans system? Det skall alltid ingå i hans politik att föredraga konungen af Danmark. Hvad slutligen angår mig personligen, anser jag uppoffringen af min egen upphöjelse för ingenting, då det är fråga om ett så stort intresse. Och i fall ni, såsom troligt är, endast lyckades genomdrifva en svag majoritet till min förmån (om ens någon sadan), skulle min framtidslott sannolikt ej blifva afundsvärd, såframt kallelsen ej vore enhällig. För öfrigt är jag befälhafvare i konungens af Danmark tjenst. Skall denna monark tillåta mig att mottaga edert anbud? Kriget räcker ännu. Uti ett så-

dant sakernas läge, skulle jag illa uppfylla mina pligter, om jag hörde på edra propositioner, utan att hänskjuta frågan till min suverän. Jag kan derföre ingenting afgöra utan honom, och hurudant hans beslut än månde blifva, är jag besluten att underkasta mig det».

I denna anda uttryckte sig prinsen under de få dagar, Platen uppehöll sig hos honom, och hvarunder denne värdige Svensk förgäfves ansträngde sig att rubba hans obeslutsamhet. Deremot lyckades Platen att för sina åsigter vinna några bland landets utmärktaste personligheter, bland hvilka, utom Wedel (hvars åsigter redan förut voro bestämda) vi nämna dennes svärfar, kammarherren P. Anker, regeringsledamoten, kammarherren M. G. Rosenkrantz, m. fl. De ingingo oförställdt i hans idéer, med tillägg, att prinsen i sin ställning neppeligen kunde uttrycka sig annorlunda än han gjorde, men Wedel tillade, att man raskt borde skrida till verket och om möjligt enhälligt välja prinsen, på det man måtte få se, hvad förändring en dylik händelse skulle kunna medföra i hans beslut.

I denna sinnesstämning af ovisshet och obeslutsamhet befann sig prinsen, då det ändtligen lyckades Platens jernvilja, att aflocka honom ett löfte, hvilket under sakernas dåvarande läge redan borde anses som en seger.

Under en sammankomst på Bogstad (ett skönt landtställe tillhörigt familjen Anker) träffade Platen dagen före sin afresa från Christiania bland flere andra gäster äfven prinsen. Han sökte äfven denna gång, samt med mera ifver än tillförene, öfvertala honom att afgifva ett bestämdt svar; men förgäfves. Icke destomindre anmodade Platen prinsen, just som alla gästerna voro färdiga att resa, följa sig till ett kabinett, der de kunde vara ensamme och der Platen gjorde sitt sista försök att beveka honom. Han hade redan hos honom anmärkt en ganska utbildad känsla af fruktan och hat emot Ryssland, och emedan han ville anslå denna sträng, yttrade han till honom liksom af ingifvelse:

»Jag besvär E. K. H. att höra ett folks röst, hvars öden nära röra E. K. H. Föreningen med Danmark är overkställbar. Det allmänna tänkesättet, intressena, politiken, de historiska minnena, med ett ord allt talar deremot. Inklämdt emellan Ryssland och en gammal medtäflare, öfvergifvet och nästan döende, kallar Sverige eder uppmärksamhet på sjelfva det land, der E. K. H. för befälet. Jag ber E. K. H. betänka, att om Sverige dukar under för den ryska kolossen, har ordningen kommit till er. Ni skall krossas och tillintetgöras liksom vi. Men skall ni väl tillåta vår undergång, för att sedermera sjelfva falla ett offer för barbarerna?»

»Nej», inföll prinsen med värma och en liflig gest, »nej, och ännu en gång nej! Hellre skall jag söka en tillflyktsort i Amerika».

I detsamma for han upp från soffan der han suttit, och mätte golfvet, under det hans ansigte bar tydliga spår af en inre strid. Detta ögonblick trodde sig Platen böra begagna, och besvor med tårar i ögonen prinsen att ej längre vägra. Denne inföll då, i det han med rörelse omfamnade Platen: »Jag önskar Sverige allt möjligt godt; jag högaktar detta tappra och olyckliga folk, och det ädla anbud, som det nu gör mig, skänker det en evig rättighet till min tacksamhet; och eftersom ni anser omöjligt, att konungen af Danmark kan komma i fråga, lofvar jag er att uttrycka min tanke, så snart freden blifvit slutad. Om konungen af Danmark dertill lemnar mig tillstånd, skall jag med nöje emottaga edert anbud. Detta är allt, som samvetet och pligten gifva mig rättighet att lofva er».

Då Platen efter detta mellan fyra ögon lemnade kabinettet och passerade nästgränsande salong, träffade han Wedel, som tog honom afsides och frågade honom, om prinsen lofvat hvad man önskade. Till svar härå upprepade Platen prinsens sista yttrande, då Wedel inföll: »*Gör allt i verlden, att ständerna välja honom. Det är det enda och säkraste medlet att bestämma honom*». Följande dagen återvände Platen till Götheborg, der han inför

Armfelt gjorde reda för sin beskickning, hvarefter han ofördröjligen uppreste till Stockholm, der han inträffade dagarne före riksdagens öppnande.

Sedan vi sålunda vederbörligen redogjort för *Platens* resa till Norige[9]), borde vi återkomma till *Forsells* beskickning till samma ort; men alldenstund densamma, med hvad dermed närmast sammanhänger, faller inom ett annat tidrum, än det förhandenvarande, uppskjuta vi dermed till längre fram, och fortsätta i stället vår berättelse om rikets förhållande till *öfriga* utrikes makter.

Ehuru regeringen ännu ej fått, eller rättare sagdt för den korta tidens skull ens *hunnit* få veta utgången af sina förra beskickningar till kejsar Napoleon, beslöt hon sig dock nu för affärdandet af en tredje sådan. Den närmaste föranledningen till denna sistnämnda synes hafva varit följande omständigheter. För det första hoppades regeringen, att erhålla temligen antagliga fredsvilkor med Ryssland, sedan Lagerbring så lyckligt underhandlat på Åland, *om* man nemligen lyckades att få fredsunderhandlingarne med alla Sveriges fiender förflyttade till Paris eller Napoleons högqvarter, emedan man envist vidblef den föreställningen, att denne sistnämnde skulle af *statsskäl* finnas benägen att göra mycket för Sverige, såframt han blott kunde sättas i tillfälle att derigenom ej stöta sig med Ryssland, hvars vänskap han nu mera än någonsin borde behöfva för kriget, som han stod färdig att öppna med Österrike. För att bereda Napoleon ett sådant medel, hvarigenom han borde kunna verksamt intressera sig för Sverige, utan att misshaga kejsar Alexander, uppgjordes för det andra förslaget, att erbjuda svenska tronföljden åt den sistnämndes blifvande svåger, hertigen af Oldenburg, med vilkor att Ryssland återlemnade Finland, eller om detta var omöjligt, garanterade Sverige en skälig skadeersättning i Norige. Denna plan, i fullkomlig motsats

---

[9]) Uppgifterne härom äro meddelade af Platen sjelf, och antecknade i S. S.

till Adlersparres, var inledd af Lagerbring, Stedingk, Adlercreutz o. a., och hölls ytterst hemlig. Den var ett nytt nödankare, utkastadt i stormen, för att i händelse den ena utvägen misslyckades, genast vara förberedd på en annan. Blef det egentliga ändamålet med denna beskickning en hemlighet för Adlersparre och hans parti? Vi veta det ej; men steget röjer osäkerheten och vådorna af vår inre och yttre ställning.

Sådane voro de hemliga instruktioner, med hvilka öfversten grefve Robert Rosen, en gunstling till regenten, den 30 Mars afreste till Napoleons högqvarter. Han var derjemte försedd med ett bref från riksföreståndaren till kejsaren, samt med en depesch från baron Lagerbjelke till hertigen af Cadore. I hans sällskap var öfverstelöjtnanten M. Björnstjerna, en ung man med kunskaper, hvilken vi redan känna sedan finska kriget och revolutionen, hvari han utmärkt sig, och som nu bestämdes att qvarstanna i det kejserliga högqvarteret, för att der fortfarande sättas i tillfälle att gagna fäderneslandet och meddela sin regering säker kännedom om de stora händelser, som troddes stunda [10]).

Under tiden medan regeringen afbidade svar på dessa talrika beskickningar till Frankrikes kejsare, fortgingo underhandlingarne med våra öfriga fiender temligen olyckligt. Hvad först angår *Ryssland*, så är det väl sannt, att Alopæus, som blifvit af de ryska generalerna på Åland skickad till Stockholm för att inleda underhandlingarne, slutligen lät öfvertala sig att ad referendum emottaga ett någorlunda gynnsamt förslag till stillestånd, hvarmed han den 3 April återreste till Finland [1]).

---

[10]) Vi återkomma i följ. kap. till berättelsen om Rosens och Björnstjernas resor.

[1]) Anledningen till Alopæi hitkomst var följande. Den 24 Mars (1809) anhöll ryska befälhafvaren på Åland, att en rysk befullmäktigad måtte bli mottagen i Stockholm. Till svar härå meddelade svenska regeringen, att detta var en fråga, som berodde af det sätt, hvarpå Lagerbring mottogs, o. s. v. Alopæus, som d. 31 Mars anlände till Stockholm, kunde följakt-

Deremot var kejsar Alexander så förtörnad deröfver, att hären återgått från Åland, att han icke allenast vägrade besvara det bref, Lagerbring medförde från riksföreståndaren[2]), utan han befallde kort derefter, att det på Åland afslutade stilleståndet skulle upphäfvas och fiendtligheterna fortsättas på alla punkter af den vidt utbredda krigsteatern[3]). I öfrigt mottog kejsaren Lagerbring ganska nådigt, yttrade angående det nyligen afslutade stilleståndet, att han ville uppskjuta att deröfver yttra sig, tilldess han råkat Alopæus, som han visste afgått till Stockholm, samt lät vid ett tillfälle undfalla sig detta för rimligheten af våra förhoppningar och planer ganska betecknande språk: »*Kejsar Napoleon har tillåtit mig att sluta freden särskilt*». På grund häraf var det också med stor möda, som man tillät Lagerbring afsända sin adjutant till Petersburg, för att aflemna det bref han medförde till franska ambassadören derstädes, Caulaincourt. Emellertid affärdade svenska regeringen, som ännu ej kunde känna dessa kejsar Alexanders krigiska anordningar, samt för att svara på Alopæi beskickning, stall-

ligen ej uppträda som fredsunderhandlare, utan endast som enskilt man, ehuru han sade sig erhållit uppdrag att försäkra regenten om kejsarens vänliga och fredliga tänkesätt, samt med svenska ministéren ingå i några förtroliga samtal rörande preliminärerna. Rätta afsigten med Alopæi hitsändning torde dock hafva varit den, att man ville genom honom utforska ställningen i Stockholm och den nya regeringens afsigter.

[2]) Romanzow sökte förklara denna ohöflighet med det föregifvandet (till Lagerbring), att kejsaren sämedelst ville visa verlden, att han varit utan delaktighet i svenska statshvälfningen. Oklokheten att erkänna en styrelse, som i händelse af ett återfall möjligen kunde innan kort blifva förklarad för en brottslig anläggning, var också alltför uppenbar, för att det skulle kunnat falla en så fin statsman som Alexander in att göra det. I öfrigt hade kejsaren ingen motvilja mot riksföreståndaren personligen, utan försäkrade tvertom Lagerbring, att han ej ville blanda sig i våra inhemska angelägenheter, att han hyste mycken vänskap och aktning för regenten, o. s. v.

[3]) Den närmaste följden af dessa krigiska anordningar var, att ryssarne genast åter besatte Åland.

mästaren baron Werner Schwerin till Petersburg, med uppdrag dels att påskynda afslutandet af ett stillestånd i enlighet med det af Alopæus öfverbragte förslag, dels att med större visshet och på stället göra sig underrättad om ryska hofvets verkliga afsigter. Schwerin hade äfven fått uppdrag att framlemna en depesch från baron Lagerbjelke till ryska utrikesministern grefve Romanzow, jemte en annan till franska ambassadören i Petersburg, i ändamål att intressera denne sistnämnde för våra underhandlingar samt erhålla hans mellankomst till vår fördel [4]).

Vi känna nu redan det på en gång oanständiga och oförsigtiga sätt, hvarpå konungen af *Danmark* upptog svenska regeringens första officiella meddelande om revolutionen. Orsakerna härtill torde numera ej vara svåra att utgissa [5]), och änskönt nämnde konung i början gillade [6]) den öfverenskommelse, som prinsen af Augustenburg träffat med Adlersparre, i ändamål att derigenom påskynda Gustaf Adolfs afsättning och Fredrik VI:s utväljande till hans efterträdare, började denne sistnämnde snart att under denna öfverenskommelse spåra förrädiska afsigter. Vi skola straxt anföra, hvilka medel han påfann till förekommande af dessa afsigters befarade följder, samt hvad verkan de medförde till det åsyftade ändamålets vinnande. Emellertid inhändigade svenska regeringen den 5 April svar från prinsen af Hessen angående de propositioner om stillestånd, hvilka blifvit gjorda. Den ton som herrskade i detta svar, var ganska besynnerlig, samt i ett starkt och ohöfligt språk afslående. För att svara på dessa meddelanden, afskickades grefve C. Löwenhjelm för andra gången till Kö-

---

[4]) Lagerbring återkom till Stockholm d. 4 April, och redan följande dag afreste Schwerin på vägen till Petersburg.

[5]) De (orsakerna neml.) voro förnämligast felslagne beräkningar på eröfringar i Sverige, hvilka syntes så nära att göras, om ej revolutionen mellankommit, utan norska arméen hunnit enligt plan inkräkta några af Sveriges vestra landskap.

[6]) Se kronprinsen Carl Augusts uppgift hos Aall, II, 688.

penhamn. Han var försedd med ett ganska allvarsamt bref [7]) från baron Lagerbjelke till danska utrikesministern grefve Bernstorff, samt fullmakt att underteckna det ifrågavarande stilleståndet. Derjemte hade man uppdragit Löwenhjelm att från Köpenhamn fortsätta resan till kejsar Napoleons högqvarter, för att lemna kejsaren del af den nya vändning, våra underhandlingar med Ryssland och Danmark tagit sedan grefve Rosens afresa [8]).

Vi nämnde konungens af Danmark misstanka mot prinsen af Augustenburg. För att förekomma följderna af dennes befarade trolöshet, skickade Fredrik VI, på sätt vi redan antydt, sin förtrogne, presidenten Kaas till Christiania. Hans uppdrag var dels att utforska ställningen, dels att anbefalla prinsen att genom ett hastigt infall i Sverige och besättandet af detta lands vestliga provinser försäkra sig om en underpant till erhållande af förmånliga vilkor vid den blifvande freden.

Hvad det första af dessa uppdrag angår, så må det hafva blifvit uträttadt till den gamle kungens belåtenhet; deremot var detta ej händelsen med det andra. Emedan ett dylikt inbrott som det hvilket sålunda ifrågasattes, skulle på det högsta skadat Wedels planer med afseende på prinsens upphöjelse och de begge rikenas förening, fann han utväg att så kraftigt motarbeta det i regeringskommissionen, att denna afstyrkte det såsom en militärisk och materiell omöjlighet. Detta, jemte åtskilliga andra förhållanden, som må hafva kommit till Kaas' kunskap, gjorde förhållandet så spändt mellan denne och prinsen, men isynnerhet mellan Kaas och

---

[7]) Hufvudinnehållet af denna skrifvelse var en hotelse, att i förening med England anfalla Danmark, om kabinettet i Köpenhamn ej biföll det föreslagna stilleståndet utan alla förändringar.

[8]) Det var isynnerhet *trenne* punkter, hvarom man ansåg angeläget att genom Löwenhjelm meddela kejsar Napoleon kunskap, 1) resultatet af Alopæi beskickning, 2) ändamålet och afsigten med baron Schwerins resa till Petersburg, samt 3) vår ställning till Danmark. Löwenhjelm afreste ifrån Stockholm den 9 April.

Wedel, att den förre helt oförställdt förklarade Wedel genom sina grundsatser ovärdig att sitta i regeringskommissionen, och Wedel var så uppbragt, att föga fattades, det han hade utmanat den gamle presidenten. I öfrigt var oviljan mot Kaas så allmän i Norige, att ledamöterna i regeringskommissionen, för att bevara sitt anseende i landet, i början ämnade nedlägga sina embeten, då de fingo höra att Kaas skulle blifva deras embetsbroder. Vi känna icke, på hvad sätt man lyckades öfvertala dem att afstå från denna föresats. Emellertid smärtade det prinsen, att finna sig vara föremål för sin anförvandts, konungens af Danmark misstanka till den grad som det genom Kaas' beskickning visade sig vara fallet. Med uppdrag att förklara och rättfärdiga sig skickade han till den ändan sin förtrogne adjutant, qvartermästaren Darre till Köpenhamn, hvarjemte Darre hade uppdrag att under återresan med öfversten Posse aftala om vilkoren för ett stillestånd, hvarom frågan redan blifvit väckt under Platens samtal med prinsen i Christiania [9]).

Under allt detta togo våra underhandlingar med *England* en vändning, som borde anses ganska gynnsam. England lofvade icke allenast, att *ej* betrakta som fiendtliga mått och steg, om Sverige vid fredsslutet med sina fiender tvangs att stänga sina hamnar för England, såframt det blott biföll att genom en *hemlig* öfverenskommelse söka göra dessa mått och steg så litet skadliga som möjligt, utan engelska regeringen försäkrade sig äfven ej hafva för afsigt att inblanda sig i våra *inhemska* angelägenheter, ehuru konung Georg ansåg grannlagenheten förbjuda honom att besvara riksföreståndarens skrifvelse, hvari denne underrättade honom om revolutionen. Denna sista omständighet förorsakade väl någon oro och några misstankar hos svenska styrelsen, men hvilka häfdes genom en hemlig öfverenskommelse, att regentens

bref

9) Uppgifter lemnade af Wedel. Jfr Bref från prinsen af Augustenburg till Posse, Christiania d. 24 och 30 April 1809 (S. S.).

bref till konungen af England skulle till svenska sändebudet i London återlemnas och af honom förvaras, hvarjemte Hans Storbritanniska Maj:t i en note af den 23 April i allmänna ordalag för riksföreståndaren uttryckte sina personliga känslor för Gustaf Adolf, på hvilken note regenten afgaf ett lämpligt svar. Härmed afstannade brefvexlingen om detta grannlaga ämne, hvarom fråga sedermera ej uppstod [10]).

Men vi öfvergå nu till berättelsen om riksdagen, hvilken höll på att samlas på utsatt tid, samt de vigtigaste förhandlingar, hvilka dervid förekommo.

[10]) Berättelsen till hemliga utskottet (S. S.) samt depesch från Brinckman till Regenten, London den 1 Maj 1809, införd i Hist. Handl., VI, 116 ff.

ANDRA KAPITLET.

Riksdagen.

(Maj—Juli 1809.)

Riksdagsplanen. — De la Granges och Rosens återkomst. — Intressant samtal mellan Rosen och Napoleon i Donauwerth. — Schwerins beskickning. — Abdikationsakten. — Märklig politisk sammankomst hos riksdrotset. — Den frisinnade andan på riddarhuset. — Första spår till opposition. — Adelsvärd, Macklean och Ruuth. — Vigtiga förhandlingar mellan adeln och riksföreståndaren. — Stormigt plenum den 8 Maj. — Adlersparre, riksföreståndaren, Essen och Skjöldebrand. — Den sednare bestämmer i förening med landtmarskalken regenten att tillåta ständerna på egen hand utarbeta ny statsförfattning. — Talmännen. — Riksdagens öppnande. — Plenum plenorum den 10 Maj. — Hurra för Napoleon på rikssalen. — Drottningen på Haga. — Prins Gustaf. — F. d. konungen på Gripsholm. — Majur Spaldings beskickning till Ryssland och Arfvedssons till kejsar Napoleon. — Händelser på krigsteatern. — Försvarsanstalter. — Forsells resa till Christiania. — Adlersparres plan för Sveriges och Noriges förening. — Prinsens af Augustenburg tvetydiga uppförande. — Darre i Köpenhamn. — Märkligt möte mellan Posse och prins Christian. — Konstitutionsutskottets förslag till ny regeringsform. — Nya händelser på krigsskådeplatsen. — Hertigens utkorande till Sveriges konung. — Den nya regerings-personalen. — Blick på utrikes ställningen. — Underhandlingar med Ryssland. — Wedels och Darres verksamhet för Noriges öfvergång. — Krigshändelser. — Kröningen och hyllningen. — Prinsens af Augustenburg utkorande till Svensk tronföljare.

Planen för riksdagen, sådan den blifvit uppgjord af några regeringens inflytelserikaste ledamöter, såsom Adlersparre, riksdrotset o. a., i samråd med riksföreståndaren, var följande. Sedan ständerna, med stöd af den frivilliga tronafsägelse, hvilken man gjort allt för att förmå f. d. konungen att i äskad form afgifva, uppsagt honom och hans bröstarfvingar all tro och lydnad, samt förklarat dem för alltid förlustige Sveriges krona, skulle hertigen-regenten på grund af Westerås arfförening förklara sig för Sveriges konung och på sätt vi redan omtalat, oktrojera den af Håkansson författade samt af konstitutionskommitéen bifallna riksförfattning. Med utsättandet af dag för denna högtidliga akt ämnade man dock dröja i det längsta, eller sednast till den 11

eller 12 Maj, på det man under tiden måtte hinna från kejsar Napoleon inhändiga svar på de med Suremain och Rosen affärdade högst vigtiga meddelanden [1]).

Dessa svar dröjde nog länge. Den 30 April återvände De la Grange, som af prinsen af Ponte Corvo blifvit skickad från Dresden till Paris. Han medförde en depesch från öfverste Suremain, hvaruti befunnos inneslutne ett bref från Napoleon af den 12 April, samt ett meddelande från grefve Champagny. Ehuru den ton och de känslor, som förherrskade i kejsarens bref, voro ganska vänliga, borde det dock ej finna sig särdeles svårt för den i kabinettspråket invigde att deraf se, att våra förhoppningar blifvit svikna [2]).

Icke många dagar härefter, eller den 6 Maj, återvände grefve Rosen. Berättelsen om hans resa och samtal med kejsar Napoleon är af ett så stort intresse, att läsaren säkerligen ursäktar den utförlighet, hvarmed vi upptaga den.

Han upphann i sällskap med sin reskamrat, öfverstelöjtnant Björnstjerna, den 16 April det kejserliga högqvarteret på vägen mellan Stuttgart och Donauwerth. Napoleon var just då som ifrigast sysselsatt med att öppna fälttåget emot Österrike, och redan på väg att levercra slagtningarne vid Tann, Abensberg och Eckmühl. Rosen lät genast anmäla sig. Man ledsagade honom midt igenom de åkdon, hästar och trupper, som belamrade vägen. Sedan han framhunnit till kejsarens

---

[1]) Se föreg kapitel samt de oftanämnde Anteckningarne från Årup.

[2]) Bil. N:o 4. Redan d. 12 April hade styrelsen genom ett ilbud från De la Grange, som då befann sig i Dresden, erhållit underrättelse om utgången af hans beskickning till prinsen af Ponte Corvo. Denne hade neml. icke allenast genast anbefallt general Gratier, som förde befälet långs Östersjokusten, att inställa alla fiendtligheter mot Sverige, utan han skickade äfven ilbud till franska ambassadörerna i Petersburg och Köpenhamn, med anmodan att de skulle *bedja* ryska kejsaren och konungen af Danmark om fiendtligheternas upphörande, emedan, som prinsen yttrade till De la Grange, »*befallning*» derom skulle komma från annat håll.

vagnsdörr, der han blef emottagen, aflemnade han det bref han medförde från riksföreståndaren, och hvilket kejsaren knapt gaf sig tid att genomögna, hvarefter han inföll:

»Ni råkar mig midt under fälttågets sysselsättningar och besvärligheter, och ser sjelf, hur trupperna marschera... Jag har 80,000 Österrikare tio mil härifrån... Ögonblicken äro mig dyrbara... Regenten känner mina känslor för honom» — — —

Just som Napoleon uttalade dessa ord, blef han afbruten genom ankomsten af en person af hög växt och otvungen hållning, klädd i blå frack och underkläder af skinn, samt med ett ridspö i ena handen. Denna person var marskalken Lannes, som kejsaren med otålighet väntade från Spanien. Han afskedade derföre Rosen med att säga: »jag skall återse er denna afton i Dillingen». Och verkligen hade Rosen knapt hunnit taga några steg afsides, förrän han får se kejsarens vagn aflägsna sig med blixtens snabbhet.

Rosen gjorde nu allt för att i tid framhinna till den bestämda mötesplatsen; men han hade den dubbla olyckan att blifva angripen af en häftig feber, samt att ej lyckas utan stor svårighet få hästar. När han hann fram till Dillingen, hade Napoleon derföre redan lemnat denna ort, hvadan han under natten fortsatte resan till Donauwerth, dit han anlände följande dagen kl. 5 e. m. Han var då nästan halfdöd af sjukdom och trötthet, men lyckades icke destomindre att den 18 om morgonen få företräde hos kejsaren.

Sjuklig som han var, och träffad af den trollkraft som Napoleon utöfvade på allt som kom honom nära, fann grefve Rosen sig föga beredd att spela diplomat. Han sade sig endast vara en gammal tjenare hos regenten, hvars förtroende han hade att tacka för äran att se H. Maj:t, m. m.

I detsamma framdrog Rosen ur fickan sin medhafda hemliga instruktion, den han ämnade att från början till slut uppläsa för kejsaren. Men emedan det var temli-

gen skumt midti rummet der de stodo, förde kejsaren Rosen till ett fönster, der han af deltagande för hans i ögonen fallande matthet och sjukdom lade handen på hans skuldra och lät honom sätta sig, under det Napoleon sjelf förblef stående framför honom. Och då Rosen ej utan synbar möda läste, tog kejsaren papperet ifrån honom och läste sjelf detsamma. Ett eget skådespel, att se en svensk jägmästare som diplomat och i denna ställning inför Europas beherrskare!

Under genomläsningen forskade Rosen uppmärksamt i Napoleons ansigte och trodde sig i hans rynkade ögonbryn upptäcka några rörelser af hemligt missnöje. Vi erinra oss från föregående kapitel *innehållet* af Rosens instruktioner, samt huru riksföreståndaren i sin skrifvelse till kejsaren besvor honom att förmå sin bundsförvandt kejsar Alexander åtnöja sig med mera drägliga anspråk. och ställde Sveriges intressen under skydd af kejsar Napoleons ädelmod. Alla dessa uppmaningar och förslager kommo temligen olägligt, och vittnade nog tydligt om den öfverdrifna vigt vi ansågo oss ega i Napoleons ögon. Denne yttrade derföre:

»Jag kan för ögonblicket ingenting uträtta för Sverige, huru gerna jag än skulle vilja det, ty jag är nödsakad att mycket varsamt behandla Ryssland i anseende till de faror, som omgifva mig. Invecklad i ett allvarsamt krig med Spanien, går jag att öppna en oviss kamp med Österrike, som öfverraskat mig. 80,000 ryssar ligga på Galiciens gränsor. Fördragen i Tilsit och Erfurth fästa mig vid kejsar Alexander. och ålägga mig den största grannlagenhet mot honom som bundsförvandt och vän».

Sådant var hufvudinnehållet af kejsarens tal, som betydligt nedstämde Rosens förhoppningar. Men Napoleon, som lätt märkte det intryck hans tal gjort. återtog liksom för att urskulda sin vägran att uppträda till vårt försvar:

»Er förre konung gjorde mig mycket ondt. Hans motstånd var för mig detsamma som en förminskning af

100,000 man i min här! Jag var tvungen att hafva 30,000 man i min rygg, i stället för att ryssarne hade bort uppställa 50,000 man emot er, och hvarifrån skulle de hafva tagit dem? Lägg härtill 20,000 man ömsesidig rekrytering, som kriget alltid fordrar, och ni har dessa 100,000 man!.. Om er kung varit krigare, skulle han kunnat göra mig mycket ondt... Före freden i Tilsit gjorde jag allt för att vinna honom (*j'etais à genoux devant votre roi pour l'engager* etc.) genom anbud att återupprätta eder till en stor makt. Jag kämpade emot Sveriges urgamla fiender, emot den jättelika makt som så hotande rufvar öfver eder; jag slogs för Polens återställande och för Polens integritet, och Sverige förklarade sig emot mig..... Och detta i hvad ögonblick?... Javäl, förenade skulle vi hafva förändrat verldens utseende — — men nu, hvilken skilnad!»...

Slutligen utlät sig Napoleon rörande regenten personligen, samt den aktning och tillgifvenhet han sade sig hysa för honom, på sätt som följer: »För öfrigt kan jag för närvarande ej gifva eder mer än trenne vänskapliga råd: det ena att ni så snart som möjligt slutar fred med Ryssland; men på det sådant måtte kunna ske till eder fördel, ber jag eder för det andra vara enige vid den blifvande riksdagen; välj hertigen till konung och lemna åt honom att uppsöka en tronföljare, som är en man samt genom sina egenskaper i öfrigt lämpar sig för en tapper nation. Jag känner inga tyska prinsar, som jag kan rekommendera, men uppsök den som i alla afseenden passar er. Och i fall ni visar en så stor karakter, i samma ögonblick ni befriat er från slafvandet under en galning, skall Ryssland säkert tänka tvenne gånger derpå, innan det anfaller er».

Man finner häraf, att kejsaren ej utlät sig om det *Oldenburgska* tronföljareförslaget, och frågan om *Norige* hänvisades till framtiden..... Med ett ord alla våra förhoppningar om understöd och hjelp från detta håll blefvo bedragna, och i sitt svar på regentens skrifvelse talade Napoleon om kejsar Alexanders *»ädelmod»* och

»*storhet*» såsom utgörande en borgen för antagliga freds-vilkor . . . . .[3])

Samma dag Rosen återkom från Donauwerth (eller den 6 Maj) återvände äfven baron Schwerin från sin beskickning till Petersburg. Denna beskickning hade, såsom man bort kunna förutse, fullkomligt misslyckats. Schwerin hade väl haft några samtal med ryska ministrarne, men deremot hade kejsar Alexander vägrat att emottaga honom. I stället förklarade kejsaren bestämdt, genom sin minister för utrikes ärenderna grefve Romanzow, att han förkastade det föreslagna stilleståndet, samt endast medgaf freden på förut uppgifna vilkor. Men ej nog härmed. Under sina samtal med Schwerin framkastade Romanzow högst betänkliga vinkar om det intresse, Ryssland hyste för drottning Fredrika och prins Gustaf, — vinkar, som äfven kejsaren tycktes dela, och hvilka voro väl egnade att ingifva svenska styrelsen rättmätiga farhågor rörande Rysslands verkliga afsigter[4]).

---

[3]) Denna berättelse om Rosens beskickning till Napoleon är grundad på uppgifter, lemnade af R. sjelf (i S. S.), samt på ett bref från Armfelt till Posse, Stockholm d. 8 Maj 1809. Enligt ett bref från Armfelt (af år 1812) svarade Napoleon Czernitcheff, då denne talade med honom om våra tairika beskickningar, som 1809 kommo till hans högqvarter: »Jag är helt och hållet förbluffad öfver de propositioner, som svenskarne göra mig. De vilja, att jag återställer Finland åt dem; att jag uppoffrar Danmark, för att förskaffa dem Norige, o. s. v. Och i hvad ögonblick begär man att jag skall medverka till dessa rofferier.' Jo, då Sverige är i sin dödskamp, tänka de på att återupprätta den store Gustafs monarki». Se Bil. N:o 5.

[4]) Det heter i nyssnämnde bref från Armfelt (af d. 8 Maj 1809): »Schwerin, som återkommit från Ryssland, har ej fått audiens. Kejsaren vill alldeles ej erkänna hvad som skett. Alopæus har fallit ur gunsten, emedan hans resa säges ej hafva skett på kejsarens befallning», o. s. v. Något längre ned i samma bref förekommer: »Det som är nödvändigt är att snart få en kung och en god författning, för att kunna existera, ty Rysslands plan är att ej allenast anfalla oss med härsmakt, utan ock begagna vår inre olyckliga ställning. Romanzow har sagt till baron Schwerin: »Till slutet skall eder riksdag ej förfela

Efter inhändigandet af dessa sednaste underrättelser om ställningen till våra tvenne mäktigaste fiender, utsattes den märkliga dagen, då ständerna skulle uppsäga f. d. konungen och hans ätt tro och lydnad samt utropa hertigen af Södermanland till konung, till *den 10 Maj*, eller dagen efter riksdagens öppnande, hvilken högtidlighet redan hade blifvit bestämd att försiggå den 9 i samma månad.

Emellertid vidtog regeringen nitiskt sina mått och steg till befordrande af ett lyckligt utförande utaf den för riksdagen uppgjorda allmänna planen. Efter många ansträngningar lyckades man ändtligen förmå f. d. konungen att den 2 Maj afgifva den äskade *ovilkorliga* afsägelsen, ehuru han bestämdt vägrade att utsträcka afsägelsen äfven till sina bröstarfvingar. Men detta hade endast den påföljden, att regeringen beslöt att söka öfverenskomma med folkrepresentationen om f. d. konungens och hans ätts afsättning, *utan att* fästa sig vid hans afsägelse och *endast* på grund af andra talande skäl och bevekelsegrunder. För att i detta afseende förbereda ett riksens ständers gemensamma beslut, kallades den 2 Maj till enskilt sammanträde hos riksdrotset följande personer: Lagerbring, Lagerheim, A. Fersen, Adlercreutz, Lagerbjelke och Adlersparre, hvilka alla voro ledamöter af riksföreståndarens konselj. Dessutom kallades af riksstånden följande ledamöter, emedan de troddes komma att utöfva ett öfvervägande inflytande vid riksdagen: kongl. sekreteraren Hans Järta, förre expeditionssekreteraren och brukspatronen L. A. Mannerheim, dåvarande

---

att blifva ett medel för H. Kejs. M:ts planer». Man fordrar nu utom uppoffringen af Finland och Åland, äfven en krigsförklaring emot England, hvarjemte ett slags intresse blifvit visadt för drottningen och kronprinsen med 1720 års regeringsform». Jfr Berättelsen till hemliga utskottet, samt bref från grefve Romanzow till Schwerin (af d. 21 April 1809) och till Lagerbjelke (af d. 22 April s. år). I det förra af dessa bref förklarar R., att kejsaren endast kan underhandla om fred med en *»laglig»* styrelse och yttrar djupt misstroende till den närvarande styrelsen i Sverige.

sekreteraren i bondeståndet landshöfding Håkansson, grosshandlaren Schwan, lagman Blom i egenskap af sekreterare, m. fl.

Efter en lämplig inledning af riksdrotset, som i egenskap af ordförande ledde sammankomsten och gaf de närvarande del af f. d. konungens samma dag afgifna afsägelse, tog Adlersparre till ordet. Han yrkade med styrka på nödvändigheten att utesluta icke allenast Gustaf Adolf, utan äfven hans bröstarfvingar, från alla anspråk på Sveriges krona, och detta på följande grunder: 1) hade f. d. konungen genom sin gudlösa och oförsvarliga regering brutit sin ed, hvadan nationen medsamma borde anses vara fri från sin ed; 2) kunde för dem som deltagit i revolutionen vådliga förföljelser ej annorlunda förekommas, än genom *hela* den gamla dynastiens aflägsnande, hvartill kom 3) vigten att undvika en minderårighetsregering och 4) hoppet om nya landtvinningar, om man valde en ny regentätt.

Emot detta anförande, som understöddes af flera talare, uppträdde först Fersen och derpå Adlercreutz och Lagerbring, samt bestridde det med temligen svaga skäl; men då de flesta tycktes förena sig om Adlersparres mening, gåfvo dessa talare vika och förenade sig med de öfriga.

Härefter återstod endast att öfverenskomma, hvem som skulle åtaga sig det vigtiga uppdraget att på riksdagen uppläsa motionen om afsättningen. Härtill utsågs enhälligt af de närvarande expeditionssekreteraren baron *Mannerheim* såsom den der genom oberoende, kraft och frisinnade tänkesätt kunde i flera afseenden anses såsom den dertill mest lämplige [a]).

---

[a]) Jfr om denna märkliga sammankomst hos riksdrotset flera anteckningar i S. S. — På denna sammankomst synes äfven Armfelt syfta i bref till Posse af d. 4 Maj (1809), der det heter: »Man har mottagit kungens afsägelse. Denna handling, som är iklädd godaktighetens och ödmjukhetens form, är ett nytt bevis på hans oerhörda falskhet, hans hat emot Sverige samt önskan att i sista ögonblicket göra det ondt. Också

På detta sätt lyckades regeringen någorlunda att med representationens intressen förlika den första punkten i riksdagsplanen eller frågan om afsättningen. Men detta blef ej fallet med de tvenne andra delarne af samma plan, eller de som rörde riksföreståndarens *omedelbara* utropande till konung och *den Håkanssonska författningens* antagande. Dessa punkter rönte ett så väldigt motstånd, synnerligen från adeln, att, innan vi inlåta oss på berättelsen om denna strid och dess lösning, vi finna oss befogade förutskicka några ord angående den anda som lifvade majoriteten af detta rikets första stånd, samt de planer detta riksstånd hyste uti ifrågavarande det svenska samhällets lifsfrågor för dagen.

Så snart regeringens riksdagsplan hunnit blifva bekant bland riksdagsmännen, väckte den en allmän ovilja, synnerligen bland de mera frisinnade ledamöterna af ridderskapet och adeln. Bland dem som i detta afseende häftigast uppträdde mot regeringen, utmärkte sig oppositionsmannen från 1800 års riksdag, friherre *Nils Silfverschöld,* samt tvenne ledamöter af oppositionen från

har man beslutat att ej fästa något afseende vid denna handling. Det är tillräckligt, att ständerna förklara honom kronan förlustig; men man är ännu ej ense om beslutet angående hans ätt. I går egde flera sammankomster rum hos landtmarskalken för att öfverlägga härom, och ett parti vill tala till förmån för prins Gustaf». I förbigående må nämnas, att ledarne för detta parti bland adeln voro kaptenlöjtnanten hos f. d. konungen, grefve Jakob De la Gardie, samt förre finansministern hos Gustaf III, grefve E. Ruuth. Ehuru De la Gardie efter egen uppgift i ett företräde hos drottningen på Haga d. 2 Maj lofvat henne att vid riksdagen ej verka för Gustaf Adolf och hans son, höll dock De la Gardie detta löfte så illa, att han biträdd af Ruuth redan d. 4 samma månad lyckats genom sina bemödanden göra riksföreståndaren så vacklande i sitt beslut att tillåta uteslutandet af Gustafs ätt, att utan riksdrotsets kraftiga mellankomst regenten troligen skulle gifvit efter för De la Gardies ingifvelser. Anteckningarne från Årup. Slutligen må nämnas, att ehuru konungen daterade sin afsägelse d. 29 Mars, Gustaf III:s dödsdag, densamma ej forfattades och underskrefs förrän samma dag den till regenten inlemnades, eller d. 2 Maj.

Gustaf III:s tid, friherrarne *Adelsvärd* d. ä. och *R. Macklean*. Dessa herrars hemliga plan var att införa en republikansk författning ungefär som i Norra Amerika med en president i spetsen för styrelsen, hvilken värdighet man dock hade för afsigt att under namn af konung uppdraga åt hertigen-regenten, så länge han lefde. Vi känna icke, i hvad mån denna plan delades af riddarhusets öfriga ledamöter, men att den inom majoriteten af detta stånd rådande allmänna andan och sinnesstämningen var i högsta grad frisinnad, för att ej säga revolutionär, är hvad som är visst. Till bevis härpå kunna vi anföra, att inom flere smärre kretsar af adelsmän förhandlingar redan voro å bane om planer till nya grundlagar, hvilka alla utgingo från den tanken att från grunden upprifva de sekelsgamla, med svenska samhället uppväxta samfundsinrättningarne. Sålunda hade somliga till föreningspunkt primärförsamlingar såsom i Frankrike, andra föreslogo åter tvenne kamrar i likhet med Englands öfver- och underhus [6]).

På grund af dessa tänkesätt, som gjorde sig gällande hos större delen af ridderskapet, bör det ej förvåna, om regeringens riksdagsplan isynnerhet bland detta stånd väckte ovilja. Man ansåg sig nemligen ega ovilkorlig rättighet, icke allenast att sjelfve välja den konung man skulle lyda, utan isynnerhet att i fullt oberoende uppgöra de grundlagar, hvarefter man ville styras. För att öfvertala hertigen att afstå från sin riksdagsplan, och i stället antaga adelns, uppmanade man derföre baronerna Adelsvärd och Macklean att i adelns namn uppvakta hertigen och framlägga för honom en skrift af följande hufvudsakliga innehåll:

---

[6]) Detta och det följande rörande de mellan regeringen och representationen pågående förhandlingar, som föregingo riksdagens öppnande och sammankomsten på rikssalen den 10 Maj, är grundadt på de ofta nämnde anteckningarne af grefve H. G. Trolle Wachtmeister, det i S. S. förvarade utdraget af Skjoldebrands handskrifna memoirer, samt Riksståndens protokoller.

Om hertigen gick in på att fortfara med riksföreståndarskapet, tilldess ständerna hunnit att alldeles på egen hand öfverenskomma om de nya grundlagar, hvarefter de ville blifva styrda, iklädde de (ständerna) och isynnerhet adeln sig förbindelsen, att välja honom till konung, med förbehåll att han ovilkorligt antog och underkastade sig dessa grundlagar.

Den 7 Maj framlade adeln genom sina deputerade denna skrift för hertigen, och redan kl. 11 f. m. samma dag voro talmännen jemte några af ståndens ledamöter uppkallade till honom, för att afhöra hans svar, som var af följande lydelse:

Om ständerna ej medgåfve hertigen rättighet att i följd af *arfsrätt* emottaga kronan, samt att antaga eller förkasta de nya grundlagar, dem han för sin del ej ville hindra dem att sjelfve uppgöra, ämnade han genast nedlägga riksföreståndarskapet och draga sig tillbaka i det enskilta lifvets lugn. I ändamål att understödja denna förklaring (som blifvit tillstyrkt äfven af riksdrotset), uppdrog hofkansleren baron Lagerbjelke vid samma tillfälle för de närvarande en temligen utförlig tafla af rikets förhållande till utrikes makter. Han visade, huru Napoleon öfvergifvit oss, samt huru Ryssland förklarat sig ej vilja ingå i underhandlingar med oss hvarken om stillestånd eller fred, förrän vi skaffat oss en »*laglig*» styrelse, och på det ingen måtte få det infallet att tänka på Gustaf Adolf eller hans son, tillade han den osannfärdiga uppgiften, att Napoleon skulle hafva förbehållit sig, det ingendera af dessa måtte komma i fråga att bestiga Sveriges tron. Slutligen anförde Lagerbjelke, i enlighet med sanningen, hurusom Napoleon i hertigens person hellre än uti någon annan skulle önska att få hylla Sveriges konung, åt hvilken han öfverlemnade att sjelf besörja om tronföljden, o. s. v.

Om aftonen samma dag voro på hög befallning talmännen jemte några af ståndens ledamöter samlade hos landtmarskalken, för att höras öfver denna hertigens förklaring. Den rönte ett nästan allmänt motstånd. Men

detta var ännu mera händelsen under det plenum, som följande dag egde rum på riddarhuset, och äfven uti de öfriga stånden röjdes spår till motsträfvighet, hvilka tydde på ett hemligt inflytande från adeln.

Emedan det plenum, som i nämnde syftemål den 8 Maj föreföll på riddarhuset, är af stor märkvärdighet såsom betecknande för den sinnesstämning som förherrskade i detta rikets första stånd, skola vi med några få ord beskrifva det.

Till landtmarskalk hade genom Adlersparres inflytande landshöfdingen, friherre *Michaël Anckarsvärd* blifvit utsedd — fadren till de tvenne unga officerare af samma namn, hvilka vid Adlersparres sida så kraftigt medverkat till statshvälfningen, och hvilka skulle hafva spelt om sina hufvuden, om fadren ej anslutit sig till densamma. För öfrigt var Anckarsvärd väl värfvet vuxen; men emedan han deltagit i Anjalaförbundet, stod hertigen länge emot hans utnämnande, tilldess Adlersparre lyckades besegra hans betänkligheter.

Sedan landtmarskalken tillkännagifvit afsigten med adelns samlande ifrågavarande dag, och ett protokollsutdrag blifvit uppläst öfver hvad som förefallit på slottet dagen förut, förenade sig ståndet om ett memorial af friherre K. Kurck. Detta memorial innehöll, att på samma gång adeln förklarade att nationens hopp hvilade på hertigen och på hans antagande af kronan, kunde denna likväl icke lemnas honom, förrän de grundlagar som skulle ersätta dem han sjelf yttrat vara felaktige, blifvit utarbetade och af stånden fastställde.

Emedan ändamålet med dagens plenum nu var uppfyldt, uppmanade landtmarskalken ståndet skiljas åt. Men denna uppmaning missförstods, och flere anmälde sig att tala, hvilket vägrades af landtmarskalken, emedan det öfverläggningsämne, för hvilket ståndet vore sammankalladt, vore afgjordt. Genast uppflammade den gamla orolighetsandan, qväfd sedan 1800. Häftiga tal och rop om landtmarskalkens egenmäktighet aflöste hvarandra. En mängd ledamöter anmälte sig att få tala, men nu

slog landtmarskalken hårdt med klubban och ropade *nej*, och under fortsatt sorl yttrade han med stark röst: »I kraft af den myndighet, som tillkommer mig i egenskap af ridderskapets och adelns talman, befaller jag» — — —

Här afbröts talaren ånyo af våldsamma utrop, bland hvilka man till och med kunde urskilja följande: »*Vi kunna afsätta vår landtmarskalk .... Må man kasta ut honom genom fönstret!*» ...

Detta opassande uppträde, som erinrade nog mycket om Gustaf III:s riksdagstider, afbröts slutligen genom landtmarskalkens bestämdhet och en uppmaning af öfverste Skjöldebrand, som yttrade:

»Öfvertygad att herr baron och landtmarskalken och hela riddarhuset äro lifvade af samma tänkesätt, i afseende på ordning och enighet, hoppas jag att något missförstånd ej måtte störa densamma, och sedan landtmarskalken uttryckligen förklarat, att det förehafda ärendet ej vore ett öfverläggningsämne, besvär jag ridderskapet och adeln att inse billigheten af att åtskiljas, enär herr landtmarskalken dertill anmanat!»

Under starka rop af »*ja!*» lemnade ståndet i stor oordning och häftig sinnesrörelse salen.

Inom presteståndet, der säkerhetsaktens undertecknare, erkebiskop *Lindblom*, förde ordet, försiggick sessionen den 7 Maj utan allt buller. Detta synes äfven hafva varit fallet inom borgareståndet, ehuru detta stånd på regentens förklaring afgaf samma svar som adeln, och möjligen hade utgången inom det fjerde ståndet blifvit densamma, såvida det ej lyckats sekreteraren *Håkansson* att inom ståndet nedtysta hvarje yttring af någon sjelfständigare öfvertygelse.

Efter denna sidoblick på några tilldragelser inom stånden, återtaga vi berättelsen om de mellan regeringen och representationen pågående högst märkvärdiga förhandlingar.

Så snart den stormiga sessionen på riddarhuset var slut, skyndade öfverste *Skjöldebrand* till riksföreståndaren, för att göra honom redu derför. Han hade nyss slutat

sin berättelse, då han får se tvenne af regeringens ledamöter, *Adlersparre* och *Essen*, infinna sig. Den förre yttrade blossande af vrede, i det han närmade sig hertigen:

»*E. K. H. är sannolikt redan underrättad om hvad som tilldragit sig på riddarhuset*».

Hertigen. »*Ja, och jag hoppas, att det ingenting har att betyda*» ....

Adlersparre (i högsta grad uppbragt). »*Det betyder elakhet, sjelfsvåld och kullkastande af all ordning, och jag hoppas, att E. K. H. ej vill styra dårar. Jag råder E. K. H. att genast låta sina vagnar komma, resa till Rosersberg och gifva dessa menniskor f—n ..... Må de sedermera rifva hvarandra i stycken, om det roar dem!*»...

Vid detta i högsta grad oväntade utbrott af en man, som bort förstå bättre än att blottställa sig för att afgifva så ofosterländska och endast af lidelsen förestafvade rådslag, inföll Skjöldebrand:

»Nej, jag besvär E. K. H., att ej handla på detta sätt. Jag har haft äran följa E. K. H. alltifrån min barndom, och jag vet, att E. K. H:ts hjerta (som uteslutande tillhör fäderneslandet) ej skall öfvergifva Sverige i ett så afgörande ögonblick».

Detta bevekande tal verkade ingenting på Adlersparre, som fortfor att reta hertigen, hvaremot Skjöldebrand uppbjöd hela sin förmåga för att lugna honom. Han understöddes häri kraftigt af Essen, hvilken dock i början understödt Adlersparre genom några afbrutna ord. Essen yttrade, pekande på Skjöldebrand:

»Der ser E. K. H. en man, som är hetare än jag, och emellertid talar han med lugn för fäderneslandets väl. Jag tror, att han har rätt, och att jag bedragit mig».

»Men *jag* har icke bedragit mig», inföll Adlersparre med häftighet, »och jag råder E. K. H. ännu en gång att resa så snart möjligt är».

»Nej gör det ej, E. K. H.», utropade Skjöldebrand med värma. »Och i hvad ögonblick gifver man dessutom E. K. H. detta råd? I öfvermorgon skall det ple-

num försiggå, hvarunder f. d. konungens afsättning kommer att afgöras. Om E. K. H. lemnar styrelsen, och ständerna under ett ögonblicks förlägenhet och obeslutsamhet återvälja Gustaf Adolf, huru skall det då gå med oss? Och huru skall det väl gå med Sverige? och med E. K. H. sjelf?»

Efter denna langa och ledsamma öfverläggning lemnade hertigen rummet, för att spisa middag. Derefter följde honom Skjöldebrand i ett närbeläget kabinett, der de kunde vara ostörde, och der Skjöldebrand tilltalade hertigen på sätt som följer:

»För Guds skull, min nådige herre, tag i betraktande hvad som är på väg att ske. Då Adlersparre förifrar sig, förmörkas hans förstånd, och han vet icke mera hvad han gör. Han vill till hvad pris som helst genomdrifva Håkanssons författning, som är illistig, men dock icke tillräckligt för att förvilla ständerna. Större delen af de vid riksdagen mest betydande känna den och ogilla den. De inse, att Adlersparres plan är den, att påskynda kungens utväljande, i ändamål att sedermera betjena sig af den kungliga myndigheten, för att förmå ständerna att antaga ifrågavarande författning. Men alla stånden äro på det nogaste ense derom, att vi *först* måste hafva en författning, och *sedan* en konung. Det intryck, den i dag på riddarhuset framställda propositionen gjorde, var derför i högsta grad obehagligt, redan innan andra orsaker föranledde ett utbrott. Jag vet, att den ingalunda blef bättre upptagen i de öfriga stånden. Om man fortfar att yrka på densamma, skall följden blifva en uppenbar söndring mellan styrelsen och ständerna, hvarigenom det väl skulle kunna hända, att frågan om afsättningen förfelades. Men i sådant fall skall revolutionen skrida tillbaka, eller också skall man blifva nödsakad att gripa till bajonetterna emot nationens representanter, — en utväg, som alltid är förhatlig, äfven om den lyckas, hvilket icke är så säkert, alldenstund Adlersparre numera ej är herre öfver sin här, så-

som

som han var det då han intågade i hufvudstaden, och alla dessa olyckor skulle vara frukten af en enda menniskas nyeker och envishet! Nej det må ej hända!»

Efter en stunds afbrott fortfor Skjöldebrand:

»Vi som möjligen komma att sitta i konstitutionsutskottet, i fall ett sådant, såsom jag hoppas, kommer att bildas, och hvilkas åsigter jag vill anse såsom ett uttryck af majoriteten bland ständerna, äro redan ense om grunderna för den blifvande nya författningen. *Lagstiftande makten* skulle komma att hvila hos konungen och ständerna *gemensamt*. *Verkställande makten* tillhör konungen, som har vid sin sida ansvarige rådgifvare, medan han sjelf ensam fattar besluten. *Beskattningsrätten* har man förbehållit ständerna. Men på det att medel ej måtte fattas till statens underhåll, bör den gamla bevillningen fortfara, i fall man afslår kungens proposition angående ny bevillning. Ständerne skola samlas hvart femte år, hvarjemte ett kreditiv kommer att anslås till konungens förfogande i händelse af krig. Jag hoppas, att E. K. H. skall kunna styra med en grundlag af ungefärligen denna beskaffenhet».

Hertigen. »Javäl; jag är nöjd med dessa grunder, men man berättar om så många andra saker» — — —

Skjöldebrand. »Idel fabler, E. K. H. Om man tillåter oss att handla, skall allt utfalla i enlighet med E. K. H:ts önskningar. Må man låta ständerna i allt lugn öfverlägga, och hänskjuta afgörandet till deras enhälliga beslut. I detta fall skall glädjen blifva allmän, och kärleken för E. K. H. stiga ända till entusiasm, ty man känner de outtröttliga ansträngningar som äro å bane för att förmå E. K. H. att fatta ett motsatt beslut. Afsättningen skall i sådant fall äfven försiggå utan motstånd, och E. K. H:ts val aflöpa enhälligt».

Hertigen (med rörelse). »Ja, ni har rätt. Jag skall kalla de fyra talmännen och förklara dem, att ständerna ega full frihet att utarbeta grundlagen efter eget förgodtfinnande. I fall den behagar mig och man väljer

mig till konung, mottager jag anbudet. I motsatt fall reser jag till Rosersberg, der jag ämnar lefva som en filosof. Jag skall låta uppsätta en förklaring af detta innehåll. Talmännen skola meddela den först i klubbarne och sedan i ständen».

På detta sätt lyckades Skjöldebrand att besegra Adlersparres inflytande; men hertigens svaghet gjorde snart denna seger om intet.

Om aftonen samma dag voro hos riksföreståndaren församlade några ledamöter af konseljen, bland hvilka vi anmärka Adlersparre och Essen såsom de förnämsta. Det blef då beslutadt, att hertigen uti plenum plenorum följande dag skulle med anledning af hvad som föregått nedlägga riksföreståndare-befattningen, sedan han förklarat sig hvarken vilja eller kunna mottaga kronan annorlunda än i följd af arfsrätt, hvarefter han skulle för alltid draga sig tillbaka till Rosersberg. Adlersparre, på det högsta uppbragt emot adeln, lemnade derpå hertigen, för att till följande morgon sammankalla sina officerare, då han ämnade nedlägga befälet, på samma gång som landtmarskalken skulle återlemna sin staf och konseljens ledamöter nedlägga sina embeten.

Detta beslut, som fattades kl. emellan 9 och 10 om aftonen (den 8 Maj), spridde sig snart till ståndens klubbar, der det förorsakade en förskräcklig uppståndelse. Isynnerhet var detta fallet på adelsklubben, hvarest oron och förtrytelsen nådde sin höjd och flere häftiga röster på en gång läto höra sig, under det landtmarskalken, tvekande, knapt lyckades få fram ett enda ord.

I denna sakernas ställning infinner sig Skjöldebrand på adelsklubben. Han besvor landtmarskalken, som fann det omöjligt att brottas mot adelns åsigt af frågan, att på ögonblicket följa med till hertigen, som synbarligen hade blifvit förd bakom ljuset, och att söka förmå honom att vidblifva sitt första beslut, som var så öfverensstämmande med ständernas önskningar.

Så snart Skjöldebrand och Anckarsvärd anländt till hertigen, omtalade de för honom den oro och den för-

bittring, som herrskade på ståndsklubbarne. Landtmarskalken utlät sig om sitt stånds ledamöter: »*De äro rasande, och jag har aldrig funnit dem otillgängligare för alla tillrättavisningar*». Man föreställde hertigen, huru förhållandet skulle varit, om han stått vid sin första förklaring, och man öfvertygade honom, att ingenting annat än detta beslut kunde återföra lugnet och förtroendet, som voro så nödvändiga i och för den stora handling, som skulle försiggå den 10.

Ehuru i hufvudsaken böjd för Adlersparres plan, att emottaga kronan på grund af arfsrätt, och för Håkanssons med rymlig konungamakt utrustade konstitution, var dock hertigen oupphörligt vacklande mellan de olika ingifvelser, som bestormade honom. Svag och utan kraft att sjelf fatta ett sjelfständigt beslut, fann han sig omsider så upptröttad af den partistrid, som uppstatt omkring honom, att den gamle mannen verkligen var att beklaga. Men alldenstund landtmarskalkens och Skjöldebrands förenade föreställningar öfvertygade honom, att makten af ständernas majoritet var uppfattad i den riktning de angåfvo, svarade han dem med rörelse: »*Ni kan ha rätt. Jag skall följa edert råd; men man rycker mig i öronen från alla håll. Kortligen, låt oss nu kalla opp de öfriga talmännen, för att kungöra dem mitt beslut*».

Derpå uppsattes en kort och i bestämda ordalag affattad skrifvelse, hvari hertigen förklarade, att han åtog sig att i egenskap af riksföreståndare fortfara med regeringen, intilldess ständerna hunnit utarbeta den nya statsförfattningen, efter granskningen hvaraf han skulle utlåta sig, huruvida han ville mottaga kronan eller draga sig tillbaka i lugnet.

Hvar och en af talmännen erhöll ett exemplar af denna skrift, jemte förständigande att uppläsa den på klubbarne. Derjemte borde de å hertigens vägnar underrätta sina respektive ståndsbröder om föremålen för de begge tillämnade plena plenorum på rikssalen den 9 och 10 Maj. I det förstnämnde skulle endast de vanliga ceremonierna, som åtfölja riksdagens öppnande, före-

komma, hvarjemte riksdagsberättelsen skulle uppläsas. Deremot skulle *Gustaf Adolfs och hans ätts afsättning,* jemte riksföreståndarens nyssnämnde förklaring, blifva föremål för den vigtiga sammankomsten den 10 Maj.

Då dessa meddelanden kungjordes i ståndens klubbar, emottogos de med hurrarop. Man drack regentens skål, och hos adeln bar man landtmarskalken på sina armar och drack honom till. Med ett ord, förtjusningen öfver regenten och dem som förmått honom att på ständernas önskningar fästa afseende, var lika hänförande, som allmän.

Till talmän i de tvenne lägsta stånden utsågos, i likhet med hvad som var fallet hos adeln, män som voro Adlersparre och hans riksdagsplan tillgifne. De voro hos borgarne grosshandlaren *H. N. Schwan,* och inom bondeståndet förre riksdagsmannen och bankofullmäktigen *Lars Olsson* från Bohuslän. Den 5 Maj helsade stånden på öfligt vis hvarandra. Dagen derpå tackade ständerna genom sina utskickade *Adlercreutz, Klingspor* och *Adlersparre* jemte deras staber, för den del de haft i statshvälfningen, samt till beredandet af ett bättre sakernas skick för det olyckliga, sönderstyckade fäderneslandet. En egen omständighet härvid var, att *Adlersparre,* retad af det motstånd han rönte i fråga om den Håkanssonska författningens antagande, ej ville mottaga denna hyllning af ständerna. Deputationen väntade honom nära en timme, hvarunder hans vänner bestormade honom med böner. Ändtligen infinner han sig, samt svarade, till utseendet stött och missbelåten, på landtmarskalkens andragande.

Den 9 Maj öppnades riksdagen med vanliga ceremonier, och med uppläsande af den utaf hofkanslern, friherre Lagerbjelke med stor skicklighet författade riksdagsberättelsen. Den 10 samma månad var ändtligen den märkvärdiga dag, då ständerna uppsade Gustaf Adolf och hans bröstarfvingar tro och lydnad, samt riksföreståndaren för dem förkunnade sin af oss nyss omtalade och af dem med högsta förtjusning mottagne förklaring.

Några anmärkningsvärda tilldragelser, som föreföllo sistnämnde dag inom riksstånden, innan de från sina samlingsställen uppgingo till rikssalen, skola vi här anteckna.

Oaktadt allt hvad regeringen och hennes anhängare åtgjort, för att hos ständerna bereda ett gunstigt mottagande af baron Mannerheims tillämnade motion om afsättningen[7]), funnos dock inom de särskilta stånden, särdeles inom bondeståndet, åtskilliga röster, som intresserade sig för prins Gustaf. Dessa röster voro vunna genom hemligt inflytande af grefve J. De la Gardie och andra den störtade dynastiens vänner. När talmannen inom bondeståndet derföre tillkännagaf, hvad som skulle komma att utgöra föremål för dagens vigtiga sammankomst på rikssalen, hvarvid sekreteraren undervisande tillade, att ståndet borde på ifragavarande framställning svara *»ja»*, emedan (som orden föllo sig) ingen ärlig man kunde annorlunda yttra sig om denna fraga, anhöll *Peter Svartengren* från Wermland, att i protokollet måtte antecknas: *»att han som en ärlig man till detta förslag svarade nej!»* Men denna anhållan afslogs af sekreteraren, som derjemte förstod att på ett fintligt sätt undertrycka flere i samma syftemål affattade anföranden af andra ståndets ledamöter, och hvilka voro ämnade att uppläsas i ståndet[8]).

Hos adeln sökte Georg Adlersparre genom ett i hans kända, kraftiga manér hållet anförande bereda sin-

[7]) Bref från öfverste B. B. v. Platen till C. H. Posse, Stockholm d. 3 Maj 1809 (i S. S.), samt Lefnadsteckningar öfver Sveriges mest utmärkta Bönder, Christianstad 1851, sid. 95 f.

[8]) Peter Svartengrens anteckningar. — I synnerhet nitälskade bonderna från Nerike för den gamla dynastien, emedan de blifvit i denna syftning bearbetade af landshöfdingen i Örebro Hr S. Löfvenskjöld och landssekreteraren Cassel, som intalat dem, att Gustaf Adolf borde sättas i tillfälle att försvara sig enligt lagarne och att han ej borde dömas ohördan. Det var deras i denna anda uppsatta diktamina, som Håkansson på sätt vi i texten anfört, visste göra oskadliga. Löfvenskjöld var en gammal adjutant och beundrare af Toll.

nena på ett gynnsamt besvarande af den proposition, som skulle förekomma på rikssalen. Deremot hafva vi ej i protokollerna påträffat några spår, som antyda att något dylikt meddelande inom preste- och borgarestånden föregått dagens märkvärdiga plenum plenorum.

Efter hvad vi sålunda varit i tillfälle anföra, kan den *enstämmighet,* hvarmed ständerna besvarade baron Mannerheims oftanämnde proposition, ej annat än förvåna, såvida det ej får antagas, att de spridda röster som kunnat höjas för Gustaf Adolfs ätt, funno sig alltför vanmäktige, och sålunda ej ville betaga akten den enstämmighet, som in- och utomlands skulle imponera och visa, att nationens enighet gaf den kraft i olyckan. På ståndens dundrande »ja»-rop följde alltså en högtidlig tystnad, hvilken räckte i flera sekunder. Härunder ville eller *vågade* ingen enda röst höja sig till invändning. Likväl yttrade amiral Nauckhoff halfhögt, men så att han endast kunde höras af de närmast sittande, att hans samvete förbjöd honom bifalla en proposition, som från hans förfäders tron uteslöt en oskyldig prins, o. s. v. Men denna anmärkning retade till den grad, att Nauckhoffs grannar uppbragte hotade honom, att om han nämnde ett enda ord till förmån för prins Gustaf, skulle de kasta ut honom genom fönstret.

Riksföreståndaren, djupt rörd öfver beslutets vigt, som afgjorde både hans eget och den gamla Wasastammens öde i den förvisning, som nu drabbade hans brorsson och dess barn, och som väl behöft dessa sekunders dröjsmål för att komma sig före, uppläste derpå sitt tal till ständerna, hvari han uppmanar dem att så skyndsamt som möjligt utarbeta den nya statsförfattning, han för grundläggandet och befästandet af rikets välfärd ansåg oundgänglig, och samtycker att fortfara med riksstyrelsen tilldess denna författning hunnit blifva färdig, hvarefter han ville sig yttra, huruvida han kunde fortfara med riksstyrelsen eller funne sig föranlåten att draga sig tillbaka i det enskilta lifvets lugn. Detta tal gjorde det behagligaste intryck på ständerna, och då

hertigen reste sig upp för att bortgå, beledsagades han ur rikssalen med de ifrigaste lefve- och hurrarop. Med tårar i ögonen helsade han de nu fria ständerna, och hans rörelse var så stark, att han hade all möda att hålla sig uppe och måste stödjas af sina vakthafvande officerare. Sålunda beseglades statshvälfningen genom ett beslut, som vittnade för hela verlden, att svenska folket var sin egen suverän.

Ett temligen eget uppträde, som visar den hänförelse, krigiska bedrifter väcka i menniskosjälen, och huru opopulärt Gustafs krig emot Frankrike varit, föreföll denna dag på rikssalen, medan man afbidade hertigens ankomst. Tidningen om Napoleons första segrar och österrikiska härens förstörelse, hvilken kungjordes på rikssalen, väckte en så allmän förtjusning, att den utbröt i de häftigaste hurrarop *för* — Napoleon, *för* den, som ännu var vår fiende, som gjort oss så mycket ondt, och som enständigt vägrade godtgöra det förflutna! Men ständerna hoppades, att i denne väldige herrskare finna en hämnare och ett stöd emot Ryssland, — se der orsaken till denna hyllning, de egnade honom.

Sedan hertigen lemnat rikssalen, upplästes samma segerbulletin på svenska, på det att bönderna och andra som ej förstodo franska språket, skulle få del deraf, och äfven då yttrade sig den allmänna hänförelsen i de lifligaste handklappningar och bravorop.

Från dessa stora och hänförande uppträden i nöjenas och praktens boningar begifva vi oss nu till ett konungapar, som begge voro dömde att på det hårdaste erfara lyckans ombytlighet, — *hon* genom nödvändigheten, som bjöd henne att lefva afskiljd från sin man, och i tysthet begråta såväl hans, som sina barns olycka, — *han* genom förödmjukelsen af sin kronas och sin frihets förlust, hvilken han uthärdade inom fängselmurarne af en borg, som mer än en gång varit vittne till kungliga lidanden och mord.

Drottningen med de kungliga barnen fortfor att vistas på Haga, der hon nästan dagligen fick mottaga

besök af hertiginnan, prinsessan och de på hofvet presenterade damer och kavaljerer. Den 14 Mars aflade äfven enkedrottningen ett besök hos sin svärdotter, hvilket räckte halfannan timme. Så snart drottningen fått veta att hennes mans och barns öde den 10 Maj skulle afgöras, anmodade hon friherre G. Adelsvärd att samma dag begifva sig till staden, för att i tid inhemta säker underrättelse om utgången af denna dags öfverläggningar. Då Adelsvärd återvände, tillsade drottningen, som från sina fönster redan upptäckt friherren, statsfrun grefvinnan Gyldenstolpe att hasta honom till mötes och sedermera meddela henne berättelsen om hvad hon var så nyfiken att få veta. Fredrika läste redan i uttrycket på grefvinnans ansigte, hvad denna hade att förkunna henne, då grefvinnan utlät sig:

»Jag beklagar E. M. i egenskap af drottning, men lyckönskar er i egenskap af maka. E. M:ts son skall ej blottställas för maktens faror och lurande försåt, — en makt, som varit så förderflig för hans far. Han skall vara E. M. följaktig och försköna de dagar, E. M. går att helga åt ett lugnare lif» . . . . .

»Hvilken skymf», gemälte drottningen med förtrytelse. »Huru har denna nation behandlat oss? Således kan detta inrotade hat, som den hyser emot vår familj, ej tillfredsställas med mindre än med en evig landsförvisning. Man vill på den oskyldige hämnas en annans felsteg och af enskilt hat beröfva honom hans lagliga rättigheter. Man skall ej ostraffadt på detta sätt skymfa alla suveräner. Vår sak är deras!»

Hvem skulle väl trott, att drottningen efter detta första utbrott af harm och förtrytelse skulle hafva egt nog sinnesstyrka, för att med den klokhet och det lugn som hon nu gjorde det, underrätta prins Gustaf om den tilldragelse, som beröfvade honom alla utsigter till Sveriges tron. Men långt ifrån att sjelf låta märka någon sorg, eller att hos sin son söka inblåsa hat emot dem, som beröfvat honom tronen eller hos honom nära bedrägliga förhoppningar, bemödade hon sig att lära ho-

nom inse nödvändigheten att underkasta sig, samt att aldrig hysa någon ledsnad öfver förlusten af en ära, som man oftast måste köpa på bekostnad af den verkliga lyckan. Hon uttryckte sig med så mycken värdighet, samt inpräglade så omsorgsfullt i sonens sinne allt hvad hon ansåg nödvändigt för hans närvarande belägenhet och nyttigt för hans framtid, att det skulle göra henne den största heder, om utrymmet medgåfve att troget återgifva det. Dessa nyttiga lärdomar tycktes dock göra föga intryck på den unga prinsen, som under ymniga tårar snyftande utropade: »*Skall jag då icke blifva konung? Hvad har jag gjort, mamma?*»[9]).

Vi hafva redan omtalat, huru drottningen, som ej upphörde att dagligen bestorma regenten med böner om tillåtelse att återse sin man, emottagit löftet att detta skulle få ske, sedan f. d. konungens afsättning gått för sig. Några dagar efter denna händelse vidtogos alla nödiga anstalter för företagandet af denna resa sjövägen från Drottningholm till Gripsholm. Men då drottningen helt oförmodadt meddelade sitt beslut att icke färdas sjövägen, lade detta nya misstankar till dem man redan fattat, rörande hemliga förbindelser, som drottningen troddes ega med det parti som arbetade för prins Gustaf, och emedan i en sådan sinnesstämning en ung vacker drottning badande i tårar med sina förföljda barn i armarne kunde uträtta mycket på en resa in i landet, churu kort den ock vore, beslöts att hon ej skulle få återförenas med f. d. konungen, förrän kronan blifvit öfverflyttad på hertigen [10]).

På Gripsholm tillbragte f. d. konungen sina dagar i den fullkomligaste bekymmerslöshet. Nyheten om afsättningen, som öfverste Silfversparre den 11 Maj meddelade honom, upptog han ganska kallt, endast uttryckande någon förundran öfver kronprinsens uteslutande. Från denna dag aflade han uniform och klädde sig i

[9]) Uppgifter, meddelade af grefvinnan W.
[10]) Anteckningarne från Årup.

svart frack, endast med det lilla utsydda Malteser-korset på bröstet, stor trekantig hatt utan kokard och höga stöflor. För öfrigt talade han endast om de ljufva dagar han ämnade tillbringa i Christiansfelt (Hernhutarnes institut i Holstein), der, såsom orden föllo sig, han väntades af en krona, mera lysande än den han nedlagt. Då riksakten rörande afsättningen sedermera enligt ständernas beslut den 23 Maj meddelades f. d. konungen, underteeknade han denna akt, men uppbrände trotsigt det exemplar deraf, hvilket blifvit honom lemnadt till enskilt förvar.

Efter beslutet på rikssalen den 10 Maj förefanns intet ärende, som å ständernas sida fordrade större skyndsamhet vid handläggningen, än tillsättandet af det utskott, som skulle utarbeta förslaget till den nya regeringsformen. Också dröjde riksstånden ej att tillsätta ifrågavarande utskott. Till ledamöter deri nämndes (den 12 Maj) hos adeln: kansliråudet Adlerbeth, riddarhussekreteraren A. G. Silfverstolpe, expeditionssekreteraren friherre Mannerheim, öfverstarne friherre B. B. von Platen och A. F. Skjöldebrand, samt bergsrådet von Stockenström; hos presterna (den 12 Maj): biskoparne C. von Rosenstein och C. G. Nordin, samt professor Wijkman; hos borgarne (den 13 Maj): rådmannen i Stockholm lagman Blom, brukspatron Eberstein och assessor Gahn, samt hos bönderna (sistnämnde dag): Anders Jansson Hyckert från Upland, Matts Persson från Dalarne och Jon Jonsson från Blekinge.

Innan vi nu öfvergå till en redogörelse för konstitutionsutskottets vigtiga arbete, samt i sammanhang dermed till det sätt, hvarpå dess nya grundlagsförslag mottogs af ständerna, skola vi med några ord vidröra ställningen till *utrikes* makter, så mycket mer som vådligheten af denna ställning icke underlät att öfva ett ganska betydande inflytande på beskaffenhet af denna grundlag, som tillkom under i högsta grad ogynnsamma så inre som yttre förhållanden.

Vi erinra oss, hurudan ställningen var efter grefve Rosens och baron Schwerins återkomst. Öfvergifne af Frankrike, med likgiltighet behandlade af England, utan bundsförvandter, och med en förstörd armé och uttömd skattkammare, återstod oss ingen annan tillflykt, än vårt eget mod, för att möta Rysslands öfverdrifna anspråk. För att efterkomma kejsar Napoleons råd (i brefvet till hertigen af den 18 April) beslöt man sig emellertid, att göra ett nytt försök på kejsar Alexander. Major Spalding afgick den 12 Maj, försedd med en depesch från Lagerbjelke till grefve Romanzow. Lagerbjelke upplyser häri med diplomatisk finhet ryska styrelsen om den märkvärdiga tilldragelsen den 10 Maj (den kungliga familjens afsättning), samt huru ständerna bemyndigat hertigen att afsluta fred, i följd hvaraf denne (hertigen) redan borde anses såsom »*laglig*» regent, änskönt han enligt sitt eget yrkande ansett lämpligt tillsvidare uppskjuta att emottaga kronan. Af denna orsak föreslog brefskrifvaren för det andra, att underhandlingar rörande *särskilt* fred med Ryssland måtte öppnas i Petersburg, samt anhöll om pass för ambassadören friherre Stedingk, hvilken blifvit utsedd att underhandla och underteckna freden [1]).

Ehuru styrelsen ännu icke fått veta utgången af grefve C. Löwenhjelms beskickning till kejsar Napoleon, beslöt den dock vid samma tid en *femte* beskickning till samma kejsare. Den uppdrogs åt majoren vid lifgardet till häst Arfvedsson, samt föranleddes hufvudsakligen af följande omständigheter. För det första ville regeringen underrätta kejsaren om händelsen den 10 Maj, samt om de orsaker, som vållat uppskofvet med hertigens uppstigande på tronen, orsaker som helt och hållet tillskrefvos regenten och *icke* ständerna. Sedermera hade man för afsigt uppmana Napoleon att verksamt intressera sig för ett gynnsamt upptagande af våra sednaste framställningar till kabinettet i Petersburg, — ett anspråk, som

[1]) Utdrag af berättelsen till hemliga utskottet (afskrift i S. S.).

hofkanslern baron Lagerbjelke aldrig upphörde att hysa, isynnerhet sedan Suremain återkommit med berättelsen om de franska örnarnes nya förvånande segerdater i Bäjern, hvarefter det ville synas, som borde Napoleon finna mindre betänkligheter vid att i någon om än ringa mån uppträda medlande mellan Ryssland och Sverige. Slutligen var det icke utan, det ju Danmarks tvetydiga beteende hos styrelsen väckte någon förargelse och tvekan. Ej nog dermed att danska kabinettet, utan att ens uppgifva någon orsak dertill, afslog den nya proposition om stillestånd, som blifvit gjord genom grefve Löwenhjelm, utan utrikesministern grefve Bernstorff tillät sig fortfarande den ohöfligheten, att lemna alla svenska ministérens framställningar obesvarade.

Alla dessa ställningar och förhållanden voro orsaker till major Arfvedssons sändning. Han afreste den 14 Maj till Napoleons högqvarter, försedd med tvenne depescher från Lagerbjelke till grefve Champagny, hvari alla dessa föremål och intressen voro utförligt afhandlade och utvecklade. Derjemte underrättade Lagerbjelke om baron Essens ankomst som fredsunderhandlare, samt att brefskrifvaren blifvit utsedd att vara Essen följaktig.

Emellertid började följderna af kejsar Alexanders bestämda och driftiga politik i förhållande till Sverige snart att träda i dagen. I begynnelsen af Maj månad öppnade grefve Schuwaloff med en öfverlägsen styrka fiendtligheterna i Westerbotten, och hotade den i Skellefteå under öfverstelöjtnant Furumarks befäl stående lilla svenska trupp med en högst äfventyrlig kringränning.

Så snart rapporterna om dessa händelser hunnit inträffa i hufvudstaden, väckte de en märklig uppståndelse. Förutseende att fiendens anfall kunde komma att utsträckas till Sveriges *mellersta* kustprovinser, och möjligen äfven till företag mot rikets *vestra* landskap, vidtog regeringen kraftiga mått och steg, för att blifva satt i stånd att skydda landet mot de nya faror, som hotade. Den anhöll (den 17 och 19 Maj) hos ständerna om

penningeunderstöd för bedrifvandet af högst oundgängliga krigsrustningar så till lands som sjös. Derjemte anmodade man engelska chargé d'affaires Forster, att låta tillförbinda amiral Saumarez, som med en betydlig engelsk flotta nyligen anländt till Götheborg, att lemna sitt biträde till Sundets försvar, samt att afhålla ryssarne från företag mot Sveriges vestra kuster. För att stärka försvarsmedlen mot Ryssland, uppdrog man ändtligen den 21 Maj befälhafvaren öfver vestra hären, öfverste Posse, att begära ett möte med prinsen af Augustenburg, i ändamål att öfvertala denne prins, hvars vänliga sinnesstämning mot Sverige redan blifvit pröfvad, *att mot löftet om Sveriges krona förena sina stridskrafter med svenskarnes, för att gemensamt tillbakadrifva ryssarne.*

Hvad den första af dessa punkter beträffar, eller frågan om penningehjelp, så besvarades den på ett ganska frikostigt sätt af ständerna, som den 19 Maj anslogo 200,000 R:dr, att till bestridande af de för krigsrustningarne oundgängliga utgifterna hvarje vecka lyftas uti banken, intilldess ständerna annorlunda derom förordnade. Vi skola straxt se, på hvad sätt dessa medel användes till ett ändamålsenligt ordnande af rikets försvar. Saumarez ingick äfven välvilligt på den honom gjorda propositionen, och hvad angår Posses uppdrag till prinsen af Augustenburg, så bemöttes det på ett mycket gunstigare och våra intressen mera gynnande sätt, än man af en person i prinsens ställning som dansk undersåte och fiendtlig befälhafvare kunde haft skäl vänta. Men innan vi redogöra för detta i hög grad märkliga möte, som föreföll mellan Posse och prinsen, torde här vara rätta stället att anföra utgången af löjtnant *Forsells* förut omtalade beskickning till Christiania och *Darres* till Köpenhamn.

Emedan Adlersparre var en person, som egde nog både förstånd och mod, att för sina afsigters befrämjande välja de syftesenligaste medel, uppgjorde han följande plan till utförandet af sin älsklingstanke: *Sveri-*

ges och Noriges förening. Sedan man hunnit öfverenskomma om den regeringsform, som skulle utgöra Noriges grundlag och tjena till befästande af den nyförvärfvade friheten, borde norska hären resa sig och utropa *prinsen af Augustenburg* till Noriges konung. Så snart denna hvälfning försiggått, borde prinsen af Svea rikes ständer utkoras till den blifvande konungens Carl XIII:s efterträdare, ett tronföljareval hvarigenom de begge rikenas förening dåmera kunde anses såsom verkställd.

Sådant var innehållet af de *hemliga* bref, som löjtnant Forsell medförde från Adlersperre till Darre och Wedel, och emedan man med skäl ansåg af vigt, att de begge rikenas blifvande statsförfattning blef af någorlunda lika grundbeskaffenhet, inneslöt Adlersparre en afskrift af det grundlagsförslag, som blifvit antaget af den då i Stockholm nedsatta konstitutions-kommitéen, jemte det tillägg rörande en föreslagen modifikation af representationsrätten, hvartill Adlersparre, af skäl som vi redan omtalat, varit upphofsmannen.

Vi känna nu redan den af Wedel uppgjorda planen till beredande af Nordens sjelfständighet och frihet. Emedan denna plan på ett besynnerligt sätt öfverensstämde med den af Adlersparre ungefär samtidigt uppgjorda, var det klart att Wedel skulle skänka denna sitt bifall. Han dröjde också icke länge, innan han gaf prinsen del deraf; men denne vägrade väl, såsom man bort kunna förutse, att låna sitt biträde till förslaget om en statshvälfning i Norige, åsyftande att lösslita landet från Danmark och förena det med Sverige[2]). Deremot vidblef prinsen sitt en gang fattade beslut, att under vissa vilkor mottaga Sveriges krona, om den erbjöds honom, och i sitt svar till hertigen uppmanade han till och med denne att förmå ständerna att välja på honom (hertigen) och ej på konungen af Danmark[3]).

[2]) Uppgift meddelad af Wedel (S. S.).

[3]) Bref från prins Christian till hertig Carl, Christiania d. 6 Maj 1809, i de Histor. Handl. V, 70 ff. Jfr Wegener, a. st., I, 349 f.

Och allt detta oaktadt sökte prinsen fortfarande hålla sistnämnde konung uti den inbillningen, att hans underhandlingar med de svenske herrarne ej gingo ut på någonting annat, än att bereda Fredriks val [4]).

Under tiden återvände Darre från Köpenhamn, der hans underhandlingar nästan fullkomligt misslyckats. För att i någon mån följa prins Christians råd (som var att söka vinna svenskarnes kärlek och förtroende snarare genom yttrad böjelse för freden och grannsämjan, än genom krigsbedrifter), medgaf Fredrik VI dock att fördraga, samt att i egenskap af en mellan de begge krigande härarne träffad uppgörelse, hvarom kabinettet kunde vara okunnigt, betrakta det redan afslutade stilleståndet, churu han i anseende till sina förbindelser med Ryssland vägrade bifall till dess *formliga* förlängning.

Vi känna redan Posse tillräckligt, för att vi skulle behöfva omtala, huru han upptog denna Darres framställning. Han svarade honom kärft, att *konungen af Danmark* aldrig kunde blifva konung af Sverige, med mindre detta land underkufvades, och i sådant fall ämnade Posse ej länge dröja derstädes, o. s. v. [5]).

Emellertid vill det synas, som om *grefve Wedel* vid samma tid som öfverste Posse, från Stockholm erhållit uppmaningar, att söka förmå prinsen af Augustenburg att förena norrmännen med svenskarne, i ändamål att fördrifva ryssarne ur Sverige. Men vare sig härom huru som helst, säkert är att underrättelsen om de framsteg ryssarne gjorde inom Sveriges egna landamären förorsakade de allvarsammaste öfverläggningar inom det norska högqvarteret. Följden deraf blef den, att prins Christian förklarade, att han på inga vilkor, konungen af Danmark måtte derom befalla hvad som

---

[4]) Se Bref från Fredrik VI till Christian August, Köpenhamn d. 15 Maj 1809, hos Wegener, a. st., I, 342 f.

[5]) Bref från Posse till G. M. Armfelt, Wenersborg d. 18 Maj 1809.

helst, *ville hjelpa ryssarne emot svenskarne* [6]). Och för att få ett tillfälle att samtala med Posse såväl om detta, som andra angelägna ämnen, befallde han Darre skriftligen anmoda Posse, att infinna sig den 29 Maj kl. 11 f. m. vid Svinesund, hvarest prinsen ville möta honom.

Samma dag detta Darres bref kom Posse tillhanda [7]), emottog han brefvet från hertigen [8]), hvari denne uppdrog honom, att i ändamål som redan är nämndt, begära ett möte med prinsen af Augustenburg. Posse begaf sig derföre på utsatt dag till Svinesund, dit prinsen anlände åkande helt ensam i en liten kalesch och med en enda domestik på kusksätet.

Emedan hertigens bref till Posse var uppsatt med beräkning att kunna visas för prinsen, lade Posse det under dennes ögon. (Vi påminna derom, att det innehöll ett förtroligt meddelande af det *»lysande vedermäle,»* riksföreståndaren ämnade prinsen, om han bidrog att befria den skandinaviska jorden från rysk inkräktning). Och änskönt prinsen till svar derå förklarade, att han aldrig skulle kunna företaga någonting som vore stridande emot konungens af Danmark befallningar, med tillägg att om han fick befallning att förena sina vapen med ryssarnes, skulle han ehuru ogerna lyda, lofvade han dock att söka öfvertala danska konungen att tillåta honom (prinsen) att i samband med svenskarne besätta några af Sveriges landskap, i ändamål att skydda det kära gemensamma skandinaviska fäderneslandet mot Rysslands hotande öfversvämningar. Slutligen förklarade han (under hemlighetens insegel, samt med vilkor att Posse endast omtalade det för hertigen), *att om man valde honom till svensk tronföljare, skulle han emottaga anbudet, såframt ej konungen af Danmark bestämdt satte sig deremot* [9]).

Efter

---

[6]) Se bref från Wedel till Adlersparre, uti 1809 års Revolution och dess män, II, 140 f.

[7]) Bref från Posse till Armfelt, Wenersborg d. 24 Maj 1809.

[8]) Dat. Stockholm d. 21 Maj 1809. Bil. N:o 6.

[9]) Uppgifter meddelade af Posse (S. S.). Jfr prins Christians bref till Fredrik VI, d. 8 och 15 Juni 1809, hos Wegener, a. st., I, 346 ff.

Efter denna sidoblick på en mängd förhållanden, hvilka, såsom vi antydt, öfvade ett betydligt inflytande på beskaffenheten af den nya grundlag, som under tiden utarbetades, återkomma vi till berättelsen om riksdagsförhandlingarne.

Konstitutionsutskottet började sina arbeten den 14 Maj, och redan den 28 samma månad hade förslaget till den nya regeringsformen hunnit blifva färdigt. Utan påtryckning af verkställande makten och den hotande utrikes ställningen, som gjorde denna brådska till en nödvändighet, hade utskottet sannolikt icke på denna korta tid af endast *tvenne veckor* hunnit fullborda ett så vigtigt arbete. Detta oaktadt måste vi, om vi vilja vara opartiske, tillerkänna utskottets grundlagsförslag ett ganska högt värde, i jemförelse med alla Sveriges föregående regeringsformer, som det otvifvelaktigt öfverträffar, såväl för den visa afvägningen och skarpa begränsningen statsmakterna emellan, som äfven för den noggranna utförlighet och det berömliga förutseende, hvarmed dessa makters särskilta företrädesrättigheter och åligganden blifvit uppräknade och ihågkomne, samt formerna för deras verksamhet bestämda. Det nya oförsökta, det för tidsbegreppen eftergifvande, som deruti förekommer, har ett halft århundrades erfarenhet vitsordat, och fullkomlighet i statsinrättningar har aldrig funnits. För öfrigt förbjuder oss såväl utrymmet som planen för vår berättelse, att ingå uti en utförligare granskning och bedömande af utskottets förslag, hvilket den 29 Maj upplästes i ståndsklubbarne. Derpå meddelades det adeln och presterna uti plenum den 2 Juni, samt åt de tvenne lägsta standen dagen derpå. Öfverläggningarne derom försiggingo hos adeln och borgarne den 3 och 5 Juni, hos presterna samma dagar jemte den 4 Juni, och hos bönderna den 5 samma månad.

Emellertid togo händelserna på krigsskådeplatsen en vändning, som tycktes med hvarje dag blifva alltmera hotande. Sedan det uti Skellefteå under Furumarks befäl förlagda detachement den 15 Maj blifvit tvunget att gifva sig, fortsatte fienden tåget söderut. En befälsförändring, som samtidigt egde rum vid norra armén, i det general *Döbeln* efter Cronstedt mottog befälet öfver norra fördelningen af samma här, hade dock den helsosamma följden, att de dyrbara förråderna i Umeå räddades i kraft af den konvention, som Döbeln den 26 Maj ingick med ryska generalen Schuwaloff om Westerbottens utrymmande. Vid samma tid ingingo äfven underrättelser, att en stark fiendtlig skärgårdseskader närmade sig de Åländska farvattnen, och detta under det man egde föga hopp, att något enda svenskt eller engelskt fartyg ännu hunnit utlöpa eller insegla i Östersjön, i ändamål dels att skydda general Wredes kommunikationer långs kusten, dels att hindra fienden att göra landstigningar på svenska området.

I den mån underrättelsen om dessa händelser hann anlända till hufvudstaden och der sprida sig, underlät den ej att öfva ett ganska bestämdt inflytande till beredande af ett *skyndsamt* afgörande af frågan om den nya konstitutionen, som den 5 Juni med några mindre maktpåliggande anmärkningar antogs af alla fyra stånden. Härvid bör dock ihågkommas, att bondeståndet gjorde ett undantag för 114 §., rörande ståndens privilegier, hvilka borde jemkas. Man ville att de eftergifter, ståndet fordrade i detta fall, måtte innan riksdagens slut blifva föremål för ständernas öfverläggningar och beslut, såvida bondeståndet skulle anses hafva bifallit regeringsformen. Detta oaktadt förenade sig dock ståndet i medståndens beslut, att aftonen samma dag eller den 5 Juni *erbjuda riksföreståndaren Sveriges krona*, med vilkor att han erkände den nu antagna regeringsformen såsom rikets gällande grundlag.

Sedan alla nödiga formaliteter sålunda föregått och ingenting numera hindrade hertigens utkorande till konung,

egde denna högtidliga handling rum på rikssalen i ständernas närvaro den 6 Juni. Den kostade den åldrige fursten många och hjertliga tårar.

Samma dag eller den 6 Juni erhöll drottningen tillåtelse att jemte sina barn återförenas med sin fångne man på det dystert märkvärdiga *»ödenas slott»* Gripsholm. Färdig att uppstiga i vagnarne, kallade hon sina barn, samt tilltalade prins Gustaf på sätt som följer:

»Gustaf, du är icke mera bestämd för tronen! Tacka dessa herrar för den omsorg och den hyllning de visa dig. Detta är numera ej deras pligt, det är en frivillig gärd af deras godhet emot dig».

Dessa sköna ord aflockade den unga prinsen många och varma tårar, och alla tycktes deltaga i hans barnsliga smärta.

För att njuta af landtlefnadens behag och lugn, samt inhämta nödig vederqvickelse efter sina många hittills utståndna mödor, hvilka starkt anlitade hans kroppskrafter, flyttade den gamle konungen jemte gemål och hela sitt hof vid samma tid till *Rosersberg,* der de med undantag af smärre tillfälliga utfarter till hufvudstaden och dess granskap förblefvo till sent på hösten innevarande år.

Ett af *den nya konungens* första embetsåligganden var att utnämna ledamöter i *statsrådet,* jemte öfriga höga embetsmän, hvilkas väljande den nya regeringsformen honom uppdragit. Till justitiestatsminister utnämndes den 9 Juni (1809) riksdrotset grefve Trolle Wachtmeister; till statsminister för utrikes ärenderna förra hofkansleren, nuvarande kanslipresidenten Lars von Engeström, samt till statsråd (af förra konseljens ledamöter) Rosenblad, Lagerbjelke, Essen och Adlersparre, hvartill kommo kanslirådet Adlerbeth och öfverste Platen, som ej innehaft något rum i förra regeringen. Riksdrotsets son, den unga grefve H. G. Wachtmeister, erhöll förtroendet att vara justitiekansler, hvarjemte kabinettssekreteraren Gustaf af Wetterstedt förordnades att tillsvidare fövalta hofkanslersembetet. Till statssekrete-

rare för krigsärenderna utnämndes revisionssekreteraren Iserhjelm, samt till de öfriga statssekreterare-platserna f. d. protokollssekreteraren Hans Järta (för finanserna), revisionssekreteraren grefve G. W. Hamilton (för inrikes civilärender), och landshöfding N. von Rosenstein, hvilken utsågs till tillförordnad statssekreterare för kyrkoärender.

Från denna öfverblick öfver den nya regeringens första högre embetsmanna-uppsättning öfvergå vi till behandlingen af *utrikes* angelägenheterna, hvilkas svåra beskaffenhet denna tiden städse tog de styrandes omsorger och uppmärksamhet i första rummet i anspråk.

Den 6 Juni återkom major *Spalding* från Petersburg. Han meförde en depesch från grefve Romanzow till baron Lagerbjelke, hvari statskanslern bemyndigade ambassadören Stedingk att i egenskap af svensk underhandlare infinna sig, likväl under vilkor att svenska styrelsen erkände de af Ryssland redan uppgifna grunder för freden. Dessa voro, 1) att freden slöts *gemensamt* med Ryssland och dess bundsförvandter, 2) att Sverige antog kontinental-systemet, samt 3) att Sverige till Ryssland afträdde hela Finland ända till Kalix elf, med inbegrepp äfven af Åland. Sådana voro de förhatliga anspråk, hvilka statskanslern utstyrde i ett inställsamt språk, som öfverflödade af höflighetsbetygelser emot Stedingk. Derjemte undvek grefven omsorgsfullt att i sin skrifvelse nämna *regenten*, emedan man ville hafva utseendet af att icke erkänna sakernas nya ordning i Sverige, utan betrakta den såsom ett tillstånd af uppror [10]).

Under tiden voro de underrättelser, som ingingo från grefve C. Löwenhjelm och major Arfvedsson, hvilka såsom vi redan berättat, blifvit skickade till kejsar Napoleon, af föga mera uppmuntrande beskaffenhet. Löwenhjelm, som upphann det kejserliga högqvarteret i Berghausen, blef icke en gång mottagen af kejsa-

[10]) Utdrag ur L. v. Engeströms anteckningar (S. S.).

ren[1]), hvars enskilta tänkesätt i fråga om Sverige och dess intressen numera bäst uppdagas genom hvad som föreföll under den audiens, som i Wien beviljades Arfvedsson, och hvarunder Napoleon bland annat yttrade:

»I Sverige är man ganska orolig. Det tillstånd af en oafbruten anarki, hvari ni befinner eder, är en följd af edra militärbefälhafvares inbördes hat och täflan om makten. Akta er för återfall! Det är endast edra fiender, som skulle draga nytta af eder förlängda förvirring... Jag vill ej eder undergång.. Jag önskar att ni återställer ordningen, och att ni slutligen skaffar eder en laglig regering, med hvilken jag kan underhandla. Försäkra hertigen om min vänskap. Jag högaktar hans personliga karakter och hans politiska grundsatser; men har han nog fria händer att upphjelpa edra angelägenheter?»

Emellertid gaf kejsaren befallning om utfärdandet af de begärda passen för våra fredsunderhandlare friherrarne Essen och Lagerbjelke.

Hvad åter angick våra förhållanden till *England*, så hade de ej hunnit att undergå någon förändring, sedan vi sist sysselsatte oss med detta ämne, och *Danmarks* uppförande emot Sverige var fortfarande den trogna vasallens under Ryssland. Under loppet af Juni månad ålade Fredrik VI strängeligen sin befälhafvare i

[1]) Ehuru L. emottogs med mycken vänskap af Bassano, som bad honom åka i sin vagn till Berghausen, svarades på den anmälan om hans ankomst, hvilken gjordes efter supén, att kejsarens svar skulle meddelas honom följande morgon. Redan kl. 4 om morgonen var Napoleon rest, hvarefter Bassano svarade L.: »Kejsaren har ej kunnat mottaga er, emedan Czernitscheff är här från Ryssland och arbetar emot regenten. Han ber er derföre resa till München, der ni framdeles skall få veta hvad som kan ske. För närvarande kan H. M:t ingenting göra, utan råder er att sjelfva underhandla med Ryssland». I följd häraf begaf sig L. först till München och derifrån till Augsburg, men erhöll ej på sex veckor svar på tvenne särskilta noter, som han skref till Bassano. Anteckning i S. S.

Norige, prinsen af Augustenburg, att anfalla Sveriges vestra provinser [2]), en befallning, som säkert blifvit åtlydd, utan prinsens ofvannämnde hemliga förbindelse att ej genom ett anfall i samband med ryssarne från norr och öster grundlägga Sveriges, och derigenom äfven slutligen Noriges och hela den skandinaviska Nordens, kufvande af Ryssland. Huru svårt prinsen hade, att i längden eludera denna befallning, skola vi straxt ådagalägga i sammanhang med berättelsen om det nya tronföljarevalet.

Hvar och en lärer utan tvifvel medgifva, att rikets ställning till utrikes makter, i sin helhet betraktad, erbjöd betydliga svårigheter. Men lyckligtvis egde Sverige nu en laglig styrelse, understödd af kraftiga och fosterlandssinnade män, fast beslutne att uppkalla landets sista krafter, för att tillkämpa sig en dräglig fred, sedan det visat sig, att af hjertlösa bundsförvandter ingenting var att hoppas. Isynnerhet utmärkte sig statsrådet baron *Platen* bland dessa kärnfasta karakterer, hvilkas verksamhet aldrig svek. Adlercreutz och Engeström, lifvade af samma rena nit, den ädle och redbare Essen, alla arbetade med mod och allvar för samma mål, nemligen stridskrafternas möjligaste förstärkande, för att uppnå den efterlängtade freden.

Emellertid yrkade den nya statsministern för utrikes ärenderna, von *Engeström*, i hvars hand ledningen

---

[2]) Jfr bref från Fredrik VI till prins Christian, d. 5, 8 och 15 Juni 1809, hos Wegener, a. st., I, 343 ff. Af dessa bref ser man äfven Fredriks sätt att besvara prinsens omtalade proposition, att i förening med svenskarne besätta några af Sveriges vestra landskap, — ett förslag, som konungen ansåg föga skiljde sig från ett ordentligt upprors-förslag! Men prins Christian var redan så långt inne i Wedels och Adlersparres planer, och såg Nordens framtid så helt och hållet med deras ögon, att det torde endast varit den gamle danske kungens utomordentliga godmodighet som vållade, att han ej redan blifvit skiljd från sitt innehafvande befäl.

af dessa angelägenheter i främsta rummet låg, från sitt första inträde i styrelsen, att man borde inleda nya underhandlingar med Ryssland. I sin skrifvelse till Romanzow antager han derföre *med några jemkningar* de trenne hufvudpunkterna, hvilkas antagande såsom grunder för freden nyligen blifvit af Ryssland framställda såsom vilkor för Stedingks emottagande.

På denna skrifvelse svarade statskansleren (alltid iakttagande samma tystlåtenhet i afseende på svenska styrelsen), att underhandlingen ej kunde begynna, förrän de af Ryssland äskade fredsgrunder blifvit *rent* och *enkelt* antagna, samt att Stedingk borde uppskjuta sin resa, tilldess kejsaren i detta hänseende erhållit en bestämd försäkran. Dessa hårda fordringar sökte kanslern insockra i en skenhelig och löjlig mildhet, i det han utlät sig, förmodligen med hänsyftning på den gamla dynastien, hvars uteslutande kejsaren på ofvanangifna vilkor för fredens afslutande med Sverige godhetsfullt förklarar sig vilja medgifva. »Genom de närmaste blodsband (så utläter sig Romanzow) förenad med Sveriges *monarker*, genom sitt eget rikes intresse och sin obegränsade aktning för den tappra och hederliga svenska nationen, föresätter sig kejsaren att utan förställning eller skrymteri underhandla med Sverige. Han har beslutat att från underhandlingen om freden aflägsna allt, som kan fördröja den och åstadkomma nya söndringar. Kan H. K. M. gifva en säkrare borgen för sin uppriktiga önskan att sluta fred? Aflägsna ej, jag ber er, denna lyckliga tidpunkt, som bör genom den närmaste vänskap förena de båda rikena [1])».

Denna skrifvelse kom Engeström tillhanda första dagarne af Juli månad, och vi skola snart se, huru den besvarades.

---

[1]) Bref från Romanzow till L. v. Engeström, Petersburg d. 24 Juni 1809.

Vid samma tid, eller den 6 Juli, återkom äfven major Arfvedsson från Wien med de af svenska styrelsen begärda passen för Essen och Lagerbjelke.

Men om Sverige sålunda beslutit sig för att oåterkalleligen uppoffra *Finland* åt en roflysten och segerrik granne, så upphörde ej de män, i hvilkas händer ledningen af dess öden nu företrädesvis blifvit lagd, såsom Adlersparre, Platen, Engeström och Wetterstedt m. fl., ej förglömmandes den gamle konungen sjelf, att drömma om *Noriges* öfvergång och förening såsom en ersättning för dessa känbara förluster i öster. Detta ger oss anledning att återkomma till ett ämne, som vi förut vidrört, eller de mellan Adlersparre och Wedel öfverenskomna planerna till genomförande af denna grundtanke för Nordens framtida sjelfbestånd och trygghet.

Så snart Wedel efter flere misslyckade försök funnit omöjligheten af att förmå prinsen af Augustenburg biträda planen att lösrycka Norige från Danmark och förena det med Sverige, beslöt han att handla på egen hand. I denna syftning utkastade han första tanken till det s. k. *sällskapet för Noriges väl*, ett slags frimurareorden, som hade sina utgreningar i alla delar af landet och bland nästan alla folkklasser. Detta sällskaps *synliga* ändamål var att gynna åkerbruket och flere grenar af den norska industrien, men i sjelfva verket afsåg Wedel med dess stiftelse ingenting mindre, *än att det skulle utgöra kärnan för en blifvande folkrepresentation och förbereda sinnena på den nya sakernas ordning, han ville införa i sitt fäderneslund.* Af denna orsak arbetade äfven Wedel i skuggan och öfvertalade biskop Beck att sätta sig i spetsen för förslaget, som ej förr än på en sednare tidpunkt, eller vid tiden för prinsens afresa från Norige till Sverige, blef allmänt kändt. Inga andra än sällskapets högsta styresmän kände det hemliga syftemålet med dess stiftelse, ett syftemål, hvilket, såsom vi snart skola hafva att berätta, för tillfället helt och hållet förfelades. Derjemte sökte Wedel genom Darre och andra prinsens förtrogna utforska *norska hä-*

rens tänkesätt med afseende på en blifvande förändring, och ehuru dessa tänkesätt ej lära hafva befunnits synnerligt gynnsamt stämda för föreningen med Sverige, var man dock redan betänkt att utse den bataljon i hären, som skulle begynna upproret. Dessa stämplingar och förslager meddelade Wedel regelmessigt Adlersparre, som i allmänhet gillade dem, ehuru han i Wedels tanke ej tillräckligt yrkade nödvändigheten af Noriges oberoende och frihet såsom börande föregå föreningen. Men vare sig härmed hurusomhelst, så erkände båda partierna (d. v. s. såväl Wedel, som Adlersparre) lika nödvändigheten, att prinsen *så snart som möjligt* valdes till svensk tronföljare, emedan det i längden föll sig synnerligt svårt för honom att framhärda i den roll af passivitet emot Sverige, han hittills följt, såframt han icke ville blottställa sig för de största äfventyr [1])

Emellertid föreföll under loppet af Juni och en god del af Juli månader ingenting af synnerlig vigt på krigsskådeplatsen. Efter fäktningen vid *Hörnefors* (den 5 Juli) och den emellan general Sandels och Alexejeff (den 12 samma månad) träffade *vapenhvilan* bibehöllo i Westerbotten de begge härarne sin ställning på hvardera sidan om Öreelf, och de krigshändelser, som samtidigt egde rum i *Jemtland* och *Herjeådalen* emot de under general von Krogh inbrytande norrmännen, voro af föga betydenhet, emedan de slutades genom öfverenskommelsen af den 25 sistnämnde månad, i följd hvaraf norrmännen utrymde svenska området. Förtjensten af denna lyckliga underhandling tillkommer nu återigen general *von Döbeln*, som blifvit beordrad att i spetsen för södra fördelningen tillbakaslå detta fiendtliga anfall.

Under det fiendtligheterna på detta sätt fortgingo till lands, voro svenskarne herrar *till sjös*, sedan engelska

---

[1]) Uppgifter meddelade af Wedel och Carl af Forsell, hvilken å Adlersparres vägnar sommaren 1809 flere gånger rest till Norige med meddelanden, som syftade på dessa angelägenheter. (S. S.)

flottan hunnit uppsegla i Östersjön, samt i förening med afdelningar af den svenska flottan beherrska Finska och Bottniska vikarne.

Men vi återkomma till behandlingen af de *inre* ärenderna, dervid *det nya tronföljarevalet* utgjorde rikets för ögonblicket mest maktpåliggande angelägenhet.

Vi hafva redan omtalat, huru det lyckats Adlersparre, att vinna regeringens och representationens inflytelserikaste och mest talrika medlemmar *för* prinsens af Augustenburg val. Enligt all beräkning borde således denna furstes utkorande med snaraste följa, änskönt det ej kan bestridas, att partier funnos som arbetade i andra riktningar. Sålunda tänkte åtskilliga, såsom friherrarne *Ruuth* och *Macklean,* på *konungen af Danmark,*[5]) och ett ännu talrikare anhang, med grefve Jakob De la Gardie i spetsen, syftade att omintetgöra akten af den 10 Maj och i *prins Gustafs* person se Wasafamiljen fortplantad på Sveas urgamla tron[6]).

Så snart den nya regeringsformen (den 5 Juni) hunnit blifva antagen, samt riksföreståndaren samma dag blifvit utkorad till Sveriges konung, äskade denne hos ständerna utväljandet af det särskilta utskott, med hvilket konungen ville enligt grundlagen öfverlägga om de ärender, som han pröfvade böra hemliga hållas, och bland hvilka han i främsta rummet räknade det nya tronföljarevalet. Till ledamöter af detta s. k. *hemliga utskott* utsågos (den 9 Juni) af ridderskapet och adeln: kaptenlöjtnanten grefve J. De la Gardie, kammarherren

---

[5]) Jfr bref från Platen till Posse, Stockholm den 3 Maj 1809. Det heter häri: »Så snart man sätter i fråga konungens af Danmark val, är det såsom man ville bjuda spanskt snus åt en ovan näsa. Man vill hvarken veta af hans person, eller ett område på andra sidan om hafvet, som endast skulle blifva ett trätofrö; ej heller vill man aflägga den gamla nationalfordomen». (Originalbref i S. S.)

[6]) För besynnerlighetens skull anmärkes här, att Adlersparre en tid ämnade föreslå friherre *H. H. Essen* till Sveriges riksföreståndare, i den händelsen hertig Carl skulle vägrat mottaga kronan.

friherre G. d'Albedyll, ryttmästar Klingspor, major Tham, öfversten P. Schönström och hofjunkaren Geyerstam; af prestesståndet: biskoparne Rosenstein och Nordin samt professor Wijkman; af borgareståndet: brukspatron Eberstein, grosshandlaren Santesson och kommerserådet Broms, samt ändtligen af bondeståndet: Matts Pehrsson från Dalarne, Erik Mattson från Westmanland och Daniel Anderson från Upland.

Änskönt bondeståndet redan den 6 Juni beslutat, att vid regeringsformens underskrifvande fästa det vilkor, att 114 §:n (om ståndsprivilegierna) ur densamma måtte utgå, hoppades dock regeringen, att de hinder, som härigenom syntes resa sig emot regeringsformens antagande, skulle på något lämpligt sätt kunna häfvas. Men häri bedrog den sig, emedan bondeståndet, upphetsadt af den sedermera så ryktbara folktribunen *Grewesmöhlen* och andra i samma riktning arbetande folkledare, envist framhärdade i sitt beslut, att vägra regeringsformen underskrifva, förrän de vilkor blifvit uppfyllda, som i hufvudsaken öfverensstämde med det ofvan uppgifna.

I denna sakens brydsamma ställning trodde sig regeringen böra mellankomma, och verkligen lyckades *Adlersparre* att genom enskilt öfvertalande vinna Grewesmöhlen och derefter några af bondeståndets mest inflytelseegande och i denna fråga verksammaste medlemmar, såsom *Oxelberg, Hyckert, Matts Pehrsson* m. fl., hvarefter alla betänkligheter försvunno och ståndet den 27 Juni bemyndigade sin talman att underteckna regeringsformen. Den handräckning, Grewesmöhlen vid detta tillfälle lemnade Adlersparre, som nu gjorde denne mäktige folkledares bekantskap, är något som vi ej böra underlåta nämna, i följd af de förbindelser, hvari begge dessa personer stodo till hvarandra vid flera framtida tillfällen af betydande vigt [1]).

---

[1]) Uppgifterne om Grewesmöhlens deltagande i dessa debatter och hans förhållande till Adlersparre grundar sig på anteck-

Sedan inga vidare hinder mot regeringsformens vederbörliga kungörande sålunda mötte, egde konungens *kröning* rum den 29 Juni och *hyllningen* den 1 följande månad. Den gamle undergöraren *Ulfwenklous* spådom hade således slagit in och Carl XIII var Sveriges konung, ehuru orimlig denna spådom föreföll, då den af Ulfwenklou vidhölls vid Gustaf Adolfs kröning i Norrköping. Vi förbigå de många hedersbetygelser, utnämningar och ordens-upphöjelser, som beledsagade ifrågavarande högtidligheter, och hvarigenom många af den nya ordningens män på öfligt sätt belönades. Sjelfva *Armfelt* utnämndes till En af Rikets herrar och president i krigskollegium. I statsrådet vågade eller ville man icke intaga honom, och han stod således utanför de egentligen styrandes krets. Alla fruktade honom som hemlig Gustavian, och de utmärkelser, han nu erhöll af samma regent, som 15 år förut förklarat honom fågelfri, hade till största delen sin grund i försigtigheten, som under stormiga tider bjuder, att ej kasta en mäktig och orolig partigångare bland sina fiender. Konungen ville dessutom visa, att han glömt det framfarna, för att förena alla partier till det gemensamma fosterlandets väl.

Ehuru Carl XIII således var vid målet af sina länge närda förhoppningar, synes det dock, som kronans törnen redan låtit känna sig, och som ärelystnaden befunnit sig i strid med behaget af det enskilta lifvets lugn. Man finner, att Armfelt i ett bref till Posse yttrar i detta afseende, redan under det Carl blott var riksföreståndare:

»Hertigen är oändligen beskedlig, men af en förskräcklig liknöjdhet. Han tror, *att blott han slipper kro-*

ningar i S. S. För öfrigt är det allom bekant, till hvilka betydande eftergifter i afseende på de urgamla ståndsprivilegierna detta bondeståndets häftiga uppträdande emot dem under innevarande riksdag ledde. Jfr den kungl. kungörelsen härom af d. 6 April 1810.

nan, så skall han finna ett gyllene lugn på Rosersberg. Han har ej mer än en idé — Rosersberg», [8]) o. s. v.

Om äfven noggrannheten af dessa Armfelts nyheter kan ifrågasättas, så är likväl säkert, att då den gamle konungen i skuggan af sin oförgätlige broders, Gustaf III:s, bildstod emottog ständernas hyllning, erfor han en hemlig ånger öfver att hafva lemnat sitt bifall till Wasafamiljens uteslutande. Han återkom till sina första känslor, som han ofta uttryckt för Adlersparre och sedermera låtit vid flera tillfällen framskymta, samt önskade inom sig, att den tid måtte komma, då omständigheterna kunde medgifva honom, att återskänka kronan åt Gustaf III:s sonsson [9]).....

Genom det uppskof med kröningen och hyllningen, som böndernas långa vägran att underteckna regeringsformen förorsakat, hade emellertid regeringens handläggande af tronföljarevalet blifvit utdragen på tiden, långt öfver hvad den ursprungligen menat och önskat. Men sedan detta hinder numera lyckligen blifvit öfvervunnet, skyndade sig regeringen att bereda detta mål till ett så hastigt afgörande som möjligt, helst omständigheter under tiden tillkommit af natur att öka vigten af detsammas snara företagande. Den utrikes ställningen blef nästan med hvarje dag alltmera invecklad och besynnerlig. Man erinre sig endast Rysslands, i Romanzows sista skrifvelse till Engeström framkastade, hotelse att vilja *inblanda sig i svenska tronföljarevalet,* samt prinsens af Augustenburg nästan dagligen förökade svårighet att kunna utan de största vådor bibehålla sin fredliga ställning i förhållande till Sverige.

På grund af dessa och flera andra skäl, som talade för valets skyndsamma afgörande, uppmanade konungen den 7 Juli hemliga utskottet att yttra sig i frågan om den tronföljare, hvars utkorande han borde till rikets

---

[8]) Bref från Armfelt till C. H. Posse, Stockholm d. 11 och 15 Maj 1809 (S. S.).

[9]) Anteckning i S. S. efter personer, som egt Carl XIII:s förtroende.

ständer öfverlemna. Utskottet var deladt i olika tankar om detta vigtiga värf, och man röjde der en för den afsatte monarkens son icke obetydlig fraktion med grefve De la Gardie i spetsen. Denna fraktion afsåg att vinna tid och uppskof med valet, för att söka länka sakerna i sitt intresse, då öppen handling för pretendenten var omöjlig genom beslutet af den 10 Maj. Till detta parti hörde, utom grefve De la Gardie, *J. W. Tham,* professor *Wijkman, Erik Mattson* och *Daniel Andersson,* hvilka ansågo försigtigheten fordra att uppskjuta valet tills freden i Europa hunnit blifva återställd, på det man kunde få se, om ej sådane lysande anbud kunde erbjudas denna krona, att det skulle blifva fördömligt att genom ett val i otid hafva hindrat deras antagande, o. s. v. Denna åsigt att göra valet beroende af fremmande inflytelse bekämpades häftigt af utskottets öfrige ledamöter, hvaribland isynnerhet *Rosenstein* och *Schwan* utmärkte sig för den ädla och dristiga värma, hvarmed de togo nationalstoltheten i försvar emot denna slingriga statskonst, som i grunden endast syftade på att ur Rysslands armar återvinna prins Gustaf, samt att tillintetgöra riksakten af den 10 Maj, emot det bedrägliga hoppet att derför återfå Finland [10]).

Tisdagen den 18 Juli, d. v. s. kort innan frågan skulle af de trenne första stånden till slutligt afgörande upptagas, samlades ledarne för de mot prinsen af Augustenburg vid riksdagen befintliga partierna hos baron *R. Macklean,* för att öfverenskomma om de mått och steg, som voro att vidtaga. Under denna sammankomst talades mycket om olämpligheten att företaga ett val, innan man kände de personer, man ämnade föreslå. Derpå uppläste grefve *De la Gardie* ett anförande, som gick ut på att visa farorna af ett förhastande, samt huru, sedan man beröfvat sonen till en laglig regent hans rättigheter, man moget borde öfverväga följderna deraf, innan man kastade sig i nya svårigheter. Af denna orsak

---

[10]) Utdrag af hemliga utskottets protokoller (S. S.).

röstade han för *uppskof.* Det var första gången detta parti gaf sin önskan tillkänna, att se prins Gustaf vald, ehuru denna önskan endast uttrycktes på ett sväfvande sätt, och näppeligen kunde annat så kort tid efter händelsen på rikssalen den 10 Maj.

Emellertid hade hemliga utskottet den 12 Juli aflemnat sitt förslag till konungen, och deruti föreslagit prins Christian af Augustenburg till tronföljare, samt tillstyrkt att konungen ville till ständernas öfverläggning så snart möjligt öfverlemna detta förslag. Detta skedde den 15 samma månad, och blef konungens proposition samma dag af bondeståndet bifallen. Den 18 derpå följande förekom frågan (såsom vi nämnt) till afgörande hos de öfriga stånden. Vi skola ej trötta läsaren med att utförligt berätta denna dagens märkvärdiga förhandlingar, så mycket mindre som de af hvar och en kunna inhemtas i de allmänt tillgängliga protokollerna. Vi nämna endast, att konungens proposition blef *enhälligt* bifallen af borgarne och presterna; likaså af ridderskapet och adeln, ehuru några ledamöter af detta stånd anhöllo att i protokollet måtte upptagas deras förbehåll emot *tiden* för detta val, hvilken de ansågo olämplig. Hvad som i främsta rummet verkade denna gynnsamma utgång af frågan, var otvifvelaktigt monarkens försäkran, att i händelse valet ej genast afgjordes, *fremmande makter* kunde uppträda med anspråk att inblanda sig deri, anspråk, som ännu ej blifvit direkte gjorda, och hvilkas erkännande alltid borde såra nationalstoltheten. Dertill kommer, att konungen ej förgäfves åberopade sin höga ålder såsom en ny bevekelsegrund att ej till en osäker framtid uppskjuta ett beslut, som, i dag fattadt, kunde förekomma och tillintetgöra mångahanda inre förvecklingar och oroligheter.

TREDJE KAPITLET.

Frederna i Fredrikshamn, Jönköping och Paris.

(*Juli 1809—Januari 1810.*)

Återblick på utrikes ställningen. — Adlersparre afgår till norska gränsen. — Brefvexling mellan svenska och ryska kabinetterna. — Stedingk och Skjöldebrand afresa till Fredrikshamn, samt Essen och Lagerbjelke till Paris. — Expeditionen till Westerbotten. — Wachtmeister och Puke. — Ställningen i Norige. — Prinsen af Augustenburg. — Danmarks fredsanbud. — Wedel och Darre. — Prinsen af Hessen och presidenten Kaas. — Bröderna Aall. — Adlersparres verksamhet för Noriges öfvergång. — Underhandlingar med Danmark. — Carl August. — Stedingks och Skjöldebrands instruktioner. — Underhandlingarne i Fredrikshamn. — Tvist rörande Åland och Kalixgränsen. — Expeditionen till Ratan. — Stedingk får nya instruktioner. — Märkligt samtal mellan honom och Alopæus. — Ställningen i Ryssland. — I hvad mån hade en lyckligare utgång af Sveriges sista krigsansträngningar förbättrat fredsvilkoren? — Fred i Fredrikshamn. — Danmarks fåfänga bemödanden att deltaga i denna fred. — Frederna i Jönköping och Paris. — Möte mellan Adlersparre och Carl August i Kongsvinger.

Tronföljarevalet den 18 Juli 1809 var i följd af sjelfva sin natur, men mest med afseende på rikets ställning till utrikes makter, hvilken i monarkiska stater måste mer eller mindre undandragas folkombuden, å dessas sida långt mera ett *förtroendevotum* för konungen, som föreslagit detta val, än ett beslut, som stödde sig på en på insigt grundad öfvertygelse om *nyttan* och *nödvändigheten* af detta val. Men vare sig härmed huru som helst, så kunde regeringen *numera* fullfölja det högst angelägna fredsverket med mera trygghet och mindre fruktan för att fremmande makter skulle vilja begagna sig af detsamma såsom en förevändning att blanda sig i våra *inre* angelägenheter.

Vid en hastig återblick på rikets ställning till *utrikes makter* vid den tidpunkt då vi sednast sysselsatte

oss

oss med detta ämne, finne vi den hafva varit följande. Konungen af *Danmark* sökte genom den ena skrifvelsen efter den andra förmå sin befälhafvare i Norige, prinsen af Augustenburg, att öfverfalla Sveriges vestra provinser. Dessa befallningar sökte *prinsen,* som var tillbakahållen såväl af ett löfte till Wedel, som af sin egen ovilja emot ett dylikt infall, att afböja, samt uppfann till den ändan den ena förevändningen efter den andra, hvilken kunde tjena att fördröja detta företag, som han fruktade skulle på samma gång blottställa Nordens trygghet emot Ryssland och omöjliggöra hans eget val; men att svårigheten af denna ställning, samt omöjligheten att densamma i längden bibehålla, skulle blifva med hvarje dag mera i ögonen fallande, lärer enhvar inse.

Sådan var ställningen vid rikets vestra gräns, på en tid då *Ryssland* fortfarande gjorde så öfverdrifna anspråk gällande, att det ihärdigt nekade till och med att mottaga någon fredsunderhandlare, förrän Sverige såsom grundvalen för en blifvande fred på förhand bifallit, 1) att den blef gemensam (för Ryssland och dess bundsförvandter), 2) erkänt kontinentalsystemet, och 3) lofvat afträda hela Finland. Om under en sådan sakernas brydsamma förveckling *Napoleon* redan låtit förmå sig att mottaga fredsunderhandlare från Sverige, så kunde detta bevis på en icke alldeles förkolnad vänskap rimligen ej förefalla särdeles maktpåliggande, då omständigheterna fortfarande bjödo honom att undandraga oss sin hjelp emot Ryssland.

Dagen efter valet, d. v. s. den 19 Juli, affärdade Carl XIII kaptenlöjtnanten grefve *Axel Otto Mörner* till Norige med bref till den nyvalde. Konungen underrättade honom häri om hans val, samt förberedde honom på att statsrådet baron Adlersparre skulle inom få dagar infinna sig vid gränsen, för att begära ett enskilt samtal med prinsen och emottaga hans svar [1]). I sjelfva

[1]) Bref från Carl XIII till prinsen af Augustenburg, Stockholm d. 18 Juli 1809.

verket afreste Adlersparre kort härpå, eller den 26 Juli, till norska gränsen. Han var försedd med vidlyftiga instruktioner [2]), som hufvudsakligen angingo frågan om *Noriges förening med Sverige,* för hvilken man nu ansåg rätta tidpunkten inne, samt reste egentligen, för att i samråd med Wedel och andre träffa åtskilliga öfverenskommelser samt lägga sista handen vid detta stora verk, som på ett så lysande sätt skulle kröna statshvälfningen och bekräfta riktigheten af Adlersparres politiska och militäriska blick. Samtidigt lemnade äfven *vestra hären* hufvudstaden och afmarscherade till vestra gränsen, i ändamål att der befordra Adlersparres planer.

Några dagar härefter, eller den 2 Augusti, afreste ambassadören *Stedingk* till Fredrikshamn. I hans sällskap följde öfverste Skjöldebrand, som man anmodat deltaga i denna fredsbeskickning, i ändamål att hålla ett vaksamt öga på Stedingk, hvars känslor för den afsatta dynastien voro lika bekanta, som Skjöldebrand hunnit göra sig känd för en motsatt öfvertygelse [3]).

För att sätta läsaren i tillfälle att riktigt uppskatta värdet af de *instruktioner,* som blifvit Stedingk och Skjöldebrand meddelade, samt de utsigter som tycktes vara förhanden för att deras förslag skulle af Ryssland antagas, gå vi nu något tillbaka, och ämna redogöra såväl för fortsättningen af den *brefvexling* mellan svenska och ryska kabinetten, hvilken föregick Stedingks afresa, som äfven för de *krigiska anordningar,* hvilka samtidigt företogos, i ändamål att bringa Ryssland till foglighet och förmå det att erkänna de anspråk, som Sverige gjorde gällande.

Den 4 Juli svarade grefve *Engeström* på Romanzows sednaste skrifvelse af den 24 Juni, att hans hof väl icke förkastade de grunder, hvilkas erkännande å Sveriges sida blifvit af Ryssland framställde såsom vilkor

[2]) Jfr bref från Carl XIII till G. Adlersparre, d. 23 Juli 1809, Histor. Handlingarne V, sid. 25 f.

[3]) Jfr De la Gard. arkivet, XV, 145 f.

för svenska fredsunderhandlares emottagande, men att han ansåg, att *några detaljer deraf* voro af natur att kräfva ytterligare öfverläggning, hvilken endast kunde ega rum genom ömsesidigt meddelande. Man inser lätt, att dessa förbehåll, hvilka redan blifvit framställda i den svenska statsministerns *första* skrifvelse till den ryska, hufvudsakligen angingo *Åland* jemte *den del af Westerbotten,* hvilkas afträdande Ryssland kräfde, men de svenska statsmännen (med Adlersparre och Platen i spetsen) föresatt sig att så vidt möjligt var förekomma.

För att gifva vederbörlig styrka åt sina påståenden, sysselsatte sig svenska styrelsen samtidigt med utrustandet af en större *sjöexpedition.* Denna expeditions hufvudsakliga syftemål skulle blifva, att verkställa en landstigning i ryggen på den i Westerbotten förlagde ryska kåren, för att i samverkan med general Wrede antingen innesluta och tillfångataga denna kår, eller, om detta ej lyckades, åtminstone fördrifva den ur Westerbotten. Konungen hade först ämnat, att gifva öfverbefälet öfver hela svenska styrkan åt general *Adlercreutz,* hvilken oneckligen hade varit den rätta att dertill använda; men detta omintetgjordes af *Adlersparre,* hvilken af fruktan för Adlercreutz' växande inflytelse förmådde konungen nämna generalen grefve *G. Wachtmeister* till befälhafvare öfver expeditionskåren och öfveramiralen friherre J. af Puke till högste befälhafvare öfver hela krigsmakten så till lands som vatten, hvilken skulle draga i fält mot Ryssland. Denna anordning, i följd hvaraf en sjöbefälhafvare skulle från sitt amiralsskepp leda operationerna till lands, i förening med öfrige brister med afseende på otillräckligheten af flottans proviantering, o. s. v., innebar redan frön till en mindre lycklig utgång af detta kostsamma företag, hvilket, såsom vi skola hafva att berätta, också utöfvade föga eller nästan ingen beräknad inflytelse på gången af fredsunderhandlingarne[1]).

[1]) Af ett odat. bref från G. M. Armfelt (i Gömdt är icke Glömdt, IV, 71 f.) ser man, att A. uppkastat första planen till denna expedition, som sedan på annat sätt anordnades af Adler-

Emellertid togo dessa sednare ett stort steg framåt, då grefve *Romanzow* den 19 Juli svarade Engeström, att ehuru kejsar Alexander ej kunde vika från sina en gång uppgifna fredsvilkor, tillät han dock Stedingk möta Romanzow i Fredrikshamn, der denne ville höra de af Engeström (i sista brefvet till Romanzow) nämnde *detaljerna,* som voro af natur att kräfva en ytterligare öfverläggning [5]. Till följe häraf begåfvo sig, på sätt vi omnämnt, Stedingk och Skjöldebrand den 2 Augusti till Fredrikshamn, der de inträffade den 9 Augusti och funno före sig Romanzow och Alopæus, såsom de af Ryssland befullmäktigade att afhandla och underteckna freden.

Nästan samtidigt med denna beskickning befanns äfven den icke obetydliga sjöexpedition, hvarom vi nyss talat, färdig att afsegla. Den utgjordes af något öfver 6,000 man fotfolk, hvilka jemte artilleri och tross inskeppades på tvenne linieskepp, tre fregatter och omkring 60 mindre, dels bevärade, dels obevärade fartyg. Hela denna eskader samlades vid Gräddö ute i Stockholmsskären, hvarifrån den den 30 Juli och 3 Augusti i tvenne afdelningar styrde kurs mot Hernösand [6].

---

sparre och Platen. Troligen hade äfven utgången blifvit en helt annan, om (såsom först var ämnadt) Adlercreutz fått öfverbefälet; men huru Adlersparre fann utväg att ändra detta och tillsätta Wachtmeister och Puke, derom se hans samtal med Carl XIII, uti arbetet 1809 och 1810, I, 54 ff. Men att Sveriges störste krigare så skulle qvarhållas i Stockholm mot *inre* fiender, och ej skickas mot de *yttre,* är löjligt, för att ej säga något värre!

5) Bref från Romanzow till Engeström, d. 19 Juli 1809, i Adlersparres Histor. Handl., IV, 102 ff.

6) I slutet af Juli månad (1809) gjorde statsrådet Platen en resa till amiral Saumarez på Nargön (vid Reval). Ändamålet med denna resa var att förmå amiralen att på Ålands haf förlägga engelska krigsskepp, hvilka skulle hindra ryssarne att oroa svenska kusten, under det den ifrågavarande expeditionen verkställdes. Att Platen lyckades i detta uppdrag, ser man af hans bref till Adlersparre i dennes Histor. Handl. Jfr IV, 131, VI, 23 ff. och fl. st.). För öfrigt uttrycker sig konun-

Ett märkvärdigt befälsombyte, som vid samma tid egde rum vid den i Westerbotten förlagda ryska hären, var äfven det, då den tappre och lysande *Kamensky* förordnades, att efter Alexeieff mottaga öfverbefälet öfver denna här. Denna utnämning skedde egentligen, för att å ryska sidan ge ökad vigt åt de begynnande fredsunderhandlingarne, emedan Kamensky hade befallning, att under vissa vilkor (som angingo en af kejsar Alexander äskad modifikation af det mellan Sandels och Alexeieff sednast afslutade stilleståndet), åter gå anfallsvis tillväga mot svenskarne [7]).

På detta sätt beredde sig såväl svenskarne som ryssarne att allvarsamt *öppna fiendtligheterne,* under det deras befullmäktigade ministrar voro färdiga att i Fredrikshamn *börja underhandlingarne om freden.*

Emellertid affärdade svenska styrelsen i medlet af Augusti månad en tredje fredsbeskickning, nemligen till Paris. Den utgjordes af statsråderna friherrarne *Essen* och *Lagerbjelke,* hvilka redan längesedan blifvit utsedde att ombesörja detta grannlaga värf. Essen lemnade Stockholm den 7 Augusti och Lagerbjelke den 14 samma månad.

Inom statsrådet hade åsigterna varit mycket delade med afseende på *tiden,* som borde väljas för denna beskicknings afsändande. För att ej blottställa freden med England, och med samma utsigterna för Noriges förening med Sverige, yrkade Adlersparre ifrigt, att dermed borde dröjas i det längsta, en mening som bestriddes af nästan alla statsrådets öfriga ledamöter. Slutligen segrade dock (på sätt vi redan anfört) denna sistnämnda åsigt af flere skäl, hvaribland mängden och vigten af

---

gen (i bref till L. v. Engeström, Rosersberg d. 22 Juli 1809) om denna Platens resa på sätt som följer: »*Jag väntar med otålighet Platens återkomst, och om han kan erhålla hvad jag önskar, hoppas jag med Guds hjelp kunna åstadkomma något afgörande slag, som bör förändra ryska skrytet och göra dess ministèr mera foglig*», o. s. v.

[7]) Jfr Danilefski, a. st., sid. 176 ff.

ämnen, som skulle komma att blifva föremål för denna underhandling, hvilken innan vintern gerna borde vara slutad, samt hoppet att genom fransk mellankomst ännu i sista ögonblicket erhålla någon lättnad i de stränga fredsvilkoren med Ryssland, voro de förnämsta. Å andra sidan bemödade sig Lagerbjelke, att genom flere om fyndighet och politisk beräkningsförmåga vittnande stipulationer uti de beskickningen meddelade *instruktioner* häfva Adlersparres betänkligheter emot underhandlingarnes öppnande med Frankrike, innan sakerna blifvit afgjorda i Norige [8]).

Vi nämnde *hoppet* om fransk bemedling i ryska fredsverket. De som nu styrde i Sverige, hade svårt att alldeles öfvergifva detta hopp, och man vidhöll alltjemt den bedrägliga föreställning, att Napoleon skulle utse oss till ett framtida medel för sina planer mot Ryssland, och att han derföre borde omfatta våra intressen med en ifver, som hans för tillfället grannlaga ställning hindrade honom att i vanlig väg uttrycka. I denna föreställning, och under förmodan att bereda Napoleon ett önskvärdt tillfälle att obeslöjadt yppa sina tänkesätt, valde man general *Suremain* (som nyligen återvändt från sin första beskickning till Frankrike) [9]), att i en ytterst hemlig dylik afgå till kejsaren, som då vistades i Wien, och med hvilken Essen och Lagerbjelke förmodligen först sednare skulle personligen sammanträffa, alldenstund de för dem utfärdade passen voro ställda endast på Paris. Dessutom böra vi nämna, att Carl XIII och Engeström misstrodde Lagerbjelke, hvars

8) Jfr Lagerbjelkes bref till G. Adlersparre af d. 26 Juli och 6 Aug. 1809, samt Hist. Handl., IV, 72 ff. och VII, 55 ff.

9) S., som anländt till Paris den 8 April (1809), hade der ingenting kunnat uträtta. Han fick till och med ej företräde hos kejsaren, hvilken han misshagade såsom en gammal *emigrant*, och hans underhandlingar inskränkte sig till några ofruktbara samtal med hertigen af Cadore. Under ett af dessa yttrade hertigen: »*Vi äro i förtviflan deröfver, att ni förlorat Finland. Det är ej vårt fel. För närvarande är det omöjligt att hjelpa er att återfå det helt och hållet*».

egenskaper voro mera lysande än redbara, och hvilka ej syntes dem nog betryggande för de grannlaga värf, som blifvit honom anförtrodde. Den för Suremain utfärdade instruktion[10]) upplyser föremålet för hans beskickning, hvilken äfven belyses genom det bref, han medförde från konungen till Napoleon. Det heter häri bland annat: »Denna beskickning skall blifva fullkomligt okänd för min ministér; men långtifrån att skada våra offentliga förbindelser med Frankrike, tror jag, att den skall underlätta dem, och i det jag frigör dem från diplomatiens vanliga former, skall jag deri finna fördelen att kunna oförbehållsamt hängifva mig åt alla de känslor, som fästa mig vid E. K. M., och att af E. M. erhålla nyttiga råd».

Men det torde nu vara tid att omtala utgången af *Adlersparres* märkvärdiga resa till Norska gränsen, samt huru de storartade beräkningar, han vid densammas företagande gjorde angående Norige, åtminstone för ögonblicket gäckades.

I sjelfva verket var jäsningen vid denna tiden ganska stor i Norige, och mer än en redlig norrman lefde i den öfvertygelsen, att rätta tidpunkten nu var inne för dess fäderneslands befrielse ifrån det danska oket. Men om deras ställning, som så tänkte, redan i sig sjelf erbjöd tusen svårigheter, så var detta af lätt begripliga skäl i ännu högre grad fallet med *prinsen af Augustenburg*, hvars halfva och vacklande uppförande i dessa brydsamma förhallanden vi mer än en gang varit i tillfälle att uppdaga, och churu han fortfarande stod fast vid sitt en gång afgifna löfte att under vissa vilkor mottaga svenska tronföljden[1]), ansåg han dock försigtigheten fordra, att han ej längre dröjde att gifva konungen af Danmark del af de anbud som blifvit honom

[10]) Bil. N:o 7. Man finner häraf, att det företrädesvis var *Åland* och *Kalix* elf, hvilka nu voro i fråga, äfvensom ett eventuelt erhållande af *Norige*.

[1]) Se prinsens bref till G. Adlersparre, Christiania d. 9 Juli 1809 (Hist. Handl., V, 74 ff.).

gjorda, så snart nemligen tiden för detta vals företagande var så nära förhanden, att ett uraktlåtande häraf skulle kunna förefalla i hög grad misstänkt [2]).

Emedan svenska styrelsen hade ett utomordentligt mäktigt intresse af att underrättelsen om prinsens val så sent som möjligt anlände till Köpenhamn, spärrades postgången mellan Sverige och Danmark omkring den tid då detta val vid riksdagen afgjordes, samt de närmast derpå följande dagarne [3]). Detta gjorde, att danska hofvet först temligen många dagar efteråt samt på omvägar erhöll del af denna vigtiga nyhet.

Vi behöfva ej säga, huru högt underrättelsen härom stegrade de danska statsmännens farhågor för Norige och detta lands såsom en följd af det skedda valet förmodade plötsliga affall. Härom vittna alla de af danska regeringen vid denna tid tagne mått och steg, såsom de åt *prinsen af Hessen* [4]) och *presidenten Kaas* [5]) anförtrodde högst maktpåliggande beskickningar, samt *Danmarks oförmodade och på de billigaste grunder stödde fredsanbud till Sverige.* Den närmaste anledningen till denna sin önskan, att se freden mellan Sverige och Danmark med det snaraste befästad, hemtade Fredrik VI (enligt grefve Bernstorffs skrifvelse [6]) till von Engeström) af sin åstun-

---

[2]) Jfr bref från Fredrik VI till prinsen, d. 25 Juli 1809, hos Wegener, a. st., sid. 353 f.

[3]) Bref från Carl XIII till L. v. Engeström, Rosersberg d. 15 Juli 1809.

[4]) Bref från Fredrik VI till prinsen af Augustenburg, d. 25 Juli 1809, hos Wegener, a. st., sid. 353 f.

[5]) Jfr bref från Fredrik VI till prins Christian, d. 6 Aug. 1809. Enligt prinsens egen uppgift (se Aall, a. st., II, 679 f.) förde Kaas detta bref till Christiania, dit han anlände omkring d. 12 Aug. 1809. Man trodde honom vara utrustad med kungl. fullmakt att arrestera prinsen, i fall han fann det nödvändigt, låta utropa sig till ståthållare eller vice-kung, samt att afsätta sådane höga embetsmän, som han misstänkte, och att nämna andra i deras ställe. Uppgifter meddelade af grefve Wedel. Jfr Aall, a. st., II, 58—106, samt bref från Carl XIII till L. v. Engeström, d. 13 Aug. 1809, (E. S.).

[6]) Dat. d. 3 Aug. 1809; se Adlersparres Hist. Handl., IV, 37 ff.

dan, att derigenom å sin sida bidraga till undanrödjandet af det enda hinder, som ännu förbjöd prins Christian att antaga det honom hedrande anbud, som han så väl förtjenade och hvarmed nämnde konung i öfrigt förklarade sig nöjd.

Men om fruktan och rådvillhet sålunda tecknade de första besluten, som fattades i Köpenhamn efter den öfverraskande nyheten om prinsens af Augustenburg val, så voro de öfverläggningar och uppträden, som detta val framkallade i Norige, af icke mindre märkvärdig beskaffenhet.

Straxt efter grefve Mörners ankomst till Christiania började grefve Wedel sina bearbetningar för det »*stora ändamål*», hvarom han redan längesedan blifvit ense med Adlersparre, Platen, m. fl., och för hvars dristiga genomdrifvande han ansåg rätta ögonblicket nu vara inne. Det ville således synas, som om Carl XIII i detta afseende ej förgäfves vändt sig till honom, samt påkallat hans verksamma biträde. I sjelfva verket voro nu också alla nödiga beredelser träffade till ett utbrott, och Darre hade till och med redan utsett den bataljon, *som allraförst skulle höja upprorsfanan och gifva föredömet åt den öfriga hären*. Men prins Christians grannlagenhet och fullkomliga brist på politiskt mod gäckade nu liksom flera gånger förut alla såväl Wedels, som hans svärfars, kammarherren P. Ankers, försök att besegra prinsens betänkligheter, ehuru man berättar att dessa herrar tillbringade en hel natt hos honom under de ifrigaste böner och föreställningar, hvilka alla voro förgäfves [1]). Prinsen var också i högsta grad både uppbragt och bekymrad öfver den fras, som konungen inryckt i sin proposition till ständerna, angående de »*stora och vigtiga tjenster, prinsen i det mest vådliga ögonblick bevisat Sveriges rike*», samt utlät sig härom till någon af sina förtrogne: »*då en nation* (på sätt här uppgifves i en kongl. proposition) *väljer en förrädare till kung, måste den hafva ett*

[1]) Uppgifter meddelade af grefve Wedel, C. af Forsell, m. fl. (S. S.)

högst ringa begrepp om sin styrelses behof af moralitet[8]). Då man härtill lägger, att presidenten *Kaas*[9]) och *prinsen af Hessen*[10]) kort härefter anlände till Christiania, och att de höllo ett ytterst vaksamt öga på prinsen och hela hans omgifning, så lärer hvar och en finna, att dennes till Adlersparre ställda *svar*[1]) på Carl XIII:s skrifvelse skulle gäcka deras förhoppningar, samt göra fredens afslutande mellan Danmark och Sverige till ett oundgängligt vilkor för valets antagande.

Men om samvetspligt och politiska betänkligheter sålunda hindrade prins Christian, att i den stora frågan om Sveriges och Noriges förening foga sig efter Carl XIII:s och de svenska och norska statsmännens önskningar, så var grefve Wedel åter en man, som ej lät tillbakavisa sig af de första svårigheterna. Prinsens uppförande var visserligen en naturlig följd af hans grannlaga och ytterst försigtiga karakter, som ingalunda tillät honom att *öppet* bryta med hedrens lagar; men detta oaktadt föreställde sig Wedel och de med honom

[8]) Bref från G. M. Armfelt till sin fru, Wenersborg d. 22 Aug. 1809.

[9]) Det är bekant, huru i Westgård (helt nära Fredrikshall), då man under ett gille drack prinsens skål, Kaas med harm satte glaset ifrån sig och förklarade: »*Jag dricker ej en förrädares skål*», härmed syftande på prinsens förhållande i Mars 1809, då Adlersparre marscherade mot Stockholm, ett förhållande som nu blifvit uppfriskadt genom nyssnämnde kongl. proposition (af d. 14 Juli 1809), samt af tidningarnes berättelser. Jfr Aall, II, 55 ff. och 678 f. Slutligen lyckades det prinsen af Hessen, att någorlunda försona Kaas och prins Christian, hvilken dock djupt grämde sig öfver alla dessa beskickningar (till Norige) såsom i hög grad kränkande sin heder. Han yttrade i anledning häraf vid ett tillfälle: »*Man kan rådföra, man kan vanhedra mig, men ingen skall hindra mig att skjuta mig för pannan*». Anekdot meddelad af grefve Wedel.

[10]) Se Aall, a. st., II, 89 f., Engeströms och Wetterstedts skrifvelser till G. Adlersparre d. 28 Juli (1809), Lagerbjelkes till dens. d. 24 Aug. och Carl XIII:s till dens. af d. 28 Aug., alla i de Histor. Handl., V, 39, 102 f., och VII, 3 och 69 ff.

[1]) Bref från prins Christian till G. Adlersparre, d. 15 Aug. (1809).

liktänkande, att prinsen endast derföre icke ville känna hvad som var under görningen, på det det måtte se ut, som om händelsernas oemotståndliga lopp ryckte honom med sig, och på det ingen måtte kunna säga, att han sjelfmant öfvertagit den roll, som skulle fläckat hans ära och tryckt en skamfläck på hans karakter. Af denna orsak fortfor Wedel att verksamt handla på egen hand, och jemte det han svarade Carl XIII, Adlersparre och Platen[2]), *att tiden före prinsens afresa till Sverige (efter freden) borde begagnas,* anmodade han begge bröderna *Aall* som njöto stort anseende i Norige såväl för sin förmögenhet, som för sina upplysta och fosterländska tänkesätt, att möta vid ett enskilt sammanträde i Christiania, för att öfverlägga om de mått och steg, som kunde komma i fråga att tagas till fäderneslandets räddning. Detta möte aflopp dock utan alla påföljder, emedan bröderna Aall afstyrkte den föreslagna föreningen[3]), och samtidigt måste äfven Wedel bekämpa Adlersparres plan, att *med väpnad mellankomst* påskynda Noriges öfvergang[4]), ett tilltag, som sannolikt skulle för långa tider försvårat möjligheten af denna efterlängtade händelses inträffande.

Under allt detta låg *Adlersparre* vid norska gränsen (hvarifrån han då och då gjorde små utflykter till Gustafsvik i trakten af Christinehamn, för att helsa på sin fästmö, fröken Linroth), under otålig väntan att få se första akten af det skådespel uppföras, hvarpå han nu så länge och med så stor ifver arbetat, nemligen Sveriges och Noriges förening. Enligt de till honom

---

[2]) Jfr Wetterstedts och B. v. Platens skrifvelser till G. Adlersparre d. 22 Aug. 1809 (Hist. Handl. VI, 20 ff. och VII, 18).

[3]) Se Aall, a. st., II, 84 ff. Vid detta tillfälle visade Wedel för Aall det bref från Carl XIII till W., som grefve A. Mörner medfört, och hvari kungen rakt ut uppmanade honom att verka för föreningen.

[4]) Se några fragmenter af den intressanta skriftvexlingen mellan Adlersparre och Wedel (1809 och 1810, I, 201 f.).

ställde bref [5]) som blifvit tryckte, bestod hans egentliga verksamhet denna tiden deruti, att han uti allt som rörde denna fråga utgjorde en sorts mellanlänk och medlare mellan partierna i Christiania och Stockholm, samt uti att genom åtskilliga medel, hvilka med omsorg anlitades, såsom penningars och spanmåls utdelande, ströskrifters spridande, o. s. v. söka påskynda utförandet af ett företag, hvilket enligt alla tillgängliga källor ännu egde få anhängare inom norska nationen.

Emellertid lärer hvar och en lätt finna, med hvad otålighet *Carl XIII* och *de statsmän,* som närmast omgåfvo honom och i dessa saker njöto hans förtroende, skulle afbida följderna af grefve A. Mörners resa till Christiania och nyssnämnde Adlersparres bemödanden vid vestra riksgränsen. Likväl voro icke alla den gamle kungens rådgifvare af lika tanke rörande ändamålsenligheten och nyttan af en statshvälfning sådan som den man åsyftade, hvilken väl skulle kunna skänka oss Norige, men också blottställa oss för ett krig, hvars utgång vore ganska oviss, enär det förmodligen skulle komma att föras mot Frankrike och Ryssland gemensamt, och särskilt utmärkte sig hofkansleren baron Wetterstedt [6]) för de ljusa, om en sinnrik statsklokhet vittnande blickar, han i detta afseende kastade in i den af mörker höljda framtiden.

Under sådane förhållanden var det klart, att svenska styrelsen borde med den största grannlagenhet och försigtighet affatta det svar, hvilket skulle afgifvas på danska statsministerns, grefve Bernstorffs, nämnde anbud om fred. Med afseende på nödvändigheten, som bjöd att förut afbida *prinsens af Augustenburg* svar, jemte utgången af *Adlersparres* bearbetningar i Norige, hvarpå dagligen väntades, beslöt man att till en början, samt under vissa förevändningar, endast afgifva ett *provisoriskt*

[5]) Se de Hist. Handl., IV, 33—36, V, 33—45, 103—112, VI, 20—22, 83—115, samt VII, 6—19.

[6]) Se hans bref till Adlersparre (Hist. Handl., VII, 5—19).

svar [7]. Men sedan prinsens skrifvelse den 19 Augusti kommit konungen tillhanda, och prinsens mottagande af tronföljden och ankomst till Sverige numera blifvit beroende af freden, hindrade ingenting, att man svarade grefve Bernstorff på ett ganska förekommande sätt, hvarvid von Engeström [8]) föreslog *Jönköping* såsom den ort, der de begge rikenas befullmäktige kunde sammanträda, för att underhandla. För att hindra Danmark att under någon förevändning deltaga i fredsunderhandlingarne i Fredrikshamn, skickade Engeström derjemte hela brefvexlingen med grefve Bernstorff till ambassadören Stedingk, äfvensom konungen den 22 Augusti anmodade Adlersparre, att söka förmå prinsen, att så snart underhandlingarne i Jönköping blifvit öppnade, begifva sig till Stockholm, af den orsak, att om något utbrott skedde i Norige efter prinsens afresa, följderna deraf i sådant fall aldrig kunde komma att skrifvas på hans räkning. Dessutom önskade konungen, att prinsen ville bortlägga namnet Christian, som var så förhatligt för svenskarne, och kalla sig *Carl August* (efter sin nya konungsliga adoptiv-fader), samt utlåta sig öfver flere andra frågor, hvarom allt Adlersparre egde att inhemta prinsens tanke under det möte, denne nu ej torde vägra att bevilja honom [9]).

Från denna öfversigt af ställningar och förhållanden vid rikets vestra sida, öfvergå vi till behandlingen af de i hög grad vigtiga *fredsunderhandlingarne i Fredrikshamn.*

Vi hafva redan nämnt, att Stedingk och Skjöldebrand anlände till sistnämnde stad den 9 Augusti. De

[7]) Bref från Engeström till Bernstorff, d. 9 Aug. 1809 (Hist. Handl., V, 120 ff.). Jfr brefven från Wetterstedt och Engeström till Adlersparre, a. st., IV, 33 ff. och V, 103 ff.

[8]) Bref från Engeström till Bernstorff, d. 21 Aug. 1809 (Hist. Handl., V, 127 ff.). Jfr bref från dens. till Adlersparre (Hist. Handl., V, 105—112).

[9]) Se bref från Carl XIII till Adlersparre, d. 22 Aug. 1809 (Hist. Handl., V, 33 ff.).

för dem utfärdade instruktioner innehöllo följande bestämmelser: 1) förbindelse å Sveriges sida att med det snaraste sluta fred med Frankrike och Danmark; 2) *kontinentalsystemets erkännande* med vissa inskränkningar och vilkor, hvarförutan nya order borde inhemtas, innan denna artikel godkändes; 3) *Finlands afträdande* med undantag af *Åland* och *området mellan Kemi- och Kalixelfvar,* hvilka begge sistnämnde orter likaledes ej finge uppgifvas, förrän nya order hunnit inhemtas; 4) i fredsfördraget får ingenting upptagas, som angår Sveriges *inre angelägenheter,* såsom regeringsformen, *tronföljden,* o. s. v., utan tvertom borde underhandlingarne bedrifvas fullkomligt oberoende af allt, som med dessa ämnen egde sammanhang; 5) *Danmark* nekas deltaga i underhandlingarne och medgifves ej några garantiers inryckande i ryska fredsverket; 6) skyldighet för Ryssland att för Finlands räkning ikläda sig *en tredjedel af Sveriges statsskuld;* 7) återställande af handelsförbindelserna mellan Sverige och Ryssland samt mellan Sverige och Finland sådane de voro före kriget; 8) den vanliga garantien för det afträdda landets rättigheter och privilegier, m. m., m. m.

Den 14 Augusti började de första sammanträdena mellan de begge rikenas befullmäktige. Man blef lätt ense om *första* punkten utaf de af Ryssland äskade grunder för freden. Likaså om andra punkten angående *kontinentalsystemet,* som Sverige erkände med vissa inskränkningar, dem fienden ej gjorde någon svårighet att bevilja[10]). Men sådant var ej förhållandet med tredje och vigtigaste punkten, som rörde *Finland,* emedan de ryska ombuden förklarade sig på inga vilkor kunna uppgifva anspråken på *Åland* och det omtvistade området i *Westerbotten.*

Den ädla och frimodiga värma, hvarmed de svenska ombuden under dessa märkvärdiga öfverläggningar

---

[10]) Sverige åtog sig, att genast efter fredens afslutande stänga sina hamnar för engelska krigs- och handelsfartyg, med förbehåll af fri införsel af salt och kolonialvaror.

häfdade sitt blödande och af våldet förtrampade fäderneslands rättigheter förtjenar allt loford. De talade om orättvisan af det krig, hvarmed Ryssland öfverfallit Sverige; om Gustaf Adolf uppfört sig brottsligt emot någon, så var det emot sitt folk, och ej emot sin bundsförvandt, kejsar Alexander, hvars anspråk i enlighet med ingångna förbindelser tvertom blifvit på det strängaste vårdade; och om han vägrat att böja sig under en tredje makts ok, som fordrade att han slöt sina hamnar för engelska handeln, så var detta hans rättighet såsom oberoende maktinnehafvare, så mycket mer som detta anspråk var det orättfärdigaste af alla, som orättvisan och våldet kunna förestafva; men om man nu, för att förkasta krigets olyckor, beslutat att till en viss grad gifva efter och omfatta ett annat politiskt system, så vore det deremot en alltför skriande orättvisa att äska afståndet af en *tredjedel* af Sveriges rike, för att icke dessa anspråk kräfde en betydlig nedprutning, o. s. v.

Emot dessa grundade skäl hade de ryska fullmäktige föga annat att invända, än att de ej kunde ingå i öfverläggning om förflutna händelser; att de endast egde att befatta sig med det närvarande, samt att i den händelse det kunde blifva fråga om deras enskilta känslor, det skulle vara dem angenämt att kunna förmildra vilkoren; men nu vore deras herrskares bestämda befallningar den enda regeln för deras handlingssätt, o. s. v. För öfrigt tillade Romanzow med afseende på tvisten om gränsorna, att här ej vore fråga om gränsorna mellan *Sverige* och *Finland*, utan om de nya gränsor, som emellan *Sverige* och *Ryssland* borde uppgöras. »Och hvad angår Frankrike», fortfor han, »så kan ni ej vara i okunnighet derom, att denna makt alldeles ej blandar sig i våra nordiska angelägenheter, utan att den genom traktaten i Erfurt tvertom ovilkorligt hänskjutit åt Ryssland omsorgen att förlika sig med Sverige. *Dessutom skulle Finlands intagande, utan att man också bemäktigade sig Åland, vara detsamma som att taga kofferten och bortkasta nyckeln».*

Under dessa öfverläggningar, samt då talet fallit på prinsens af Augustenburg val, framkom ryska ministern Alopæus äfven vid ett tillfälle med den anmärkningen, att kejsar Alexander ämnade intressera sig för *f. d. kronprinsen af Sverige* och taga hans parti, m. m.; men denna framställning afböjdes med sådan styrka af Stedingk, att ej ett ord derom mera nämndes.

Sedan underhandlingarne på detta sätt fortgått i trenne dagar, öfverenskom man, att de svenska sändebuden skulle affärda ett ilbud till Stockholm, för att inhemta nya order rörande Åland och det omtvistade området i Westerbotten, emedan de förklarade sig ej kunna ingå på dessa länders afträdande. Den 17 Augusti afgick detta ilbud från Fredrikshamn, samt anlände sent om aftonen den 22 s. m. till Sveriges hufvudstad.

Vi hafva redan berättat, hvilka stora förhoppningar svenska regeringen fästade vid den omtalade expeditionen till Westerbotten. Denna expedition utföll emellertid mindre gynnsamt, än man måhända haft skäl vänta, och alldenstund nyheten härom inträffade i hufvudstaden *dagen innan* hemliga utskottet och statsrådet egde att yttra sig öfver den vigtiga frågan, huruvida Ålands och Kalix elfvars bibehållande förtjenade, att Sverige blottställde sig för ett fortsatt krig eller ej, samt denna nyhet vid frågans besvarande synes hafva öfvat ett icke obetydligt inflytande på det beslut som fattades, anse vi här vara rätta stället, att med några ord erinra om de missöden, som drabbade denna mycket omskrifna, samt så olika bedömda sjöexpedition.

Så snart öfveramiralen Puke den 11 Augusti om aftonen med flottan anländt till Hernösand, der general Wrede nu hade sitt högqvarter, sammankallade han följande dagen alla generalerna till krigskonselj. Flera olika förslag voro här å bane angående den ort, der expeditionen borde landstiga norr om general Kamenskys här, för att kunna i samband med Wrede förmånligast operera till denna generals besegrande. Puke föreslog

Umeå

Umeå till landstigningsort, generalen grefve G. Wachtmeister Skellefteå; men sedan begge dessa förslag blifvit af flere skäl befunne oantagliga, träffades den öfverenskommelse, att landstigningen skulle företagas i granskapet af *Ratan,* en fem mil norr om Umeå belägen hamn. För att gifva Wrede tid, att genom låtsade rörelser locka Kamensky nog djupt in i landet på andra sidan *Öreelf,* att Wachtmeister skulle med landstigningshären kunna hinna från Ratan *före* Kamensky till Umeå, beslöts tillika, att de samverkande rörelserna från Wredes och Wachtmeisters kårer skulle begynna först *trenne dagar* efter flottans afsegling från Hernösand, hvilken inträffade om morgonen den 15 Augusti [1]).

Den 16 Augusti om aftonen stod general *Kamensky* färdig, att påföljande morgon med största delen af sin här öfvergå Öreelf, och begynna fiendtligheterna mot general *Sandels.*

Om Puke nu enligt aftal ej verkställt landstigningen förrän sednast den 18 Augusti, eller åtminstone ej af den tjocka dimman blifvit föranledd att genom signalskott låta fienden redan den 17 om morgonen (d. v. s. samma ögonblick han skulle börja tåget öfver Öreelf) få veta flottans ankomst till Ratan, så skulle Kamensky redan hafva hunnit öfvergå nämnde elf och möjligen äfven fördjupat sig ett stycke in i Ångermanland, der han skulle hafva fått emottaga nyheten om Wachtmeisters landstigning, och denne sistnämnde general således

---

[1]) För att minska olägenheterna af Adlersparres tillställning, att en *sjöofficer* skulle från sitt *amiralsskepp* leda härens rörelser *till lands,* hade väl efter Adlersparres afresa till vestra gränsen Adlercreutz utverkat, att Wrede och Wachtmeister *fingo särskilta instruktioner, i följd hvaraf de icke helt och hållet stodo under Pukes befäl* (se Posses bref till G. Adlersparre, uti arbetet 1809 och 1810, I, 56 f.); men som vi få se, öfvade denna anordning föga eller intet inflytande på händelsernas olyckliga gång.

enligt alla menskliga beräkningar hunnit *före* Kamensky till Umeå. Men då Puke ej iakttog denna försigtighet, och fienden dessutom redan den 17 (Augusti) om morgonen hunnit få kännedom om hans ankomst till Ratan, var den befallning, Puke sistnämnde dag meddelade grefve Wachtmeister, att med hären *skyndsamt tåga till Umeå*, föga rimlig, emedan det var ganska osannolikt, att Wachtmeister skulle kunna medhinna *både* att debarkera sina trupper och tillryggalägga en väglängd af fem mil (som utgjorde afståndet mellan Ratan och Umeå) *på kortare tid* än Kamensky, som derunder *endast* hade att tillryggalägga de knappa fem milenas väg emellan Öreelf och Umeå [2]).

Men vare sig härmed huru som helst, så påskyndade Wachtmeister med omtanke och drift tåget till *Säfvar,* dit han med hela hären anlände om morgonen den 18 Augusti. Under den rast, som han ansåg oundgängligt att här bevilja truppen, ingick den öfverraskande och i hög grad nedslående underrättelsen, att Kamensky med nästan hela sin hufvudstyrka redan hunnit besätta Umeå. I denna brydsamma ställning, och då Wachtmeister hvarken ansåg rådligt att fortsätta tåget, eller trodde sig ega rättighet att vända om, skickade han öfveradjutanten af dagen, öfverste Lagerbring, till amiral Puke, med uppdrag att inhemta förhållningsorder, och innan Lagerbring kl. 10 f. m. följande dagen hann återvända, hade Kamensky redan anländt och befann sig sedan omkring kl. 6 samma dag invecklad i en mördande strid med svenskarne [3])

---

[2]) Puke anlände till Ratan den 16 Aug. kl. 5 e. m. Den tjocka dimman, som varat hela dagen, hindrade honom att ombesörja truppernas landstigning förrän d. 17 Aug. tidigt på morgonen och befunnos alla trupperna kl. 8 e. m. samma dag landsatta.

[3]) Man har sagt, att Wachtmeister med större drift och utan det långa uppehållet i Säfvar bort kunna hinna före Kamensky till Umeå; men då denna stad var försvarad af 3000 ryssar, och Kamensky dessutom redan om aftonen d. 17 hann dit (Döbelns uppgift i Biogr. Lex., XIX, 123), d. v. s. på en tid då svenskarne nyss slutat debarkeringen vid Ratan, så frågas,

Vi tillstå uppriktigt, att vi funnit föga eller åtminstone högst obetydligt klandervärdt i general *Wachtmeisters* förfaringssätt hittills, och om det ej lyckats honom att *före* Kamenski besätta Umeå, så härflöt det, på sätt vi nu visat, från flere andra omständigheter. Men tyvärr begick Wachtmeister såväl vid valet af sin ställning vid *Säfvar,* som isynnerhet vid anordningarne under detta blodiga fältslag så betänkliga felsteg, att de svårligen kunna ursäktas honom, och måhända ensamme vållade, att svenskarne måste rymma fältet för sin dristiga motståndare. Hvad åter angår den frågan, huruvida ej Wachtmeister gjort bättre att ånyo invänta fienden vid *Djekneboda,* i stället för (såsom nu blef fallet) vid *Ratan,* anse vi denna fråga hafva genom Lagerbrings och von Döbelns sakrika meddelanden blifvit så grundligt utredd, att vi ej med densamma behöfva upptaga ett ändå nog anlitadt utrymme. Efter dessa heta och svenska krigaräran och tapperheten i hög grad hedrande sammandrabbningar, gick Wachtmeister den 21 Augusti med hären åter om bord på flottan, i afsigt att förena sig med general Sandels, som först om e. m. samma dag hunnit södra stranden af Umeå elf, och den 23 samma månad afskickade Puke en mindre afdelning af flottan under Hauswolfs befäl till Piteå, med uppdrag att här afskära fiendens återtåg [4]).

På detta sätt användes fäderneslandets sista stridskrafter i ett företag, som, illa utfördt, snarare aflägsnade

---

med hvad rimlighet ett dylikt påstående kan göras. Att Kamensky redan d. 17 Augusti om morgonen begynte återtåget från Öreelf (och således åtminstone följande natt kunde hinna Umeå), upplyser han sjelf i sitt bref till Wrede (se Lagerbrings betraktelser i anledning af Suchtelens arbete, sid. 31), då han säger att han efter 36 timmars tåg om aftonen d. 18 anlände till Tille, och denna uppgift bekräftas äfven af Danilefski.

[4]) Slaget vid Säfvar varade från kl. half 7 f. m. till 3 e. m. d. 19 Aug., och drabbningen vid Ratan från kl. 4 till 8 e. m. följ. dag. I dessa strider förlorade svenskarne 39 officerare, 36 underofficerare och 957 man döda och sårade, samt ryssarne 3 generaler, öfver 30 officerare och omkring 2000 man.

än befordrade fredens afslutande med Ryssland. Det är möjligt, att en lycklig utgång af denna expedition ledt kejsar Alexander på billigare tankar och stegrat Sveriges ansträngningar, för att liksom Spaniorerna befria sin fosterjord från förtrycket. Det må äfven antagas (ehuru föga troligt), att Kamenskys tillfångatagande, i förening med hoppet om Ålands återeröfring, till hvilket företags utförande man i så fall ämnat använda alla Sveriges på denna sidan tillgängliga stridskrafter, skulle ha gifvit svenska styrelsen mod, att för Ålands, eller åtminstone Kemigränsens bibehållande, ännu en gång sätta det dyra fredsverket på spel. Men i händelse häraf tro vi knapt, att kejsar Alexander gifvit efter; snarare hade hans sjelfherrskarestolthet deraf hemtat anledning att med stegrad ihärdighet fullfölja ett krig, hvars utgång i så fall förmodligen blifvit ofördelaktigare för Sverige, än den nu blef, emedan alla våra tillgångar voro uttömda, hoppet om bundsförvandter så godt som intet, och Englands (med förutsättning att England ville hjelpa oss) flottor endast nödtvunget skulle sändas till våra farvatten under en årstid, då ryssarne åter med öfverlägsen styrka kunde öfver hafvet hota hjertat af det gamla Sveriges makt. Men dessa åsigter vinna ytterligare styrka genom efterföljande berättelse, som grundar sig på samtida autentika handlingar.

Omkring den tidpunkt, då Stedingks sista vigtiga skrifvelse från Fredrikshamn kommit regeringen tillhanda, hade alla de skäl, som förenat sig att göra freden till ett af fäderneslandets oundgängligaste behof, snarare tilltagit än förminskats. *Finansernas utblottade tillstånd,* hvilket nästan dagligen utvisade nya brister och svårigheter; omöjligheten att före freden få emottaga den nyvalde *tronföljaren,* och i honom ett påräknadt stöd mot ett *s. k. Gustavianskt partis* hemliga verkningar: allt detta samverkade, att öka antalet af fredens vänner, samt att göra sinnena alltmera stämda emot krigets fortsättning.

Under sådane förhållanden kunde expeditionen till Westerbotten, hvars syftemål vi redan antydt, och vid hvilken regeringen fästat så vackra förhoppningar, ej tjena dem inom hemliga utskottet och statsrådet, som möjligen ännu hörde till krigspartiet, till förevändning att göra några strängare påståenden emot Ryssland. Följaktligen röstade såväl *hemliga utskottet,* som *statsrådet* enhälligt för fredens afslutande på de af Ryssland uppgifna vilkor, så mycket mer som någon gynnsam utgång af den åt Suremain anförtrodda sednaste högst vigtiga beskickningen svårligen var att motse. Konungen befallde derföre Engeström svara Stedingk, att han, enär inga ytterligare föreställningar hjelpte, egde rättigheten afträda Åland och Kemigränsen, likväl med förbehåll, om möjligt var, att Ryssland, i händelse Åland stannade i dess våld, förband sig att ej *befästa* denna ö [5]).

Under tiden tillbragte Stedingk och Skjöldebrand föga angenäma dagar i Fredrikshamn. De ryska ambassadörerna bemötte dem dock med all möjlig höflighet, och isynnerhet utmärkte sig i detta afseende Romanzow, som lyste genom en föga vanlig lärdom i historien och litteraturen, isynnerhet Frankrikes, som han föredrog framför alla andra. Han talade fransyska som en parisare, och egde i hög grad gåfvan att berätta. För öfrigt var han fin och ogenomtränglig.

---

[5]) Vigtiga handlingar, som belysa ifrågavarande ämne, träffas i Adlersparres Hist. Handl., VI, 81 ff. och 126 ff., samt VII, 19 ff. Hufvudskälet, som bestämde *regeringens* förfarande, var otvifvelaktigt omsorgen om *tronföljden,* som genom ett fortsatt krig kunde blottställas såväl för *inre* som *yttre* stämplingar. Af samma tanke voro biskop *Rosenstein* och grosshandlar *Schwan* (de tvenne inflytelserikaste ledamöterna af *hemliga utskottet*). Enligt uppgift af grefve *J. De la Gardie* anropade de äfven på *enskilt* väg konungen på det enständigaste, att han ej för *Ålands* besittning ville blottställa freden, emedan ryssarne i motsatt fall kunde taga några mått och steg till förmån för *prins Gustaf.* I sina bref till *G. Wetterstedt* m. fl. yrkar *Adlersparre* alldeles detsamma.

De svenska sändebuden spisade vid kejsarens bord, och uppassades af det kejserliga livréet, och då kejsar Alexander fått veta, att Stedingk insjuknat, lät han efterfråga, hvem som varit hans läkare i Petersburg, samt skickade denne genast till Fredrikshamn. Så långt dref han sin höflighet mot den svenska ambassadören, hvilken han personligen höll mycket af.

I afbidan på svar från Stockholm sysselsatte sig de befullmäktige i Fredrikshamn med öfverläggningar rörande de öfrige punkterna, som borde intagas i fredsfördraget. Den vigtigaste bland dessa var otvifvelaktigt frågan om *Finlands andel i Sveriges statsskuld,* hvilken andel de ryska ombuden försäkrade sig på inga vilkor kunna erkänna [6]).

Ett märkvärdigt yttrande, som dessa dagar undföll Alopæus, då han med Stedingk samtalade om oundvikligheten af Finlands förlust, o. s. v., var följande:

»Men ni tänker helt visst på att skaffa en ersättning på annat håll?»

Stedingk. »Huru är det möjligt?»

Alopæus. »Men det är klart, att när ni valde prinsen af Augustenburg till tronföljare, tänkte ni på Norige!»

Stedingk (kort). »Nej!»

Alopæus. »Men hvarför icke? Europa är bragt i förvirring, och det är lätt att finna en skadeersättning åt Danmark i Tyskland, der en mängd stater finnas till Bonapartes förfogande. *Danmark skulle göra ganska väl, att utbyta en aflägsen och prekär besittning, som det är ur stånd att försvara, emot en annan, hvilken skulle passa det bättre»* [7]).

Vi tilltro oss icke afgöra, huruvida den ryska ministern hade någon verklig mening med detta yttrande, eller om det endast fälldes i ändamål att derigenom utforska svenska regeringens afsigter och planer.

---

[6]) Depesch från Stedingk, d. 10 Sept. 1809.

[7]) Se nyssnämnde depesch från Stedingk.

Emellertid togo underhandlingarne i Fredrikshamn efter den svenska kurirens återkomst den 4 September en hastigare och snart afgörande vändning.

Vi uttryckte nyss vår öfvertygelse, att äfven med förutsättning af en lyckligare utgång af expeditionen till Westerbotten, samt i den händelse att svenska regeringen, förnämligast på grund af denna framgång, skulle hafva påyrkat Ålands och Kemielfvens återlemnande såsom vilkor för freden, ryska kabinettet ej skulle hafva gifvit efter, och det är vår pligt, att nu framställa de skäl, hvarpå vi grunda denna öfvertygelse. Det är väl sannt, att Ryssland vid denna tid hyste allvarsamma farhågor för sannolikheten af *Polens återupprättande,* en händelse hvarigenom Ryssland skulle hafva blifvit föranlåtet att alltmera aflägsna sig från Frankrike, och försöka att åter närma sig England [8]); att ryska statens finanser befunno sig i ett ytterst utarmadt tillstånd, samt arbetade med en årlig brist af öfver 20 millioner [9]), äfvensom att Kamenskys motgångar i Westerbotten oroade de allvarsamma ryska statsmännen [10]). Men den ytterligare bekräftelsen derpå, att kejsar Napoleon icke allenast fullkomligt öfverlemnade Sveriges öden åt *Alexanders* godtycke [1]), utan till och med kraftigt uppfordrade Sverige att skyndsamt foga sig under nödvändighetens hårda lag [2]); underrättelsen derom, att den nyvalde svenska tronföljaren vägrade *före freden* mottaga det nya ärofulla anbud, som blifvit honom gjordt [3]); *nationalstoltheten,* hvilken bjöd Ryssland att icke eftersläppa eröfringar, hvilka en gång blifvit gjorda, att ej nedstämma anspråk, som en gång blifvit framställda [4]), hvartill slutli-

[8]) Bignon, a. st., p. 218 ff.

[9]) Depesch från Stedingk af d. 8 Nov. 1809.

[10]) Danilefski, a. st., sid. 187 f.

[1]) Bignon, a. st., p. 230.

[2]) Bref från Champagny till v. Engeström, d. 12 Aug. 1809.

[3]) Skjöldebrands anteckningar; se De la Gard. ark., XV, 150.

[4]) Så mycket mer som utsigterna till ett vinterfälttåg mot Sverige, sedan engelska flottan lemnat Östersjön, voro högst gynnsamma och hoppet om nya inkräktningar syntes grundadt,

gen bör läggas kejsar Alexanders harm öfver att få se sina krigshärar midt under fredsunderhandlingarne förstörda, samt sina eröfringar ånyo hotade[5]): alla dessa bevekelsegrunder förenade sig att göra Rysslands beslut oåterkalleligt, äfven i den händelsen, att vapenlyckan krönt Sveriges sista krigiska ansträngningar med större framgång, än som nu inträffade.

Såsom sakerna nu stodo, kunde *Åland* således ej mera räddas, och ej en gång den förpligtelsen kunde man afvinna den stolta fienden, att ej anlägga några *befästningar* på denna ö[6]). Den enda punkt, hvaruti man föresatte sig att ännu uppbjuda sin yttersta förmåga, för att söka något nedpruta de öfverdrifna anspråken, var den, som rörde *norra gränsen.* För detta ändamål hade Skjöldebrand ett högst allvarsamt samtal med Romanzow, hvilket slutade dermed, att denne minister biföll att till Petersburg affärda ett ilbud med den not, hvilken Skjöldebrand i detta syfte inlemnat, och som gick ut på en begäran, att kejsaren måtte tillåta, det frågan om norra gränsen gjordes till föremål för en *särskilt underhandling* i Petersburg *efter freden.* Detta förslag bragte Romanzow i förtviflan. Han fruktade, att det skulle lyckas Stedingk, i följd af kejsarens enskilta tillgifvenhet för

---

under fäderneslandets utblottade tillstånd i saknad såväl af soldater som af penningar.

[5]) Stedingk yttrar (d. 10 Sept. 1809) med afseende härpå: »Romanzow sade mig för några dagar sedan, att han nyss fått ett bref från kejsaren, hvari H. M:t uttryckte någon förvåning, *att i samma ögonblick man sändt underhandlare för att snart sluta freden,* vi utrustat en expedition för att återbegynna fiendtligheterna. — Jag tror, att i sakernas närvarande läge fiendtligheternas fortsättande ej skulle vara nyttigt, att det endast skulle förbittra och åter lemna allt åt slumpen, eftersom freden är så nära förhanden, *samt att de mest fullständiga framgångar ej skulle förmå ryssarne att afpruta det minsta af de hårda vilkor, som de föreskrifva oss».*

[6]) Härom yttrar Stedingk (d. 10 Sept. 1809): *»Intet förbehåll rörande anläggandet af fästningsverk på Åland kan medgifvas, emedan dylika förbehåll anses förödmjukande, och Åländska öarne böra afträdas oinskränkt».*

honom, att gå segrande ur denna strid, i det han gjorde honom (kejsaren) uppmärksam på den skriande orättvisan af hans uppförande. Han (Romanzow) utbredde sig vidlyftigt öfver den dyrbara tid, han onyttigt förspillde, han som dock hade under sin vård trenne ministérer, som voro öfverfulla af oafslutade affärer. Slutligen yttrade han nästan hotande till Skjöldebrand:

»Då vi sluta freden, och affärda en beskickning till Sverige, så erkänna vi revolutionen, den närvarande styrelsen, tronföljden, utan att göra anspråk på den minsta rättighet att blanda oss i edra *inre* angelägenheter. Och prinsens af Augustenburg antagande af valet beror af den raskhet, hvarmed freden slutas. Frankrike har fullkomligt öfverlemnat er åt oss. I en sådan sakernas belägenhet kunna händelser inträffa, *och hvad som i dag erbjudes, skulle kunna i morgon ej mera stå eder öppet*».

Vi antaga, att detta stränga språk utgjorde svar på de föreställningar, Skjöldebrand i rättvisans och billighetens namn gjort denne kejsar Alexanders minister, hvars känslighet gick så långt, att Stedingk med sitt rörande tal om Sveriges olyckor och Rysslands orättvisor emot oss till och med kunnat afpressa honom tårar. Huru (så utbrast Skjöldebrand i sin soldat-ifver), *skall historien döma er kejsare, om han, ej nöjd att hafva orättvist anfallit oss, nu begagnar sig af ett ögonblicks förlägenhet, för att afhända oss allt hvad han kan?*»

Man finner häraf, i huru skarpa ordalag underhandlingarne icke sällan fördes i Fredrikshamn. Emellertid återkom efter fem dagars väntan den ryska kurirren från Petersburg. Straxt derpå inbjöd Romanzow de svenska sändebuden till en öfverläggning, hvilken egde rum hos Stedingk. Statskanslern visade dem nu ett egenhändigt bref, som han emottagit från kejsaren, med bifogande af en af friherre Hermelins småkartor öfver Sverige och Finland. Han yttrade, alltid mån att försötma de bittraste piller:

»Se här mina herrar. Vid detta tillfälle, då freden är så nära att slutas, har kejsaren velat erbjuda sin vän,

konungen af Sverige, *en bukett,* jag menar landet emellan Kalix och Torneå elfvar».

I sjelfva verket hade kejsaren på nyssnämnde karta med rödkrita egenhändigt uppdragit denna nya gränslinea mellan de begge rikena, och han slutade sitt bref till Romanzow med följande märkliga strof: »Sålunda kommer gränsen att löpa längs Torneå och Mounio elfvar, på sätt jag med egen hand uppdragit den på bifogade karta. Men jag ämnar aldrig bifalla att återlemna Torneå stad, *och om ej freden slutes på ögonblicket sedan ni fått detta bref, befaller jag er afbryta underhandlingarne, och det kommer att bero af omständigheterna, hurudana mina anspråk för en framtid kunna blifva*» [7]).

Den 17 September *undertecknades* freden[8]), och redan samma dag återvände Romanzow till Petersburg, dit baron Stedingk, i egenskap af konungens representant, och Skjöldebrand några dagar sednare, begåfvo sig.

Slutligen böra vi nämna, att den 7 September anlände danska sändebudet i Petersburg, *baron Blome,* till Fredrikshamn. Hans afsigt var, att begära att få å sitt hofs vägnar deltaga i underhandlingarne; men alldenstund Stedingk lyckligtvis då redan hunnit meddela

---

[7]) Skjöldebrands handskrifna anteckningar (utdrag i S. S.).

[8]) Stedingks depescher vittna, huru djupt det kostade på honom att nödgas underteckna dessa fredsvilkor, »dem den gudomliga hämnden, om mitt hopp ej bedrager (säger han) en dag skall utplåna ur våra häfder». — — »Himlen är mitt vittne, att jag skulle velat underskrifva min död hellre än denna fred, hvilken i sig sjelf är en stor olycka för Sverige, men i min öfvertygelse en oundviklig olycka». — Skjöldebrands missbelåtenhet (med freden) gaf sig ofta luft i ännu strängare former. Vi erinra endast om det ord: *Exoriare,* som fanns i det sigill, hvarmed han undertecknade den bedröfliga freden, och hvilket sigill han före afresan från Stockholm särskilt beställt, för att i nämnde ändamål nyttjas. Detta ord innefattade en hänsyftning på IV boken af Virgilii Aeneid, der Dido yttrar till Aeneas med anspelning på Hannibal: »*Träde en ättling fram, en hämnare, mäktig förfölja med ett flammande svärd nybygget, som anlagts af Rurik, nu eller under tidernes lopp, när krafter vi vunnit*».

grefve Romanzow afskrifterna af statsministern von Engeströms bref till grefve Bernstorff, så föll det sig temligen lätt för Romanzow att afslå denna Blomes begäran.

Man skulle väl trott, att Danmarks försök att under rysk bemedling få sluta freden med Sverige härmed bort afstanna; men så var ej händelsen. Några dagar sednare (den 10 September) infann sig Romanzow hos Stedingk, för att säga honom, att han nyss fått ett bref från kejsaren, hvilket hos honom väckte någon oro rörande fredens afslutande. Hans Maj:t hade nemligen från flera håll blifvit underrättad derom, att vi hyste *förslager på Norige,* samt anhöll hos Stedingk att få veta, huru dermed förhöll sig. Man gissar lätt Stedingks svar; men för att lugna kejsaren i fråga om ett så vigtigt ämne, föreslog Romanzow, *att man i en särskilt artikel af fördraget borde försäkra Danmark om en ostörd besittning af Norige.* Detta bestreds af Stedingk, alldenstund ifrågavarande ärende var fullkomligt fremmande för hans befattning, samt med mycket mera skäl borde ihågkommas vid de direkta underhandlingar, hvilka snart skulle öppnas med Danmark. Eget nog upphörde Romanzow då med sitt yrkande; men deremot förklarade han, att samma ögonblick Ryssland finge veta, att en förening mellan Sverige och Norige sattes allvarsamt i fråga, skulle freden, hvilken var så nära att slutas, brytas *).

Emellertid hade regeringens förhoppningar att, af skäl vi nämnt, komma till ett snart fredsslut med Danmark genom Sveriges fred med Ryssland blifvit i hög grad stärkta. Så snart danska kabinettet blifvit i någon mån lugnadt med afseende på de farhågor, det hyste i

*) Apostill från Stedingk, d. 10 Sept. 1809. Följande strof ur ett bref från Napoleon till franska ministern i Petersburg duc de Vicence, dat. d. 23 Sept. 1809, visar att kejsaren tog den lifligaste del i Danmarks bästa. Han yttrar: »*Det anstår lika litet kejsar Alexander som mig, att Danmark förlorar något i följd af sin förbindelse med oss. Förslaget att beröfva det Norige synes mig vara en roman*». Bignon, a. st., p. 298.

fråga om Sveriges anspråk på Norige[10]), samt underrättelsen hunnit inträffa i Köpenhamn om baron Blomes misslyckade försök att få å sitt hofs vägnar deltaga i underhandlingarne i Fredrikshamn, skyndade grefve Bernstorff sista dagarne af September månad att underrätta von Engeström, att förre danska ministern i Petersburg, kammarherren baron *Rosenkrantz* blifvit utsedd till fredens afslutande, samt skulle i detta ändamål infinna sig i Jönköping[1]) Härpå svarade von Engeström (den 5 Oktober, eller samma dag Bernstorffs bref kommit honom tillhanda), att f. d. svenska sändebudet i London, kammarherre Adlerberg, vore såsom ombud för Sverige färdig, att genast begifva sig till ort och ställe, så snart underrättelse ingått, det Rosenkrantz vore att dit förvänta; men af skäl, dem vi icke känna[2]), dröjde danska hofvet att affärda nämnde minister så länge, att han ej anlände till Jönköping förrän i medlet af November månad[3]).

Vi anse underhandlingarne i Jönköping ej vara af ett så allmänt intresse, att de förtjena synnerlig uppmärksamhet. Vi inskränka oss derföre till den uppgiften, att *freden mellan Sverige och Danmark* undertecknades *den 10 December* (1809). Förhållandena de begge rikena emellan återställdes i följd häraf uti allt väsendtligt till hvad de voro före kriget, och genom *en hemlig artikel* förband sig Sverige, att »*så vidt det stod i dess förmåga och sämjans bibehållande med England medgaf*», från sven-

---

10) Bref från v. Engeström till Bernstorff, d. 8 Sept. 1809 (Hist. Handl., VI, 147—150), utgörande svar å B:s bref till v. E., d. 30 Aug. s. år (Hist. Handl., V, 132 ff.).

1) Bref från Carl XIII till Adlersparre, d. 8 Okt. 1809 (Hist. Handl., V, 50 f.).

2) Jfr bref från Carl XIII till Adlersparre (Hist. Handl., V, 55 och 57), samt bref från Stedingk till Carl XIII, d. 15 Okt. 1809 (Hist. Handl., IV, 108).

3) Rosenkrentz åtföljdes af f. d. chargé d'affaires i Petersburg och Berlin, baron Selby, kammarherren grefve W. Moltke, m. fl.

ska kusterna afhålla engelska krigsskepp på ett kanonskotts afstånd [4]).

Vi nämnde, att *Adlersparre* fått uppdrag att påskynda den nya tronföljarens afresa till Sverige, samt att dessförinnan af honom begära ett möte. Sedan underrättelse hunnit ingå, att freden mellan Sverige och Danmark blifvit undertecknad, samt prinsen blifvit lugnad med afseende på de farhågor han hyste, att kejsar Napoleon möjligen ej gillade hans val, tvekade han ej längre att bevilja detta möte, hvilket egde rum i *Kongsvinger* den 19 December (1809). Under den förutsättning, att ratifikationerna å nämnde fredstraktat dessförinnan hunne utvexlas, yttrade prinsen nu, att han *den 6 nästkommande Januari* trodde sig kunna inträffa i Svinesund, för att derifrån fortsätta resan till Stockholm. I öfrigt instämde han i allt hvad konungen föreslagit, såväl rörande den ifrågasatta namnförändringen och adoptionen, som sättet för mottagandet vid gränsen och resan, m. m., samt svarade på tillfrågan, att han helt och hållet åt konungen öfverlemnade omsorgen om sin blifvande *hofhållning* och *hofpersonal*, med tillägg, att han endast önskade, det ej något öfverflöd kom i fråga. »*Några kuverts vid min faders bord* (yttrade han) *äro mig nog. Jag har vänt mig, att passa upp mig sjelf i det mesta, och är en stor älskare af enkelhet och sparsamhet, då det rörer min egen beqvämlighet*». På Adlersparres förslag biföll prinsen, att till handsekreterare antaga d. v. protokollssekreteraren *A. Kullberg;* äfvensa uttryckte prinsen sin önskan, att som adjutant bibehålla d. v. majoren i dansk tjenst, *J. W. von Holst*, med förbehåll, att han ingick i svensk tjenst [5]).

---

[4]) Upplysande dokumenter rörande ifrågavarande underhandlingar träffas i Adlersparres Hist. Handl., IV, 132—146, VI, 150—163, samt VII, 30—32.

[5]) Jfr Hist. Handl., V, 61—67, 81—94 samt 114—116. — En intressant berättelse om ifrågavarande möte (mellan Adlersparre och prinsen) träffas i arbetet: 1809 och 1810, I, 224—228.

Samma dag tronföljaren enligt uppgift till Adlersparre (på sätt vi anfört) trodde sig kunna inträffa i Svinesund, eller den 6 Januari (1810), undertecknades i Paris *freden mellan Sverige och Frankrike.* Helt visst skall läsaren finna underligt, att dessa vigtiga underhandlingar ej förr förde till önskadt resultat, alldenstund Sveriges sändebud, Essen och Lagerbjelke, redan den 26 September (1809) anländt till Paris och kort derefter begynt underhandlingarne. Detta uppskof härledde sig från det berömliga nit, hvarmed beskickningen sökte försvara de i Fredrikshamnstraktaten erkända bestämmelserna rörande handeln med England, då kejsar Napoleon deremot yrkade på ett *oinskränkt* antagande af kontinental-systemet. Dessa tvistigheter slutades så, att Sveriges ombud uti denna fråga funno sig befogade att gifva efter. I följd häraf måste Sverige icke allenast afstå från den i sistnämnde traktat medgifna rättighet, i afseende på införsel af engelska kolonial-varor, utan äfven i allmänhet förbinda sig, *att ej i sina hamnar tillåta införseln af någon engelsk vara eller handelsartikel* (med undantag af salt), under hvad flagga, och på hvad fartyg de än måtte anlända. I ersättning för dessa stora uppoffringar återskänkte deremot Napoleon *svenska Pomern,* samt garanterade *integriteten* af Sveriges besittningar [6]).

---

[6]) Se bref från Wetterstedt till Adlersparre, d. 26 Dec. 1809 (Hist. Handl., VII, 33 f.), samt Bignon, a. st., p. 230 f. — Efter freden afreste Essen till Stralsund, der han d. 12 Mars af franska kommissarierna emottog hertigdömet Pomern och furstendömet Rügen. Lagerbjelke qvarstannade i Paris i egenskap af »*minister ad interim*». Historien om ordnarne, som utdelades i anledning af freden, och de skandaler som blefvo en följd deraf, att man tvertemot kejsarens önskan gaf *Adlercreutz* hederslegionens storkors i stället för åt Essen, träffas hos Björnstjerna, a. st., II, 170 f. Napoleon uttryckte sitt missnöje öfver denna ordens-utnämning i följande kraftiga ordalag: »*Huru! med min orden pryda en upprorsmakare, som burit händer på sin egen konung! Det är dock alltför nitsvist*». — Här torde ändtligen vara stället att anföra den snöpliga utgången af *Suremains* sednaste beskickning till fransmännens kejsare (se sid. 102 f.). S. afreste i Juli (1809), för att råka

Napoleon i Wien. Anländ till Hamburg, skref han till Champagny, för att på förhand underrätta om sin ankomst, men måste länge vänta på svar. Då detsamma slutligen inträffade, befanns det väl icke vara afböjande, men dock så affattadt, att han såg sig befogad uppskjuta sin resa, tilldess han erhöll nya order. Emellertid begaf han sig till Berlin, och under tiden slötos frederna i Fredrikshamn (d. 17 Sept.) och Wien (d. 14 Okt.), hvarefter Napoleon återvände till Paris. Nu befallde Carl XIII S. begifva sig till nämnde hufvudstad (der han inträffade i slutet af Nov.), och ehuru han ihärdigt anhöll om företräde hos kejsaren, *uppsköt man under hvarjehanda förevändningar att bevilja honom det,* ända tills han i April 1810 återvände till Sverige, utan att ens hafva fått den nåden samtala med kejsaren. Hans underhandlingar inskränkte sig till några betydelselösa samtal med Champagny, och han kunde ingenting uträtta. Ett märkligt förslag, som han uttänkt (om med sine kommitenters bifall eller ej, känna vi icke), och ämnat framställa för Champagny, såframt dennes stränga språk ej afhållit honom derifrån, var följande. Frågan gällde, att utfinna ett medel, hvarigenom Frankrike kunde förmås erkänna undantagsbestämmelserna i Fredrikshamnstraktaten rörande handeln med England. Ett dylikt trodde sig S. kunna erbjuda deruti, *att Sverige genom ett hemligt fördrag förband sig, att i händelse af en brytning mellan Frankrike och Ryssland göra gemensam sak med förstnämnde makt!* S:s depescher gingo direkte till kungen, och dechiffrerades af v. Engeström. Essen och Lagerbjelke voro i fullkomlig okunnighet om hans uppdrag och underhandlingar. Napoleons ovilja mot S. härledde sig utan tvifvel från hans egenskap af en gammal fransysk emigrant, hvars moraliska tvetydighet dessutom i hans ögon förhöjdes deraf, att han dristade i ett fremmande lands (Sveriges) intresse äska *jemkningar i kontinentalsystemet.* S. reste under förevändning att se sin slägt och utverka tillstånd för sig att blifva utstruken ur emigranternas lista. I begge dessa afseenden lyckades han. Se S:s bref till Carl XIII, (Dec. 1809—Mars 1810), samt flere anteckningar i S. S.

FJERDE KAPITLET.

Riksdagen (fortsättning och slut). — Gustavianska stämplingar. — Carl Augusts ankomst och död.

(*Juli 1809—Maj 1810.*)

Riksdagen. — Orsaken till dess långvarighet. — Den Mackleanska klubben. — Kontrarevolutionär plan. — Vegesach, Båht och Pantzarhjelm. — Armfelt och presidenten Kaas. — Giftermålsförslag mellan prins Gustaf och danska prinsessan Carolina. — Armfelts afskedsansökan och brytning med Adlersparre. — Riksdags-intriger. — National-beväringen. — Konungens sjukdom. — Nya kontrarevolutionsplaner. — Societeten hos grefvinnan Piper. — Mannerheimska klubben. — Adlersparres besök i Stockholm. — Förra kongliga familjen lemnar Sverige. — Gripenwalds motion mot statsrådet. — Den s. k. De la Gardiska ligan. — Motpartiets mått och steg. — Armfelt föreslår hemligt kronprinsen Carl August att adoptera prins Gustaf. — Rykten om anslag emot kronprinsens lif. — Grewesmöhlen och Rossi. — Kronprinsens resa till Drottningholm. — Hans sjuklighet. — Anekdoter. — Märkligt samtal mellan Carl August och Adlersparre. — Den förres mottagande i hufvudstaden. — Hans ställning till partierna. — Anekdoter. — Hvad tänkte Carl August om den af Armfelt uppkastade adoptionsplanen? — Spår till nya stämplingar emot konstitutionen. — Posse och Ruuth. — Suchtelen. — Carl XIII och grefve De la Gardie. — Armfelts resa till Ryssland. — Carl August och drottningen. — Rykten angående försök att förgifta prinsen. — *Hvarifrån* härledde sig dessa rykten? — Prinsens tanke i ämnet. — Anekdoter. — Kronprinsens resa till Skåne och död på Qvidinge hed. — Den *sanna* orsaken till hans död.

Hvar och en som gjort sig bekant med beskaffenheten af ifrågavarande ämne, skall ej förundra sig deröfver, om utrymmet förbjuder oss, att annorlunda än helt flyktigt vidröra 1809 års märkvärdiga riksdag. Vi ämna derföre på annat ställe[1]) sysselsätta oss med *resultaterna* af dessa ständers verksamhet, samt inskränka oss här till den uppgiften, att riksdagen, som (enligt hvad vi känna) började i Maj 1809, ej upplöstes förrän *den 2 samma månad följande år.* Mången lärer utan tvifvel tycka, att detta riksmöte varade särdeles länge; men *mängden*

[1]) Åttonde kapitlet.

mängden och *vigten* af de ämnen, som voro å bane, trögheten af representations-formerna, samt folkombudens värdighet, hvilken ej tillät att dessa former åsidosattes, allt detta förenade sig, att göra förhandlingarne synnerligen långvariga. Å andra sidan vilja vi ej neka, det ju åtskilliga omständigheter bidrogo, att *onödigt* draga ut på tiden med ärendernas behandling. Bland dessa omständigheter räkna vi i främsta rummet *det fjerde ståndets* ofta utöfver billigheten sträckta anspråk på eftergifter och jemkningar i de öfriga ståndens fri och rättigheter, hvartill kommer enskilta ståndsledamöters *hämndlystnad* och benägenhet att uppblanda förhandlingarne med för desamma fremmande ämnen[2]), andra ledamöters öfverflödande *talträngdhet*[3]), *oerfarenhet*[4]) och *ärelystnad*[5]), hvilken förledde dem, att framkasta nya diskussionsämnen, hvilka endast voro beräknade på att söndra sinnena och alstra nya hvälfningar. Talarne på oppositionens bänkar[6]) voro väl icke så synnerligen många, men deremot så mycket ifrigare att i tid och otid uppträda.

---

[2]) Hit räkna vi alla de *motioner* och *åtgärder*, hvilka gingo ut på att utkräfva hämnd och förföljelse emot förra regeringens verktyg, och bland dem förnämligast *grefve Ugglas*, hvilken egentligen måste lida för alla och var den tidens politiska offer.

[3]) Det bästa intyget derpå, att »talträngdheten» var ovanligt stor, lemna protokollerna, hvilkas omfång gör dem afskräckande. Så t. ex. innehålla adelns protokoller — 14,000 sidor! Samtliga protokollerna utgöra emellan 30 à 40 digra band!

[4]) Här tillämpa vi det gamla latinska ordspråket: *exempla sunt odiosa*, och hänvisa läsaren till sjelfva urkunderna.

[5]) Grefve *De la Gardies* motion (d. 13 Jan. 1810) är i detta afseende betecknande. Se längre ned.

[6]) De förnämsta bland dem (hos adeln) voro: grefve *J. P. De la Gardie*, *C. L. Staël von Holstein*, *O. F. Pålman*, *E. G. Adelsvärd*, *C. L. Cock*, grefve *A. Dohna*, *J. E. Gripenwaldt*, friherre *A. Hjerta*, *Gerdt Klingspor*, grefve *E. Ruuth*, m. fl. Regeringens talan fördes (på riddarhuset) af friherrarne *Jakob* och *Rudolf Cederström*, grefve *Carl Löwenhjelm*, friherre *L. A. Mannerheim*, grefve *Adolf Göran Mörner*, bröderna *Silfverstolpe*, m. fl.

Vi nämnde *nya hvälfningar.* Detta ger oss anledning att återkomma till ett ämne, som vi i det föregående väl vidrört, men hvilket icke destomindre förtjenar, att utförligare behandlas, vi mena deras verksamhet, som nitälskade för en *kontrarevolution* och *prins Gustafs återinsättande* i sina rättigheter som svensk tronföljare.

Knapt hade Adlersparre med vestra hären (i Juli månad 1809) lemnat Stockholm och begifvit sig till norska gränsen, förrän detta parti började med allvar bereda sig att genomdrifva sina planer. Partiet samlades i *Mackleans* bostad å Ladugårdslandet, hvarest man inrättat en ordentlig kontrarevolutionär klubb, hvilken regelmessigt besöktes af det gamla hofvets samt riksdagens mest framstående notabiliteter, såsom grefvarne Fersen och Brahe, De la Gardie, Ruuth, m. fl. Här klandrades dristigt alla den nya styrelsens mått och steg, partiväsendets vanliga utvägar anlitades, den nya ordningens förnämsta befordrare förlöjligades och beljögos, och snart sagdt intet medel skyddes, som ansågs kunna tjena det gemensamma ändamålet, att göra det nya systemet förhatligt och bereda dess fall [7]).

Lyckligtvis saknade ej regeringen i tid underrättelser om dessa stämplingar, alldenstund Adlersparre vid afresan uppdragit åt öfversten *C. H. Posse* att i Stockholm qvarstanna, för att följa angelägenheterna och hålla ett vaksamt öga på alla misstänkte. I detta sistnämnde hänseende voro honom öfverdirektör *Grewesmöhlen* och polismästaren Wannqvist mycket behjelplige, samt hade till denna befattning blifvit af Adlersparre särskilt rekommenderade såsom den nya sakernas ordning på ett berömligt sätt tillgifne. Enligt de underrättelser, dessa i den s. k. höga och hemliga polisens irrgångar väl bevandrade verktyg efterhand lemnade, hvälfde sig ifråga-

[7]) Uppgifter af C. H. Posse (S. S); jfr arbetet 1809 och 1810, I, 156 ff.

varande stämplingar hufvudsakligen omkring följande beräkningar och planer:

Som det vill synas, förnämligast i följd af ett bref, som f. d. konungen skrifvit till *general Vegesach,* och hvilket genom en tysk kammartjenare blifvit framlemnadt, ämnade nämnde general vid den tid då den nya *bevillningsförordningen* komme att utfärdas och i kyrkorna uppläsas, begifva sig till Dalarne, för att der sprida missnöje. Samtidigt skulle tvenne unga officerare, vid namn *Båth* och *Pantzarhjelm,* med biträde af tvenne andra i planen invigde, från Gripsholm hemligt bortföra prins Gustaf jemte drottningen, samt beledsaga dem midt ibland dalkarlarne, hvilka skulle utropa prinsen till tronföljare och med honom fullfölja marschen till hufvudstaden. Under tiden hoppades man, att afdelningar af den indelta hären skulle förstärka de missnöjde, hvilkas planer borde fullbordas genom ett i nämnde hufvudstad anstiftadt och emot det rådande partiet riktadt upplopp, hvarigenom konungen borde skrämmas att omgifva sig med nya rådgifvare, förändra regeringsformen och förklara prins Gustaf för tronföljare; men för den händelse, att konungen ej härtill kunde bevekas, borde drottning Fredrika ställas i spetsen för den provisoriska regering, som komme att tillförordnas, tilldess ständerna kunde hinna att om den nya sakernas ordning ytterligare besluta och förordna.

Sådan var planen, hvilken enligt den Grewesmöhlenska polisens uppgifter blifvit uppgjord, och verkligen försummades å vederbörandes sida ingenting, för att bereda den till verkställighet. Klubben hos Macklean fullföljde oförtrutet sin verksamhet, och äfven antalet af dess ledamöter växte betydligt. Derjemte rådplägade kapten Båth och löjtnanten Ernst v. Vegesach (en son till generalen af samma namn) träget med d. v. löjtnanten Pantzarhjelm, en af de vid f. d. konungens bevakning på Gripsholm anställde officerarne, om bästa sättet att obemärkt bortföra f. d. kronprinsen. Dåvarande ryttmästaren vid Westgöta dragoner, friherre Carl

von Düben, företog en särskilt resa till den ort, der nämnde regemente var förlagdt, uteslutande i ändamål att bland officerarne värfva anhängare. Men det betänkligaste af allt, och det som verkligen stämplar hela denna anläggning till en låg gemenhet, var att ett helt litet band af de uslaste menniskor rikligen betaldes genom medel, som bestodos utaf en af partiets rikaste, men tillika mest hatade medlemmar, enkom i det ändamålet, att de skulle låta nyttja sig till att anstifta brand och förödelse, samt såmedelst sätta det uppror i gång, hvilket borde utbrista i Stockholm och der afgöra den i landsorten började regementsförändringen.

Alla dessa ränker blefvo af Posse riktigt inberättade för konungen, som hade svårt att tro dem och emellanåt låtsade ej känna dem, ehuru förhållandet bestämdt var motsatt. Detta ger oss anledning till en fråga: *I hvad mån kände den gamle konungen dessa planer och de medel man ville använda,* eller var ej den fruktan, Posse och de med honom liktänkande i detta afseende hyste, nemligen att konungen skulle kunna tubbas att öfvergå till det kontrarevolutionära partiet, otidig och öfverdrifven? Vare sig härmed huru som helst, så ansågo den nya ordningens vänner af största vigt, att konungen omgafs af pålitliga personer, samt så mycket som möjligt afhölls från beröring med dem, som han bestämdt kände hyllade de gamla förhållandena, och för att i Dalarne motverka general Vegesachs försök, observera de missnöjde och ingifva förtroende till den nya samhällsordningen, afskickade Adlersparre dit öfverste *Gahn.* Sålunda sökte man på alla håll skickligt motarbeta orostiftarne, och slutligen var en liten tillfällighet tillräcklig, att för denna gången omintetgöra deras planer. Under en tvist med prins Gustaf, som började med lek men slutade med allvar, råkade nemligen Pantzarhjelm så i hettan förgå sig emot prinsen, att han fruktade det saken skulle för alltid sedermera ligga honom till last. Han begaf sig derföre midt i natten från Gripsholm till Stockholm, och besvor general Vegesach

att öfvergifva sitt förslag, hvaremot Pantzarhjelm lofvade att i sådant fall väl bevara hemligheten. Dertill kom, att då Båht sökte sig till Gripsholm för att derstädes göra tjenst, fick han afslag, och detta i sådane ordalag, att man tydligen kunde märka, det företaget, åtminstone till någon del, var förrådt. Äfven måste man tillstå, att förtroendet till general Vegesach bland de missnöjde ej var synnerligen stort, hvadan han med sin liga på sätt och vis skiljde sig ifrån dem och verkade på egen hand. *Prinsens af Augustenburg* oväntade svar på konungens skrifvelse af den 18 Juli rörande tronföljden, och hvilket svar den 28 Augusti högtidligt meddelades de på rikssalen församlade ständerna, verkade också i hög grad svalkande på alla oroliga sinnen [8]).

En länk i denna sammansvärjnings- eller kanske rättare ränksmideri-historia utgjorde general *Armfelts* i Augusti månad (1809) företagna resa till norska gränsen och sammanträffande med presidenten *Kaas*. I hög grad missbelåten med det förtroende-uppdrag, som blifvit honom lemnadt, att vara president i krigskollegium, hade han genast afsagt sig denna befattning, samt ställde sedermera så fint till, att konungen trodde sig *aflägsna* honom, i det han befallde honom resa att besigtiga vestra fästningarne, under det Armfelt i hemlighet gjorde allt för att få företaga denna resa [9]). Derjemte bedref han sakerna så hos Adlercreutz, att konungen, (den 28 Juli) utnämnde general *Silfversköld* till befälhafvare [10]) öf-

---

[8]) Jfr flere i S. S. förvarade intressanta bref från öfverstarne C. H. Posse och Gahn till Adlersparre, Aug. 1809, samt en sakrik uppsats (i arbetet 1809 och 1810, I, 179 ff.) af Eugene och Ernst von Vegesach. Derjemte har man rådfrågat åtskilliga anteckningar i S. S., isynnerhet efter C. H. Posse. För att följa dessa anläggningar på spåren, inrättades på justitiekanslerns grefve H. G. Wachtmeisters förslag en ordentlig s. k. hemlig polismyndighet, i spetsen för hvilken man lyckades öfvertala Grewesmöhlen att ställa sig.

[9]) Bref från C. H. Posse till G. Adlersparre, Stockholm den 6 Aug. 1809.

[10]) Bref från Adlercreutz till G. Adlersparre, d. 28 Juli 1809.

ver venstra flygeln af vestra armén efter Posse, med hvilken Armfelt nu råkat i fullkomlig delo.

Innan Armfelt afreste, hade han med konungen flera märkvärdiga samtal, hvilka bäst vittna om de upproriska afsigter, hvarmed han umgicks. Bland annat yttrade han, att så konungens som Sveriges väl kräfde, att man betänkte sig på medlen att erhålla en bättre regeringsform, som lemnade mera makt åt konungen; men dessa förslager behagade för ögonblicket åtminstone icke den sistnämnde, hvilken uppriktigt tillstod för Posse sin glädje deröfver, att han numera vore för gammal, för att låta sig förledas att följa Armfelts galna råd, o. s. v. Derpå lemnade Armfelt den 2 Augusti Stockholm, sedan han samma dag trenne gånger fåfängt sökt statsrådet Lagerbjelke, af hvilken han i stället tog skriftligen afsked genom en biljett, hvaruti han bland annat yttrar: »*allt går åt helvetet; sauve qui peut*»[1]).

Anländ till Wenersborg, skyndade sig *Armfelt* att uppvakta Adlersparre med bref, hvari han uttömde sig i loford öfver hans personlighet, och afgifver de heligaste försäkringar om den orubbligaste tillgifvenhet och högaktning, o. s. v. Derpå hade han nöjet, att af *presidenten Kaas* emottaga inbjudning till det möte i Svinesund[2]), hvilket Armfelt i annat fall förmodligen ämnat sjelf begära af honom. Han afreste morgonen den 24 Augusti från Wenersborg, och anlände till ort och ställe f. m. följande dagen.

Vi känna icke de skäl, som föranledde Kaas att äska detta möte med Armfelt, samt de förslag, hvilka derunder kunnat blifva å hans sida förebragte[3]). Der-

---

[1]) Bref från Posse till Adlersparre, d. 6 och 19 Aug. 1809.

[2]) Bref från A. till sin fru, d. 22 Aug. 1809.

[3]) Bland annat visade Kaas Armfelt ett bref, hvari det säges, att Stedingk (i Fredrikshamn) försäkrat Romanzow, att Norige skulle tillfalla oss med prinsen af Augustenburg. Bref från Armfelt till Carl XIII, Strömstad d. 26 Aug. 1809. Jfr bref från Carl XIII och L. v. Engeström till G. Adlersparre, d. 31 Aug. 1809 (Hist. Handl., V, 41 och 112 f.). Af Stedingks

emot veta vi numera med visshet, att Armfelt under detta möte framkastade ett förslag, hvilket å hans sida lindrigast sagdt borde förvåna, alldenstund det gick ut på att *tillintetgöra* prinsens af Augustenburg val, hvarför han (Armfelt) dittills dock visat sig så fördelaktigt stämd och sjelf verkat så mycket. Men orsaken var förmodligen till stor del den, att Armfelt kände de stämplingar, som samtidigt voro å bane i Stockholm till förmån för prins Gustaf[4]), samt derföre ansåg sig böra i tid vara betänkt på medel, hvarigenom denna hvälfning skulle komma att medföra de för Sverige förmånligaste följder. Dessutom visste Armfelt, att Adlersparre så illa utmålat honom för prinsen, att denne, enligt Kaas' upplysning, sagt sig vara »*just bange för Armfelt*», hvadan all utsigt till uppkomst genom prinsens upplyftande på den urgamla Wasatronen ville synas för Armfelt förlorad[5]).

Det förslag, Armfelt underställde Kaas' pröfning, var följande. Den tioårige *Wasatelningen,* prins Gustaf, borde förmälas med danska kungen Fredrik VI:s äldsta dotter, den sextonåriga kronprinsessan Carolina. Härigenom skulle de trenne skandinaviska kronornas förening på prins Gustafs hufvud för en framtid beredas, i det danska kronans presumtive arfvinge, prins Christian Fredrik, borde afspisas med hertigdömena (såframt man ej enligt Armfelts vink föredrog att förklara honom illegitim, emedan han sades vara son af en Blücher, och på denna grund göra honom arfslös), och prinsessan Carolina efter faderns död ärfva Danmarks och Noriges tron[6]).

---

depescher (1809) upplyses man, att denna uppgift (om Stedingk) är en af danska illviljan eller misstänksamheten uppdiktad historia.

[4]) Posses oftanämnde bref till Adlersparre (Aug. 1809) göra detta förhållande högst sannolikt. Jfr Armfelts bref till grefve De la Gardie, d. 16 Aug. 1809 (De la Gard. ark., XX, 18 f.).

[5]) Bref från Armfelt till sin hustru (d. 26 Aug. 1809).

[6]) Prins Christian Augusts apologi för sitt handlingssätt i Norige under kriget med Sverige, hos Aall, a. st., II, 679; bref från Fredrik VI till prinsen af Hessen, Köpenhamn d. 26 Sept.

Man känner ej i hvad mån Kaas gillade denna plan eller ej, men att Fredrik VI (som deraf fick del) förkastade den såsom orättfärdig och omöjlig, är visst[7]).

Kort efter detta märkliga sammanträde hade Armfelt det missödet, att förnämligast på grund af Adlersparres oförtrutna mellankomst blifva skild från all slags tjenstebefattning vid vestra hären[8]). Detta förtröt honom till den grad, att den brytning, hvilken redan länge i hemlighet egt rum mellan *Armfelt* och *Adlersparre* jemte hela dennes anhang, nu blef uppenbar och förvandlades i den häftigaste fiendskap[9]). Emellertid företog Armfelt af skäl, dem vi icke känna, en resa till södra Sverige, hvarunder han äfven aflade ett besök hos sin gamla fiende, *general Toll*, på dennes gods Beckaskog i Skåne. Under denna resa mognade hos Armfelt en tanke, hvilken från denna tid ofta sysselsatte honom, den nemligen att taga afsked från alla sina i Sverige innehafvande tjenster, samt för alltid lemna detta landet, för den händelsen att han kunde finna medel att annorstädes uppehålla sig, och verkligen insände han redan den 28 September innevarande år sitt afskedsmemorial till vederbörande i hufvudstaden[10]). Derpå fortsatte han sin resa och återvände ändtligen i början af November månad (samma år) öfver Jönköping och Göteborg till Stockholm.

Från denna öfversigt öfver Armfelts verksamhet sommaren 1809, återvända vi till behandlingen af de anläggningar och stämplingar, hvilka ej upphörde att vara å bane i hufvudstaden.

1809 (Wegener, a. st., I, 360), jemte åtskilliga anteckningar i S. S. Jfr Wetterstedts bref till Adlersparre (Hist. Handl., IV, 35 f.

7) Sistnämnde bref från Fredrik VI (Wegener, a. st., I, 360).

8) Se de mellan Adlersparre och Adlercreutz vexlade brefven (Juli och Augusti 1809) uti arbetet 1809 och 1810, I, 171 ff.; bref från Platen till Adlersparre (Hist. Handl., V, 80).

9) Bref från Armfelt (Gömdt är icke Glömdt, fjerde häftet, sid. 37).

10) Gömdt är icke Glömdt, fjerde häftet, sid. 33 f., samt Armfelts bref till J. De la Gardie (De la Gard. ark., XX, 19—21), och till sin fru (S. S.).

Sedan det parti vid riksdagen, hvilket vi efter dess hufvudman vilja kalla *det De la Gardiska*, och hvilket parti af missnöje med den timade förändringen önskade en återgång, på sätt vi anfört funnit skäl att skilja sig från general Vegesach och hans liga, fullföljde det på egen hand sin *revolutionära* verksamhet. Detta oaktadt hafva vi ej funnit någon anledning antaga, att partiet under loppet af *September* och *Oktober* månader (1809) hyst några omstörtningsplaner, utan inskränkte sig dess verksamhet under nämnde tid hufvudsakligen dertill, att i ett slags *aristokratisk-demagogisk* anda inveckla och förlänga riksdagsförhandlingarne [1]), samt genom spridandet af allehanda falska, för den nya regeringen och dess åtgöranden missfirmliga rykten [2]) söka hos allmänheten bereda en sådan sinnesstämning, hvilken kunde för en framtid gynna dessa ärelystnadens uträkningar. De försök, som voro å bane, att genom *enskilta* sammankomster och öfverläggningar förlika partierna, hvilka isynnerhet bland rikets första stånd drefvo sitt spel, aflupo derföre fruktlöst [3]). I öfrigt fortgingo öfverläggningarne inom de särskilta riksstånden inom sina af lagarne utstakade gränsor, endast då och då afbrutna af några mindre betänksamma, om *kast-anda* vittnande propositioner [4]), *ståndstvister* [5]), samt sådane uppträden, hvilka borde vara bannlyste från hvarje rådplägande församling, emedan de

---

[1]) Se bref från C. H. Posse till Adlersparre, d. 31 Aug. 1809 (jfr arbetet 1809 och 1810, I, 153), samt från M. Anckarsvärd till De la Gardie, De la Gard. ark., XX, 14.

[2]) Bref till G. Adlersparre från Carl XIII (Hist. Handl., V, 56 ff.) och öfverste Gahn (jfr Hist. Handl., VI, 104—109).

[3]) En antydning af dessa föreningsförsök träffar man i De la Gard. ark., XX, 97 f.

[4]) Jfr t. ex. grefve De la Gardies (Aug. och Okt. 1809) afgifna anmärkningar vid konstitutionsutskottets förslag till riksdagsordning.

[5]) Bönderna refvo nu åter upp privilegiifrågan (hvilken genom ståndsbesluten d. 28 Juni och 8 Juli bort ansetts för denna riksdag åtminstone afgjord), och anföllo i förening med borgarne isynnerhet presterskapets privilegier, hvilka *ännu* försvarades af adeln.

till största delen föranleddes af *enskilt* förföljelseanda och skadelystnad [6]).

Med *November månad* (1809) började förhandlingarne vid riksdagen antaga en karakter, som i hög grad gynnade deras beräkningar, hvilka åsyftade att genom allehanda splittringars åstadkommande bland ständerna begagna dessa som verktyg för sina ärelystna planers genomdrifvande. Mellan *konungen* och *det fjerde ståndet* uppstod en ganska betänklig söndring i följd af frågan om *national-beväringen,* hvilken genom Platens verksamma bedrifvande bragtes å bane, men af nyssnämnde stånd på ett högst obefogadt sätt förkastades [7]). Derjemte ökades spänningen *stånden emellan* derigenom, att adeln nu började göra gemensam sak med bönderna uti att anfalla prestståndets privilegier [8]). Och för att råga måttet af farorna och oron *insjuknade* konungen den 24 November ganska allvarsamt af ett slaganfall, hvilket icke allenast gjorde honom flera timmar mållös och höll honom flera dagar vid sängen, utan äfven länge hos honom efterlemnade ett tillstånd af mattighet och svaghet, hvilket var ganska betänkligt och flera veckor hindrade

---

[6]) Vi syfta förnämligast på de stormiga öfverläggningarne inom adeln (d. 11 och 22 Sept. samt 2 Okt.) och bondeståndet (d. 4 Okt.) rörande grefve *Ugglas,* hvilken för många förhatliga embetsman många ledamöter inom förstnämnde stånd ville ur ståndet utvotera. Bönderna gingo ännu längre, enär de ville hos konungen anhålla om Ugglas' entledigande från alla sina innehafvande tjenster. Det var isynnerhet öfverdirektör Grewesmöhlen, som dref dessa förföljelser mot Ugglas m. fl. af den gamla regimens anhängare, och hvarpå flere strofer uti Carl XIII:s bref till Adlersparre (Hist. Handl., V, 46—52) syfta.

[7]) Den 4 November. Man trodde, att detta böndernas motstånd härledde sig från den s. k. De la Gardiska ligan (eller det parti vid riksdagen, hvilket utgjorde den tidens opposition). Grefve De la Gardies tankar om ifrågavarande angelägenhet blottas i hans bref till sin fru (De la Gard. ark., XIX, 52 f.) och sin bror (a. st., sid. 24 f.).

[8]) Jfr adelns märkliga protokoll d. 28 Nov. (1809) ang. biskopsembetenas indragning, m. m.

honom att befatta sig med regeringsärenderna[9]). Det är väl sannt, att *fredsunderhandlingarne* med Danmark under allt detta (såsom vi berättat) fortgingo på ett sätt, som gaf styrelsen grundadt hopp, att inom kort få se den nya tronföljaren anlända och medföra lugn och trygghet; men om den olyckan hände, att den gamle konungen dessförinnan föll bort, hvad skulle deraf blifva följden? Hvad skulle den De la Gardiska ligan göra? Hvad prinsen af Augustenburg? Skulle väl en minderårighets-regering öppna portarne för anarkien?....

Sådan var den allmänna ställningen och de bekymmer, som oroade de maktegande, när de partier, som spekulerade på oordningen, ånyo samt med mera verksamhet än hittills började drifva sitt spel. Grefvarne *De la Gardie* och *Ruuth* njöto fortfarande i hög grad *drottningens* förtroende, samt hade med hennes samtycke framkastat planen, att Carl XIII skulle adoptera prins Gustaf, och i händelse af konungens dödsfall (hvilket isynnerhet efter den 24 November man dagligen kunde vänta) man skulle utropa nämnde Wasaprins till konung och sätta drottningen i spetsen för en minderårighets-regering, i hvars rådkammare grefvarne Fersen och De la Gardie, Ugglas m. fl. skulle blifva antagne[10]). Man har anledning till den förmodan, att åtskilliga försök blifvit i nämnde syfte gjorda med den gamle konungen, churu de till en början åtminstone aflupo utan önskad framgång[1]). Men detta afskräckte ingalunda dem, som sålunda stämplade emot den bestående ordningen. Det är väl sannt, att de vid samma tid hade det missödet, att genom polisens åtgärd den klubb stängdes, der

---

[9]) Ej förr än d. 22 Jan. (1810) vid Carl Augusts intåg i Stockholm visade sig Carl XIII efter detta sjukdomsfall offentligen.

[10]) Anteckningar efter L. v. Engeström (S. S.).

[1]) Ett yttrande i bref från Carl XIII till Adlersparre, d. 10 Nov. 1809 (Hist. Handl., V, 64) styrker denna förmodan. Jfr Armfelts bref af d. 8 Dec. 1809 (Gömdt är icke Glömdt, IV, 59).

de dittills kunnat fritt samlas och smida sina ränker[2]; men gräddan af partiet samlades då hos drottningens öfverhofmästarinna och förtrogna väninna, riksmarskalkens grefve Axel Fersens syster, den för sina absolutistiska och fanatiska tänkesätt sedan gammalt väl bekanta, ränkfulla och herrsklystna, men i öfrigt uti hög grad kloka, qvicka och intagande grefvinnan *Sofi Piper*[3]. Af denna högförnäma societet uppgjordes falska rykten och spunnos ränker[4], fullt ut lika giftiga och försåtliga som de, hvilka nyss utgingo från den sprängda konklaven hos Macklean. Än sade man, att tronföljaren ej skulle komma, emedan Napoleon ogillat hans val, än åter att Danmark gjorde så öfverdrifna anspråk i afseende på vilkoren för freden, att någon dylik svårligen kunde slutas, och isynnerhet uppbjöd man sin uppfinningsförmåga, att i allmänhetens ögon så nedsätta arfprinsen, att hans anseende skulle vara föga bättre, än en norsk hästbytares eller dansk formans, m. m. Och när den gamle konungen (på sätt vi nu känna) farligt insjuknade, ansåg sig partiet närmare målet än någonsin förut. Man försökte att tubba den redlige general *Adlercreutz* att öfvergå på omstörtningsmännens sida, och verka för förändring af tronföljden, försök hvilka dock misslyckades, och slutligen yttrade flere af partiets anseddaste och inflytelserikaste medlemmar sin öfvertygelse, det man i händelse af konungens död ej borde lyda det närvarande statsrådet, utan fastmera vara betänkt på de mått och steg, hvarigenom man kunde hoppas att på ett eller annat sätt återföra sakernas gamla ordning[5].

Under allt detta fördubblade regeringen sin verksamhet, i ändamål att följa dessa stämplingar på spåren,

[2]) Detta lärer hafva skett i början af Nov. (1809). Jfr Gahns bref till Adlersparre (se Hist. Handl., VI, 115) och arbetet 1809 och 1810, I, 162.

[3]) Se föreg. not.

[4]) Bref från Wetterstedt till Adlersparre (Hist. Handl., VII, 27 f.); jfr nyssnämnde arbete (1809 och 1810, I, 162), samt flerst. nedanföre.

[5]) Bref från Wetterstedt till G. Lagerbjelke, d. 14 Dec. 1809 (S. S.).

samt söka att i tid förekomma de olyckliga följder, som befarades i händelse af konungens oförmodade frånfälle. Mannerheim och de med honom liktänkande såväl på riddarhuset, som äfven bland den egentliga regeringspersonalen, förenade sig om bildandet af en klubb, der medlemmarne af ordningspartiet kunde samlas, för att på förhand öfverenskomma om ärendernas behandling, samt öfverlägga om de mått och steg, som borde tagas att i tid afväpna motpartiets anläggningar. I denna vanligen kallade »*Mannerheimska klubbens*» intresse arbetade öfverdirektör *Grewesmöhlen* i egenskap af föreståndare för förstnämnde partis hemliga polis, och verkligen började regeringen snart erfara fördelarne af denna taktik att strida med samma vapen som sina fiender, nemligen förtalets och lögnens [6]). Samma ögonblick konungen så häftigt insjuknade, skyndade man att anmoda statsrådet *Adlersparre* att ofördröjligen begifva sig till Stockholm. Han kom, och i en hemlig konklav mellan regeringens inflytelserikaste medlemmar beslöts nu, att man ofördröjligen skulle skicka *förra kungliga familjen* utom Sveriges gränsor, så snart man erhållit underrättelse derom, att kejsar Napoleon biföll, att de bosatte sig i Schweitz, hvilken vistelseort man här hemma ansett lämpligast för dessa höga personer [7]). Äfven lofvade Adlersparre att söka öfvertala den nya tronföljaren, att *utan uppskof* afresa till Sverige, alldenstund farliga hvälfningar i händelse af Carl XIII:s plötsliga död i annat fall svårligen torde kunna undvikas [8]); men för att i hvad fall som helst kunna vara trygg, öfverenskom man att i händelse af detta olyckliga dödsfall oförskräckt och utan afvaktan af danska freden *utropa tronföljaren*

---

[6]) Nyssnämnde bref från Wetterstedt.

[7]) Jfr konungens proposition i hemliga utskottet d. 26 Juli 1809 (Hist. Handl., IV, 21 ff.), samt bref från Lagerbjelke till Adlersparre (Hist. Handl., VII, 55—64).

[8]) Detta försök misslyckades. Se bref från prinsen af Augustenburg till Adlersparre (Hist. Handl., V, 87 ff.).

till konung[9]). Derefter återreste Adlersparre den 29 November till vestra gränsen, och redan den 6 följande December hade man hunnit så vida, att f. d. konungen jemte drottningen och prins Gustaf samma dag i största inkognito afreste från Gripsholm till Carlskrona.

Emellertid fullföljde det regeringsfiendtliga och mot den nya sakernas ordning gramse parti, hvars hemliga verksamhet och syften numera blifvit satt utom allt tvifvel, oförtrutet sina bemödanden. Den 1 December (1809) uppläste öfverstelöjtnant Gripenwald (förmodligen enligt partiets uppdrag) i adelns plenum det i högsta grad otillbörliga utlåtande, hvilket i grunden intet mindre åsyftade, än *en anklagelse mot hela statsrådet.* Det är bekant, huru snöpligt detta illa måttade anfall utföll, och huru det slutade med ett fullkomligt nederlag för dem, hvilkas ärende den värda motionären gått, och en lysande upprättelse för de anfallne[10]). Derpå började hans exellens grefve *Ruuth* (den ledamot af adeln, hvilken under sistnämnde stormiga öfverläggningar fått värst sitta emellan) göra indirekta framställningar om inträde i statsrådet för sig, grefve De la Gardie och baronerna

---

[9]) Bref från Wetterstedt till G. Lagerbjelke, d. 14 Dec. 1809 (S. S.).

[10]) Se adelns protokoller för d. 1 och 4 Dec. 1809. Friherre Rudolf Cederström yttrade bland annat: »Det är möjligt, att alla sinnen efter den timade statshvälfningen icke äro förenade om nyttan af alla händelser; det är möjligt, att en eller annan ärelysten person (nu riktades allas ögon på De la Gardie!), en eller annan till brädden af sin undergång förd vinglare (nu vändes allas blickar till Ruuth) skulle finna, att en annan sakernas ordning än den närvarande vore nyttigare, om icke för samhället, åtminstone för honom sjelf: men mängden af svenska folket låter sannerligen icke förleda sig af sådane anförare. Eller tror man, att den afsatte konungen eger något mäktigt anhang ibland ett folk, som han förtryckt, hvars egendom, hvars blod, hvars sjelfständighet, hvars ära, hvars lagar han uppoffrat åt sin egensinniga personlighet? Tror man, *att mängden af svenska folket skulle önska en aristokratisk förmyndare-regering i ett barns namn?»*

Adelsvärd och Macklean; men på dessa framställningar blef intet afseende fästadt [1]).

Nu hade man väl bort vänta, att dessa stämplingar bort afstanna, så mycket mer som *freden med Danmark* kort härefter afslöts, och man i följd deraf några dagar sednare erhöll den för alla sanna fosterlandsvänner fägnande nyheten, att kronprinsen ofördröjligen ämnade lemna Norige och anträda resan till sitt nya fosterland. Men tyvärr måste vi tillstå, att detta var långt ifrån förhållandet. Öfverläggningarne på riddarhuset erbjödo väl nu på någon tid ej betraktaren sådana hetsiga och bullersamma uppträden som det, hvarpå vi nyss syftade; men de *hemliga* bearbetningarne och planläggningarne togo deremot från ifrågavarande tidpunkt en så mycket farligare och den bestående samhällsordningen mera hotande vändning.

Man eger väl ej någon fullständig kännedom om partiets *nuvarande* önskningar och planer; men följande fullkomligt trovärdiga förhållanden torde dock sprida något ljus öfver ifrågavarande uti mörker höljda ämne. I slutet af December eller under loppet af Januari månad följande år (1810) hörde man på krogar och näringsställen i hufvudstaden räsonnementer och åsigter uttalas af sådan beskaffenhet, att de endast *kunnat* leda sitt upphof från en mera upphöjd samhällskrets. Man fann *guldmynt* i omlopp på samma ställen, och slutligen anonyma skriftliga uppmaningar inkastade i privata hus, deri man förebrådde nationen att hafva förskjutit den sista oskyldiga ättlingen af Wasas stam, och deri alla för hans sak redligt sinnade uppmanades, att »*hålla sig färdiga vid det tecken, som gifvas skulle*». Ett funnet bref af detta innehåll blef en dag i December månad (1809) lemnadt åt general Adlercreutz [2]).

Det måste medgifvas, att dessa förhållanden voro af en nog betänklig art, isynnerhet om man samman-

---

[1]) Nyssnämnde bref från Wetterstedt, d. 14 Dec. 1809.

[2]) Anteckning i S. S.

ställer dem med följande. Ungefär vid samma tidpunkt sysselsatte sig general *Armfelt* med uppsättandet af åtskilliga utkast till *proklamationer*, hvari han med starka färger framställer det okloka och dåraktiga i prinsens af Augustenburg val, samt besvär svenska nationen att återkalla *prins Gustaf*, i ändamål att vid sin farbrors sida och som Sveriges *lagliga* tronföljare hemta lärdomar af de dygder, som utmärka denne åldrige regent [3]).... Den mer än de fleste andra ränkfulle och herrsklystne grefve *E. Ruuth* uppsatte vid samma tid utkastet till en *ny regeringsform*, hvilken vann konungens bifall, på grund af den större makt, den åt regenten inrymde, och man vågade till och med i afseende på densamma utforska general Adlercreutz' tanke, men han förklarade sig till en början bestämdt emot hvarje förändring [4]). Lägg härtill den på popularitet beräknade motion, hvilken partiets lutande kredit ingaf den annars ridderlige grefve *Jacob De la Gardie*, och hvari grefven (den 13 Januari 1810) dristigt föreslog *afskaffande af alla ståndsprivilegier, allmän refning och skattläggning af all jord i riket*, samt slutligen en med tidehvarfvets upplysning mera enlig, rättvisare och nyttigare *representation* [5]), — och man torde

här

[3]) Dessa proklamationer, som Armfelt kallade »*reflexioner*», blefvo väl först sednare (jfr följ. del) upptäckte, men författades omkring denna tidpunkt.

[4]) Anteckning (i S. S.) efter v. Engeström, som anför, att R. begagnade sitt tillträde till konungen, för att söka få hans medverkan till denna regeringsform, som utvidgade konungamakten, och allt detta för att få sjelf styra.

[5]) Se adelns märkvärdiga protokoll d. 13 Jan. 1810, och grefve De la Gardies bref i De la Gard. ark., XIX, 248 ff. Grefve De la Gardie dref, i detta fall, icke ärligt spel, enär han många år efteråt (1829) förklarade för en trovärdig person, att hans syfte med motionen om *ståndsprivilegierna* var motsatsen af hvad man trott och mot hvad motionen innehöll. Han ville nemligen sätta en dam mot de andra ståndens inkräktningar på adelns företrädesrättigheter derigenom, att han vid dessas eftergifvande fästade det vilkor, att de andra stånden äfven eftergåfve sina, hvilket han var öfvertygad att de

här hafva trådarne till en anläggning, hvilken gick ut på ingenting mindre, än *än en omstörtning af alla de nyskapade samfundsinrättningarne* . . . .

Hvad gjorde nu det parti, som vi efter dess verksammaste och anseddaste ledare vilja kalla det *Mannerheimska,* för att afvända dessa nya faror, hvilka förhöjdes deraf, att man med mycket skäl började misstänka den nya ryska ambassadören, Sveaborgs och Cronstedts besegrare, den fine och djupsinnige general *Suchtelen* [6]) såsom deltagare i deras anstiftande? En del af alla dessa tillställningar kommo väl först något sednare till partiets kännedom; men för att i hvad fall som helst kunna vara beredde på alla händelser, inrättade de s. k. *Mannerheimarne* (eller de som besökte den hos baron Mannerheim samlade klubb, hvaribland märkas J. Cederström, hof-intendenten F. S. Silfverstolpe, Hans Järta, af Uhr, m. fl.) en ordentlig hemlig patrullering, som alla nätter observerade cj blott hvad som föreföll vid slottet, utan äfven i grefvarne Fersens, Ugglas', De la Gardies, Suchtelens m. fl. hus, samt hvilka personer der sammankommo [7]). Emellertid upphörde man ej att offentligt angripa sina motståndare vid de tillfällen och på de ställen, der sådant lämpligen kunde ske, och den 15 Januari måste grefve De la Gardie på riddarhuset uthärda *en skarp tillrättavisning* i anledning af sin sista motion, hvars alla inre motsägelser och förmodade hemliga syften på det strängaste gisslades.

Emellertid nalkades tiden för den nya kronprinsens ankomst till hufvudstaden, och partierna liksom öfverbjödo hvarandra uti betänkliga beskyllningar rörande

aldrig skulle göra (S. S.). Huru De la Gardie åter för Wiselgren och andra framställde saken, ser man af De la Gard. ark., XX, 314 ff.

[6]) Anlände till Stockholm d. 26 December 1809, men presenterades i följd af konungens sjuklighet ej på hofvet förrän i början af Januari följande år.

[7]) Anteckning i S. S.

hvarandras planer. Den motvilja, hvarmed de förnäma sågo denna ankomst, gaf upphof åt de besynnerligaste yttranden och förmodanden, hvilka kringlupo i deras salonger. Sålunda hette det, än att tronföljaren aldrig skulle komma öfver svenska gränsen, än att han från Götheborg skulle återvända till Norige, än att han aldrig skulle komma från *Drottningholm*, o. s. v. Denna beställsamhet, hvilken ej var annat, än det i nyhetsdrägten förklädda hatet, gjorde sig ofta löjlig, såsom då grefve De la Gardie, vid grefve Brahes afresa till Götheborg, för att möta prinsen, just som grefven steg upp i resvagnen, yttrade: »*du reser som en narr; du får aldrig se prinsen*»; ja på samma sätt yttrade sig nästan alla de förnäma och betydande, hvilka grefven före sin afresa råkade och hvilka derföre föreföllo honom alldeles förryckta [8]). Andra åter, hvilka ej vågade smickra sig med hoppet om prinsens uteblifvande, men ändå ej ville uppgifva anspråken på makt och inflytande, föredrogo att uttänka medel, hvarigenom det kunde blifva en möjlighet att försona det närvarandes olägenheter med det förflutnas hopp. Sålunda föreslog general Armfelt i ett anonymt bref prinsen att *adoptera* prins Gustaf och derigenom grundlägga så väl sin egen, som Sveriges lycka [9]).

Emedan motpartiets hemliga polis var af en ypperlig beskaffenhet, blefvo ofvannämnde gissningar och rykten dem snart bekanta, ehuru beklagligtvis vanställde på ett sätt, som djupt anklagade de högättade personer, i hvilkas munnar de blifvit hörda. Men detta bör ej förundra någon, som gjort sig bekant med partiandans vidunderliga inflytelser i revolutionära tider, och isynnerhet ej dem, som närmare känna den beryktade sofisten och demagogen *Grewesmöhlen* och hans anhang. Denna Grewesmöhlen var en af dessa tigernaturer, hvilka

---

[8]) Bref från Wetterstedt till Adlersparre, den 13 Jan. 1810, samt den sednares Hist. Handl., III, 12.

[9]) Memoir af Armfelt eller anonymt bref till kronprinsen Carl August. Bil. N:o 8.

uppdyka ur revolutionens skum, en slags Marat i miniature, så mycket mer som man hos honom funnit äfven en fullkomlig *yttre likhet* med denne ryktbare antropofag. I de polisberättelser, han den 13 Januari ingaf till vederbörande, skydde han ej att pådikta ifrågavarande förnäma meningsfraktion de gemenaste beskyllningar, och verkligen försäkrade han så muntligen som skriftligen, att den s. k. De la Gardieska ligan nu ej umgicks med mindre plan, än att på Drottningholm *taga prinsen afdaga*[10]).

Dessa underrättelser väckte ett utomordentligt allarm i *det s. k. Mannerheimska lägret* så mycket mer som åtskilliga omständigheter redan gifvit anledning misstänka eller pådikta svenska aristokrater en förgiftningsplan mot prinsens lif. Denna misstanke närdes mycket deraf, att till prinsens läkare utnämndes på grefve *F. Fersens* rekommendation en *italiensk* f. d. tandläkare och chirurg, numera Carl XIII:s lifmedikus och grefliga Fersiska husets läkare, Frans Josef Anton Rossi, en i öfrigt mindre välkänd person och isynnerhet föga skicklig i sitt yrke. Ja kort före Rossis afresa till Götheborg att möta prinsen, yttrade Grewesmöhlen rentut till en af Stockholms ansedda läkare: »men finnes då ingen ärlig svensk att skicka mot prinsen? *Italienare och giftblandare, det kommer ju på ett ut*»[1]). Det är beklagligt, churu ursäktligt, att alla dessa omständigheter skulle göra ett så djupt intryck på de kraftiga män, hvilka i följd deraf natten mellan den 13 och 14 Januari samlades till rådplägning hos baron Mannerheim, att de enhälligt beslöto skicka ett ilbud till *Adlersparre,* för att meddela honom ifrågavarande hemska rykten och sätta honom i tillfälle att hemligen taga sina försigtighetsmått till skyddande af prinsens lif[2]); men ännu beklagligare och mindre förlåtligt, att Adlersparre,

---

[10]) Bref från Wetterstedt till Adlersparre, d. 13 Jan. 1810.
[1]) Det oftanämnde arbetet 1809 och 1810, II, 39 f. och 114 ff.
[2]) Nyssnämnde bref från Wetterstedt.

på sätt vi snart skola berätta, så missbrukade detta förtroende, att han ansåg sig böra dermed oroa prinsen, tvertemot hans vänners i Stockholm uttryckliga önskan.

På detta sätt stodo partierna väpnade och snart sagdt slagfärdiga emot hvarandra vid den tid, då tronföljaren nalkades hufvudstaden. De *yttre* omständigheterna under denna hans resa från Norige till hans nya fädernesland äro så allmänt bekanta, att vi genast öfvergå till händelsernas inre och *hemliga* sammanhang. Vi nämna förut endast, att kronprinsen, som den 7 Januari (1810) anlände till Svinesund, der emottogs af statsrådet Adlersparre och ortens förnämsta auktoriteter. Härifrån skedde afresan samma dag och anlände prinsen aftonen den 9 till Götheborg, hvarest han å konungens vägnar emottogs af deras excellenser grefve Fabian Fersen och Brahe. I Götheborg såg kronprinsen för första gången den åt honom utsedda läkaren Rossi. Den 12 fortsattes resan öfver Lidköping, Mariestad och Örebro till Drottningholm, dit ankomsten skedde e. m. den 21, och hvarest prinsen å monarkens vägnar emottogs af riksmarskalken grefve Axel Fersen.

Före prinsens afresa från *Svinesund* egde ett rörande uppträde rum. Officerarne gåfvo honom en bankett. Ännu syntes tiden ej förlorad att vinna *Norige*, om blott prinsens mod liknat den kärlek, norska krigarne hyste för honom. Yttranden i denna syftning undföllo verkligen en och annan; men den, till hvilken de ställdes, qväfde sina känslor och reste med ett beklämdt hjerta . . . . .

Emellertid såg man *svenskar* och *norrmän* under förtroligt samspråk arm i arm, och vid glasens klingande och under kanonens dunder svuro de hvarandra en evig vänskap och vapenbrödraskap . . . Från angränsande trakter, hvilka omgifva de begge stränderne af Svinesund, strömmade skaror af folk; alla ville se och taga afsked af den älskade prinsen. Bland de närvarande upptäcktes äfven *Wedel* och *Anker*. Här sågo Adlersparre och Wedel hvarandra för första gången.

Deras ögon möttes, innan de tilltalat hvarandra, och de begrepo hvarandra, utan att våga genom tankens yttre tecken röja sina hemliga förbindelser. De öfverenskommo att mötas samma afton i *Tanum,* der prinsen hade sitt första nattqvarter. Wedel tillbragte der hela natten med Adlersparre; de hvilade i samma rum, och man föreställer sig lätt föremålet för deras nattliga öfverläggningar, hvilka alla hvälfde sig kring frågan om de *nya* utvägar och medel, hvilka borde påtänkas till beredande af *Noriges frigörelse och förening med Sverige* [3]) ....

Om kronprinsen *Carl Augusts* (såsom tronföljaren efter den kungliga adoptionen kallades) mångfaldiga redbara egenskaper, hans ädelhet och fromhet, hans allvarliga, nordiskt kraftfulla karakter, m. m., m. m., har så mycket blifvit taladt och skrifvet, att vi ej ämna belasta dessa blad med många ord derom. Deremot anse vi af högsta vigt, att den öfvertygelsen kraftigt bibringas läsaren, det kronprinsens så *kropps-* som *sinnesbeskaffenhet* redan *före* afresan till Sverige beklagligen var sådan, *att Sverige enligt alla menskliga beräkningar ej kunde påräkna att få behålla hans dyrbara person så synnerligen länge.* Redan för många år tillbaka under vistelsen i Tyskland skall han, enligt trovärdiga mäns intyg [4]), hafva haft ett lättare anfall af slag, och sommaren och hösten 1809 besvärades han [5]) i Norige af *fullkomligt samma sjukdomssymptomer* (nemligen kräkningar, blodcongestioner uppåt hufvudet o. s. v.), hvilka sedan tilltogo i märklig grad uti Sverige. Då härtill läggas *de sor-*

[3]) Anteckning i S. S. (efter G. Adlersparre).

[4]) Bref från envoyén K. Bildt till L. v. Engeström, Prag d. 23 Juni 1810; se hofrättens protokoller i målet rörande orsakerna till kronprinsens Carl Augusts död, sid. 129.

[5]) Se öfverstelöjtnant *Holsts,* kammartjenaren *Juels* m. fl:s uppgifter i sistnämnde rättegångshandlingar. Man finner häraf, äfvensom af upplyste så *in-* som *utländske* läkares vittnesbörd, att orsaken till dessa rubbningar i prinsens helsotillstånd bör sökas dels uti ådragna, illa vårdade äldre *förkylningar,* hvilka småningom angripit de ädlare delarne uti magen, dels uti ursprungliga s. k. *apoplektiska* anlag.

ger och bekymmer [6]), hvilka den utsigten nödvändigt borde i ett godt och känsligt sinne alstra, att nemligen veta sig skola komma att regera öfver ett land, söndradt af partier, af hvilka flera voro honom fiendtliga, hvartill ytterligare kommer kronprinsens *mindre noggranna vård om sin helsa* [7]), hans i flere afseenden *otjenliga lefnadssätt* [8]) och ofta yttrade *misstroende till läkarekonsten* [9]), så kunde utgången af detta nya uppträde i riksdramat neppeligen blifva annan, än den vi snart skola hafva att berätta.

Men vi skynda nu att anföra några spridda drag och anekdoter, hvilka tjena till bekräftelse på flere af de i ofvanstående yttrade omdömen och åsigter.

Det är märkvärdigt, att prinsen flere gånger så till Georg Adlersparre som andra sina förtrogna uttryckte den förmodan, att hans lifstid ej kunde blifva långvarig [10]), samt att han esomoftast hemsöktes af *aningar* och *drömmar,* hvilka tydde på något dylikt [1]). Vi vilja ej afgöra, om detta härledde sig af ursprungliga sjukdomsanlag och af prinsens tätt och ofta påkommande kräm-

---

[6]) Huruvida, såsom af Pontin (saml. skrifter, I. 16) förmenar, uti dessa bekymmer ingått någon *ånger* öfver uppförandet sista tiden i Norige, vilja vi lemna osagdt. Visst är emellertid, att prinsen i Maj 1810 yttrade till sin dåvarande adjutant C. Forsell: »*De många bekymmerfulla nätter, jag tillbragte sista året i Norige, hafva säkert grundlagt denna sjukdom*». I sammanhang härmed vilja vi anföra ett yttrande, som *general Staffeld* fällde under ett samtal med samma Forsell, och hvilket visar, huru tvetydigt prinsens egne generaler ansågo hans beteende i Norige. »Menniskoslägtet», sade S., »består af tre slags folk: *Svarta* och *hvita* och — *furstar*». Man visste af hvad färg de två första slagen voro, men aldrig de sednares. Uppgift af Forsell (S. S.).

[7]) Sålunda t. ex. blottställde sig prinsen för ständiga förkylningar, öfveransträngde sig genom arbete och mödor, o. s. v.

[8]) Vi nämna endast hans öfverdrifna njutande af tobak, af thé och kaffe (3 à 4 koppar dagligen af hvardera sorten).

[9]) Detta misstroende var troligen till största delen en följd af misstroende till *Rossi,* hvilken prinsen ej fördrog.

[10]) Se arbetet 1809 och 1810, II, 41 och 49, 135 och 137.

[1]) Nyssnämnde arbete, II, 131 f. och III, 74 ff.

por, eller möjligen från det misstroende, Adlersparre tidigt sökt hos honom inplanta emot den fraktion i Sverige, hvilken varit emot hans val och lätteligen kunde komma att misstänkas såsom den der umgicks med *brottsliga* planer emot hans lif; men säkert misstaga vi oss icke, då vi anse, att detta Adlersparres inflytande till stor del var orsaken dertill, att kronprinsens åsigter från den tid, han trädde i förtrolig personlig beröring med denne fruktansvärde folkvän, antogo en anstrykning af *republikanism* [2]), hvilken naturligtvis skulle göra honom dubbelt ovälkommen och obehaglig för de svenska s. k. aristokraterna. Bevis på detta sistnämnde förhållande skola vi flere gånger ha att anföra, och börja nu med följande:

Som vi minnas hade kronprinsen till handsekreterare begärt, och ehuru först efter några svårigheter [3]) erhållit protokolls-sekreteraren *Kullberg*. Enkel och H. K. H. uppriktigt tillgifven, vann denne unge man i en alldeles utmärkt grad snart sin herres tillgifvenhet, hvarföre denne gerna såg honom omkring sin person. När prinsen derföre under första dagsresan från Götheborg var färdig att sätta sig till bords, men bland gästerna saknade sin handsekreterare, yttrade han med förvåning: »men hvar är min handsekreterare?»

»E. K. H.», genmälte grefve F. Fersen icke utan en ton af stolthet, hvilken sårade prinsen, »det är emot etiketten, att personer af så låg rang sitta vid kronprinsens bord».

»Jag hoppas», invände prinsen, »att det måtte få bero af mig sjelf att bestämma, hvilka personer få emottagas vid mitt bord, och jag vill, att Kullberg intager sin plats».

Man må med skäl förundra sig, att Fersen vågade göra ännu några föreställningar emot denna prinsens

---

[2]) Jfr prinsens intressanta samtal med Adlersparre, (arbetet 1809 och 1810, I, 225 ff., II, 32 ff. och 121 ff.).

[3]) 1809 och 1810, I, 234 f. och II, 19 ff.

befallning. Denne blef derföre uppbragt och skrapade upp den småaktige hofmannen, som slutligen fann för godt att göra sin skyldighet och låta inkalla handsekreteraren; men det var ej svårt att upptäcka, att spåren efter dessa tvister voro länge synliga, och olikheten i politiska åsigter ökade beständigt afståndet mellan prinsen och detta högförnäma parti, hvars förnämsta medlemmar hemtat sin bildning från Gustaf III:s tidehvarf, och hvilka funno tronföljarens enkelhet och föga aristokratiska hållning hos en man af hans höga samhällsställning löjlig, att ej säga något värre [1]).

Vi tro ej, att man lätteligen skall kunna träffa en person till sitt skaplynne mera misstänksam och spökrädd, än statsrådet *Adlersparre.* Man föreställer sig då lätt hans känslor, när han vid Bodarne (på vägen mellan Mariestad och Örebro) från Stockholm inhändigade det bref (från en af regeringens egne medlemmar, nemligen hofkanslern Wetterstedt), hvaruti ganska tydliga vinkar angående en plan mot prinsens lif framkastades.

Adlersparre öfverlade länge med sig sjelf, hvad bruk han borde göra af dessa underrättelser. Det var omöjligt att misstänka *grefve Brahe,* som var en bild af sjelfva äran; men det var ej så med *grefve Fersen,* hvilken genom sina slägtskapsförbindelser hörde till motsatta partiet, och hvars personliga åsigter voro åtminstone föga välvilliga för prinsen. Han stötte denne genom sin högfärd, sitt torra och stela sätt att vara och den brist på aktning, han lät komma sig till last i förhållande till prinsen.

Att börja med förtrodde Adlersparre först sin hemlighet åt Kullberg. Derpå beslöt han i Strömsholm, der prinsen haft ett nytt anfall af sin gamla sjukdom, att yppa den för grefve Fersen. Grefven svarade med ett utseende af lugn och deltagande, hvilket misstänksamheten lätt kunde tolka som förställning:

---

[1]) Uppgift af dåvarande protokollssekreteraren, sedermera biskopen Kullberg. (S. S.).

»Det är omöjligt, att någon sanning kan ligga till grund för dessa rykten. Jag känner alla dem, som äro i prinsens tjenst. Bland dem finnes ingen, som skulle vara i stånd att begå ett så grymt brott. Emellertid är det bedröfligt, att sådana rykten skola gå prinsen i förväg, och ingenting skall försummas, i fråga om all nödig vaksamhet och försigtighet».

Det är sannt, att Adlersparre något lugnades af den frimodighet, hvarmed grefve Fersen tilltalade honom; men beklagligen vaknade hans misstankar snart ånyo. På Ekolssund insjuknade prinsen ånyo. Här fick Adlersparre äfven händelsevis och under ett enskilt samtal med prinsen veta, att grefve Fersen (utan att derom hafva nämnt ett ord till Adlersparre) fått befallning att begifva sig *ensam* och *inkognito* med kronprinsen från Drottningholm till Stockholm, för att råka konungen enskilt före det högtidliga intåget i hufvudstaden, hvilket var utsatt till den 22 (Januari). Denna omständighet innebar väl ingenting besynnerligt, enär samma föreskrift meddelades vid Carl Johans ankomst till Drottningholm; men i Adlersparres uppskrämda inbillning fick den en betydelse af helt annan art, än den verkligen egde. Den födde nya misstankar, och verkligen omtalade Adlersparre på Ekolsund för Carl August de oroande rykten, som voro gängse. Prinsen svarade med en tonvigt af djup och lifiig smärta:

»Jag måste säga er, min vän, att min nya bestämmelse redan börjar förefalla mig tung. Jag fruktar döden långt mindre, än den mödosamma lott, som väntar mig i ett land, sönderslitet af partier, och der man måste intaga sin plats midt uppe i en revolution. Folket, det är sannt, har mottagit mig med en välvilja, som utgjort mitt nöje; men edra högättade aristokrater! Ack, hvilka förslager, hvilken missämja! Hvad beträffar kungen, så tviflar jag ej derpå, att han älskar mig, ty han vill, liksom jag, sitt lands bästa, och det skulle fägna mig oändligt, att med det allrasnaraste få inför honom nedlägga uttrycken af min tacksamhet och min tillgif-

venhet; men jag är redan sjuk, och Gud vet, om jag kan fortsätta resan i morgon. De underrättelser, ni bringat mig, äro ej egnade att mildra mina lidanden eller bortjaga mörka tankar.... Jag skall emellertid utan fruktan resa mitt öde till möte»....

Följande dagen gaf Adlersparre sina förtrogne del af alla dessa enskiltheter och uppmanade dem att vara uppmärksamma. Man begick till och med den oförsigtigheten att intaga trupperne i förtroendet, och på Drottningholm (der prinsen ännu en gång sjuknade) gingo personer i största hemlighet, för att vaka öfver hans säkerhet.

Vid ankomsten till Drottningholm blef prinsen (såsom vi nämnt) å konungens vägnar emottagen af riksmarskalken grefve Axel Fersen. Grefven tilltalade honom på en elegant och flytande fransyska, men med en värdighet, som gränsade till köld. Detta stötte prinsen, som svarade: »*Jag är tillräckligt hemmastadd med ert modersmål, hvilket också skall blifva mitt, min grefve, för att jag ej skulle tycka mera om det*». Samtalet fortsattes derpå på svenska, ehuru det snart afstannade och ej gick utom gränsorna af en tvungen höflighet [5]).

Den 22 Januari gjorde kronprinsen från Drottningholm sitt högtidliga intåg i hufvudstaden. Den 24 samma månad aflade H. K. H. på rikssalen eden inför H. M. konungen, och emottog af ständerna deras hyllningsed. Vid samma tillfälle uppläste äfven hofkanslern den handling, i kraft hvaraf konungen till son adopterade tronföljaren under namn af *Carl August*. Om aftonen samma dag var galaspektakel på kongliga teatern. Den 26 behagade prinsen för sig låta presentera samtlige härvarande stater och kårer. Samma dag om e. m. var kur hos prinsen. Den 28 bevistade Carl August på börsen en stor middagsmåltid, den Stockholms borgerskap för honom anstält, o. s. v.

---

[5]) Anteckning i S. S.

På detta sätt aflöste den ena högtidligheten och festliga tillställningen den andra, alla anordnade i ändamål att uttrycka glädje, förtroende och tillgifvenhet; men ingen kunde vara mera besvärad af denna sorts tillställningar, der etiketten ofta öfverflyglar hjertligheten, än den, för hvars skull de voro anordnade. Sålunda talade kronprinsen på kuren, som gafs hos honom den 26, blott vid ett enda fruntimmer, öfverstinnan Gripenstedt (född Posse), på hvars egendom Gräfsnäs prinsen på hitresan uppehållit sig, och ändock kände han sig till den grad uttröttad och tillintetgjord af dessa slags ceremonier, att han vid ett sednare tillfälle knapt hunnit inträda i sitt kabinett och dörrarne hunnit tillslutas af hans officerare, förrän några af dessa sågo honom med häftighet kasta sin hatt och sina handskar på en soffa, i det han utbrast: »*Hvilket narrspel! må f—n ta alla dylika upptåg*»[6])!

Men vi vilja nu några ögonblick följa kronprinsen på den nya bana, hvilken öppnades för honom, och som till hans vänners outsägliga saknad, churu måhända till hans egen verkliga lycka, blef af så kort varaktighet.

Oaktadt den spänning, hvilken från första ögonblicket rådde mellan kronprinsen och den s. k. *Gustavianska ligan*, (en spänning, hvilken Adlersparre och hans vänner gjorde allt att nära), tyda dock vissa tecken derpå, att Carl August ansett rådligt samt med sin ställning öfverensstämmande att uppträda i egenskapen af ett slags *skiljedomare* mellan de tvistande partierna. Af denna orsak beflitade han sig icke allenast att vinna Adlersparres och i allmänhet deras gunst, hvilka valt och älskade honom, utan han sökte äfven vid sitt första uppträdande på den politiska skådebanan i Sverige så behandla motpartiet och isynnerhet detta partis ledare, såsom *Armfelt, De la Gardie*, m. fl., att de åtminstone ej borde få skäl att vilja göra honom något ondt, om de än aldrig skulle kunna lära sig att hålla

[6]) Anekdot berättad af Forsell. (S. S.).

af honom. Märkligt är, att Carl August till en början lyckades temligen bra i dessa sina bemödanden, och både Armfelt [7]) och De la Gardie [8]) m. fl. uttrycka sig uti sina förtroliga meddelanden från denna tid med mycken aktning och icke utan en viss grad förhoppningar om honom. Derjemte tog prinsen hvarje tillfälle i akt, att vinna *drottningens* tillgifvenhet eller åtminstone att stämma henne något vänligare emot honom, änskönt han visste, att hon varit emot hans val och ej kunde förlåta honom, att han utträngt prins Gustaf, den ende i hennes ögon värdige och rättmätige arftagaren till konung Carl XIII:s krona. Ehuru drottningen bemötte honom med föga uppmärksamhet, och någon gång till och med tillät sig att jemte sina hofdamer drifva gäck med honom på grund af hans fula och oansenliga figur, hans enkla och föga aristokratiska sätt att vara, hans vanor, m. m., m. m., låtsade Carl August ej se eller märka detta, utan fördubblade sina höfligheter och sin uppmärksamhet mot rikets högst uppsatta fruntimmer, hvilket dessutom han nu egde nöjet att hedra med modersnamnet. Så t. ex. då drottningen uti ett aftonsällskap i sin salong, der prinsen var närvarande och man roade sig med allehanda lekar, hvaribland den bekanta att af spridda bokstäfver sammanfoga ord och meningar, bad prinsen gifva henne ett ord, skyndade denne att efterkomma hennes önskan, samt yttrade, i det han gaf henne bokstäfverna till det ifrågavarande ordet: »*Jag skulle vara mycket lycklig, i fall E. M:t täcktes med godhet mottaga detta uttryck af mina känslor för E. M.*» Drottningen, som genast nedsatte sig att utgissa, fann slutligen ordet: »*sonlig tillgifvenhet*» [9]). Med *enkedrottningen* (Sofia Magdalena) stod prinsen på en långt mera obesvärad fot, än med Hedvig Elisabeth Charlotta, och om

[7]) Bref från Armfelt, d. 9 Febr. och 20 Mars 1810, Glömdt är icke Glömdt, fjerde häftet, sid. 41 ff.

[8]) Bref från De la Gardie (De la Gard. ark., XIX, 251—254).

[9]) Anekdot, meddelad af en vid hofvet då tjenstgörande person. (S. S.).

man får tro baron Armfelt [10]), hade han till och med i största hemlighet meddelat henne ett slags förhoppning att sonsonen prins Gustaf ännu en gång skulle upphöjas till rangen af svensk tronföljare medelst *adoption* efter Carl XIII:s död. I fall sådant varit förhållandet, följde Carl August det råd, Armfelt i ofvananförde anonyma skrifvelse [1]) gett honom, ehuru han noga aktade sig att för någon yppa denna hemlighet, hvadan grefve *De la Gardie* [2]) och hans vänner tillskrefvo prinsen den hemliga planen, att vid Carl XIII:s död erbjuda *konungen af Danmark* Sveriges och Noriges kronor, hvarvid han sjelf endast ämnade förklara sig för Sveriges riksföreståndare under den nye unionskonungens, Fredrik VI:s, öfverhöghet. Men vare sig härmed huru som helst, säkert är att förhållandet mellan enkedrottningen och prinsen var långtifrån ovänligt [3]). De enda personer, denne från första stunden af sitt uppträdande i Sverige och vistelse i hufvudstaden aldrig närmade sig, utan för hvilka han tvertom genast erfor en bestämd och aldrig öfvervunnen ovilja, var *grefvinnan Piper* [4]), född Fersen, samt grefvinnans bröder, begge *grefvarne Fersen*, hvilka liksom de fleste af denna familj utmärkte sig för en gammaldags högdragenhet och stolthet, hvilken den enkla och nedlåtande prinsen fann i dubbelt

[10]) Nyssnämnde bref från Armfelt (a. st., sid. 44) samt Armfelts bref från Petersburg d. 29 Juni 1810 till sin maka. Det heter häri bland annat: »Kronprinsens hastiga död var en verklig olycka för Sverige, *för Gustaf Adolfs familj*, för allmänna meningen, med ett ord i *alla* afseenden». Ännu tydligare uttrycker sig A. uti skrifvelse till en annan af sina svenska vänner och medan han ännu vistades i Petersburg. Han förklarar häri kronprinsens död vara en olycka, *»emedan han lofvat enkedrottningen (Sofia Magdalena) att adoptera prins Gustaf och nämna honom till sin efterföljare, så snart han sjelf mottagit regeringen»*. (S. S.).

[1]) Se sid. 146.

[2]) Uppgift af grefve J. De la Gardie (S. S.).

[3]) Jfr De la Gard. ark., XX, 47.

[4]) Prinsen var icke okunnig om den ohöfviska ton, som i fråga om honom rådde i det grefliga Fersiska huset, der grefvinnan Pi-

afseende opassande, först emedan de dermed ofta sårade honom, och sedan äfven derföre, att han på grund af sina frisinnade och humana åsigter fördömde denna hållning, hvilken han ansåg för en lemning från ett försvunnet till ytan förfinadt, ehuru i grunden barbariskt och okristligt tidehvarf.

Vid sidan af dessa personliga missförhållanden fortgingo stämplingarne mot den *nya statsförfattningen.* I saknad af uppgifter, hvilka kunde tjena att sammanfatta en fullständig tafla öfver dessa dolda anläggningar, anföra vi *några spridda drag,* som kommit till vår kännedom, och hvilka icke äro utan intresse. Man finner häraf, att sjelfva *Carl XIII,* missnöjd med den begränsade makt konstitutionen gaf honom, gerna ville hafva den utvidgad, i hvilken mening han tänkte lika med Gustavianerna; men omgifven, bevakad, fasthållen af de myndige män, som revolutionen ställt vid hans sida i statsrådet, vågade han icke bryta med dem, utan loverade mellan partierna.

Någon dag i *Februari* eller *Mars* månader (1810) yttrade grefve Ruuth till öfversten baron C. H. Posse, hvilken var i åtnjutande af stort anseende och inflytande inom arméen: *»Om ni vill, skola vi i morgon ega 1772 års konstitution. Hela det nu rådande systemet skall endast lägga hinder i vägen för makten, och lända ränksmidarne till nytta».*

Posse begärde en dags uppskof, innan han svarade. Ögonblicket derefter skyndade han till Carl XIII:s handsekreterare och förtrogne, *Battram* (med hvilken han stod i nära förbindelse), för att anmoda honom yppa detta för konungen, allt i ändamål att få veta, om denne var med derom. Battram svarade: *»ah, det är ingenting; kungen har ingen idé derom».* Emellertid talade Ruuth

per gjorde les honneurs, och *»pöbelprinsen», »Kuluff»,* m. m. berättades vara de lindrigaste speord, hvarmed de som utgjorde denna förnäma sällskapskrets gåfvo luft åt sin afvoghet emot en prins, den de befarade skulle blifva alltför obenägen att skydda den gamla adeln och dess företrädesrättigheter.

aldrig mera härom med Posse, en omständighet, hvilken den sistnämnde uttydde som bevis, att Ruuth var i hemligt förstånd med kungen [5]).

På detta sätt trodde man sig hafva upptäckt en liten stråle af ljus i det tjocka mörker, hvari misstänksamheten snart gick verkligheten i förväg och anade vidt utbredda komplotter. Visst är emellertid, att flere betydande medlemmar af den gamla och mäktiga adeln, såsom Armfelt, Fersen, De la Gardie, Ugglas, Ruuth m. fl., ofta uppvaktade i ryska ministerns, general *Suchtelens* hotell, hvaraf drogs den slutsats, att man här under *ryska auspicier* verkade för det mot revolutionen fiendtliga partiet, äfvensom att detta väckte Carl Augusts uppmärksamhet. Denne yttrade derföre en dag till Adlersparre:

»Jag har nyligen fått rapporter, som förmäla, hurusom flere svenska herrar äro synliga i Suchtelens salonger, och skulle väl vilja veta, hvilka de vore».

Adlersparre, skygg, misstänksam och anande försåt, stod alltjemt i nära förbindelser med en polismyndighet, hvilken uteslutande verkade i hans och hans anhängares intressen. Det var honom lätt, att några dagar sednare lemna prinsen en lista på ifrågavarande personer [6]); men emellertid upptäcktes en plan, om hvars verklighet numera intet tvifvel råder, och hvari *den gamla monarken* sjelf med visshet var delaktig.

En dag i Mars månad (1810) kallade han grefve *De la Gardie,* som han tilltalade på följande sätt:

»Hör på, min bästa De la Gardie! Låtom oss glömma det förflutna och endast sysselsätta oss med dagens stora kraf. Ingen lärer kunna dölja för sig, att vår *nuvarande regeringsform* är oduglig, ja en ganska

---

[5]) Uppgift af C. H. Posse (S. S.).

[6]) Meddeladt af G. Adlersparre (S. S.), som tillade, att någon af Suchtelens egen betjening emot en obetydlig vedergällning (af 25 rdr) uppsatt ifrågavarande lista, hvilket, när det blef kändt af husbonden, kostade tjenaren hans tjenst, hvaremot denne erhöll en pension af Carl August.

futtig regeringsform. Jag har derföre blifvit ense med Armfelt, Ruuth, Sandels och Adlercreutz att den bör afskaffas, och se här (kungen räckte nu De la Gardie ett egenhändigt utkast till ny regeringsform, i det närmaste lik 1772 års) ett förslag, som jag sjelf uppsatt».

Vi behöfva ej skildra grefve De la Gardies känslor i anledning af detta kungliga förtroende. I sak ense med monarken, ansåg han en regementsförändring nära för dörren, och gjorde sig till och med ej möda att i detta afseende dölja sina tänkesätt. Men detta sistnämnde förhållande blef just orsaken till ett nytt uppträde, som dock slutade utan äfventyr för grefven.

Ständigt vaksamma i ordningens och det beståendes intressen, fingo Adlersparre, Platen [7]) m. fl. snart kännedom om dessa grefve De la Gardies revolutionära yttranden. De skyndade derföre till konungen, samt uppmanade honom att *arrestera* De la Gardie såsom den der talat *emot* regeringsformen. Såsom sjelf komprometterad, begriper man att konungen i det längsta skulle göra invändningar emot vidtagandet af dylika kraftåtgärder. Slutligen lät han dock öfvertala sig, att i Engeströms och Adlercreutz' närvaro förehålla De la Gardie dess uppförande.

Detta sammanträde egde rum någon dag i medlet af April månad 1810. Konungen yttrade, i hög grad förlägen:

»Man säger mig, att grefven vid alla tillfällen talar illa om regeringsformen, och föga bryr sig om att efterlefva dess föreskrifter. Jag anser mig derföre böra låta eder förstå, att när man en gång svurit att ställa sig

[7]) En stark missämja mellan Carl XIII och Carl August å ena sidan och grefve De la Gardie å den andra uppstod vid samma tid, som det vill synas närmast på grund af dessa efterforskningar. Härom upplyser De la Gard. ark., XIX, 92 f., samt Hist. Handl., III, 10 f. I bref till v. Engeström (d. 28 Mars 1810) anspelar Carl XIII på samma förhållande, och förifrar sig t. ex. ända derhän, att De la Gardiska partiet benämnes *»den förbannade ligan»*.

sig den till efterrättelse, bör man foga sig derefter och försvara den».

De la Gardie. »Jag känner hela vigten af denna pligt, sire, ehuru jag alldeles ej är någon beundrare af ett så ofullkomligt och så skadligt arbete, som vår nuvarande regeringsform. Jag tillstår emellertid, att jag allraminst väntade mig en dylik förebråelse af E. M:t, hvilken sjelf sagt mig endast för ett par veckor sedan, *att vår regeringsform duger till ingenting*».

Konungen (brydd och ledsen). »Det har jag aldrig sagt».

De la Gardie (förargad). »Jag ber E. M. om förlåtelse, men ta mig f—n har E. M. vid detta samma bord sagt mig det och mer ännu om regeringsformen . . . Jag frågar, om E. M. befaller, att jag berättar en anekdot, som säkert skall erinra E. M. om händelsen». (De la Gardie ville nemligen tala om den af H. M:t egenhändigt författade regeringsformen).

Konungen (bestämdt). »Jag vill ej höra något vidare». (Derefter blodröd i ansigtet och i det han skrattande vände sig till Engeström). »Han har rätt; jag sade, att det är en futtig regeringsform». (Ånyo till De la Gardie och räckande honom handen). »Jag önskar, min vän, att allt måtte å ömse sidor vara glömdt. Ni kan vara öfvertygad, att jag alltid ihågkommer vår gamla vänskap, och de tjenster ni gjort mig under förre kungens tid» [8]).

Detta bevisar, att planer verkligen voro å bane mot det nyss upprättade samhällsskicket. Lägg härtill, att flere af den gamla aristokratiens mest ansedda medlemmar, såsom en De la Gardie, en Ugglas, en Ruuth m. fl., vid samma tid helt öppet besvuro några af de personer, som voro i åtnjutande af mesta förtroendet hos Carl August, att söka öfvertala denne furste: *att*

---

[8]) Anteckning efter grefve De la Gardie (S. S.); jfr De la Gard. ark., XIX, 65 ff.

medelst adoption ihågkomma prins Gustaf [9]), o. s. v., samt att *Armfelt* nu ändtligen beslöt företaga den resa till Ryssland, hvarpå han sedan länge tänkt, enligt hvad man numera säkert känner, i det ändamålet (bland annat): *att med kejsar Alexander öfverlägga om medlen att i Sverige återkalla den gamla dynastien* [10]), och det torde blifva svårt neka, det man i alla dessa ställningar och förhållanden återigen kommit trådarne till en sammanhängande, vidt utgrenad sammansvärjning på spåren, hvilken, om den också icke var direkt riktad mot den nya tronföljden, dock åsyftade att *medelst* densamma återkalla den gamla dynastien, och med denna alla de gamla inrättningarne, jemte den förra, absolutistiskt sinnade styrelsepersonalen.

Under sådane förhållanden bör ingen förundra sig deröfver, om vännerna af den nya sakernas ordning ansträngde hela sin uppmärksamhet för att följa dessa anläggningar på spåren och om möjligt afväpna dem. Vi hafva redan berättat, huru dristigt de bemötte grefve De la Gardie, hvars i samråd med flere liktänkande mot konstitutionen uppgjorda stämplingar så snöpligt omintetgjordes. Men den svåraste fienden återstod ännu alltid att besegra, i fall det nemligen så förhöll sig, som anhängarne af den gamla dynastien gjorde sig angelägna att utsprida, *att Carl August lofvat adoptera prins Gustaf.* Med kronprinsens tillåtelse (enär han bestämdt nekade [1]), att någon dylik plan varit i fråga) vände man sig derföre till Frankrike, för att bland franska kejserliga familjens medlemmar söka erhålla en brud åt tronföljaren. Det var liksom en fix idé vid denna tid, att på alla toner söka anslå Napoleons deltagande, såsom det enda

---

[9]) Se arbetet: 1809 och 1810, III, 64—70.

[10]) Se flerstädes i det följande.

[1]) Se t. ex. prinsens märkvärdiga yttrande till Adlersparre, 1809 och 1810, II, 126. Härmed öfverensstämmer, hvad baron B. B. von Platen (enligt anteckning i S. S.) uppgifvit, att då Carl August fick veta, att man sade i allmänheten, att han hade för afsigt att adoptera prins Gustaf, lofvade han att gifta sig.

håll, hvarifrån hjelp och stöd kunde komma. Ja Sverige ordentligt rullade sig i stoftet för denna oblidkeliga Attila, erbjudande en slägtskapsförbindelse, hvarmed man förband hoppet om stora *politiska* förmåner, hvilka under fäderneslandets dåvarande försvagade tillstånd borde kunna blifva af afgörande följder för dess framtid. Vi skola snart se, huru dessa underhandlingar utföllo, samt gå nu att anföra ännu en manöver, hvarmed det parti, som gjort revolutionen och var beredt att med alla medel försvara den, bemödade sig att stäcka sina motståndares planer.

Vi hafva redan anmärkt, att prinsens helsa efter ankomsten till Sverige var i hög grad vacklande. Han besvärades af hosta, diarrhé, blodcongestioner uppåt hufvudet, o. s. v.

Ett annat förhållande, hvarpå vi likaledes tagit oss friheten fästa läsarens uppmärksamhet, är den ovänlighet, som rådde mellan prinsen och *drottningen*. Denna oenighet gick slutligen så långt, att den förre upphörde att intaga sin middag i drottningens sällskap, alldenstund han mer än en gång märkt, att han i denna krets ej bemöttes med den aktning och det förtroende, han ansåg sig förtjena. I allmänhet var han föga egnad att behaga inom ett hof, der traditioner och minnen erinrade om Gustaf III:s lysande dagar, och damerna isynnerhet gjorde jemförelser, som utföllo nog ofördelaktigt för Carl August. Sålunda t. ex. då det någon gång händt prinsen, att han insomnade vid middagsbordet, der han satt vid drottningens sida, höjde denna på axlarne och gjorde miner midt inför betjeningens ögon, ett förhållande, hvilket ej undföll dess uppmärksamhet och snart var kändt af hela hufvudstaden [1]).

I de ömmaste och mest förtroliga vänskapsförhållanden till drottningen stod hennes förra öfverhofmästarinna, *grefvinnan Piper*, född Fersen, ett fruntimmer

[1]) Uppgifter meddelade af en vid drottningens hof då tjenstgörande person (S. S.).

som stod högt på intrigens och galanteriets lista[3]), och på hvars räkning illviljan en gång uppdiktat en förgiftningshistoria[4]). Grefvinnan Pipers bror, öfverstekammarjunkaren grefve *Fabian Fersen,* påstods i sin egenskap af man stå i ännu närmare förbindelser med drottningen, i hvars salonger hela den gamla förnäma *aristokratien* samlades, men der man förgäfves sökte *Adlersparre, Platen* m. fl. af det nya systemets stolpar, emedan de betraktade detta kotteri såsom en plantskola för de brottsligaste stämplingar och planer.

Vi taga för afgjordt, att läsaren erinrar sig, hurusom kronprinsen redan före sin ankomst till Stockholm föregicks af rykten, hvilka gingo på ingenting mindre ut, än att ett visst högadeligt, vid riksdagen synnerligen verksamt parti, som var honom fiendtligt, skulle umgås med planer att *hemligt undanrödja honom.* I följd häraf kringlupo redan vid tiden af Carl Augusts *första* uppträdande i sitt nya fädernesland de orimligaste och befängdaste berättelser[5]). Men dessa berättelser voro dock obetydliga i jemförelse med dem, hvilka mot slutet af riksdagen (i Mars och April månader) gingo man och man emellan, och satte sinnena i den besynnerligaste jäsning. Sålunda hette det, att *misslyckade försök* att för-

---

[3]) Grefvinnans förtroliga förbindelser med prins Fredrik, baron Wrede, Axel Aminoff, prins Narischin (hvars maka blifvit ryktbar i egenskap af kejsar Alexanders mätress) och slutligen med general Taube äro kända.

[4]) Vid nämnde generals (Taubes) plötsliga död **1801** i Carlsbad uppkom ett rykte, att han skulle dött af förgift, hvilket blifvit honom gifvet af grefvinnan Piper, en lika nedrig lögn som den, hvilken grefvinnan Piper utspred, att dåvarande svenska ministern i Berlin, L. v. Engeström, skulle varit den, som af afundsjuka på Taube tagit honom afdaga. Denna angifvelse, hvilken gjordes i bref från grefvinnan till dåvarande konungen, och troddes, hade så när kostat v. E. en rättegång och andra förföljelser, derest ej riksdrotset W. trädt emellan och med vanlig kraft tagit den oskyldiges försvar. (Anteckn. fr. Årup.)

[5]) Så sades bland annat, att en domestik på Drottningholm skulle gjort ett försök att förgifta H. K. H., som redan der befunnit sig illamående.

gifta kronprinsen blifvit anställde än i kaffe, än i buljong, än i soppa[6]), och det vidunderligaste af allt var, att man anklagade *drottningen* att hafva i samråd med *grefvinnan Piper* erbjudit prinsen en kopp thé, hvari drottningen hemligt mängt förgift, det hon skulle haft i beredskap i en ring som hon bar på fingret, och hvilken thékopp sades hafva förorsakat den höga gästen de olidligaste plågor[7]). Behöfva vi väl upplysa, att *dessa berättelser (samt och synnerligen) saknade all grund?* Men *hvarifrån* kommo de då, frågar läsaren nyfiket, och *hvilka* personer böra rättvist anklagas hafva till allmänhetens förvillande och sinnenas förbittring uppfunnit dem?

Vi åtaga oss ej, att med någon sorts anspråk på tillförlitlighet besvara dessa högmålsfrågor, men våga dock uttala en gissning, den vi öfverlemna åt en framtida forskning att vederlägga eller bekräfta. Enligt vår åsigt böra samtlige dessa berättelser och rykten anses för: *foster af en i Adlersparres och hans anhängares och vänners tjenst och intressen verksam hemlig polismyndighet,* hvilken af hat mot aristokratien och fruktan för tronföljarens dyrbara lif sammanställde symptomerna af hans sjuklighet med den kända missämja, som rådde mellan honom och hela det gamla hofpartiet med drottningen i spetsen, samt på denna slippriga grund rentaf *uppdiktade* ifrågavarande berättelser. Under partitider är förtalet ett verksamt vapen. Det behöfdes ju t. ex. endast, att prinsen mer än vanligt besvärades af sina magkrämpor vid något tillfälle, då han kunnat intaga sitt thé hos drottningen, o. s. v., för att de mest förvånande historier *kunde* uppdukas för den lättrogna allmänheten med ett sken af trovärdighet. Slik nedrig *politisk* verksamhet öfverensstämde just med arten af en *Grewesmöhlens*[8]) m. fl:s

---

[6]) Se isynnerhet *Kullbergs* och *C. Forsells* berättelser i ransakningsprotokollerna angående de rykten, som kringlupo rörande orsaken till Carl Augusts död.

[7]) Allmänt gängse berättelser från denna tid.

[8]) Här torde man böra erinra om de öfverdrifna berättelser, hvarmed den hemliga polisen icke långt förut (se sid. 146 f.)

kända skaplynne, och i egenskap af polischef var det klart, att denne fruktansvärde demagog skulle ega talrika förbindelser med den lägre hofbetjeningen, hvilken i tid meddelade honom materialier till de falska berättelser, hvilka utgingo från den under hans styrelse verksamma lögnfabriken. Att en *politisk* afsigt låg till grund för dessa berättelsers kringförande, anse vi för alldeles afgjordt, enär de äfven *skriftligen* spredos[9]) bland hufvudstadens befolkning. Den till ytterlighet misstänksamma Adlersparre trodde då, och ända till sin död[10]), att Carl August blifvit förgiftad, emedan det samtidigt kommit till hans kunskap, att det s. k. gustavianska partiet umgicks med tankarne på en kontrarevolution, och det låg följaktligen i Adlersparres plan, att detta parti borde i allmänhetens ögon så djupt möjligt var nedsättas och svärtas. För öfrigt hafva vi ej påträffat några spår, som antyda, att grefvarne *Fersen* ännu *särskilt* utpekades såsom mera än andra delaktige i denna afskyvärda anläggning, hvilken uppgafs vara å bane emot kronprinsens lif.

Alla dessa berättelser och rykten kommo för kronprinsens öron; men han ansåg dem ej förtjena trovärdighet, om också några tecken äro förhanden, hvilka tyckas antyda, att han icke kände sig fri ifrån all fruktan. Sålunda yttrade han t. ex. till sin handsekreterare Kullberg vid något tillfälle, då talet föll på historien om den förgiftade thékoppen, hvilken drottningen skulle hafva räckt honom: »Nej, *från det hållet* har jag intet att frukta»[1]). Således från något *annat* håll? Och i sådant fall: från *hvilket?*

---

uppskrämt Wetterstedt och de öfriga anhängarne af det Mannerheimska partiet kort före Carl Augusts ankomst till hufvudstaden. Att ifrågavarande berättelser och rykten af en sednare datum härledde sig *från samma källa* som sina äldre syskon, torde man per analogiam kunna sluta.

[9]) Öfverstelöjtnant Holsts m. fl:s uppgift i de nämnda protokollerna, sid. 62 och fl. st.

[10]) Se sjette kap.

[1]) Uppgift af Kullberg.

En annan gång yttrade prinsen till samma person: »*Är det nationens röst, som kallat mig hit, hvaraf jag smickrar mig, så fruktar jag, trygg vid dess förtroende, inga enskilta kabaler. Skulle förhållandet emot förmodan vara annorlunda, behöfver man icke göra sig stort besvär; ty jag vill då för allt i verlden icke blifva konung i Sverige. Blotta glansen af en krona förleder mig aldrig*».

Slutligen vilja vi anföra ett märkvärdigt yttrande, kronprinsen hade till grefve L. v. Engeström angående grefve De la Gardie, hvilken (trots den snart sagdt uppenbara fiendtlighet, som, enligt hvad vi antydt[2]), uppstått dem emellan) inbjudit prinsen att under sin skånska resa intaga middag på dess egendom Löberöd: »*Om jag blir kung i Sverige, skall jag icke förfölja grefve De la Gardie, men att komma till hans middag, det är bevis på förtrolig vänskap, och det är jag honom icke skyldig*» [3]).

Men vi skynda nu att följa Carl August till slutet af hans korta lefnadsbana.

Efter riksdagens slut ämnade han företaga en resa till rikets södra orter, dels för att lära känna landet och förskaffa sig upplysningar om folkets tillstånd, dels för att i Helsingborg möta sin broder, regerande hertigen af Augustenburg.

Några dagar innan afresan egde ett häftigt uppträde rum mellan prinsen och grefve Fabian Fersen. Alldenstund den sednare i egenskap af tjenstförrättande riksmarskalk (den ordinarie riksmarskalken, grefve Axel Fersen, åtnjöt tjenstledighet) till resan anordnat ett i prinsens tanke nog stort antal hästar, befallde prinsen Kullberg till grefven framföra H. K. H:ts önskan om förminskning af det ifrågavarande hästantalet. Grefve Fersen svarade kärft och vresigt: »*Men en kronprins kan ej flacka landet ikring såsom en enskilt man, utan blir tvungen att representera under resan, att ge middagar och supéer, o. s. v.; för dessas beredande fordras åter en vidlyftig*

---

[2]) Jfr sid. 160.

[3]) Anteckning af L. v. Engeström.

köksattiralj, och för deras serverande en betydlig uppsättning af glas, postlin och silfver, hvilket allt ej kan fortskaffas utan ett större antal hästar».

Ehuru grefve Fersen med detta yttrande tydligen ingenting annat afsåg, än hvad det innehöll, var det dock föga grannlaga och bars i dessa former fram för prinsen. Utom sig af vrede, skyndade denne till konungen, genom hvars mellankomst Fersen tillrättavisades på ett sätt, som han förtjenade, hvarjemte hästantalet betydligt nedsattes. Ögonblicket derefter yttrade prinsen till Platen, som inträdde till honom: »*Men hvad tänker grefve Fersen på? Vill han träta med mig? Jag har låtit honom höra sanningen*»[4]).

Den 9 Maj lemnade prinsen Stockholm. I hans sällskap följde kabinettskammarherren grefve Erik Sparre, öfverstelöjtnant Holst samt majoren Carl Forsell, hvilken på Adlersparres rekommendation nyligen blifvit utnämnd till adjutant hos H. K. H. Första nattlägret togs i Nyköping. Dagen derpå fortsattes resan till Linköping, och följande dagen till Eksjö, der den höga resanden inträffade aftonen den 11.

Det är märkligt, att rykten kringlupo så i *Ryssland* som i *Danmark*, att H. K. H. ej skulle återvända från denna resa, utan att han under densamma skulle hastigt aflida. Också insjuknade han redan i Östergötland, på vägen mellan Norrköping och Linköping, ganska illa af magplågor, kräkningar och frossbrytningar m. m., och följande dagen samt ofta sedermera började han äfven lida af en benägenhet för *svindel*, hvilken, i förening med öfriga sjukdomssymptomer, tycktes antyda faran af ett förestående slaganfall.

I Linköping rådfrågades ortens läkare, professor *Lodin*. Denne hedersman, till hvars öron de mörka ryktena hunnit, fattade[5]) genast den förhastade, på inga tillräckliga grunder stödda öfvertygelsen, att H. K. H:ts

---

[4]) Uppgifter meddelade af Platen och Kullberg (S. S.).

[5]) Lodins berättelser uti vederbörande protokoller.

lidanden voro en följd af förgiftning, hvilken han ansåg hafva egt rum *för längre tid tillbaka,* antingen på en gång eller snarare i små doser, tid efter annan ingifne. Han brydde sig till och med icke om, att dölja denna öfvertygelse för major Forsell, hvilken antydde den i enskilt skrifvelse[6]) till statsrådet *Adlersparre,* och att prinsen sjelf ej varit fri från alla misstankar, derpå tyda flera hans yttranden till professor Lodin angående den *pastej,* hvaraf han förtärt i Lilla Åby (flera af sviten hade dock ätit af samma pastej, utan att derefter hafva mått illa), samt det ymniga *mjölk*drickande, hvarmed han trodde sig kunna lindra sina plågor.

Från Eksjö tillskref adjutanten Holst Kullberg ett bref, anmodande honom att af uppgifne skäl genast affärda en läkare till prinsen. Då Kullberg i följd häraf på hög befallning infann sig hos tillförordnade riksmarskalken grefve Fabian Fersen, sade denne sig vilja skicka Rossi; men Kullberg invände, att Rossi vore en person, för hvilken H. K. H. hyste föga förtroende, o. s. v. Detta uppbragte den förnäma Fersen, (hvilken beskyddade Rossi), så att han i hettan utbrast: »*Jag kan icke skapa läkare; prinsen får vara belåten med den, som finnes att tillgå. Alla öfriga lif- och hofmedici äro för ögonblicket disponerade*». Och verkligen var Fersens inflytande på allerhögsta ort så betydande, att ehuru *Adlersparre* erhöll kungens löfte att hans egen första lifmedikus, den allmänt aktade och kunnige Weigel, skulle skickas till prinsen, ändrades detta genom Fersens mellankomst[7]), och Rossi reste.

Detta oförsigtiga och egensinniga beteende var att gjuta olja i elden! Emellertid råkade Rossi prinsen i Carlskrona, hvarest H. K. H. efter trenne dagars hvila i Eksjö (hvarunder han åtnjutit läkarevård af provincialläkaren doktor Olin) till utseendet något förbättrad inträffat om aftonen den 16 Maj. I Carlskrona dröjdes

---

[6]) Bref från Forsell till Adlersparre, Eksjö den 12 Maj 1810 (1809 och 1810, II, 133 f.).

[7]) Uppgift af G. Adlersparre (S. S.).

öfver trenne dagar till den 20, då H. K. H. öfver Christianstad, Lund och Landskrona fortsatte resan till Ramlösa, dit han anlände den 23 om aftonen. På sistnämnde ställe hade prinsen nöjet sammanträffa med sin broder, regerande *hertigen af Augustenburg*, i hvars sällskap han den 28 inträffade i Helsingborg. Härifrån begaf sig H. K. H. efter en hos hofmarskalken baron Platen intagen frukost, samt efter ett ömt afsked af sin broder, f. m. samma dag till Qvidinge hed, en lägerplats några mil från Helsingborg, hvarest han ämnade taga de der till öfning församlade trupper i ögnasigte.

Under alla dessa dagar (från afresan från Carlskrona) befann sig Carl August i ett tillstånd, hvari endast den befinner sig, i hvars organism döden redan innästlat sig och hvarje ögonblick står färdig att öfverfalla sitt rof. Våldsamma smärtor i underlifvet, häftig hufvudvärk, svindel o. s. v. besvärade honom tätt och ofta, änskönt han vissa mellanstunder kände sig bättre, synnerligen efter intagandet af medicin; men prinsen dolde numera ej för sig sjelf den fara, hvari han sväfvade, och redan i Carlskrona yttrade han till Forsell: »*Nu begriper jag, att min sjuklighet är dödsförebudet*». Inbegripen, som det vill synas, mer än vanligt i flitig umgängelse med Gud i bönen, tycktes hans tankar uteslutande lyfta sig mot den högre verld, hvari han snart hoppades se ett slut på sina lidanden, och lyckligtvis tycktes med dödens annalkande alla mörka misstankar flykta, enär prinsen i Ramlösa fällde sitt nämnda utlåtande till samma Forsell: »*De många bekymmerfulla nätterna, jag tillbragte sista året i Norige, hafva säkert grundlagt denna sjukdom*».

Straxt efter ankomsten till Qvidinge steg kronprinsen, omgifven af sina förtrogna, Sparre, Holst och Forsell, m. fl., omkring kl. 2 e. m. till häst. Efter att vid pass tjugo minuter hafva besett truppernas rörelser, mäktade H. K. H., i följd af en plötsligt åkommen svindel, ej styra hästen, hvilken sträckte af i fullaste galopp, under det ryttaren började vackla på hästen, för-

lora stegbyglorna och slutligen lät tyglarne falla. Sedan ridten på detta sätt fortfarit några hundrade alnar, föll kronprinsen baklänges på venstra sidan af hästen, hvilken lopp sin väg. De af sviten närvarande, såsom Sparre, Holst, m. fl., skyndade genast till hjelp, och funno prinsen liggande afsvimmad på marken, mållös och med en rosslande andedrägt. Kort derefter infann sig Rossi, men hvarken hans konst, eller förutnämnde herrars bemödanden lyckades återkalla lifsandarne i detta dyrbara lif, som slocknade den 28 Maj (1810) kl. half tre e m. Om detta dödsfall jemte fallet från hästen förorsakades af slag (såsom *Lunds-läkare* påstodo), eller (hvilket synes sannolikare) döden härledde sig *från fallets följder*, hjernskakning och blodslag[8]), kan för öfrigt vara temligen likgiltigt, churu det måste beklagas, att Rossi gjorde sig skyldig till en stor försumlighet, då han så *sent* och i *så ringa grad* använde åderlåtning såsom det i patientens tillstånd efter fallet lämpligaste medlet[9]) att söka återväcka honom till lifs. Emellertid inbars det furstliga liket i Qvidinge prestgård, och om aftonen samma dag (den 28) afreste major Forsell såsom kurir till Stockholm med berättelsen om den olyckliga händelsen.

---

[8]) Detta förmenar Pontin (saml. skrifter, I, 17) hafva varit händelsen. Collegium medicum följde en medelväg, i det det antog, att detta olyckliga dödsfall väl var en följd af ett hastigt åkommet slag, men till hvilket det våldsamma fallet af hästen ytterligare kunnat bidraga genom den skakning och rubbning, som hjernan och ryggmergen derigenom vederforos.

[9]) Assessor Odhelii yttrande af den 12 Juli (1810) till kollegii medici protokoll.

FEMTE KAPITLET.

DET NYA TRONFÖLJAREVALET.

I.

Tronkandidater. — Hertigen af Augustenburg. — Konungen af Danmark. — Fursten af Ponte Corvo, m. fl.

(Maj—Juni 1810.)

Förhållande till Ryssland. — Stedingks första audiens efter freden. — Kejsar Alexanders ånger. — Vederläggning af ryktet rörande Danmarks delaktighet i Carl Augusts död. — Giftermålsförslag mellan Carl August och prinsessan Charlotte Bonaparte. — Wredes beskickning till Paris. — Hans företräde hos kejsaren och dennes häftiga utfall mot Sverige. — Amiral Saumarez. — Adlersparre och regerande hertigen af Augustenburg. — Carl XIII föreslår i statsrådet hertigen till Sveriges tronföljare. — Fredrik VI:s mått och steg. — Napoleon önskar i hemlighet sistnämnde konung. — Märkligt yttrande af hertigen af Vicence till Stedingk. — Förslag att välja danska kronprinsen prins Christian. — Ringa utsigter för prins Gustaf. — Armfelt och Stedingk. — Anekdot om Toll. — Otto Mörners resa till Paris. — Märkligt yttrande af grefve A. Fersen. — Lagerbjelkes företräde hos kejsaren i S:t Cloud. — Berättelse om Mörners verksamhet i Paris till förmån för fursten af Ponte Corvo. — Hans öfverläggningar med La Pie, Signeul och Grimoard. — Hastig teckning af furstens karakter; blick på hans föregåenden och förhållande till Napoleon. — De skäl, som hos svenskarne talade till furstens fördel. — Mörners första samtal med fursten. — Dennes förbehållsamma och försigtiga svar. — Wredes afskedsaudiens hos kejsaren. — Mörner och Wrede. — Furstens företräde hos kejsaren och Wredes hos fursten. — Bref från den sistnämnde till Napoleon, samt från Wrede till L. v. Engeström. — Mörners afskedsaudiens hos fursten och återresa till Sverige. — Baron Lagerbjelkes bestörtning och samtal med hertigen af Cadore. — Wredes afresa från Paris. — Festen hos fursten af Schwartzenberg och baron Ridderstolpes äfventyr.

Detta kapitel torde vi lämpligast kunna begynna med en hastig öfverblick af Sveriges ställning till de förnämsta utrikes makterna efter frederna i Fredrikshamn och Paris.

Den glädje förstnämnde fred väckte i Petersburg, öfvergick all beskrifning, och lysande fester och talrika utnämningar vittnade bäst om det värde, kejsar Alexan-

der fästade vid Finlands eröfring. Emellertid var denna furste alltför upplyst, för att kunna för sig dölja de sår, han genom sitt bedrägliga uppförande mot Sverige tillfogat sin heder, och hans språk till Stedingk, som i September 1809 hade sitt första företräde hos honom efter återkomsten från Fredrikshamn, är i detta afseende betecknande.

Då Stedingk återsåg denna hufvudstad och detta hof, kunde han ej undertrycka en känsla af djup smärta vid den så naturliga jemförelsen mellan Rysslands ofantliga tillväxt och hans eget fäderneslands närvarande olycka. Sökande så godt han kunde dölja denna känsla, blef Stedingk mottagen i kejsarens arbetskabinett — detta samma kabinett, hvarest han aderton månader förut före infallet i Finland haft så besynnerliga, så sorgliga samtal med honom. Dessa hågkomster ökade ambassadörens ledsnad, då kejsaren inföll med ett synbarligen besväradt utseende, hvilket uttryckte ett fåfängt bemödande att ingifva förtroende:

»Hur befinner sig konungen?»

Stedingk. »Hans M:ts helsa är långt ifrån god, och kan ej vara det, enär de sednaste sorgliga tilldragelserna i vårt olyckliga fädernesland djupt bedröfvat honom».

Kejsaren (som ville undvika att tala om det förflutna och med rörd stämma). »De förfärliga omständigheter, hvari vi befunnit oss, hafva medfört förändringar, hvilka böra väcka eder ledsnad; men var öfvertygad, att efter denna fred eftersträfvar Ryssland endast Sveriges vänskap, samt skall göra allt för att erhålla den».

Stedingk bugade sig djupt, utan att afgifva något svar. Men emedan kejsarens utseende mycket mera än hans tal syntes behöfva ett välvilligt ord, skyndade ambassadören att säga några obetydligheter, syftande att uttrycka snarare hans önskan, än hans hopp att kunna bidraga till denna helsosamma förändring i autokratens tänkesätt mot Sverige.

Derpå nedsatte sig kejsaren jemte Stedingk och språkade med mera förtrolighet. Den förre utbredde sig vidlyftigt öfver allt hvad han gjort för att förmå f. d. konungen att följa kontinental-makternas system, och låtsade uppfatta detta system såsom det enda medlet att bringa engelsmännen till förnuft. Han berättade äfven, att under sammankomsten i Erfurth ville Napoleon, att han (Alexander) inkräktade Sveriges skönaste provinser, hvarvid Stedingk inföll, att kejsaren gjort väl för sin ära, som undvikit det.

Denna enkla anmärkning rörde kejsaren, som skakade Stedingks händer, i det han med lifligbet yttrade:

»Javäl, min kära ambassadör, försäkra kungen att jag högaktar honom, och att våra intressen hädanefter äro desamma. Hans lycka och Sveriges ligger mig om hjertat, och jag önskar, att ingenting må kunna bekymra honom eller störa det lugn, hvaraf jag hoppas att han beständigt må njuta. *Jag önskar att så handla mot eder nation, att det förflutna må blifva glömdt»* . . .

Här afbröt sig kejsaren, liksom han fruktat att förråda sig genom någon af dessa ordvändningar, hvilka understundom undfalla bedröfvelsen och ångern, medan han såg, att ambassadören förgäfves sökte dölja de smärtsamma känslor, dem hans hållning och sjelfva ljudet af hans stämma dock yppade.

Då samtalet derefter föll på Napoleon, uttryckte sig Alexander med en sådan entusiasm, att han förvånade Stedingk. Denne, som aldrig kunde glömma sin sköna beskyddarinna, Marie Antoinette, och de glada dagar han upplefvat i Versailles, och af denna orsak var Bourbonerna tillgifven, inväude derföre:

»Jag fruktar icke, sire, att yttra min mening, och den är, att Napoleons person ej kan motsvara hans stora rykte, ty rättvisan och nyttan» — —

Alexander (med liflighet). »Men ni är intagen emot honom, jag vet det . . . Och dock har jag känt honom länge. Jag vill nu ej tala om hans egenskaper som statsman, hans stora och ädelmodiga syften att stifta en

verldsfred, den inga andra än engelsmännen nu förhindra; men han är ädel och uppriktig, ja så trofast emot mig, att han säger mig allt och ingenting döljer för mig. Han eger min oinskränkta tillgifvenhet, och vår vänskap skall ej sluta förrän med lifvet» . . . . .

Ett tveksamt småleende var Stedingks enda svar. Och likväl talade Alexander med största ifver, hans ögon riktades på ambassadören med alla tecken af en sann rörelse, och det nästan förtröt honom, det hans entusiastiska känslor icke delades. Slutligen inföll Stedingk:

»Jag vågar ej hoppas att kunna taga E. M:t ur en förvillelse, hvilken förr eller sednare skall blifva E. M. förderflig. Utan att såra edra känslor genom att alltför strängt behandla den man, som begagnat Ers M:ts tillgifvenhet till mehn för Dess ära, får jag dock ej förtiga, att han kränkt alla rättigheter, och» — —

Man bör ej undra, om kejsaren sökte afböja detta ämne, som var honom så obehagligt, och efter en längre digression om Sveriges ställning leddes talet på *prins Gustaf,* Sveriges f. d. kronprins, och sonen till hans egen afsatta svåger, om hvilken kejsaren fällde följande märkvärdiga yttrande. Han frågade nemligen Stedingk, icke i egenskap af svenskt sändebud, emedan han ej ville blanda sig i Sveriges inre angelägenheter, utan såsom en gammal vän och under tysthetslöfte: »*Men huru har det varit möjligt, att hela nationen förenat sig att från tronen utesluta kronprinsen, änskönt han ingalunda var saker till sin fäders felsteg? Allt det har oroat mig, jag tillstår det, och jag vet ej hvad jag skall tänka derom*».

Vi behöfva ej anföra ambassadörens svar å denna fråga, alldenstund det af läsaren lätt gissas, utan skynda att berätta, det hans företräde hos den sköna och goda kejsarinnan Elisabeth var om möjligt ännu mera påkostande, än det hos kejsaren. Hennes M:t betygade under ymniga tårar det intresse hon hyste för sina olyckliga anförvandter i Sverige, och lät Stedingk förstå, huru

den politik, Ryssland de sednare åren följt, fullkomligt ogillades af henne[1]).

Medan Sveriges östra granne (och isynnerhet dess statschef personligen) sålunda tycktes återkomma till känslor af mera billighet och försonlighet emot vårt olyckliga, sönderstyckade fädernesland, glödde fruktan och harm hos *vestra grannen,* och lättrogenheten har till och med velat utsprida, det kronprinsen Carl Augusts död varit en följd af de försåt, hvarför han redan i Norige skulle blifvit blottställd af nedriga ränkmakare, som skolat handla i danska styrelsens intresse. Ehuru vi tillstå, att vi ej sätta tro till dessa föregifvanden[2]), är det dock en sanning, att nämnde furstes död bland vissa kretsar i Danmark af naturliga skäl ingalunda var misshaglig, samt födde, på sätt vi snart skola berätta, nya förhoppningar och planer på de nordiska rikenas förening under den sjette Fredriks spira.

Under tiden togo våra förhållanden till *Frankrike* en vändning, hvarigenom det ville synas mer än troligt, att det skulle blifva i längden omöjligt, att bibehålla det goda förstånd, som rådde mellan Sverige och England. Väl vägrade kejsar Napoleon att höra dem, hvilka ofta under tårar besvuro honom att intressera sig för *prins Gustaf* och den gamla svenska regentättens återkallande[3]).

Deremot

---

[1]) Stedingks depesch af d. 30 Sept. 1809, jemförd med muntliga uppgifter af densamme (S. S.).

[2]) Denna öfvertygelse hyste isynnerhet statsrådet G. Adlersparre, och sonen synes böjd att antaga densamma. Men i saknad af bevis, som styrka den, eger man ingen rätt att frångå den numera obestridda sanning, stödd af ansedde läkares intyg, *att Carl August dött en naturlig död.* Hvem skulle man dessutom misstänka för dådet? Den gamle kungen (*Fredrik VI*) sjelf? han som var den ärligaste menniska i verlden. Eller presidenten *Kaas,* i förbund med *Armfelt* och andre svenska herrar? Men Armfelt sörjde uppriktigt prinsens död (se hans bref 1810 till grefvinnan Armfelt), och Kaas skulle väl i en så rysvärd händelse haft några handtlangare? och i så fall hvilka?

[3]) Jfr Skjoldebrands uppgift i De la Gard. ark., XX, sid. 326 ff., samt depesch från Essen och Lagerbjelke, d. 15 Januari

Deremot syntes han föga benägen för de förslag, hvilka gjordes honom att genom en förening mellan svenska kronprinsen Carl August och någon medlem af franska kejserliga familjen grundlägga *Norges förening med Sverige* i händelse af ett blifvande krig mellan Frankrike och Ryssland. Detta visade sig äfven under det samtal, Lagerbjelke i Maj 1810 hade med hertigen af Cadore i detta ämne, och hvarunder den sednare bland annat yttrade:

»Kejsaren finner sig alldeles oförberedd på denna fråga. Men», yttrade han, »alldenstund Sverige och Danmark nu hafva samma system, finns det väl något mera naturligt, än att tillknyta banden mellan dessa begge länder på ett sätt, hvarigenom de kunna erhålla större politisk vigt och med detsamma högre intresse för mig? Jag bekänner, att jag älskar styrkan, och man måste genom politiska förbindelser söka att ersätta de materiella brister, som upptäckas. Har ej konungen af Danmark en giftvuxen dotter, och skulle ej en förbindelse på detta håll vara lämplig för Sverige? Språka härom med Lagerbjelke, och låt mig veta hans tankar».

I enlighet med sina instruktioner bekämpade Lagerbjelke på ett skickligt sätt denna idé om en familjeförbindelse med Danmark[4]), och likväl afskräckte denna första motgång icke svenska styrelsen från att våga ett nytt försök i detta grannlaga värf. Detta uppdrag anförtroddes åt generalen grefve Fabian Wrede, en ädel telning ur Gustaf III:s skola, hvilken ej blott genom sina redbara egenskaper, utan äfven i följd af vissa familjeförbindelser i Frankrike[5]) hade alla utsigter för sig

1810. Man finner häraf, att drottningen af Bäjern flere gånger vändt sig till Napoleon och under tårar och böner anropat honom omfatta den olyckliga Wasaprinsens sak, men att hon härmed ingenting formått uträtta.

[4]) Lagerbjelkes depescher. Jfr Bignon, p. 295 f.

[5]) Genom sitt första gifte med en fransyska hade W. kommit i slägtskapsförbindelse med marskalk Macdonald, hertig af Tarente, samt med familjen Semonville, som då var i gunst.

att lyckas. Han afreste i Maj 1810 till Paris i ändamål att lyckönska kejsaren i anledning af hans förmälning.

Olyckligtvis inträffade Wredes ankomst till Paris på en högst oläglig tidpunkt. De hemliga handelsförbindelser, Sverige trots freden i Paris underhöll med England, hade till den grad uppretat kejsaren, att man fruktade, det han skulle vägra mottaga Wrede. Naturen af generalens beskickning förskaffade honom dock äran att blifva på ett utmärkt sätt mottagen. Emellertid fordrade försigtigheten, att ingenting under ett sådant sakernas läge nämndes angående det ifrågavarande *giftermålsförslaget*, hvilket dessutom äfven derföre var mindre välbetänkt, emedan kejsaren vid denna tid råkat i öppen brytning med sin broder *Lucien*, hvars dotter, prinsessan Charlotte Bonaparte, blifvit i Stockholm föreslagen till Carl Augusts blifvande gemål och Sveriges drottning.

Wredes audiens utsattes till den 7 Juni, som var en stor mottagningsdag. Vid denna tidpunkt af Napoleons giftermål erbjöd Paris den mest lysande anblick, och alla de af honom tillskapade suveränerna samlades omkring honom, ej olika artiga hofmän. Tuilleriernas salonger voro af denna orsak mera än vanligt öfverfulla af uppvaktande, hvilka ödmjukt väntade att inför århundradets hjelte få nedlägga offren af sin vördnadsfulla undergifvenhet.

»Vi anlände», säger Wrede, »då klockan slog 12 middagen. Det första rum vi passerade var upptaget af en svärm med kammarherrar, sedermera kom en sal, hvarest kejsarens adjutanter och högre officerare befunno sig, och slutligen ambassadörernas och de högsta embetsmännens salong».

»Jag infördes före ryska ambassadören, furst Kourakin. Efter att hafva passerat tvenne rum, tillslöt introduktören dörren efter mig och drog sig tillbaka. Då jag nu endast hade framför mig en ofantlig sträcka af rum, fortsatte jag min väg, då jag plötsligt förnimmer

bakom mig ljudet af en röst, som utropar: »*Hur mår kungen af Sverige?*»

»Jag vände mig hastigt om, och varseblef i andra ändan af rummet en person af undersätsig växt samt uti grön uniform, hållande sig vid ett fönster med armbågen stödd emot marmorn. På hans genomträngande ögon, hans hållning och den befallande rösten var det lätt att igenkänna kejsaren».

Sedan Wrede inledt samtalet med några vanliga artighetsbetygelser i anledning af det särskilta föremålet för hans sändning och kejsaren härpå svarat nådigt, yttrade denne:

»Sedan länge har jag egnat er nuvarande kung hela min aktning, hvilken han förtjenar. Om han öfvertagit regeringen två år förr, skulle edra öden varit annorlunda. Sverige skulle derigenom besparat sig många olyckor, och jag sjelf mycket obehag. Hvad hade jag väl gjort för att ådraga mig detta krig, som stridde mot mina önskningar, våra intressen, minnen och sunda förnuftet? Jag ville återskänka eder forntida glans; jag räckte som en uppriktig bundsförvandt handen åt er kung, och han stötte den tillbaka! De yppersta tillfällen för er att åter blifva en ansedd makt gingo så förlorade, och han beredde eder olycka, änskönt han ej kunde göra mig synnerligt ondt. Men efterverlden skall hafva svårt att tro hela denna historia, med sina episoder, dårskaper och vidrigheter».

Här utbredde sig kejsaren vidlyftigt i samma syftning, som han talat till grefve Rosen i Donauwerth, och slutligen anförde han:

»Ja visserligen har man utmålat er förre konung såsom envis, högmodig och förstenad af dynastisk fåfänga; dock man måste vara något ännu mera beklagansvärdt, för att offra ett helt folk åt dylika orimligheter».

Wrede. »E. M:t har rätt, det var ej nog, att f. d. konungen var mystisk, viskeplig, han betedde sig un-

derstundom på ett sätt, som ej kan förklaras annorlunda, än som verklig sinnesrubbning!»

Kejsaren. »Så har man sagt mig. För öfrigt beskref kejsar Alexander honom på ett temligen eget sätt för mig i Tilsit, då nyheten inträffade om uppsägandet af det stillestånd, som jag beviljat. (Här drogo så kejsaren som Wrede på munnen). Ja på min heder, men hvarken kejsar Alexander eller jag kunde tro derpå! Jag var öfvertygad, att han ännu icke kände slaget vid Friedland eller underhandlingarne i Tilsit. Jag bedrog mig till min förvåning. Europa var på min sida, när han kastade handsken emot mig. Detta drag af galenskap gaf mig en måttstock på hans hat. Jag nödgades ingå förbindelser med Ryssland, för att tvinga honom att följa mitt system. *Ty med hvad rätt fordrade Sveriges konung att undandraga sig den rörelse, jag bibringat hela Europas fastland?*»

På detta sätt fortfor samtalet länge, tills det genom en oförsigtighet af general Wrede tog en högst obehaglig vändning. Då kejsaren vid företrädets slut yttrade några förbindliga ord om konungen, trodde sig Wrede böra begagna ögonblicket, att försäkra sig om kejsarens vänliga känslor för Sverige genom att vidröra den alltid ömtåliga strängen angående våra handelsförbindelser med England. Detta var att framkalla en storm. »Välan», utropade kejsaren med höjd röst, i det han tverstannade och fästade en förvånad blick på Wrede, »eftersom ni kommit till detta ämne, så hör. Sedan freden i Paris har Sverige icke allenast icke visat någon böjelse att hålla de i densamma föreskrifne vilkor i helgd, icke allenast missbrukat rättigheten att införa salt, utan ni fortfar att underhålla flere slags förbjudne förbindelser med England, emottagen engelska krigsskepp på edra kuster och försen dem med allehanda lifsförnödenheter. Sådane äro de bevis på vänskap, ni gifver mig».

»Men ej nog dermed. Pomern är nu mer än någonsin tillförne en öppen nederlagsplats för engelska

köpmansvaror, hvilka under amerikansk flagg i öfverflöd ditföras. Kaffe, socker, kampeschträd, bomull öfver-svämma Stralsunds torgplatser, hvarest köpmän ifrån alla kontinentens trakter i så stort antal infinna sig, att de knapt få rum i denna stad. Klagomål öfver dessa oordningar inlöpa från alla håll. Jag har redan alltför länge fördragit detta..... Tålamodet har en gräns, och Pomern är till den grad belägradt af kontraband, att det omöjligen längre kan betraktas som vänskapligt land. Om det onda endast genom utomordentliga medel kan hejdas, skall jag ditskicka mina trupper».

Härefter följde ett våldsamt utfall mot England och dess förhatliga handelssystem, hvaraf Frankrike och Europa lidit så mycket, o. s. v. Ändtligen gick kejsaren rakt emot Wrede, och yttrade med häftighet, i det han tog uti en af ordnarne på hans bröst: »*Och vet ni, min herre, jag tycker icke om att gå och gälla för en stackare.* (Je n'aime pas passer pour un imbécil). *Och dock skall hela verlden säga, att jag för närvarande är det, ty jag hade bort förutse, hvad som händt, och aldrig återgett er Pomern*».

På detta utbrott svarade Wrede endast undvikande, hvarefter samtalet slutade och kejsaren afskedade generalen med några vänliga ord såväl om konung Carl XIII, som hans ombud [6]).

Under sådane förhållanden, som dem vi nu beskrifvit, finner läsaren lätt, i hvad betänklig ställning Sverige stod till Frankrike, och verkligen var en brytning så nära, att fransyska utrikes ministern mer än en gång hotade [7]) att återkalla franska chargé d'affaires, *Désaugiers*, Frankrikes enda ombud i Stockholm, och af samma orsak hade den till denna post nämnde ministern Alquiers afresa blifvit från tid till annan uppskjuten. Å andra sidan var ställningen till *England* föga mera

[6]) Depescher samt muntliga meddelanden af grefve Wrede (S. S.).
[7]) Sednast genom en not af den 12 Maj 1810.

lugnande, alldenstund amiral Saumarez, som med en stor engelsk flotta i Maj månad 1810 visade sig utanför Götheborg, förklarade sig ega sin styrelses order att uppbringa alla svenska fartyg, som ej voro försedde med engelska licenser [8]).

Men vi skynda nu till den berättelse, hvilken skall utgöra det egentliga föremålet för vår framställning i innevarande kapitel.

Så snart underrättelsen om kronprinsens Carl Augusts död genom major Forsell f. m den 31 Maj anländt till Stockholm, uppstod i alla denna hufvudstads politiska kretsar de vigtigaste öfverläggningar och rådplägningar rörande det nya tronföljareval, hvilket komme att blifva en följd af det beklagansvärda dödsfallet. *Adlersparre,* hvilken spelat hufvudrollen i den timade statshvälfningen, som derföre hade det största personliga intresset, att de nya inrättningarne upprätthöllos, samt ej genom den gamla dynastiens återkallande blottställdes för ett återfall, hvilket i sista hand kunde blifva vådligt för hans egen säkerhet, ansåg att den aflidne furstens ende lefvande broder, regerande *hertigen af Augustenburg,* vore den lämpligaste person att föreslå. Först och främst var denne furste af *samma* holsteinska regenthus som den oförgätlige bortgångne, hvilken han till och med liknade i sina yttre drag, och hvilket hus var befryndadt med Sveriges dåvarande konung; sedan tycktes hertigen, som egde tvenne söner, böra temligen länge kunna betrygga fäderneslandets framtid mot de hvälfningar, som vanligen åtfölja en inträffad tronledighet, och slutligen ansågos hans slägtskapsförbindelser och den hänryckning, hvarmed *Norrmännen* alltid omfattade hans broders minne, böra öppna nya utsigter för Noriges förening med Sverige, en förening, hvilken i Adlersparres och de med honom liktänkandes ögon alltid betraktades som ett grundvilkor för Nordens

[8]) Bref från landshöfdingen i Götheborgs län, grefve Axel Rosen, Götheborg d. 22 Maj 1810.

framtida trygghet, och ansågs af så mycken vigt, att den snart sagdt mognat till en fix idé i hans politiska trosbekännelse. Att den ifrågavarande tronkandidaten utmärkte sig genom stilla husliga dygder, mycken bildning, jemte sinne för vetenskap och konst, långt mera än genom de egenskaper, som kräfvas af en man, hvilken är ämnad att i en stormfull tid föra rodret uti en svag och af partier söndrad stat, var något, som föga togs i beräkning, dels emedan Adlersparre icke kände hertigen, dels derföre att hans aflidne broder, Carl August, jemte de herrar som sett honom i Ramlösa och Helsingborg, ganska mycket prisade honom.

Samma dag (den 31 Maj), Adlersparre med sig sjelf blifvit ense om denna plan, gick han upp till konungen, som utan svårighet lofvade att i följande dagens statsråd föreslå *hertigen af Augustenburg* till tronföljare. Denna statsrådssammankomst egde rum på utsatt dag, f. m. den 1 Juni. Alla statsråderne bifölllo konungens förslag, med undantag af general *Adlercreutz* (hvilken nyligen ingått [9]) i statsrådet efter Adlersparre, som föredrog landshöfdingesysslan i Mariestad framför denna höga samhällsställning), och som röstade för kejsar Alexanders svåger, *hertigen af Oldenburg*, under förhoppning att genom detta val bereda Finlands återförening med Sverige, eller någon deremot svarande ersättning. Denna förslagsmening härledde sig från statssekreteraren Lagerbring och ambassadören Stedingk, hvilka (enligt hvad vi känna) redan 1809 framkommit dermed [10]).

---

[9]) Den 16 Maj 1810. Adlersparre lemnade d. 14 Maj statsrådet.

[10]) Af Armfelts bref till grefvinnan A. ser man, att det ej var utan, att hofvet i Petersburg intresserade sig for prins Gustaf. Han säger (Petersburg d. 13 Juni 1810): »*Jag vet med visshet, att kejsaren ej ämnar lägga sig emot prins Gustafs val, tvertom; men om han ej väljes, skulle kejsaren med nöje se, att hans svåger (hertigen af Oldenburg) kom i fråga. Emellertid fäster han ej nog vigt härvid, för att vilja skänka honom Finland i hemgift*». Stedingks depescher bekräfta på sätt och vis dessa uppgifter med tillägg, att enkekejsarinnan och storfurstinnan Catharina i forening med ett parti i Ryssland, som var miss-

För öfrigt fattades under ifrågavarande statsrådssammankomst följande beslut. För att förekomma in- och utländska kabaler borde ständerna samma dag kallas till en urtima riksdag i Stockholm den 23 nästkommande Juli. Följande dagen (den 2 Juni) skref konungen till hertigen af Augustenburg, samt anmodade honom under förevändning att emottaga sin aflidne broders efterlemnade papper att begifva sig till Stockholm. Denna dag uppsatte likaledes hofkanslern baron Wetterstedt på konungens befallning en skrifvelse till kejsar Napoleon, hvari konungen på ett nästan rörande sätt besvor kejsaren att ej öfvergifva Sverige i ett så afgörande ögonblick som det närvarande, samt sökte på ett behändigt sätt stämma honom till förmån för hertigens af Augustenburg utkorande. Det var isynnerhet Adlersparres ständiga stödjepelare i konseljen, statsrådet Platen, som yrkade på nödvändigheten, att i den kungliga skrifvelsen hertigen af Augustenburg *särskilt* nämndes, emedan han derigenom ville afvända all tanke om valet af en fransk general, ett val, hvarigenom Platen fruktade, att Sverige skulle ohjelpligt indragas i kontinentalsystemet, som var så förderfligt för de intressen, hvilka till stor del legat till grund för den ifver, hvarmed denne värdige fosterlandsvän ansträngt sig för det storartade byggnadsföretaget, att genom en kanal förena vesterhafvet med Östersjön. Slutligen böra vi nämna, att på statsrådet baron Adlerbeths tillstyrkan afgjordes i oftanämnde statsrådssammanträde, att *tvenne* kurirer skulle sändas med den ifrågavarande skrifvelsen till Napoleon, samt att den ena af dem skulle sändas öfver Pomern, för att icke löpa fara att uppsnappas af danskarne. Denna försigtighet hade, såsom vi snart få se, de vigtigaste följder, enär till denna beskickning valdes en person, till sin samhällsställning obetydlig, och hos hvilken man var långt ifrån att ana den oförvägenhet,

---

nöjdt med alliansen med Frankrike och Rysslands orättvisor mot Sverige, gerna skulle sett Finland återgå till sin gamla egare i händelse af hertigens af Oldenburg val.

hvarmed han hade beslutit ingripa i frågan om det nya tronföljarevalet [1]).

Medan under Adlersparres auspicier ett slags politisk sentimentalism, långt mera än statsklokhet och statsnytta, på samhällets höjder sålunda afgjorde öfver Sveriges framtid, arbetade emellertid på andra håll och under andra förhållanden krafter, hvilka syftade att i helt andra händer öfverantvarda fäderneslandets framtid.

Vi hafva under loppet af vår berättelse flere gånger varit i tillfälle att omtala med hvilken begärlighet *Danmarks* konung, Fredrik VI, alltsedan 1808 eftersträfvat att på sitt hufvud förena Nordens trenne kronor, samt huru dessa förhoppningar genom prinsens af Augustenburg val blifvit gäckade. Nu efter denna furstes död ansåg man rätta tidpunkten inne att åter göra dessa anspråk gällande, samt skyndade att lämpa sina mått och steg derefter. Genom danska sändebudet i Paris, Drejer (en i Danmarks intresse utomordentligt verksam agent), bemödade man sig att vinna Napoleon för planen att med drottning Margaretas diadem smycka Fredrik VI:s hjessa [2]), äfvensom man betänkte sig på att genom tryckandet och spridandet af i den skandinaviska unionens anda författade skrifter förbereda sinnena i Sverige. Hertigens af Augustenburg förmodade valkandidatur väckte väl bekymmer, dem man dock hoppades kunna skingra genom det mäktiga skydd, man påräknade af Frankrike, samt genom *de för Sverige förmånliga vilkor*, under hvilka man nu fann nödvändigheten kräfva att föreningen föreslogs. Vi skola i sinom

---

[1]) Som hufvudkällor för vår framställning åberopa vi flere otryckta handlingar i S. S., L. v. Engeströms Berättelse om Tronföljarevalet efter Carl Augusts död, samt Wegeners på bifogade handlingar grundade uppgifter i hans af oss ofta citerade värdefulla arbete, sid. 127 ff.

[2]) Redan i Dec. 1809 finna vi (Hist. Handl., VI, 138) i Paris tillvaron af ett parti, som intesserade sig för Fredrik VI:s upphöjande till rangen af Nordisk unionskonung, en åsigt, hvilken, såsom man har skäl formoda, redan då hemligt understöddes af Napoleon.

tid omtala, hvilka förnyade mått och steg alla dessa betänkligheter föranledde.

Här framställer sig en vigtig fråga, hvars grundliga besvarande vi anse ganska maktpåliggande. Hvad tänkte *Frankrikes beherrskare,* den store kejsaren, om det nya tronföljarevalet i Sverige? Och hvilken tronkandidat egde att påräkna hans om ej öppna, dock hemliga understöd?

Den 17 Juni 1810 infördes i den stora officiella franska tidningen, Journal de l'empire, en artikel angående detta tronföljareval, hvaruti *konungen af Danmark* och *hertigen af Oldenburg* förordades och de fördelar antyddes, hvilka borde härflyta af någon af dessa furstars val, hvarigenom Sverige skulle träda i den närmaste förbindelse med kontinenten emot England, hvilken makt varit hufvudorsaken till alla Sveriges sednare olyckor.

Alldenstund denna artikel infördes på Napoleons hemliga befallning, kunde man knapt misstaga sig på dennes verkliga känslor. Han önskade *konungen af Danmark* till Sveriges kronprins, och ingenting kunde vara mera enligt med hans gigantiska politik. Men han ville ej ge Ryssland skäl till missnöje, hvilket skulle varit en oundviklig följd, i fall han öfvat något *synbart* inflytande på detta val, enär han ännu behöfde denna makts vänskap, såväl för att afsluta sina intrasslade affärer i Spanien, som för att fullfölja sina förslager mot Englands handel. I det han talade om prinsen af Oldenburg (kejsar Alexanders svåger), hade han endast för afsigt att insöfva Ryssland, hvilken makt han redan misstrodde, emedan det inflytande den utöfvade besvärade honom, och det personliga förhållandet mellan de begge kejsarne [3]) i öfrigt numera var långtifrån detsamma som förr. Det var klart, att han skulle med nöje se en fruktansvärd motvigt uppväxa i Norden ge-

---

[3]) En intressant berättelse angående detta ämne finner man hos Bignon, p. 267 ff.

nom de skandinaviska kronornas förening till förmån för en furste, som redan var af honom beroende. Hvad behöfdes det mer, än en ambassadör i Köpenhamn och några trupper på Holsteins gränser, för att hans vilja skulle göra sig gällande på hela skandinaviska halfön, denna massa som han efter behag skulle kunnat sätta i rörelse än emot Ryssland, än emot England? Detta var Napoleons sanna politik, hvilken han i sina förtroliga meddelanden ingalunda dolde. Sålunda förkastade han i hemlighet hvarje annat val, än konungens af Danmark, denne furste som han redan indragit i sina garn, och genom hvilken han var säker att i Sverige skaffa sig en ny vasall. Hvarje annan kandidat skulle i följd af Sveriges betryggande läge blifvit mer eller mindre oberoende, i bästa fallet en tvifvelaktig bundsförvandt, om ej en afgjord fiende.

Vi äro ingalunda i saknad af talrika bevis för det påstående vi i det ofvanstående framdragit. Utan att lägga mycken vigt dervid, att svenska konsuln i Paris, *Signeul*, straxt efter det tidningen om Carl Augusts död dit ankommit, tillskrifvit statsministern L. v. Engeström, att kejsar Napoleon önskade att konungen af Danmark måtte blifva vald till tronföljare, böra vi anföra det yttrande franska ambassadören i Petersburg, duc de Vicence, fällde till Stedingk i anledning af nyssnämnde artikel i Journal de l'empire, så snart densamma blifvit bekant i ryska hufvudstaden. »Förslaget angående förening med Danmark», utlät sig ambassadören, »förtjenar hela eder uppmärksamhet. Besinna, huru obetydlig er makt nu är, samt att ni har allt att frukta af Ryssland, ej så länge kejsar Alexander lefver, men sedermera, då de trenne kronornas förening deremot skulle göra er ånyo aktade och trygga er mot en inkräktning. Betänk i öfrigt, att ett tillfälle sådant som det närvarande att förstora eder och utan äfventyr befästa er makt aldrig återkommer, om ni nu lemnar det obegagnadt». Slutligen lät ambassadören förstå, att den oftanämnde tidningsartikeln ej *utan afsigt* blifvit intagen, samt att

Frankrike skulle gynna förslaget, i händelse det vann konungens af Sverige bifall. I fråga om hertigen af Oldenburg yttrade sig ambassadören på ett sätt, hvaraf det var lätt att förstå, att detta alternativ ingalunda var framkastadt på allvar [4]). Men vi skola i det följande framdraga ännu flere bevis på riktigheten af den åsigt, vi uti ifrågavarande afseende ansett oss böra uttrycka. Emellertid ville kejsaren af nämnde och ännu flere skäl (hvarom mera sedan) ej hafva skenet af att i något hänseende inblanda sig i svenska tronföljarevalet, hvadan han ytterligare uppskjöt Alquiers afresa till Stockholm, samt lemnade Désaugiers uti fullkomlig okunnighet om sina afsigter.

Förslaget att välja konungen af Danmark var nu liksom 1809 ganska opopulärt och hade högst få anhängare i Sverige. Utom de begge grefvarne Carl och Gustaf Löwenhjelm, jemte några skånska magnater, såsom Macklean och Stjernsvärd m. fl., vet man knapt någon enda, som *ännu* trädt på denna sida. Sedermera tillkommo väl (såsom vi skola berätta) några nya anhängare, synnerligen ibland den föga talrika klassen af litteratörer och vetenskapsmän i hufvudstaden; men å andra sidan öfvergåfvo grefvarne Löwenhjelm detta läger, när de hunnit öfvertyga sig om omöjligheten att välja Fredrik VI, och förenade sig med Adlercreutz, Lagerbring och Håkansson om danska kronprinsen, *prins Christian,* ehuru alltid under förutsättning af en eventuell förening, i det prinsen borde fortfarande vara Danmarks kronprins, och så snart han blifvit vald i Sverige, af danska kungen utropas till konung af Norige. Denna idé till förmån för prins Christian hade blifvit uppgjord af Lagerbring i samråd med Håkansson, sedan de emot prinsens af Oldenburgs val sett svårigheter uppkomma, dem de ansågo af beskaffenhet att böra afråda från detta förslag [5]).

[4]) Depesch från Stedingk.

[5]) Uppgift meddelad af grefve G. Löwenhjelm.

I sammanhang härmed vilja vi omnämna ännu en valkandidat, som dock troligen hade att påräkna ännu färre åtminstone *synliga* anhängare, än konungen af Danmark, nemligen den förre svenska kronprinsen Gustaf. Med undantag af general *Armfelt* och ambassadören *Stedingk*[6]), kunna vi ej namngifva någon svensk man, hvilken vidtagit någon *direkt* åtgärd, syftande att vid detta tillfälle göra nämnde prins i sitt fädernesland ihågkommen. Att Carl Augusts död öppnade nya utsigter för de önskningar och planer, som närdes af *Toll, De la Gardie* och *Ruuth* m. fl., är dock onekligt, men vi skola snart se, huru dessa utsigter och förhoppningar tillintetgjordes genom en oväntad och grym katastrof, som gaf en helt annan riktning åt tankar och händelser. För öfrigt är det bekant, att *svenska allmogen* i allmänhet icke var ogynnsamt stämd för den sista ättlingen af Wasarnes frejdstora stam, ehuru samma omständigheter hvarom vi nyss nämnde, äfven här mellankommo och gåfvo tänkesätten en så oväntad riktning.

Ehuru prins Gustaf således hade föga utsigter för sig att lyckas, upphörde ej hans fader, f. d. konungen, att numera tvertemot hans familjs önskan stämpla till hans förmån. Berättelsen om de mått och steg, han i detta hänseende vidtog sommaren 1810 efter erhållen underrättelse om svenska kronprinsen Carl Augusts död, är en ganska intressant episod af innevarande tidskiftes historiska minnen; men alldenstund densamma bättre finner sin plats i sammanhang med berättelsen om f. d. konungens öfriga äfventyr och irrfärder alltifrån afresan från Sverige (Dec. 1809), ämna vi förflytta den längre fram. Så mycket kunna vi dock nu säga, att dessa förehafvanden föga välvilligt ansågos af de fremmande makter, hvilkas bifall (om ej medverkan) f. d. konungen synes hafva päräknat, med undantag måhända af Eng-

[6]) Bref från Stedingk till L. v. Engeström, Petersburg den 7 Juni 1810. Stedingk utbreder sig i detta bref, ehuru naturligtvis under tysthetslöfte, ganska vidlyftigt öfver förmånerna att återkalla prins Gustaf.

land, hvars konung *ännu* var honom personligt tillgifven och af denna orsak till och med ännu ej ansett sig böra erkänna vår revolution.

Men vi förflytta oss nu till ännu en annan skådeplats för de händelser, hvilka föregingo tronföljarevalet, och hvarest vi skola få se uppträden tima, i följd hvaraf detta val erhöll en utgång, hvilken den dristigaste inbillning i Sverige då var långtifrån att ens ana.

Vi nämnde, att *tvenne* kurirer skickades på olika vägar till Paris med konungens bref till kejsar Napoleon, hvari denne suverän anropas att understödja hertigens af Augustenburg val. Genom denna försigtighet bereddes de mest oväntade öden för Sverige, ja måhända för hela Europa, i det den gaf anledning till — — löjtnanten vid Uplands regemente, friherre *Otto Mörners* resa till Paris, denna unga man, som satt sig i hufvudet, att Sverige för att räddas från en eljest oundviklig undergång, vare sig genom de *ryska* bajonetterna, eller under *Danmarks* vasallskap, nödvändigt måste taga sin tillflykt till en af Napoleons marskalkar, dessa öfvade och tappre befälhafvare, åt hvilka ett folk med hopp om seger och framgång under dåvarande tids stormar allena kunde anförtro vården af sin framtid och sina intressen. Mörner, som ej var mera utmärkt genom sina talanger, än genom den rang han innehade i arméen, dolde under den mest vanliga yta en hederlig och godsint karakter, en viss entusiasm, som gränsade till exaltation, jemte en lågande fosterlandskänsla. Född af en adlig familj, som var utan förmögenhet, och efter att hafva deltagit i Gustaf IV:s fälttåg i Pomern och Finland, hade han aldrig gjort sig känd såsom någon politisk karakter. Man har derföre påstått, att Mörner var inspirerad af en *politisk propaganda i Upsala*, hvilket väl kan vara händelsen, enär samma idé på denna tid hystes af icke så få personer i Sverige, synnerligen bland hären. Vi nämna endast general *Skjöldebrand*, som samma dag underrättelsen om Carl Augusts död anländt till Stockholm, under en politisk diskurs fram-

kastade densamma, och den olyckliga grefve A. Fersens yttrande i anledning af samma beklagansvärda dödsfall är bekant: »*På den punkt, der sakerna nu stå* (så föllo sig grefvens ord) *kan ingenting annat än valet af en af Napoleons marskalkar rädda oss*». Vi nämna detta ingalunda i afsigt, att dermed förringa baron Mörners förtjenst, hvilken i alla fall blir rätt stor, utan endast af aktning för den historiska sanningen. Men vare sig härmed huru som helst, så afreste Mörner från Stockholm aftonen den 6 Juni, och inträffade i Paris den 20 samma månad [1]).

Aftonen förut, d. v. s. den 19 Juni, hade den kurir, som tagit vägen öfver Stralsund, inträffat i Paris med dupletten af det bref Mörner medförde, och hvilket genast blifvit öfverlemnadt till svenska sändebudet, baron Lagerbjelke. Denne hade följaktligen intet ögonblick att förlora, och redan den 20 klockan 7 om aftonen fick han i S:t Cloud företräde hos kejsaren, för att åt honom lemna Carl XIII:s bref. Napoleon var vid ett utomordentligt godt lynne, och i det han inbjöd ministern att göra en promenad till fots i trädgården, språkade han med honom i största förtrolighet. Han frågade honom på hans heder, om ej kronprinsen Carl August dött af förgift, och uttryckte sig till och med namneligen om baron Armfelt och grefve A. Fersen på

[1]) Efterföljande berättelse om Mörners verksamhet i Paris grundar sig på hans muntliga uppgifter (S. S.). Dessa återfinnas äfven i en brochyr kallad: »*Kort berättelse om ursprunget till Tronföljarevalet i Örebro år 1810, af C. O. Mörner. Stockholm 1829*». Denna brochyr författades för att utdelas bland 1829 års ständer i ändamål att befordra ett understöd åt förf., sedan dåvarande konungen vägrat att för sjette gången betala hans skulder. Genom baron Wetterstedts mellankomst undveks detta trakasseri, Carl Johan betalte 8,000 r:dr och brochyren indrogs. Slutligen böra vi nämna, att M:s svåger Wetterstedt var den som hos v. Engeström anbefallde honom att få företaga ifrågavarande resa, den M. sade sig vilja göra endast för att förströ sig. Sålunda egde Wetterstedt lika litet som någon annan förtroende af M:s hemlighet.

ett sätt, som röjde, att han i detta afseende ingalunda fritog dem från misstankar. Slutligen yttrade han i anledning af det blifvande tronföljarevalet i Sverige, innan han ännu tagit kännedom om konungens bref:

»Den ryska kolossen hotar att krossa er. Å ena sidan ser jag den vid Östersjöns stränder; å andra sidan kastar den begärliga ögon på Donau. Detta är en förbålt allvarsam sak, förstår ni! Ni saknar numera styrka. Ni kan måhända försvara er, men det är ej tillräckligt i längden.... Ni måste närma er till Danmark. Ögonblicket har kommit. Jag önskar, att man noga öfverväger detta. Det finnes intet annat tjenligt medel att ingifva Ryssland aktning för er. Jag befinner mig på alltför stort afstånd. Må ni derföre förgäta all småaktig afundsjuka och allt skall gå bra».

Dessa ord förråda kejsarens hemliga önskningar. Emellertid var det Lagerbjelkes pligt, att bekämpa denna idé om förening med Danmark såsom otjenlig för det *sjelfständiga* Sverige, och dessutom i de fleste afseenden opolitisk och omöjlig. Derpå talade han om hertigen af Augustenburg såsom af konungen föreslagen. Men det var ej svårt upptäcka, att Napoleon i hemlighet misstyckte, att konungen, i stället för att rådfråga honom, redan tagit sitt parti. Kejsaren inskränkte sig derföre att svara under ett synbarligen kallt utseende: »Ni kan säga kungen, att jag alltid intresserar mig för honom och Sverige, samt att jag skall göra hvad jag kan, för att bidraga till hans tillfredsställelse. Han är bäst i tillfälle att känna hvad som passar honom. Jag hoppas, att vi alltid skola hafva samma åsigter och intressen».

Derpå afskedade kejsaren Lagerbjelke, som af kejsarens beteende under slutet af detta företräde klarligen insåg, att det långtifrån motsvarat hans önskan [8]).

Medan

[8]) Depesch från Lagerbjelke, Juni 1810. Detta uppdagades ännu tydligare af hertigens af Cadores ord till Lagerbjelke, då denne minister hos honom anhöll, att kejsaren *skriftligen* måtte svara

Medan jordens mäktigaste monark sålunda afböjde allt *direkt* inflytande på ifrågavarande valfråga, såg man ett dylikt uppkomma från ett håll, hvarifrån man i sanning minst väntat det.

Med hufvudet uppfyldt af sina djerfva förslager, hade baron *Mörner* knapt hunnit aflemna sina depescher till baron Lagerbjelke (för hvilken han ingenting yppade), förrän han gick att söka La Pie, en ung officer, som var anställd vid kejsarens s. k. topografiska byrå, och med hvilken Mörner var bekant sedan sin vistelse i Paris 1803. Denna officer hade gjort sig känd såsom en af revolutionens sansade anhängare, tillräckligt upplyst för att uppskatta dennas fördelar, ej mindre än att undvika dess öfverdrifter. Som bevis på hans frihetssinne förtjenar bland annat att anföras, att då andra knappast vågade låta märka, att de kände general Moreaus adjutanter, såsom general Guilleminot m. fl., besökte La Pie Moreau i dennes fängelse 1804.

---

kungen. »Kungens bref innehöll endast» (yttrade Cadore), »under form af ett äskadt råd, en förklaring, att H. M:t ämnade föreslå hertigen af A. för ständerne. Hvad kan kejsaren svara derpå? Allt hvad han kan göra, är att skrifva ett höflighetsbref, deri han yppar sina vällönskningar för Sverige, jemte sin afsigt att erkänna kungens och nationens val. Kejsaren ville ej blanda sig i någons angelägenheter, utan att han dertill uppmanas. Hade kungen verkligen begärt att få veta hans tanke om valet, hade han måhända uppriktigt sagt den». Dessa sträft yttrade ord bekräftade kejsarens misshag. Svaret till Carl XIII affattades följaktligen ungefärligen i samma ordalag, dem den kejserlige ministern begagnat, och hertigen af Augustenburg nämndes ej ens deri. (Utdrag af minister-korrespondensen i S. S.). Vi hafva redan (sid. 186) nämnt, *af hvad skäl* Napoleon ej ville hafva utseendet af att blanda sig i detta val. Dertill kom nu ytterligare fruktan, att i hvad fall som helst danska konungens val ej skulle vinna framgång, hvadan kejsaren befallde sin utrikes minister »*i anseende till svårigheten att förena de trenne kronorna*» skrifva till franska sändebudet, Didelot, i Köpenhamn och till det bästa anbefalla hertigen af Augustenburg. (Bignon, p. 303).

La Pie var sålunda den förste, åt hvilken Mörner anförtrodde sina politiska drömmerier. Han sade honom utan omsvep, att vid det nya tronföljarevalet i Sverige skulle en stor del af de röstande ofelbart förena sig till förmån för någon af Nopoleons ryktbara generaler. »I Sverige», slutade Mörner, »tänka vi endast på att ersätta våra förluster. Der råder en stor entusiasm för Napoleon; man hoppas allt af honom, och man är färdig att emottaga hvem helst han skulle vilja gifva oss till konung».

La Pie hörde Mörner med ett lifligt intresse. Smickrad lika mycket som fransman, som i egenskap af varm frihetsvän, fästade han vid Mörners meddelande så mycket större vigt, som han redan anade den plan, som grodde i Napoleons hufvud i fråga om Rysslands förödmjukande. Samtalet lifvades. Man mönstrade flere af Frankrikes marskalkar. Mörner uttryckte sin förkärlek [9]) för *fursten af Ponte Corvo.* Han kände personligt hertigen af Tarente (Macdonald). Man talade äfven om hertigen af Neuchatel. Men La Pie, som i sjelfva verket var mera tillgifven revolutionens, än Napoleons sak, afböjde detta sista förslag, alldenstund Berthier endast skulle blifva ett lydigt verktyg i Napoleons hand. Understödd af La Pie, vände derföre Mörner med ny ifver tillbaka till fursten af Ponte Corvo, hvilken, enligt Frankrikes och Tysklands erkännande, med en obefläckad ära genomlupit revolutionens brydsammaste tidskiften, och hvars oberoende karakter var värdig hans krigare-rykte.

Enskilta dygder, kärlek till friheten, ett vänligt och förbindligt sätt som lätt vinner hjertan, ett stort fältherrenamn jemte en i höga värf vunnen och mognad erfarenhet lofvade det lidande fosterlandet att i honom finna den man, det behöfde. Lägg härtill minnet af den

---

[9]) Familjen Mörner hade, som bekant, *särskilta* skäl, att minnas denna af Napoleons marskalkar med varm beundran och tillgifvenhet. Jfr följ. del.

deltagande godhet, han visade de svenskar, som 1806 blefvo hans fångar i Lübeck, och det blir begripligt, att bland Frankrikes stora marskalkar han blef den, som företrädesvis påtänktes. Som vi få se, förenade äfven förskräckelsen öfver morduppträdena den 20 Juni och det derutur framtittande anarkiens Medusæ-hufvud alla sansade i öfvertygelsen, att en stark arm och ett svärd voro nödvändiga, för att trygga statshvälfningens nya verk. Tankarne på Finlands återtagande i en icke aflägsen framtid ökade vigten af detta åskådningssätt, ty hela Sverige låg ännu hemfallet under den tron, att Napoleon blott väntade på tillfället, att af den Skandinaviska Norden upprätta en stor och mäktig stat. Allt talade sålunda för Mörners idé, och sjelfva de slägtskapsband, som förenade prinsen af Ponte Corvo med kejsarens bror, syntes vara ett ökadt skäl, att fästa sig vid hans val; men i detta sistnämnde hänseende bedrog skenet vida mer än man anade.

Vi hafva redan anfört, af hvad skäl kejsaren önskade, att konungen af Danmark framför någon annan upphöjdes till herrskare i Norden; dertill kommo *personliga* skäl, hvilka föranledde honom att ogilla furstens af Ponte Corvo val. Dessa skäl daterade sig redan från italienska fälttåget, men isynnerhet från den 18 Brumaire, då Bernadotte var den enda, som sökte organisera ett motstånd, och som efter statskuppen bibehöll sina för friheten gynnande tänkesätt. Detta gjorde, att oaktadt hans slägtskapsförbindelser med Josef Bonaparte hade hans förhållande till förste konsuln alltid varit ganska spändt, och utmärktes af en hemlig missämja, som flera gånger gaf sig luft och gjorde hans ställning tvetydig. Hans förbindelser med Moreau, fru Staël, och några af det upplösta tribunatets medlemmar, de planer som lågo till grund för den s. k. senatens sammansvärjning (1802—1803), och i hvilka Bernadottes namn var inveckladt, gjorde honom mer och mindre misstänkt hos Napoleon, som icke tyckte om att (som fru Staël yttrade) se förenade hos samma person ett svärd och en sjelfständig

tanke. De värdigheter, hvartill han omsider upphöjdes af marskalk och furste, voro en oundviklig gärd åt hans ärofulla bana, ty man skulle ej kunnat gå honom förbi, utan att väcka arméens knot. Afunden torde gjort sitt till, och affären med Davoust vid Koesen (1806), likasom den ryktbara dagordern vid Wagram och hans förklaringar med kejsaren efter fälttåget vid Antwerpen — — allt detta hade upphäft förtroendet dem emellan och inlagt en dold bitterhet i deras sinnen. Vi skola vid ett annat tillfälle närmare belysa dessa förhållanden. För närvarande är tillräckligt att säga, att hans ställning vid denna tidpunkt var föga gynnsam; att hans steg voro bevakade, att han sjelf till och med ej brydde sig om att dölja sitt missnöje, hvilket frambröt i hans tal, men att hans heder och hans pligt förbundit honom med Frankrikes vilja. Måhända voro hans familjeförbindelser med Napoleon, hvilka ställde honom nära dennes person, de enda band, som bibehöllo gemenskapen dem emellan; men sedan missämjan vid Wagram och mötet i Schönbrunn hade prinsen dragit sig tillbaka inom sin familj och omgaf sig endast med några äldre vänner och vapenbröder.

Ryktet om detta missförstånd hade äfven hunnit Mörner, ehuru han var långtifrån att tro, att det kommit så långt. Han talade derom med La Pie, som lofvade att genom en af Napoleons privatsekreterare, med hvilken La Pie egde förbindelser, söka utforska kejsarens afsigter, ehuru han på samma gång tillstod, att han ej kände, hvilken af de fransyska generalerna, näst fursten af Ponte Corvo, skulle kunna bäst svara emot såväl Sveriges behof, som Napoleons syften.

Följande dagen på e. m. sökte Mörner ånyo La Pie. Denne hade då intagit i förtroendet en mer betydande person, generalen grefve Guilleminot, också känd af Mörner sedan 1803. Genom La Pies föranstaltande trodde man sig nu hafva förvärfvat vissheten, att kejsaren ej ville yttra sig i fråga om tronföljarevalet i Sverige; att politiska betänkligheter sannolikt hindrade ho-

nom att dervid använda något synbart inflytande, men att han likväl syntes lifligast önska, att en fransysk furste besteg tronen, samt att vice-konungen (Eugene Beauharnais), Berthier, Massena eller Davoust voro de, som han utan tvifvel helst skulle se valda. För att tillfredsställa kejsaren, hade man då bort välja mellan någon af dessa personer; men La Pie dolde ej för Mörner, att med undantag af vice-kungen voro de ingenting annat än verktyg i den oinskränkta herrskarens hand, och att det skulle vara ganska ovisst om ej Sveriges intressen blefve hos dem underordnade Napoleons. Man återkom derföre ännu en gång till fursten af Ponte Corvo såsom den ende, hvilken skulle kunna förlika dessa intressen, alldenstund han ej blindt skulle böja sig för Napoleons vilja. La Pie yttrade: »Genom sina grundsatser, sin aktning för menniskorätt, samt sin oberoende karakter är fursten af Ponte Corvo visserligen ej den, som kejsaren helst skulle se på svenska tronen; men han skall aldrig vägra en fransk prins att mottaga detta lysande anbud, och det är just det som bör stärka ert beslut att arbeta för honom». Då för öfrigt ingen direkt vägran i fråga om Bernadottes val blifvit uttryckt, ansåg man Napoleons böjelser åtminstone gynnsammare för honom, än för hertigen af Augustenburg, hvilket ville synas så mycket mera antagligt, som fursten af Ponte Corvo hörde till kejserliga familjen och Napoleon följaktligen borde anse honom benägen att omfatta sina intressen och sina syften.

Denna öfverläggning, som räckte några timmar, stadfästade Mörner i sitt beslut. Han öfverenskom derföre med La Pie, att de i ämnet skulle iakttaga den djupaste tystnad, af den orsak att Napoleons hemliga missnöje och Carl XIII:s redan tagna parti eljest möjligen kunde omintetgöra deras plan. Derpå skildes de åt, för att i hemlighet hvar för sig arbeta på framgången af sitt stora förehafvande.

Mörners första tanke var nu, att han borde skaffa sig en *svensk* medarbetare i Paris, och flere omständig-

heter, äfvensom vänskapsband, förmådde honom att välja svenska generalkonsuln *Signeul.*

Vi känna af det föregående Signeul. Qvick, djerf, förslagen och sträfvande uppåt, egde han många bekantskaper i Paris, och borde följaktligen blifva så mycket nyttigare för Mörner, som i följd af det tillträde han hade till svenska beskickningen, han kunde meddela noggranna underrättelser om hvad som tilldrog sig såväl vid denna beskickning, som uti svenska styrelsen i Stockholm.

Det var om morgonen den 22 Juni som Mörner anförtrodde Signeul sina förslager. Han försäkrade, att ett ansenligt parti i Sverige önskade välja fursten af Ponte Corvo, men att ett kotteri i statsrådet hade lyckats leda kungens åsigt till förmån för hertigen af Augustenburg, en furste, den hvarken Sverige eller kejsar Napoleon ville se upphöjd på tronen. Derpå utvecklade Mörner efter bästa förmåga de skäl, som talade för valet af en fransysk marskalk, samt slutade med att upprepa La Pies försäkringar, nemligen att Napoleon i sjelfva verket icke var emot furstens af Ponte Corvo väljande, ehuru han hvarken ville bestämdt utlåta sig deröfver, eller öfva något synbart inflytande i saken.

Dessa skäl inverkade på Signeuls öfvertygelse, hvilken så mycket lättare vanns för Mörners plan, som, i händelse den lyckades, Signeul hoppades erhålla sändebudsanställningen i Paris, den han länge eftersträfvat, ehuru han icke stod i Napoleons gunst genom sina fordna förbindelser med Jakobinerna. Efter att ännu en dag ytterligare hafva besinnat sig, lofvade Signeul Mörner att utan uppskof arbeta på framgången af hans plan. För att ingenting äfventyra från baron Lagerbjelkes sida, skulle denna minister hållas i fullkomlig okunnighet om förehafvandet, och Signeul åtog sig att bereda Mörner ett möte med fursten af Ponte Corvo.

I denna afsigt sökte han fursten tvenne gånger, utan att lyckas vinna tillträde till hans person. Då ville slumpen, att i en boklåda, tillhörig hans svärfader, rå–

kade Signeul generalen grefve Grimoard, en aktad militärisk skriftställare, hvilken tillhörde furstens vanliga enskilta sällskapskrets, och med hvilken Signeul var bekant sedan 1805 och 1806, då Grimoard meddelat honom militärplaner, dem Signeul genom Lagerbjelke delgaf Gustaf Adolf. Grimoard var i åtnjutande af en anständig utkomst, och hade aldrig velat mottaga den minsta embetsanställning under Napoleons styrelse.

Med sin vanliga fyndighet begagnade Signeul nu denna tillfällighet, för att anförtro Grimoard Mörners hemlighet, med tillägg att denna unge man var ombud för ett parti i Sverige, som ville erbjuda prinsen af Ponte Corvo tronföljden. Kort härefter, sedan Grimoard gifvit fursten del af Signeuls oförmodade meddelande, sade han sig önska få tala vid Mörner hos Signeul, men tillade att han under detta första möte med Mörner ville vara okänd, sannolikt för att utforska honom och döma till hvad grad hans förslag kunde förtjena uppmärksamhet.

Mötet egde rum å utsatt tid och räckte nära tvenne timmar. Grimoard gjorde sig ej någon för hög tanke om Mörner, men hvem kan känna ödets hemligheter? En biskop fick det infallet att gifva romerska kejsarekronan åt en schweitzisk grefve, och var sålunda upphofvet till Rudolfs af Habsburg utkårande. För öfrigt enär Grimoard hos Mörner varseblef mycken bestämdhet och fann hans språk vara den ärlige mannens, ansåg han att han ej saknade stöd och åtog sig att skaffa honom företräde hos fursten, som följande dagen (den 25 Juni) kl. två e. m. emottog Mörner.

Enär fursten kände föremålet för hans besök, emottog han denna obekanta ambassadör ganska artigt, churu med en tydlig förbehållsamhet. Olyckligtvis egde Mörner i sitt yttre ingenting, som talade till hans förmån. Hans lilla något groteska figur, hans hvardagliga språk och skick, ja sjelfva hans klädsel utgjorde ett helt, som ej syntes gynnsamt för en så dristig plananläggare. Allt i hans uppträdande bar prägeln af någonting romaneskt, för att ej säga gåtfullt, och fursten visste ännu ej, om

han hade framför sig en ärlig man, eller en äfventyrare af djerft slag.

»Svenska kronprinsens oförmodade död», så ungefär började Mörner sitt tal, »har försatt Sverige i den farligaste belägenhet, emedan det är på väg att blottställas för sina grannars inkräktningar. Svenskarne se ingen hjelp annorstädes än i Frankrike, hvilken makt endast är i stånd att trygga vårt oberoende. Många af mina landsmän önska att i Ers H:s person finna en löftesman för dessa förhoppningar. Jag hyser den öfvertygelsen, att vid den blifvande riksdagen ett stort parti bland mina landsmän och hären isynnerhet komma att uttala sig till förmån för E. H. Och man smickrar sig dermed, att det öfverensstämmer både med kejsarens politik och med hans välvilja för E. H.»

Detta tal afhördes af fursten med ett temligen likgiltigt utseende, och med den fina takt och försigtighet som utmärkte honom svarade han väl ganska förbindligt, men frågade slutligen, om Mörners förslag egde kungens samtycke.

»Nej», svarade Mörner helt uppriktigt; »men rättigheten att välja en ny regentätt tillhör uteslutande nationens representanter; jag är en af dessa, och deras beslut bör naturligtvis afgöra konungens, alldenstund H. M:t vid ett så utomordentligt tillfälle otvifvelaktigt ej kan hafva andra åsigter och intressen, än sitt folks».

Man begriper lätt, i hvilka grannlaga förhållanden denna utomordentliga händelse skulle ställa fursten i ett ögonblick, då hans ställning till kejsaren var så tvetydig. Han betraktade Mörner med ett nyfiket öga och lånade ett uppmärksamt öra åt hans minsta ord. Å andra sidan tycktes allt i detta ombuds uppträdande liksom uppfordra till varsamhet; måhända kunde någon hemlig intrig ligga dold under detta mystiska steg, hvilket kanske vore en af dessa snaror, dem den kejserliga polisen kunde hafva utlagt för honom. Denna misstanke ålade honom att i hvad fall som helst befria sig från förebråelsen att hafva deltagit i en intrig, en grannlagenhet

hvilken borde afväpna kejsarens misstankar, hvilka midt i hans ära och makt väcktes så lätt af nästan ingenting. Prinsen inskränkte sig derföre att för Mörner uttrycka, huru smickrad han fann sig af det ärofulla förtroende, man hyste till honom i Sverige, samt huru angenämt det skulle vara för honom, att kejsaren vid detta tillfälle visade sig böjd till hans förmån; men han tillade, att han ej kunde hoppas, att H. K. M. skulle taga några mått och steg i denna syftning, emedan kejsaren icke ville inverka på nationens fria val; likväl lofvade han att underrätta kejsaren om Mörners förslag, samt att begära att få veta hans tanke derom.

Detta samtal räckte nära en timma, men lemnade dock Mörner i en slags ovisshet om prinsens verkliga tankar, liksom hade han ansett hela saken vara utan all sannolikhet. Visserligen hade fursten låtit honom förstå, att han i fråga om religionsförändring ej torde göra några svårigheter, i fall saken kom så långt, och detta tycktes ådagalägga, att han i sjelfva verket ej var så likgiltig, som han visade sig; men å andra sidan åter röjde furstens sista, ehuru ädla och förbindliga, ord, huru osannolikt allt hvad Mörner yttrat föreföll honom. »Jag vågar ej tro på möjligheten af hvad ni säger», så föllo sig hans ord; »men hurudant svenska folkets beslut än måtte blifva, antingen för mig eller någon annan furste mera värdig denna höga kallelse, skall jag alltid finna mig hedrad om äfven blott en enda röst höjdes till min förmån».

Så slutade detta första samtal, hvilket naturligtvis gaf anledning till många gissningar och besynnerliga reflexioner. Det var en ny verld, som öppnade sig för prinsens hopp, och i det han hängaf sig åt denna ovissa framtid, erinrade han sig en förutsägelse, som man gjort honom. En ryktbar sibylla (mademoiselle Lenormand) hade förutsagt honom, att han skulle bära en krona, men att han skulle resa öfver hafvet, för att regera. Vidskepelsen är en svaghet, hvarmed de största karakterer varit behäftade; Napoleon sjelf var ej fri derför,

och i det man följer ifrågavarande tilldragelse i dess detaljer, skulle man vara frestad att tro, det en osynlig hand omedelbart styrt den, så förunderligt sammanlänkar sig, på sätt vi skola se, allt mot ett enda mål.

Samma dag Mörner och fursten af Ponte Corvo första gången samtalade (eller den 25 Juni), hade general Wrede sin afskedsaudiens hos kejsaren. Lika litet som baron Lagerbjelke kände han då Mörners dristiga förfarande, och äfven sjelfva Napoleon var i okunnighet derom. Detta företräde var i intet annat hänseende märkvärdigt än deri, att kejsaren i fråga om svenska tronföljarevalet för general Wrede upprepade hvad han förut yttrat för baron Lagerbjelke, samt att han i fråga om Sveriges inre angelägenheter uttalade sitt vanliga misstroende och fruktan. Utan att synas böjd för någon särskilt tronkandidat, yttrade han endast, att konungen i samråd med statsrådet skulle bäst bedöma, hvilken vore den lämpligaste, samt att han skulle erkänna det val, hvarom konungen och ständerna kunde blifva ense. Slutligen sade han:

»Er revolution, hvilken synes aldrig vilja sluta, ställer er midt emellan anarkien och faran af en styckning. Betrakta Polen! Detta lättsinniga, oroliga och tappra folk har hvarken förstått att försvara sin ära, eller sitt oberoende, och då jag undersöker er ställning, finner jag samma lättsinnighet, samma tapperhet, samma söndringar, hvarigenom dessa begge nationer erbjuda en likaså sann, som förskräcklig likhet sins emellan. På spillrorna af er fordna makt har Ryssland upprest sitt oerhörda välde, hvarom Europa för hundra år sedan ingenting visste. Ni ären förlorade, om ni ej lyckas bygga er nya ordning på varaktiga grunder. De partier, som uppkommit i följd af revolutionen, äro lika många bundsförvandter åt edra fiender, och den förvisade dynastien skall ej upphöra att oroa er, så länge en pretendent finnes qvar. Ni har gjort eder skyldiga till ett vigtigt politiskt misstag, då ni tillät prins Gustaf att resa. Tro mig, er revolution skall ej sluta, så länge detta barn

finnes till. Hvarför gör ni revolutioner, utan att deraf förstå någonting? I revolutioner måste man göra allt, eller ingenting», o. s. v.

Efter detta utbrott betygade kejsaren det lifligaste intresse för Sveriges närvarande och framtida öde. Emellertid syntes han sorgfälligt undvika att officielt inför Europa uttala sig i frågan om en tronföljare i Sverige, men att han i hemlighet önskade en förening med Danmark, bevisar äfven hans samtal såväl med Lagerbjelke som andra. För öfrigt röjde kejsaren tydliga spår af den afundsjuka, hvarmed han betraktade Ryssland, och han tillät sig till och med att framkomma med några militäriska hypoteser, hvilka bevisa med hvad misstroende han redan nu åsåg denna fruktansvärda makt [10]).

Emellertid gjorde sig Mörner all upptänklig möda att bereda framgång åt sin plan. Från fursten af Ponte Corvo begaf han sig direkte till Signeul, för att underrätta honom om resultatet af detta möte. Under tiden anländer Grimoard med helsning från fursten, som önskade att Mörner skriftligen uppsatte sina åsigter, på det han (fursten) måtte kunna autentikt bevisa kejsaren sanningen af ett så utomordentligt förslag vid det företräde, han ofördröjligen ämnade begära i S:t Cloud. Sedan detta dokument i form af ett bref från Mörner till fursten blifvit genom Grimoards biträde i tjenliga ordalag författadt, och aftonen samma dag fursten meddeladt, skyndar Mörner till general Wrede, som just i dessa dagar ämnade återvända till Sverige. Det var tydligt att om man lyckades vinna denna general för planen, skulle ett stort steg till dess befrämjande hafva blifvit taget. Mörner kände Wrede sedan längre tid tillbaka, emedan han tjenat under honom, och Wrede var, såsom vi redan anmärkt, i åtnjutande af stort förtroende och anseende så i Sverige, som äfven i Paris i följd af sina

[10]) Depesch från F. Wrede (d. 25 Juni 1810) jemte muntliga uppgifter (S. S.). — Under detta samtal utbredde sig kejsaren vidlyftigt öfver alla olägenheterna att välja prins Gustaf, hvilket mycket behagade W., såsom han inberättar till konungen.

många förnäma slägtförbindelser och den gullrena, ridderliga karakter, och det upplysta omdöme, hvilka utmärkte honom. Denna tanke att besöka Wrede synes hafva runnit Mörner i hågen i följd af den upplysning, han genom Signeul erhållit om den otvetydiga likgiltighet, hvarmed kejsaren under Wredes afskedsaudiens tycktes hafva omfattat hertigens af Augustenburg utkårande.

Den 25 Juni kl. sex e. m. infann sig Mörner hos Wrede, således samma dag generalen haft sin afskedsaudiens hos kejsaren, och några timmar efter det hans i anledning af denna audiens nedskrifna underdåniga depesch afgått från Paris. Då Mörner visade sig, var hans utseende till den grad förvirradt, att generalen öfverraskades. Huru mycket mera öfverraskad måste han icke blifva, när Mörner tillslöt dörren och med ett mystiskt utseende tog ur nyckeln, i det han anhöll att generalen på sin heder ville lofva honom att ej för baron Lagerbjelke omtala hvad han ämnade anförtro honom. Detta löfte erhölls, hvarpå Mörner helt uppriktigt för Wrede yppade allt hvad han åtgjort för att göra fursten af Ponte Corvo till Sveriges kronprins, de bevekelsegrunder, som i detta afseende bestämt hans uppförande, sitt samtal med denna furste, o. s. v. Slutligen yttrade han till generalens förvåning:

»För öfrigt vet jag, att under det företräde generalen i dag haft hos kejsaren, denne ej gifvit något annat svar, än det att helt enkelt gilla det val, vi komma att göra, och detta enda faktum bevisar med hvad utomordentlig likgiltighet kejsaren anser den kandidat, som konungen vill föreslå ständerna».

Wrede (afbrytande samt med häftighet). »Hur f–n vet ni det?»

Mörner. »Denna hemlighet tillhör endast mig, men generalen finner, att jag hemtar mina underrättelser ur goda källor. Jag skulle gerna omtala allt, om jag ej gifvit mitt hedersord att ingenting uppenbara. Emellertid bedyrar jag, att allt hvad jag sagt är sanning.

Fursten af Ponte Corvo har lofvat mig att antaga vår kallelse, i den händelsen att kejsaren ej har andra förslager i afseende på honom».

Wrede. »Er dristighet förvånar mig. Hvarföre har ni ej förr anförtrott mig edra mått och steg? Hvad kan jag nu göra, då jag redan tagit afsked af kejsaren».

Mörner. »Det var just samma ögonblick, som generalen talade vid kejsaren i S:t Cloud, som jag befann mig hos fursten af Ponte Corvo. För öfrigt bör detta ytterligare öfvertyga generalen om sanningen af mina ord, och jag skulle vara mycket lycklig, om generalen ville understödja de åsigter, som blifvit uttalade i Sverige till förmån för fursten af Ponte Corvo, och i sanning det skulle endast behöfvas en person af generalens egenskaper, anseende och inflytande i spetsen för furstens parti, för att det skulle segra».

Emedan Mörner såg, att generalen hörde honom med uppmärksamhet, uppbjöd han all sin förmåga, för att förma honom sätta sig i spetsen för en sak, af hvars framgång han ansåg fäderneslandets frälsning bero. Slutligen försäkrade Mörner bestämdt, att många personer i Sverige voro af den mening, att fursten af Ponte Corvo ej skulle sakna vid riksdagen ett stort parti till förmån för sig.

Allt detta, som kom så oförmodadt och öfverraskande, gaf Wrede anledning till mångfaldiga reflexioner. Han erinrade sig, med hvad likgiltighet kejsaren tyckts honom betrakta alla de tronkandidater, som voro i fråga, och han kunde häraf lätt hemta anledning till den gissningen, att Napoleons hemliga böjelser gynnade någon, som *aldrig* varit nämnd. Och denne onämnde, kunde han ej lätt vara en furste, genom blodsband förbunden med kejsarens familj, ehuru denne kunde hafva sina skäl, hvarföre han ej ville *synas* gynna honom. Lägg härtill personlig böjelse för fursten af Ponte Corvo, med hvilken Wrede var bekant och i hvars hus han mycket vistades i Paris; den välvilja för svenskarne och de aktningsbetygelser han visat våra fångne krigare i Lübeck

(hvarvid han med särskilt utmärkelse omfattat Wredes grenadier-regemente); och slutligen denne sistnämndes ärfda förkärlek för Frankrike, — allt detta bidrog att stämma Wrede till förmån för Mörners idé. Uppfödd i Frankrike, gift med en fransyska, från yngre åren förbunden med Frankrikes gamla adel, hvars älskvärdhet och ridderliga anda han hos ingen annan fransman fann i så hög grad parad med den nya krigaräran som hos fursten af Ponte Corvo, kunde Wrede yttra, då han lemnade Frankrike, »*att han der ej träffat mer än en enda fransman, nemligen fursten af Ponte Corvo och att de andra storheterna föreföllo honom såsom kalla och inbundna tyskar*».

Detta allt gör begripligt, huru Wrede så hastigt bestämde sig för prinsen af Ponte Corvo. Han yttrade derföre till Mörner, efter en lång tystnad, hvarunder han hvälft alla betänkligheter fram och tillbaka i sitt hufvud, och i känslan af den brydsamma ställning, hvari hans beslut satt honom till kejsaren och hans egen monark: »Men antag äfven, min vän, att jag delar edra åsigter, aldrig skulle jag kunna bifalla att här uppträda emot den regering, som sändt mig; så mycket vill jag dock lofva er, att jag skall göra hvad som på mig beror, för att bereda framgång åt ert djerfva företag».

Derpå afträdde Mörner, belåten med den nya seger han vunnit, och Wrede skyndade att besöka fursten, för att bestämdt få veta, hvad denne sjelf tänkte i ämnet.

Ett tillfälle härtill erbjöd sig redan följande dagen. Fursten hade nemligen morgonen ifrågavarande dag (den 26 Juni) skickat general Wrede ett par pistoler till grefve Gustaf Mörner (öfverste i generalens regemente och som fursten kände sedan sitt vistande i Lübeck), en artighet, hvarför generalen följaktligen egde att tacka. Fursten som ögonblicket förut återvändt från S:t Cloud, mottog Wrede med största intresse. Men innan vi redogöra för denna sammankomst, böra vi omtala, huru furstens företräde hos kejsaren utfallit.

Ingenting kunde vara naturligare, än marskalkens önskan att under dessa omständigheter ega kejsarens bevågenhet, hvarföre äfven hans uppförande och hans språk uttryckte, att han lemnade sitt öde i kejsarens händer, önskande att få veta hans tanke, för att rätta sig derefter. Lika otvunget som anspråkslöst gaf han honom del af hvad som tilldragit sig, och han smickrade skickligt kejsarens egenkärlek, i det han sade, att han endast betraktade detta anbud såsom en hyllning åt kejsaren, hvars mäktiga stöd svenskarne eftersträfvade.

Knapt hade Napoleon hört, hvad fursten berättade honom, förrän han fästade på honom sin forskande blick, och yttrade skenbart lugn:

»Jag vet ej, hvad det har att betyda, alldenstund konungen af Sverige gifvit mig tillkänna sina böjelser till förmån för en bror till den aflidne prinsen. Man får se hvad riksdagen kommer att göra; men äfven i den händelsen att ni valdes, fruktar jag mycket, att ni deraf hvarken skulle komma att skörda ära eller lycka. Svenskarne äro ett oroligt folk, hemsökt af anarkien, och jag kan ej ens gifva eder ett kompani, för att bibehålla er i er nya ställning». Dessutom anmärkte kejsaren, att den resande svensken, som framkommit med ifrågavarande förslag, otvifvelaktigt var en förslagsmakare, alldenstund hvarken Lagerbjelke eller Wrede, hvilken sednare gårdagen haft sin afskedsaudiens, visste ett ord derom. Kortligen, kejsaren betraktade hela saken som ett hjernspöke och slutade med att säga, att han på intet sätt ville blanda sig i det svenska tronföljarevalet.

Wredes besök hos fursten af Ponte Corvo var endast märkvärdigt genom den öppenhet och det fullkomliga förtroende, hvarmed de bemötte hvarandra och afhandlade det ämne, som fört dem tillsamman. Wrede tillstod uppriktigt för fursten, att alldenstund han lemnat fäderneslandet före kronprinsen Carl Augusts död

och frågan om ett nytt tronföljareval då följaktligen ännu ej kunnat uppstå, visste han ej huru sakerna der gestaltat sig, men att många sinnen kunde finnas, som voro benägne för fursten, ansåg han dock ganska troligt i följd såväl af hans utmärkta förtjenster och lysande egenskaper, som af de särskilta aktningsbetygelser, han vid flere tillfällen visat svenskarne. Deremot tvekade ej Wrede, att för sin enskilta del okonstladt bekänna för fursten, det han uppriktigt önskade, att han å sin sida ej vägrade att bidraga till Sveriges lycka, i den händelse att han kallades till detta på en gång ärorika och mödosamma värf. Och då frågan härefter uppstod om de svårigheter, som kunde uppkomma i fråga om furstens religionsbekännelse, yttrade han att han vore född i Henrik IV:s fädernesland och att hvad denna konung gjort trodde han sig ej vara förmenadt att göra. Obekantskapen med svenska språket medgaf han vore en olägenhet åtminstone till någon tid; och beträffande farhågan att kejsaren möjligen vore honom obenägen yttrade han den förmodan att sådant mera torde ligga i allmänhetens förmodan än i sjelfva verkligheten. Slutligen uttryckte han den aktning, han hyste för svenska nationen, och tillade att han föresatt sig ingenting göra för att erhålla en krona, men att han emellertid ej fruktade bära en sådan, om hans öde så ville [1]).

Emellertid befann sig Wrede i en ganska brydsam ställning och på sätt och vis komprometterad med kej-

[1]) Bref från Wrede till L. v. Engeström, d. 28 Juni 1810. — Fursten hade knapt hunnit stiga ur vagnen, förrän W. infann sig. Han hade kört ovanligt fort från St. Cloud, emedan han var otålig att få träffa W., som han hoppades skulle kunna ge honom bestämda upplysningar om hvad som utgjort föremålet för hans samtal med Mörner. Han emottog derföre W. med sin vanliga frimodighet, i det han yttrade: »Ni förekommer mig, herr grefve; ni känner utan tvifvel er landsman baron Mörner och det förtroende, denne unge man gjort mig. Säg mig uppriktig er tanke så om M:s person, som om saken?» W. svarade, att M. var »en ung etourdie och entusiast», o. s. v. Se nyssnämnde bref.

kejsaren, hvilken dagen förut talt med honom om svenska tronföljarevalet med ett åtminstone skenbart förtroende, hvarvid Wrede naturligtvis ingenting nämnt om furstens af Ponte Corvo kandidatur, hvarom han då ännu ej egde sig något bekant; detta gaf emellertid åt hans beteende ett utseende af dubbelhet, som illa öfverensstämde med generalens öppna och redliga karakter. Af denna orsak anmodade han fursten, att begagna första tillfälle att ursäkta honom inför kejsaren genom att för denne framställa saken i dess rätta sammanhang.

Fursten, som samma dag (den 26 Juni) om aftonen afreste till sitt gods Lagrange, hvarifrån han skulle ledsaga sin maka till baden i Plombières, adresserade i följd häraf den 27 från Lagrange ett bref till kejsaren, hvari han på ett utomordentligt fint och grannlaga sätt uppfyllde Wredes önskan. Wrede gjorde äfven straxt efter furstens afresa från Paris ett särskilt besök hos hertigen af Cadore i samma ändamål, ehuru han ej lyckades förmå denna tystlåtna minister yppa kejsarens hemliga tanke i afseende på fursten. Lika fåfängt utföll ett försök i samma syfte hos baron Alquier, hvilken (såsom vi anmärkt) var utsedd till franskt sändebud i Stockholm [2]).

Under sådane förhållanden afreste general Wrede från Paris, och förutskickade emellertid ett bref till statsministern v. Engeström, hvari han gjorde honom redo för sitt politiska uppförande och som statsman utvecklade de bevekelsegrunder, som ledt honom. Detta bref afsändes med Mörner, som den 29 Juni om aftonen lemnade Paris, sedan han middagen den 27 några ögonblick före furstens afresa till Lagrange hos denne aflagt sitt

[2]) Då Alquier kort härefter afreste till sin embettbefattning, och frågade hertigen af Cadore, hvad han borde svara, om man i Sverige talade med honom om fursten af Ponte Corvo, yttrade, hertigen: *»Ingenting; det är kejsarns vilja»*. Ofvannämnde bref från fursten till Napoleon meddelas i Bil. N:o 9.

afskedsbesök. Mörner blef mottagen med mycken välvilja af fursten, och då han yttrade, att han ansåg nödvändigt att gifva kungen en sannfärdig berättelse om hans mått och steg i Paris, svarade fursten:

»Visserligen bör ni så göra, emedan det är eder pligt, och jag så önskar. Ni kan säga H. M:t, att kejsaren långtifrån att vara emot mitt val, gillat att jag antager det, i fall jag skulle kallas till denna upphöjda ställning, samt att jag i så fall lämpar mig efter edra lagars fordringar i afseende på religionsförändringen».

Emellertid kände baron Lagerbjelke, konungens egen minister, ännu ingenting om det djerfva steg, baron Mörner tagit, för att omintetgöra konungens förslag med afseende på hertigen af Augustenburg och gifva honom en fransysk general till efterträdare, och han kände lika litet att Mörner lyckats vinna general Wrede för sin plan. Men ögonblicket hade nu kommit, då bindeln skulle falla från hans ögon.

Mörners vagn rullade ännu på Paris' gator, då general Wrede ansåg sig böra upplysa konungens minister om de utomordentliga tilldragelser, som föregått i frågan om tronföljden. Då Lagerbjelke fick höra hela denna bizarra historia om huru en *löjtnant* erbjudit fursten af Ponte Corvo Sveriges krona, och att denna proposition kommit till kejsarens kunskap, blef han liksom slagen af åskan. Hans skiftande ansigtsfärg, hans darrande läppar och förvånade blick voro endast ett svagt uttryck af den rörelse, som föregick i hans inre, och förtreten att hafva varit föremål för en så förödmjukande mystifikation grämde honom djupt. Hans uppskrämda inbillning såg tusen spöken, hvaribland Sveriges blinda beroende af Frankrike och tillintetgörelsen af all vår handel visserligen voro de minst förfärliga. Hans egenkärlek led deraf, att han fann sig vara *diplomatiskt* komprometterad i förhållande till konungen, alldenstund en så vigtig underhandling honom ovetande blifvit ledd midt under hans ögon, hvadan han borde vänta sig lika

allvarliga förebråelser, som kungens förlägenhet syntes honom böra blifva stor [3]).

Sådane voro de känslor, som belägrade baron Lagerbjelke, då grefve Wrede den 30 Juni lemnade Paris, och denna afresa ökade endast baronens brydsamma ställning. Hans misstänksamma inbillning plågade sig med att upptäcka en hel kedja af ränker, som blifvit uppgjorda emot Sverige, mot kungen, mot honom sjelf i egenskap af minister... Hans sömn oroades häraf, och han uppvaknade plötsligt, skyndade ur sin säng, och öppnade fönsterna för att få luft; derpå klädde han sig i hast och störtade ut på gatan, emedan det var honom omöjligt att längre blifva i sitt rum. Hans steg förde honom machinmessigt till Anjougatan. Han passerade framför furstens af Ponte Corvo hotell . . . Allt är ännu tyst i Paris, ehuru solens första strålar redan förgylla stadens dômer, och denna milda Juniluft öfvar ett lugnande inflytande på baronens öfverretade sinnen . . .

Under det han så irrade fram öfver bulevarderne, försänkt i djupa drömmerier, erinrade han sig plötsligt, att det var en söndag den 1 Juli, samt att han samma afton borde infinna sig på *furstens af Schwartzenberg* fête. Man känner den förfärliga olycka, som afbröt denna lysande tillställning, och den ridderliga bedrift, som en ung svensk officer, baron *Ridderstolpe*, derunder utförde, i det han med fara för sitt lif ur lågorna räddade en förnäm dame, prinsessan af Leyen, en bedrift, som utgjorde samtalsämnet i Paris flera dagar derefter, och hvarföre Ridderstolpe erhöll flera hedrande vedermälen af tacksamhet och aktning, ehuru prinsessan dog några dagar efter olyckan. Nog af, innan denna inträffade och midt under festens glans, förhöjd af kejsarens närvaro, råkar Lagerbjelke i en fönstersmyg hertigen af Cadôre, i hög grad besvärad, men nyfiken att af hertigen utleta

[3]) I denna sinnesstämning affattade baron Lagerbjelke den 30 Juni (1810) en skrifvelse till L. v. Engestrom, som är ganska mästerlig, emedan den lifligt målar hans bestörtning, och tillika innefattade ett slags rättfärdiggörelse. Vi meddela den i Bil. N:o 10.

kejsarens tanke i afseende på fursten af Ponte Corvo. Hertigen upplyste, att general Wrede först underrättat honom om Mörners besynnerliga tilltag; han tillade derefter, att *sättet* hvarpå fursten blifvit föreslagen, hvarken kunde eller borde gillas af kejsaren (en tanke, som alldeles öfverensstämde med Lagerbjelkes), och hvad sjelfva saken angick, öfverlemnade kejsaren den helt och hållet åt händelsernas afgörande. Föga tillfredsställd med denna likgiltighet, sökte Lagerbjelke tränga ministern ännu närmare på lifvet, för att förmå honom yppa en tanke, hvilken borde vara af så mycken vigt för svenska hofvet att lära känna; men hertigen af Cadore svarade med samma förbehållsamhet som förut: »Jag är i fullkomlig okunnighet om kejsarens tanke i detta afseende. För öfrigt, alldenstund H. K. M. ej blifvit rådfrågad, innan kungen redan tagit sitt beslut angående hertigen af Augustenburg, så är det föga sannolikt, att kejsaren skulle anse passande att uttrycka sin åsigt i fråga om furstens af Ponte Corvo ännu ovissa val, hvarpå han varit fullkomligt oberedd, och hvilket ännu åtminstone endast förefaller honom som ett löst förslag» [1]).

Hertigen af Cadore hade knapt uttalat dessa ord, förrän ett allmänt rop: *»elden är lös»*, genomfor salen. Man skyndade åt alla utgångar, en förfärlig trängsel uppstod och bland de offer, som denna katastrof kostade, var som vi redan sagt den regerande prinsessan af Leyen, som halfdöd ryektes ur lågorna.

Men vi öfvergå nu till en annan händelsernas skådeplats i Sverige, hvarest förfärliga uppträden föregingo, hvilka gåfvo en så oväntad riktning åt mångas åsigter och önskningar, samt åt samhällets vigtigaste intressen.

---

[1]) Depesch från baron Lagerbjelke, Juli 1810, jemförd med baronens muntliga uppgifter.

SJETTE KAPITLET.

DET NYA TRONFÖLJAREVALET.

II.

Grefve Fersens mord. — Riksdag i Örebro. — Furstens af Ponte Corvo val.

(Juni—Augusti 1810.)

Adlersparres och de med honom liktänkandes åsigter om orsaken till Carl Augusts död. — Hvarföre hopade sig misstankarne kring familjen Fersen? — Rossi, Ugglas och Armfelt. — Opinionsklubben och arten af dess verksamhet. — Berzelius och Pontin afresa till Skåne. — Obduktions-protokollet och Collegii medici anmärkningar. — Ransakningen rörande uppkomsten till de gängse ryktena. — Uppmaningar till mord. — Klubben i Kungsbacken. — Hvad åsyftade 1809 års män med sin taktik emot grefve Fersen, m. fl.? — Fabeln om Räfvarne. — Berättelse om Berzelii och Pontins resa. — Den förres skrifvelse till archiater Schulzenheim. — Beredelser till den 20 Juni. — Carl XIII och familjen Fersen. — Statsrådet. — Silfversparre. — *Politiska* betänkligheter leda misstankarne företrädesvis mot grefve Axel Fersens person. — Fersen och J. G. Oxenstjerna. — Fersens besök på Haga den 19 Juni. — Berättelse om uppträdena i Stockholm den 20 Juni. — Granskning af krigsmaktens uppförande. — Adlercreutz, Silfversparre och gardet. — Grefvinnan Piper och drottningen. — Anekdoter. — Olika karakter af uppträdena (i Stockholm) *f. m.* och e. m. den 20 Juni. — Försök till myteri. — Allmänna opinionens organ. — Regnér och Grewesmöblen. — Opinionsyttringar för Gustaf V. — Rekapitulation. — Riksdagens flyttning till Örebro. — Holsts beskickning till hertigen af Augustenburg. — Konungens af Danmark mål och steg. — Baron Selbys beskickning. — Munck af Rosenschöld. — Märkligt samtal mellan kammarherre Silfverstolpe och hertigen af Augustenburg. — Granskning af den sednares uppförande. — Baron Otto Mörners återkomst. — Gustaf Mörner, Platen och Wedel. — Partiernas verksamhet. — Carl XIII och Wrede. — Ställningen vid riksdagen. — Selby och Bernath. — Holst och Silfverstolpe. — Hemliga utskottet. — Den kungl. propositionen rörande hertigens af Augustenburg utkorande. — Fursten af Ponte Corvo efter baron Otto Mörners afresa. — Désaugiers' återkallande. — Fourniers beskickning. — Furstens af Ponte Corvo val.

Genom de rikhaltiga och dyrbara materialier, som blifvit oss meddelade till begagnande, har det vid framställningen af den ryktbara katastrof, hvarmed vi begynna förevarande kapitel, blifvit oss möjligt att afslöja vissa dolda trådar, som hittills för den större allmänheten undangömt händelsernas inre sammanhang, samt der-

igenom i någon mån betaga dem den karakter af gåtfullhet, de hittills egt. Härigenom hoppas vi, på samma gång berättelsen bör vinna i intresse, gagna den fosterländska häfdateckningen genom en öppenhjertighet, som dock ingalunda skall utesluta den största skonsamhet i omdömen och all möjlig grannlagenhet, då de mest ömtåliga förhållanden komma att framdragas i ljuset.

Knapt hade den olyckliga sorgeposten om Carl Augusts död f. m. den 31 Maj genom major Forsell anländt till Stockholm, förrän alla de, som haft förnämsta delen i den timade statshvälfningen, intogos af den utomordentligaste fruktan. Isynnerhet utmärkte sig i detta afseende *Adlersparre*, hvars misstänksamma lynne förledde honom att tro på tillvaron af de nedrigaste ränker, hvilka skulle bragt den älskade kronprinsen om lifvet, i ändamål att derigenom bana vägen för en kontrarevolution, den der med prins Gustaf borde återföra koryféerna af det s. k. Gustavianska partiet till styret, och med samma undergräfva den nya statsförfattning, hvilken enligt hans öfvertygelse var en ständig nagel i ögat på de s. k. aristokraterna, emedan den tillintetgjorde deras orättvist tillkräktade välde. Dessa misstankar syntes honom vinna bekräftelse af partiets hemliga sträfvanden alltifrån regementsförändringens begynnelse. Hade icke detta parti uppträdt fiendtligt mot Carl August redan då frågan om hans val förehades vid riksdagen? Hade det icke under kronprinsens resa till hufvudstaden oupphörligt förföljt honom, och kronprinsens redan då inträffade sjuklighet syntes åtminstone icke förminska styrkan af de rykten om förgiftning, hvilka då redan kringflögo. Enligt Adlersparres öfvertygelse hade Carl August frisk och rödblommig anträdt resan till Sverige, men efter den i Svinesund intagna frukosten, hvarest en dansk taffeltäckare varit synlig och serverat kronprinsen en kopp buljong, hade rodnaden plötsligt försvunnit och ett häftigt illamående inställt sig. Detta fortfor under hela resan till hufvudstaden, och förökades på ett märkbart sätt, isynnerhet på Drottningholm.

Emellertid tycktes kronprinsen under vistelsen i hufvudstaden något repa sig, ehuru det onda aldrig öfvergaf honom. Då skånska resan kort härefter företogs, inställde sig under densamma ånyo samma sjukdomssymptomer, som besvärat Carl August under resan från Norige, och vi hafva sett hvad del den höga patienten sjelf tillskref en i Åby förtärd pastej sitt illamående. Vi lemna derhän, hvad Adlersparre tänkte om allt detta, hvilket uttyddes såsom upprepade förgiftningsförsök, men visst är, *att han ansåg Carl August förgifven, och trodde eller låtsade tro, att familjen Fersen var upphofvet till detta brott af politiska skäl, dem vi vidrört* [1]). Forsell sjelf, hvilken bringade honom dödsposten, hade till en början svårt att lösgöra sig från samma öfvertygelse, den doktor Lodin i Linköping bidragit att hos honom stärka, i det han betydelsefullt runkande på hufvudet yttrat: »*Jag fruktar vi komma för sent till prinsens hjelp; det onda synes mig vara af det slag, som vid första utbrottet kan och skall botas*» [2]).

Öfvertygelsen, att Carl August blifvit förgifven, hade af alla dessa skäl lätt att vinna insteg hos dem, som stodo i politiska förbindelser med Adlersparre samt i mer eller mindre mån egde samma misstänksamma och spökrädda lynne som han, och emedan man tycktes blifva ense derom, att ifrågavarande brott äfven måste hafva *svenskt* ursprung, förenade sig alla omständigheter att leda misstankarne till grefliga *Fersiska familjen*. Carl August hade aldrig kunnat tåla denna familj, hvilken såväl i följd af sina rikedomar, som det anseende flera af dess medlemmar åtnjöto inom högadeln, utgjorde en medelpunkt för densamma, och det var icke obekant, att *drottningen* delade de åsigter, som inom dessa kretsar bekändes såväl om kronprinsen, som om de nya statsinrättningarne. Familjens chef, riksmarskalken *grefve Axel Fersen* var en stolt och högdragen herre, hvilken

1) Anteckning i S. S. (efter G. Adlersparre).
2) Bref från Forsell till Adlersparre, Eksjö d. 14 Maj 1810.

genom den roll han spelat vid Versaillerhofvet och sina strängt legitimistiska grundsatser var föga gynnsamt stämd för 1809 års demokratiska verk, men i öfrigt en man af ära och heder. Detta var åter icke händelsen med hans syster, drottningens förtrogna, grefvinnan *Sofi Piper,* hvars moraliska karakter ej skattades högt, och om hvilken (som vi berättat) illviljan förut utspridt en förgiftningshistoria. Vi tro ej denna historia, hvilken emellertid bidrog att stadfästa de nya misstankar man fattat, och för öfrigt var grefvinnan Piper ett fint, listigt och förslaget fruntimmer, som man snart sagdt ansåg i stånd till allt. Hennes yngre broder, grefve *Fabian Fersen* var åter en i de flesta afseenden obetydlig person, hvars ledsamma uppträden med salig kronprinsen emellertid styrkte misstankarne äfven om hans delaktighet i de brott, som ansågos hafva blifvit begångna. Dessutom fanns ännu en omständighet, hvilken ökade sannolikheten af de nedriga syften, man pådiktade Fersiska familjen, nemligen läkaren *Rossis* anställande hos prinsen snart sagdt emot dennes och hans vänners särskilt uttrykta önskningar.

På detta sätt sökte misstänksamheten sina föremål, hvaribland man äfven räknade generalen friherre *Armfelt,* hvars vid samma tid till Finland företagna resa sattes i förbindelse med de planer, som genom Carl Augusts död åsyftades, och det är vår öfvertygelse, att om grefvarne *De la Gardie, Ruuth, Toll* m. fl. af förra konungafamiljens kända anhängare för tillfället befunnit sig i hufvudstaden, skulle äfven de blifvit omtalade såsom den aflidne furstens mördare.

Men vare sig härmed huru som helst, så insågo de män, hvilka på så lösliga grunder byggde sina åsigter, att om ifrågavarande aristokratiska parti ej i *allmänna opinionen* stämplades för hvad de ansågo dem vara, giftblandare, d. v. s. om ej deras *offentliga* anseende fullkomligt nedgjordes, skulle de vid en blifvande riksdag och det blifvande nya tronföljarevalet uppträda som farliga medtäflare till förmån för den gamla dynastiens

återinkallande. Och om de skulle lyckas genomdrifva ett val i denna syftning, hvad skulle åter deraf blifva följden? — — — En *ny statshvälfning;* återinförandet af *den absoluta statsförfattningen; en minderårighets-regering* i händelse af den åldrige och sjuklige monarkens frånfälle, hvarvid drottningen smickrades med utsigten af ordförandeplatsen i denna regering, och slutligen (hvilket var det värsta af allt!) — *förföljelse* mot alla dem, som deltagit i händelserna från den 13 Mars, och måhända dessa personers dragande inför rätta och deras expedierande genom schavotten! .... Det finnes knapt någon ytterlighet, hvartill partiandan ej förleder af fruktan intagna sinnen, och under revolutioner är det i sjelfva verket svårt att på förhand beräkna *allt,* hvad som kan inträffa. Det var således icke *statsskäl* ensamt som under denna sakernas brydsamma förveckling i fremsta rummet bestämde Adlersparres och hans vänners uppförande. Af alla dessa orsaker beslöto de således, att genast åter samlas inom en förening eller s. k. klubb, hvilken man kallade »*opinions-klubben*», emedan dess hufvuduppgift skulle blifva, att bilda en stark *opinion* till förmån *för* den timade statshvälfningen och det Gustavianska partiets nedsättande genom att sprida kännedom om detta partis brottslighet. Denna klubb, som sammanträdde dagarne efter det tidningen om kronprinsens död anländt till hufvudstaden, hade sina sammankomster i Kirsteinska huset på Norrmalm, och såsom hufvudmän för klubbens verksamhet tveka vi ej att nämna justitieombudsmannen baron *Mannerheim* samt baron *Jakob Cederström* [1]).

Som en följd af denna förenings verksamhet började de vidunderligaste rykten snart att kringlöpa i hufvudstaden, ja i hela landet. Ej nog dermed, att äldre förgiftningshistorier som varit gängse under riksdagen åter sattes i omlopp; nu hette det derjemte, än att sa-

[1]) Säker uppgift, som blifvit oss lemnad af flere trovärdiga samtida personer.

lig kronprinsen dött af *spanskgröna,* som han förtärt uti en dermed blandad pastej, den man gifvit honom i Lilla Åby; än att hofmarskalken baron Platen i Helsingborg serverat honom *sparris,* hvilken anrättning haft samma verkan, o. s. v. Dessa uppgifter sattes i direkt samband med *Rossis* nedsändande från Stockholm till prinsen, och ryktet anklagade *namneligen* grefvarne Fersen, grefvinnan Piper och general Armfelt såsom de egentliga tillställarne af det nedriga dådet. På hvad sätt det skulle förklaras, att kronprinsen efter så många upprepade förgiftningsförsök *ej förr* fallit undan, uppgafs väl ej närmare, men de mera sluga trodde sig veta, att giftet blifvit bibragt i så små doser, att det ej förr kunnat medföra önskad verkan. Sådan var t. ex. *doktor Lodins*[4]) tanke, och förmodligen alla deras, som genom Forsell och Adlersparre fått del af densamma. Att dessa rykten troddes af den stora okunniga hopen, behöfva vi ej tillägga; att denna deraf på det grymmaste uppbragtes mot de utpekade dolda tillställarne, faller af sig sjelf; och det var (såsom vi snart skola se) just detta, som afsågs med ifrågavarande ryktens sättande i omlopp.

Hvad ställning intog nu *Regeringen* under allt detta?

Den gamle ålderdomsbräcklige monarken erfor ett så smärtsamt intryck af den olycksdigra dödsposten, att han svimmade och ej på en lång stund kunde komma sig före. Man fruktade allvarsamt för hans lif. Han uppdrog derföre åt statsrådet att på egen hand vidtaga de åtgärder, hvilka till en början kunde blifva nödvändiga. På grund häraf samlades hos v. Engeström f. m. den 31 Maj samtlige statsråderna, då man genast fattade beslutet att till Skåne afsända professor *Berzelius* och lifmedikus *Pontin,* för att om obduktionen af kronprinsens lik besörja. Detta beslut, som fattades »*i öfvertygelsen att vederbörande såsom utmärkta chemister skulle finna bevis på förgiftning*»[5]), var olyckligt, emedan det

---

[4]) Jfr dennes märkliga embetsutlåtande, d. 20 och 24 Juni 1810.

[5]) Ord af v. Engeström i en egenhändig anteckning.

stadgade den tanke, allmänheten fattat, och vittnade att de gängse misstankarne banat sig väg till sjelfva konungens statsråd. Några af de lugnare och mera opartiska bland statsråderna, såsom v. Engeström m. fl., afstyrkte följaktligen detta mått och steg, men de blefvo (enligt den sednares uppgift) öfverröstade af *Wetterstedt* och *Hans Järta,* hvilka begge isynnerhet ifrade på de nämnda chemisternas nedsändande.

Emellertid kungjorde regeringen i officiella tidningen den 6 Juni det protokoll, som blifvit hållet vid öppnandet af kronprinsens lik i Qvidinge den 30 Maj, (*således långt innan regeringens tanke om saken ännu blifvit inhemtad*), jemte Collegii medici enligt hög befallning afgifna yttrande öfver nämnde protokoll. *Det oförlåtligt slarfviga sätt,* hvarpå denna obduktion blifvit *af grefliga Fersiska husets läkare Rossi* förrättad[6]), i förening med *Collegii anmärkningar deröfver*[7]), var ännu ett skäl, som lade eld på glöden utaf den jäsande sinnesstämningen.

Sålunda tycktes allt liksom samverka att ge styrka åt de oroande rykten som voro gängse, hvadan det ville synas, som fordrade såväl regeringens värdighet, som grannlagenheten emot den förvillade allmänheten, att någon åtgärd vidtogs, syftande derhän att på laglig väg få undersökt trovärdigheten af dessa rykten, och om de möjligen kunde ega någon grund. Detta var emellertid ett utomordentligt grannlaga ämne, så mycket mera som det visade sig, att den gamle *konungen* sjelf ej kände sig alldeles fri från oroande misstankar. Han utlät sig derföre, då frågan härom uppstod, på sätt som följer:

[6]) Se straxt nedanföre.

[7]) Collegium yttrade, att »ehuru det varit önskligt, att flere och noggrannare s. k. reaktionsprof på hvad i magen af det furstliga liket fanns blifvit af en kunnig chemist anställda, hvilket kunnat ske, om de allmänt kända medel konsten medgifver blifvit nyttjade till likets bibehållande från röta, tills de härifrån afskickade läkare hunnit nedkomma, eller det i magen befintliga blifvit samladt och förvaradt», anser dock Collegium, i enlighet med de läkare som biträdt vid obduktionen, ett »hastigt åkommet slag» hafva vållat H. K. H:ts död.

»Min förskräckelse öfver den olyckliga händelsen har ännu ej hunnit lägga sig, då fruktan för det straff, som de brottslige måste undergå, förorsakar mig ny oro och plåga. Jag önskar derföre, att man ej sträcker ransakningen för långt, för att upptäcka alla de personer, som varit medbrottslige i detta förhatliga dåd. Det är möjligt, att många bland dem tillhöra familjer, med hvilka jag plägar umgänge, och dessutom hvad skola utländningarne tänka, då de hos oss varseblifva oupphörliga sammansvärjningar, hvälfningar och mord?... Skall nationen, som så nyligen fått vidkännas den smärtsammaste förlust, ännu hafva att sucka öfver nya straffdomar? Är det ej vigtigare att söka lugna sinnena, än att genom nya gräsligheter stegra deras förtviflan, hvilken regeringen närt, då vi nedskickat tvenne läkare för att besörja obduktionen och söka upptäcka giftet... Nej snarare då i en evig glömska begrafva dessa rysligheter och dölja vår skam för Europa, som redan ej vill oss väl i följd af vår revolution!... Det skulle derföre glädja mig mera, att begagna den makt, man så nyligen uppdragit mig, till att genom mildhet vinna hjertan, än till att upptäcka och straffa nidingsverk, som vanära det svenska namnet». (Bref från Carl XIII till L. v. Engeström).

Så tänkte den redligt sinnade monarken, och hans förtroende-minister par preference, v. Engeström, var af hufvudsakligen samma åsigt. Han tänkte på nationens heder, på det vigtiga intresset att ej gifva de fremmande suveränerna och deras folk anledningar till nya klagomål utöfver dem, som vår statshvälfning redan erbjöd dem. Af denna orsak besvor han den aflidne prinsens förtrogne (såsom Kullberg och Forsell m. fl.) att, hurudan deras *enskilta* tanke än var, dock så utlåta sig, att ingen kunde tro, det de ens antogo att ett brott slutat deras älsklings dagar [8]). Och slutligen inskränkte man äfven de åtgöranden, man allt detta oaktadt ansåg sig böra anbefalla till en laglig undersökning angående uppkom-

[8]) Anteckning efter L. v. Engeström.

sten af de gängse missfirmliga ryktena, inom gränsor, hvilka tycktes kunna lemna en borgen, att de ifrågavarande undersökningarne ej drefvos för långt. Man befallde nemligen underståthållaren Edelcreutz att i tillförordnade justitiekanslerens, lagman af Klintebergs, öfvervaro hålla ett polisförhör med den aflidne furstens *hoftjenstemän* och *betjening*, jemte dem, hvilka af desse kunde under ransakningens lopp komma att nämnas; man trodde sig af försigtighet icke böra längre utsträcka ransakningsprocedyren, hvarigenom de egentliga *föremålen* för de ohyggliga ryktena undgingo förödmjukelsen att stånda till ansvar för brott, för hvilka de otvifvelaktigt voro lika oskyldiga, som den oförgätlige hädangångnes egna vänner [9]).

På denna punkt stodo sakerna, då allmänheten *den 8 Juni* öfverraskades af följande handskrifna uppmaningar, hvilka voro uppspikade på knutarne i hufvudstaden:

»Folk! Hämndens stund nalkas. Redliga svenskar hafva svurit och räckt hvarandra handen uppå, att dö eller hämnas Augusts död. Om söndag den 10, då aftonsångsklockan hörs, blifve den signalen för eder att samlas på Blasieholmen och Stortorget, der ni skolen finna anförare, hvilkas plan ni med ert mod, styrka och enighet skolen verkställa. Hämnd och död blifve vår lösen!»

På baksidan af den originallapp, hvaraf ofvanstående är en afskrift, befinnes följande skrifvet med samma obildade hand som det öfriga: »*Till Folket, Augusts Hämnare*». För öfrigt var denna lapp viken i brefform, hvaraf det vill synas, att den äfven blifvit kringskickad eller inkastad på lämpliga ställen. En annan originallapp, skrifven med öfvad hand och riktig stafning, har följande lydelse:

---

[9]) Den ransakning, som foretogs i följd af denna kungliga befallning, blef af mycken vigt, emedan den i hög grad bidrog att nedslå de kringlöpande förgiftningsryktena, men beklagligen kom det Protokoll, som i anledning häraf hölls hos Öfverståthållareembetet i Stockholm, ej till allmänhetens kännedom förrän *efter* den 20 Juni.

»Svenskar! En af gift mördad prins, måtte detta kunna förmå eder att hämnas hans minne! Några förnäma illsluga personer hafva utgjort länkarne i denna afgrundskedja. Svenskar, vaknen! Ännu finnes en skymt af räddning, men den får icke försummas och *Blod* måste flyta. De högas nedrigheter måtte väl nu ej längre af er kunna lidas, ty veten att styrkan, den väsendtliga nemligen, ligger alltid uti största mängden af handfasta och eniga armar. Dem ega vi. Förenom dem och snart skolen j se den uppsatte *krachanen*[10]) falla, och må ej heller *den illasinnade qvinnan*[1]) af eder vinna någon förskoning»[2]).

Dessa skrifter utgingo från en i Kungsbacken inrättad klubb, som troligen var en underafdelning af Opinionsklubben. I spetsen för densamma stod den bekante *Grewesmöhlen*[3]), hvilken fortfor att stå i vissa betydande mäns sold, om han än, såsom vi snart skola se, var en ganska opålitlig bundsförvandt åt dem, emedan hans demagogiska instinkter förledde honom att gå längre, än de skulle önskat.

Af allt detta tyckes man kunna sluta, att opinionsklubbens koryféer gillade ifrågavarande skrifters spridning, om de flesta bland dessa herrar också ej voro af lika tankar i afseende på det *blodiga* resultatet, som härflöt af dessa bearbetningar. Sannolikt önskade man endast i grefve Fersens m. fl:s personer *skymfa* och *skrämma* den Gustavianska ligan, för att sålunda hindra den att uppträda vid den blifvande valriksdagen, den man genom oroligheterna i Stockholm helt visst äfven afsåg att få flyttad till någon landsortsstad, der regeringen kunde verka med större oberoende utan påtryckning af massan och de fremmande sändebuden. (Man erinre sig t. ex., huru baron *Mannerheim* på Riddarhustorget straxt efter

[10]) Riksmarskalken grefve A. Fersen.

[1]) Grefvinnan Sofi Piper.

[2]) Dessa märkliga dokumenter finnas i original bland handskrifterne i v. Engeströmska biblioteket.

[3]) Anteckning i S. S.

det blodiga uppträdet yttrade till en af sina grannar: »*Nej, detta gick för långt!*»). Men vare sig härmed huru som helst, så fanns åtminstone veterligen *en* bland revolutionens betydande herrar, den der ingalunda beklagade, att händelserna fört de förvillade handtlangarne till sådane ytterligheter, och denne man, hvars namn vi tillsvidare vilja dölja, svarade sin förre adjutant, då han skriftligen meddelat honom alla detaljerna af grefve Fersens mord: »*Jag tackar er oändligt för de detaljer, ni gifvit mig om ifrågavarande dags uppträden. Gif mig flera dylika, bref*»[4]). Å andra sidan kunna vi anföra ett intressant exempel derpå, huru bland opinionsklubbens ledamöter äfven funnos personer med kallare beräkning, hvilken lät dem inse vådan af denna taktik, att uppkalla de råa, våldsamma och öfverbrusande massorna till skiljedomare i dagens stora politiska och juridiska högmålssaker. Den person, på hvilken vi här syfta, var öfverste Schönström (Adlersparres goda vän och i öfrigt som man vet en af de s. k. 1809 års män). Han yttrade i klubben, vid något tillfälle då frågan om dessa betänkligheter uppstått: »*Ni sätter folket i rörelse, ni uppviglar packet, som ni sedan icke förmår hejda, utan som går längre än ni vill och längre än någon kan förese*». Detta märkvärdiga yttrande ställde talaren icke till en af de närvarande, utan till dem samtligen, men de ville ej höra på det örat, utan svarade endast: »*Det har ingen fara*»[5]).

Så betänkliga symptomer af den i hufvudstaden rådande upproriska sinnesstämningen, hvilken uppdagades af de oftanämnde flygskrifterna, hade väl, som det vill synas, bort föranleda regeringen till vidtagande af några allvarsamma mått och steg; men vi finna ej, att något sådant varit fallet. Emellertid gick den så förskräckligt fruktade 10 Juni förbi i allt lugn, och måhända insöfdes regeringen häraf i säkerhet. Men nya

[4]) Muntlig uppgift af ifrågavarande adjutant (C. af Forsell). S. S.
[5]) Anekdot, meddelad af en trovärdig person, som sjelf emottagit detta förtroliga meddelande af öfverste Schönström.

tecken visade sig snart, att samma oro ännu glödde under askan, och *den 14 samma månad* stod i en af hufvudstadens allmänt lästa tidningar, benämnd Nya Posten, att läsa en fabel kallad *Räfvarne,* hvilken innehöll de giftigaste anspelningar på grefve *Axel Fersen* och grefvinnan *Piper* såsom kronprinsens mördare. Denna fabel var, enligt hvad man med temlig visshet numera tror sig kunna uppgifva, författad af en ung tjensteman i konungens kansli, vid namn *Regnér*[6]), en son af den aktningsvärde författaren, expeditionssekreteraren Gustaf Regnér, samt i förening med *Grewesmöhlen* utgifvare af nämnde blad Nya Posten. Detta kamratskap häntyder i fråga om nämde fabels författande på ett inflytande ifrån de män, i hvilkas bröd Grewesmöhlen arbetade, och hvilka endast voro i förlägenhet att finna ett tillfälle, som kunde gifva massan en förevändning att samlas och utföra det afsedda dådet.

Emellertid hade *Berzelius* och *Pontin,* som den 1 Juni lemnat Stockholm, morgonen den 5 samma månad framkommit till Qvidinge. Under vägen besökte de i Linköping professor Lodin, hvilken beställsamt meddelade dem den af honom fattade öfvertygelsen, att prinsen blifvit förgiftad genom små doser af det mycket omtalade, churu aldrig fullkomligt kända italienska giftet *aqua tophana.* Med hufvudet fullt af dessa griller, fortsatte de begge läkarne resan, men huru stor blef ej deras förvåning, då vid framkomsten till Qvidinge de, på sätt vi redan anfört, funno liköppningen redan hafva gått för sig! Detta väckte deras största förvåning. Då dertill lägges, att obduktionen befanns hafva blifvit förrättad

6) Den ende, som med *historisk* visshet tordo ha känt namnet på »*Räfvarnes*» författare, var statssekreteraren Leopold, som för sina vänner berättade, huru ifrågavarande författare under tysthetslöfte för honom röjde sig med gråtande ögon i anledning af den olycka han åstadkommit, churu han snart hemtade mod och visade sig intagen af samma svärmiska anda, som under fabelns författande lifvat honom.

rättad med en så oförlåtlig slarfaktighet, att t. ex. *magens contenta* och vissa deri uppsamlade misstänkta partiklar, såsom *3 à 4 små hvita gryn,* hvarken blifvit chemiskt undersökta eller ens förvarade, så gaf allt detta Berzelius anledning, att i en *enskilt* förtrolig skrifvelse till ordföranden i Collegium medicum, förste archiatern von Schultzenheim, framställa de skarpaste anmärkningar emot herrar obducenters förfarande. Som bekant förrättades liköppningen af *Rossi* i närvaro af trenne professorer från Lund, *Engelhardt, Liljevalch* och *Florman,* och samtlige dessa herrars förfarande dervid är onekligen af natur att kunna mycket olika bedömas, om vi än anse dem böra fritagas från beskyllningen, att derigenom hafva ådagalagt andra felaktigheter, än de som härflöto från brist på erfarenhet och god takt, men isynnerhet den grofvaste försumlighet [7]). Men vare härmed huru som helst, så gick nämnde Berzelii enskilta skrifvelse, den han anmodade Pontin att underteckna, alltigenom ut på att på *vetenskapliga* grunder göra antagandet af en förgiftning såsom hafvande vållat H. K. H:ts död sannolik, och brefvet slutade med denna föga tröstande upplysning, *att det tillstånd, hvari det furstliga likets hjerna efter dissektionen deraf befanns, var fullkomligt detsamma som »efter förgiftning med de flesta mineraliska eller vegetabiliska gifter»* [8]).

Så snart archiater Schultzenheim den 15 Juni erhållit del af denna skrifvelse, som inför en vetenskaplig domstol var mera farlig bevisande, och hvars förmåga att förvilla en oupplyst allmänhets omdöme faller i ögonen, skyndade han sin pligt likmätigt med den-

[7]) För sitt förhållande vid ifrågavarande liköppning fann så Colleg. med. som Justitiekanslersembetet skäl inhemta vederbörandes svar på åtskilliga mot dem gjorda anmärkningar. Dessa svar utföllo i vår tanke ganska lamt. Men döme läsaren sjelf af de härpå syftande Handlingar, hvilka af Coll. med. trycktes.

[8]) Denna märkvärdiga skrifvelse, dat. d. 8 Juni 1810, har flera gånger blifvit tryckt.

samma till konungen. Den gjorde ett så starkt intryck på denne, att han bekymrad och förvånad utbrast, sedan han genomögnat densamma: »*Denna berättelse synes bekräfta de farliga rykten, som kringlöpa, och med all min benägenhet att ej skylla någon för så grufliga gerningar, som de hvilka här äro i fråga, bekänner jag, att jag ändock fruktar för sanningen deraf. Men hvad göra?*» [9])

Som vanligt, då konungen befann sig i förlägenhet öfver hvad beslut han i en vigtig sak skulle fatta, vände han sig till von Engeström. Han skickade derföre Schultzenheim med det Berzeliska dokumentet till denna statsminister, hvarjemte han i enskilt skrifvelse uppmanade honom meddela sina råd, antingen man borde ytterligare beifra den fasansvärda saken, eller söka att begrafva den i en evig glömska [10]), o. s. v. Engeström hade ej väl genomläst begge dessa bref, förrän han å konungens vägnar ålade Schultzenheim att ej gifva någon menniska del af det meddelande, han erhållit från Berzelius, samt sökte öfvertyga honom om faran att låta ett dylikt dokument komma till allmänhetens kunskap. Denna grannlagenhet var berömvärd, och visserligen i hög grad påkallad af den betänkliga jäsning, hvari sinnena befunno sig; men huru gjorde nu herr förste archiatern? Jo, *en timma härefter uppläste baron Jakob Cederström Berzelii bref på opinionsklubben!* Det upptogs här med uppbrusande hetta, och partiandan, som hindrade dessa i öfrigt väl tänkande medborgare att tänka och döma moget, gjorde dem nu samt och synnerligen till proselyter af den gängse förgiftningshistorien [1]). Med nyfikenhet frågade de hvarandra: »*men kan då ingen säga mig, hvad det var för slags förgift, hvarmed prinsen blifvit afdagatagen?*» Så litet sattes sakens verklighet numera i fråga, och då Berzelius och Pontin efter återkomsten efter en högtidlig inbjudning infunno sig i opinionsklubben, hvarest de på ett utmärkt och smickrande sätt

[9]) Bref från Carl XIII till L. v. Engeström (Bil. N:o 11).
[10]) Nyssnämnde bref från Carl XIII.
[1]) Anteckning af L. v. Engeström.

emottogos såsom ett föremål för dagens uppmärksamhet, ställdes till den förstnämnde helt rakt samma fråga. Berzelius, som nu synes hafva besinnat angelägenheten att yttra sig med mera försigtighet, gaf undvikande och i allmänhet lugnande svar; men detta upptogs först med förundran och sedan med uttryck af misstanke, att Berzelius blifvit *vidtald* efter sin återkomst. Och när han nästa gång infann sig på klubben, vände man honom ryggen och ingen sade honom ett ord [2]).

Men ej nog härmed. Opinionsklubben drog äfven försorg derom, att samma öfvertygelse, den sjelf numera fått anledning att så orubbligt hysa, blef ej allenast snart sagdt hela hufvudstadens, utan äfven hela Sveriges derigenom, *att talrika, ofta vanställda, afskrifter af oftanämnde Berzeliska skrifvelse spriddes öfver hela landet* [3]).

Under allt detta ökades jäsningen bland allmänheten i en så betänklig grad, att regeringen den 18 Juni fann sig föranlåten genom öfverståthållareembetet utfärda en kungörelse innehållande förbud emot att belamra gator och gränder med sten, byggnadsmaterialier, möbler, o. s. v. Samma dag insändes till tidningarne anmaningar till folket att samlas *den 20 samma månad,* för att draga in kronprinsens lik, som denna dag [4]) väntades till hufvudstaden. Naturligtvis vågade ingen tidningsredaktion intaga dylika tillkännagifvanden. De hemliga be-

---

[2]) Meddeladt af en af Berzelii vänner och i allo högst trovärdig person.

[3]) Härom upplyser följande utdrag ur ett bref från landshöfdingen i Göteborg A. Rosen till L. v. Engeström. »Uti öfvertygelsen om prinsens förgiftning» (heter det här d. 7 Juli 1810) »kan svårligen någon ändring vinnas; snarare till- än aftager densamma. Bättre folk voro för några dagar sedan, dels genom mitt bemödande, dels i anledning af berättelser från Skåne, rättsinnade i denna sak; men sedan (nu snart en vecka) här i staden kringlupit herrar Berzelii och Pontins rapport till Schultzenheim, har allmänt den öfvertygelsen, att prinsens död ej varit naturlig, outplånligen inristat sig hos alla menniskor».

[4]) Ceremonielet som utfärdades i anledning af detta liktåg och den derpå följande bisättningen är dat. den 16 Juni, och utdelades förmodligen följande dag.

arbetare, som dessa dagar voro i oafbruten verksamhet, hittade då på att inkasta i husen och utdela bland folket skrifter af samma innehåll, hvari det dessutom, med anspelning på den nämnda fabeln om »*Räfvarne*», hvilken varit synlig i Nya Posten, uppmanades att »*hålla räfjagt*», o. s. v. Dessa upprorsskrifter[5]) sattes i omlopp aftonen den 19 Juni. Och för att ytterligare upphetsa allmänhetens sinnen, bestods på krogar och näringsställen nämnde afton samt morgonen påföljande dag fri förtäring af mat och bränvin[6]), hvarjemte penningar utdelades. Dessutom uppträdde å dylika ställen förklädda personer af den bättre klassen med uppviglande tal, hvilka alla höllos i den andan, att massan sjelf borde utkräfva hämnd, emedan nationaläran blifvit kränkt, och det eljest vore fara värdt, att de brottslige skulle lemnas oantastade, o. s. v. Utom *begge grefvarne Fersen*, grefvinnan *Piper* och doktor *Rossi* utpekades grefve *Ugglas* och *drottningen* såsom de personer, hvilka borde särskilt ihågkommas af folket.

Hvad beträffar *konungen*, är det numera ingen hemlighet, att han ej tålde familjen Fersen. *Grefvinnan Piper*, som gifvit korgen åt hans bror, var öfverlägsen i hufvud, men intrigant och herrsklysten, samt styrde helt och hållet drottningen, hos hvilken brodren *Fabian Fersen* ansågs stå mera väl, än som behagade hennes gemål. Dock var *Axel Fersen* om möjligt ännu mera obehaglig i konungens ögon genom den stolthet och den alltför

---

[5]) Bref från kansliradet Bergstedt till G. Adlersparre, den 20 Juni 1810.

[6]) Då någon för justitieombudsmannen Mannerheim sedermera med förundran anförde detta besynnerligare förhållande, svarade han: »*Men hvem eger ej rätt, att ge mat och dryck åt hvem man vill?*» Bref från Armfelt till grefve De la Gardie, d. 18 Jan. 1811. — Märkligt är att några dagar före den 20 Juni ankom till Stockholm en landsgevaldiger från Mariestad, der *G. Adlersparre* i egenskap af landshöfding sedan några dagar uppehöll sig, och dagen efter den blodiga katastrofen återreste han, visande hela vägen på gästgifvaregårdarne lappar af Fersens sönderslitna kappa. (Anteckning efter en trovärdig person).

aristokratiska hållning, han alltid visade. Så berättades t. ex., att då han, som ofta hände, var befalld till dåvarande hertiginnans supéer, när alla öfriga gäster infunno sig klockan half 8 enligt bjudningen, kom riksmarskalken sällan före klockan 9, gjorde en förnäm rund i sällskapet och återvände hem efter en timmas qvardröjande, utan att afvakta supén eller de kungliga personernas afskedstagande. Då härtill lägges konungens bevisligen hysta misstanke, *att Fersen deltagit i Carl Augusts undanröjande*, samt hans *fruktan att genom militärmaktens användande emot det hämndlystna folket sannolikt farligare uppträden skulle beredts*, än den skymf, hvarvid han kunde förmoda, att raseriet emot Fersen skulle stanna, så får man ej förundra sig deröfver, att den gamle konungen, som vanligen lät sitt myndiga statsråd styra, ej visade sig så synnerligen angelägen, att genom tjenliga anstalters vidtagande bespara Fersen denna skymf.

Hvad åter beträffar *statsrådets* samtliga ledamöter, så tänkte de väl i allmänhet olika om Fersiska familjen, ehuru denna öfver hufvud taget ej var älskad af någon bland dem. Att von *Engeström* ej hade synnerliga skäl att skatta denna familj högt, hafva vi visat, och hans förbittring mot grefvinnan Piper var så stegrad, att han endast genom drottningens mellankomst beqvämade sig till ett slags förliknings ingående, hvarefter han några gånger visade sig på supéerna i hennes brors hus, der hon var värdinna [1]). Fersiska huset, som låg midt emot det, der statsministern för utrikes ärenderne bodde, fördunklade äfven det von Engeströmska, emedan hela den gamla förnäma adeln der umgicks, och grefvinnan Engeström (som först den 13 Juni 1810 anlände till Stockholm), sjelf af ett blod, befryndadt med konungars, ansågs icke med blida ögon åse detta förhållande. *Adlercreutz*, sjelf en af revolutio-

---

[1]) Anteckning af v. Engeström, som tillägger: »Men denna s. k. försoning kunde dock icke döda mina känslor».

nens uppkomlingar, såg i Fersen en naturlig fiende; på samma sätt med *Platen, Wetterstedt* och i allmänhet alla de s. k. 1809 års män, hvilka statshvälfningen uppslungat till betydenhet och makt. Detta oaktadt gjorde man visserligen dessa män orätt, om man påstod, att de önskade Fersiska familjen någon så djup kränkning, och särskilt känna vi om Platen, att han ogillade regeringens halfva mått och steg. En ung officer, baron Åkerhjelm, befryndad med familjen Ugglas, kommer den 19 Juni till honom och yttrar: »Hvilka steg ämnar man taga, för att förekomma oordningar i morgon? Sådane inträffa bestämdt». »*Jag har sagt min tanke*», genmälte Platen, »*och jag tvår mina händer*» [8]). På samma sätt förhöll det sig med Wetterstedt, som då han straxt efter katastrofen råkade Engeström i kabinettet, utbrast i häftiga utlåtelser emot militären. Men Engeström svarade: »*Låt militären vara i fred. Skulden ligger hos dem, som utspridt och ackrediterat ryktet om kronprinsens förgiftning*» [9]). Bevis, att Engeström i fråga om militärens uppförande den 20 Juni var af samma tanke, som konungen och Adlercreutz.

Under sådane förhållanden som dem vi nu beskrifvit, kan det ej förvåna läsaren, att de *skriftliga* order, som den 18 Juni utfärdades för befälhafvande generaladjutanten i Stockholm, general *Silfversparre*, i fråga om det beteende han såsom högste befälhafvare på stället egde att iakttaga den olycksdigra 20 Juni, voro af en beskaffenhet, som i hög grad gynnade de våldsamheter, som begingos. De innehöllo nemligen, *att general-adjutanten ej egde rättighet befalla trupperna möta våld med våld, utan skulle han i händelser sådant mot förmodan kunde synas blifva nödvändigt, öfverlemna general-adjutantsköppen åt general Adlercreutz* [10]). Denna anordning var

---

[8]) Meddeladt af Platen (S. S.).

[9]) Anteckning af v. Engeström, som tillägger att bland dessa personer befann sig äfven Wetterstedt.

[10]) Skjöldebrands anteckningar. (Utdrag i S. S.)

nog besynnerlig, men hade möjligen kunnat i någon mån ursäktas, i händelse konungen, af hvilken Adlercreutz åter egde att taga befallningar, ifrågavarande olycksdag befunnit sig i staden. Men obegripligtvis var detta ej händelsen, *utan han höll i temligen god ro konselj på Haga samma dag och nästan timme, då tronföljarens lik, i högtidlig procession, väntades till hufvudstaden.* Och man var så långt ifrån att tro, att ett handgemäng emellan militären och folket skulle komma i fråga, att man ansåg onödigt att *utlemna ammunition åt trupperna,* hvilka skulle paradera vid nämnde högtidliga intåg. Denna sistnämnda omständighet oroade emellertid Silfversparre, som insåg faran af en så utomordentlig sorglöshet. Han skyndade derföre till tjenstgörande general-adjutanten för arméen, general Adlercreutz, anmodande honom om rättelse i ifrågavarande förhållande; men Adlercreutz afslog denna begäran såsom onödig och röjande en otidig fruktan. Föga nöjd med detta svar, vände sig Silfversparre till monarken, som svarade med att hänvisa honom till Adlercreutz. »*Ja men*», invände Silfversparre, »*jag kan med full visshet bereda E. M:t på, att grefve Fersen blir skymfad af folket*». »*Det skulle ej skada, om den högdragna herren fick en lexa*», svarade konungen [1]).

Men egnom nu några ögonblicks uppmärksamhet åt *grefve Fersen,* det företrädesvis utpekade offret för denna dagens uppträden.

Först upprepa vi här en anmärkning, vi förut gjort, den nemligen, att vi *före* Carl Augusts död ej sett den ringaste misstanke framkastad mot *grefve Axel Fersen,* då deremot grefvarne De la Gardie och Ruuth, baron Armfelt och grefvinnan Piper jemte drottningen ofta varit föremål för de nedrigaste beskyllningar angående orena afsigter mot prinsens lif. Och hvad var naturligare? Ehuru grefve Fersen bland de förnäma och höga utan tvifvel hade många fiender, var detta mindre

---

[1]) Fullkomligt trovärdig uppgift.

fallet bland *de lägre klasserne,* dem han vanligen bemötte med lika mycken höflighet och godhet, som han mot sina likar visade sig högdragen och stolt; han var öm och nedlåtande mot sitt tjenstefolk, rättvis och eftergifvande mot sina talrika underhafvande. Dessutom förfördelade han ingen, och var af ingen känd för att hafva befattat sig med politiska ränker här i landet.

Men genast efter det tidningen om kronprinsens död anländt till Stockholm, hopade sig misstankarne omkring *riksmarskalkens* person [2]); nu framdrogs han, jemte sin syster (grefvinnan Piper), såsom hufvudaktören i det med sorgfällighet utbassunerade dådet. Om man anvist denna hedersplats i förgiftningsdramen åt brodren grefve Fabian Fersen, hade visserligen varit *mera* förklarligt, alldenstund han med den aflidne haft flere tvister, i följd hvaraf de lågo i uppenbar delo med hvarandra. Men grefve Axel Fersen, som ej vexlat ett enda ovänligt ord med den hädangångne? hvars höga och stolta karakter gjorde honom till en fiende af ränker och ovärdiga handlingar? . . . . . I sanning, man måste vara frestad tro, att de som så flitigt sökte sprida denna hörsaga, leddes af en utaf passioner förmörkad öfvertygelse.

Dock, om man kände sig öfvertygad, att *medlemmar* af familjen Fersen voro den sannskyldige mördaren, huru kunde väl riksmarskalken, familjens *chef,* i ett så vigtigt ämne hafva saknat dess förtroende? Kortligen, man visste icke rätt, hvad man skulle tänka; men skyldig eller oskyldig, var riksmarskalkens person onekligen den lämpligaste, som kunde invigas till offer åt partiandans beräkningar. Hans rikedom, hans anseende, hans namn, hans höga rang, med ett ord allt bidrog att af honom göra en chef för den höga aristokratien i Sverige, denna förhatliga kast, som revolutionens uppkomlingar fruktade, och den de i Fersens person icke utan skäl ansågo sig kunna tillintetgöra med alla dess för-

[2]) Bref från L. v. Engeström till Stedingk, d. 1 Juni 1810.

hoppningar på återvinnandet af nytt inflytande och ny glans under en återinkallad Wasafurstes spira.....

Sådane voro de vigtigaste *politiska* betänkligheter, i följd hvaraf glafven *företrädesvis* riktades mot riksmarskalkens person, och man endast *i andra rummet* bränmärkte brodren, grefve Fabian Fersen, grefvinnan Piper och drottningen. Och för att ytterligare utsira denna gemena historia, och i allmänhetens ögon öka dess antaglighet, erinrade man om några underordnade omständigheter, såsom att riksmarskalken vid kronprinsens intåg i hufvudstaden ensam haft standdrabanter ikring sin vagn; man talade vidt och bredt om hans högfärd, den del han haft i kungliga franska familjens flykt till Varennes, m. m., och ändtligen drog man ej i betänkande utsprida, att grefvens afsigt med mordet på prinsen varit, att sjelf väljas till kronprins i den mördades ställe [3]), o. s. v.

Då dessa rykten började spridas i hufvudstaden, befann sig Fersen på någon af sina präktiga egendomar i Östergöthland. Anonyma varnande bref föregingo honom redan här; men öfvertygad om sin oskuld, och fruktande att om han ej återvände till hufvudstaden, för att enligt sin embetspligt närvara vid det furstliga

---

[3]) Denna sista uppgift är af grefve J. De la Gardie (S. S.). De öfriga af L. v. Engeström, hvars ord äro så märkliga, att de förtjena anföras i sin helhet. »När tidningen om Carl Augusts frånfälle kom till Stockholm, beslöt genast ett parti, som under föregående riksdag varit i strid med grefvarne De la Gardie och Ruuth, att igenom utspridandet af en förgiftningshistoria störta dem, för att kunna dominera vid tronföljarevalet, och allmänheten, som var lättrogen och älskade prinsen, gick helt och hållet in på den tanken, som sedermera bevistes vara ogrundad, att förgiftning var orsaken till prinsens död. De personer, emot hvilka ryktet i början var ämnadt, voro icke uti Stockholm; allmänheten (opinionsklubben?) som ville hafva ett föremål för sitt hat, påminde sig då grefvinnan Piper, född Fersen, hvars moraliska karakter icke var så väl känd. Man omtalade då grefvarne Fersens högmod. Man påminte sig, att grefve A. Fersen, vid kronprinsens intåg haft ståndrabanter ikring sin vagn, och man sade, att han var prinsens ovän», o. s. v.

likets intåg och bisättning, man skulle fälla honom som brottslig, lemnade han dessa varningar utan afseende. Han återkom till Stockholm den 5 Juni.

Här fann han allt förändradt på den korta tiden af endast en månad, som han varit frånvarande. Ansigten, som så nyss förefallit honom leende, voro nu liksom af is; hans gamla bekanta hade ett besväradt och bekymmersamt utseende, och ingen ville meddela honom de förfärliga rykten, som kringlupo.

Då skyndar hans gamla vän, den älskvärde skalden och Fersens företrädare som riksmarskalk, grefve *J. G. Oxenstjerna,* till honom och erbjuder sig att den hotande dagen förrätta riksmarskalkstjensten, för att skona Fersen från folkets raseri. Han besvär honom att stanna hemma i sitt hus, och ej blottställa sitt lif...

Fersen skakade på hufvudet. Med det inre vittnesbördet om sin oskuld och dens mod, som eger att framvisa en hel lefnads fläckfria vandel, tackar han ädelmodigt sin vän, i det han tillägger: »Om jag undandrager mig de pligter, som vid detta högtidliga tillfälle tillhöra min befattning, skall man anse mig brottslig, och vill man åt mitt lif, skall man nog finna vägen till mitt hus».

Detta svar inverkade ingenting på Oxenstjernas ädla hängifvenhet; han fortfor med sitt yrkande, då Fersen nästan förvånad inföll:

»Huru, min vän! Midt under sorgehögtidligheten och under krigsmaktens ögon?.... Nej, det är omöjligt! Och om styrelsen fruktar oordningar, skall den vidtaga mått och steg, för att förekomma dem; hvarom icke, skall den göra sig till medbrottslig».....

En så ädel ståndaktighet kunde ej annat än göra stort intryck på Oxenstjerna. Han gaf derföre vika, churu med ett hjerta genomborradt af oro, och då de omfamnade hvarandra, såg man en tår liksom hans sista afsked bana sig väg öfver grefve Fersens kind! Anade han det sorgliga öde som förestod honom?....

Ändtligen nalkades den olyckliga dagen. Morgonen dagen förut, d. v. s. den 19, klädde sig grefve Fersen i uniform, satte sig i en med 6 hvita hästar förspänd holsteinarvagn och körde sjelf, endast åtföljd af en enda domestik, tagande stora vägen öfver Gustaf Adolfs torg och Drottninggatan till Haga, der hofvet då uppehöll sig. Så ville han visa, att han var utan fruktan. Framkommen till Haga, ingick han i den salong, der konungens och drottningens sällskapskrets vanligen befann sig, samt lät anmäla sig till företräde hos konungen; då kammarherren efter en stund återkom, anmältes, att *H. M:t ej kunde mottaga grefven!* »Huru», frågade grefve Fersen, »kungen kan ej mottaga mig? Jag har något att tala med honom om morgondagens högtidlighet.... Var så god min herre och gå ännu en gång in till H. M., helt visst har ni ej riktigt fattat H. M:ts mening».

Kammarherren uppfyllde grefvens önskan, men återkom med samma svar — — Grefve Fersen låtsade dock ingenting bemärka. I stället samtalade han muntert med hoffruntimren, hvilka denna gång funno honom älskvärdare än vanligt. Hans samvete var rent, och han kände ingen oro i sin själ. Ja han hördes till och med gnola på en liten favoritsång för en af damerna, för hvilken han hyste mycken bevågenhet, så långt var han ifrån att tänka på döden, som väntade honom följande dagen, och en så förskräcklig död [1]).

Samma dag (den 19) var stor super hos grefve Fersen. Följande dagen erbjöd åter detta stolta och förnäma hus en helt annan anblick. Alla grefvens domestiker, hvilka höllo af honom, syntes bekymrade, och man påstår, att hans gamla kusk begärt slippa att köra grefvens vagn; men ingenting förmådde rubba Fersens beslutsamhet. Han klädde sig med utmärkt omsorg och till utseendet lugn. Samma ögonblick han skulle uppstiga i vagnen, lemnade honom en betjent en *anonym*

[1]) Meddeladt af ett åsyna vittne (S. S.)

biljett, hvari man underrättar honom, att en rasande folkmassa ville åt hans lif; man ber honom, man besvär honom att ej bevista den förestående högtidligheten. I det grefven hastigt genomögnade denna biljett, märktes hos honom ingen rörelse; han stoppade biljetten i fickan och uppsteg i sin paradvagn, — för att gå till döden!

Lika oskyldiga som grefve Axel Fersen, voro utan tvifvel de öfriga denna dagens utsedde offer, grefve Fabian Fersen och lifmedikus Rossi, hvilka begge deltogo i processionen, som beledsagade H. K. H:ts lik in i hufvudstaden. På samma sätt med Fersens syster, grefvinnan Piper, som utan synnerlig fruktan efter intagen frukost skiljdes från sin bror i Fersiska palatset, äfvensom med drottningen, hvilken jemte hofvet vistades på Haga.

På utsatt timme omkring klockan 12 middagen började sorgetåget enligt föreskrifven ordning sätta sig i gång vid Liljeholmen, Hornsgatan utföre, öfver Södermalmstorg, Röda Slussen åt Kornhamn. I spetsen red en sqvadron af lifgardet till häst under öfverste Åkerhjelm. Derpå följde åtskillige af hofstaten i paradvagnar, hvaribland vi nämna öfverste-kammarherren grefve Fabian Fersen, och efter honom riksmarskalken grefve Axel Fersen i egen vagn, en gammalmodig lysande täckvagn med en gyllene greflig krona på taket, och förspänd med sex hvita hästar med purpurröda marokinselar beslagna med förgyldt brons; sex i stort livré utstyrda kammartjenare ledde hästarne. Ingenting i hela denna prunkande utstyrsel var belagdt med svart kläde eller erinrade på något sätt om det högtidligt sorgliga tillfället, hvilket var begripligt, emedan det tillhörde etiketten, ehuru det af den okunniga illviljan tillskrefs riksmarskalkens lust att skymfa den aflidne. Detta besynnerliga förhållande ådrog sig alltså genast allmänhetens uppmärksamhet, och liksom utpekade för de illvilliga föremålet för deras raseri. Efter riksmarskalken kom det furstliga liket i en likvagn, som endast var öfverhöljd med ett enkelt oprydt bårtäcke och ännu

betäckt af dammen efter den långa resan. Sedan följde H. K. H:ts adjutanter, doktor Rossi och åtskilliga hofembetsmän i trenne hofvagnar, hvarpå den kavalleri-eskort, som medföljt liket från Skåne, slöt tåget.

I början fortskred detta utan alla tecken till fara; men detta varade ej länge. Redan på Hornsgatan började folket under hurrarop spotta på och kasta småmynt emot riksmarskalkens vagn. När processionen hunnit Kornhamstorg, hopade sig de ifrigaste omkring Fersens vagn, ropade *»mördare»,* och belägrade densamma med ett regn af stenar, så att de höga spegelglasen sprungo i stycken och riksmarskalken sårades i ansigtet. Hans egen kusk fick ett så väldigt slag, att han nedföll afsvimmad på marken. På detta sätt fortfor Fersen att vara föremål för den våldsammaste behandling, hvilken blottställde hans lif, ända till slutet af Stora Nygatan, der han fann för godt att, sårad och utan hatt, taga sin tillflykt i ett enskilt hus.

Emellertid fullföljde processionen, utan att af detta larm låta uppehålla sig, sin färd till vestra slottshvalfvet. Grefve Fabian Fersen slapp lyckligt undan hopens raseri, emedan denna ej igenkände hans vagn, och han räddade sig inom slottet. Så var äfven förhållandet med Rossi, på hvilken man dock under tåget spottat och stenkastat.

Under allt detta hade general-adjutanten *Silfversparre* befunnit sig i processionens närhet. Så snart han hunnit blifva underrättad, att man våldförde sig mot Fersen, skyndade han till stället; men i stället för att nu genast använda ett *tillräckligt* antal trupper, för att dämpa oroligheterna, föredrog han, *i enlighet med sina order,* att underhandla med den råa och upphetsade massan, som emellertid inträngt i de rum, dit riksmarskalken tagit sin tillflykt, öfverhopade honom med ovett, samt genom de öppnade fönsterna på gatan utkastade grefvens värja, ordensband och stycken af hans sönderrifna kläder.

Nu åtog sig Silfversparre att föra grefve Fersen som fånge till rådstuguhäktet, med vilkor att han oskadd fick följa honom (Silfversparre) dit. Detta bifölls. Men knapt hade de lemnat rummet (der Fersen för det mesta under allt detta uppehållit sig), förrän han öfverhöljdes med slag i hufvudet af käppar och paraplyer. Härmed fortfors med få afbrott, ända till de nedkommo på gatan, der den olycklige snart rycktes från sin ledsagare, kullkastades och på det grymmaste och ovärdigaste sätt misshandlades.

Vid det Silfversparre kom nedgående med riksmarskalken, blodig, matt och vanställd, vid sin sida, infann sig general *Adlercreutz* på sället. Nu om någonsin hade man väl kunnat hoppas att få se ett slut på dessa skändligheter, som under militärens ögon utöfvades midt på öppen gata mot en oförvitlig medborgare, en hög embetsman, stadd i tjensteförrättning vid ett af de sorgligaste tillfällen, som kunna förefalla ibland ett folk! . . . . Men för ingen del! Adlercreutz, som icke velat utdela skarpa skott, sökte i stället med *ordets* och det beveckliga talets, ej med *bajonettens* makt stilla den rasande folkmassan, och på Riddarhustorget stod dock en *bataljon af Svea lifgarde* i linie uppställd med fronten åt Stora Nygatan, således endast några minuters väg från stället, der riksmarskalken omgifven af en blodtörstig menighet släpades i gatsmutsen! . . . . Vi innehålla helst med alla de reflexioner, hvartill detta förhållande kunde gifva anledning. Nogaf, att ingen enda man af nämnde trupp fick befallning att röra sig från stället, under det Adlercreutz, *i förmodan* att derigenom stilla tumultet [5]), lät narra sig, att med en del af orostiftarne rida bort, i det de farligaste och vildsintaste bland dessa qvarstannade, för att till sista droppan uttömma hämndebägaren.

Å andra sidan, hvad gjorde nu *Silfversparre*, sedan han blifvit skiljd från riksmarskalken, efter att sjelf

---

[5]) Adlercreutz' rapport till konungen, d. 25 Juni 1810.

hafva af misstag bekommit ett blodmärke i ansigtet? — — *Han gick åt ett motsatt håll, för att uppsöka sin häst,* och återkom ej, förrän den olyckliga redan fallit ett offer för sina mördare . . . . .

Man föreställer sig emellertid lätt dennes förfärliga belägenhet. Afklädd sin lysande paraddrägt, i bara skjortärmarne, med det långa grå håret i oordning, ansigtet vanställdt och blodigt släpades han snart sagdt af några behjertade unga män, hvilka med sitt lif beslutit rädda honom, *Düben, Ehrengranat* och *Schultz*, från Bergstralska huset öfver Riddarhustorget fram emot Svea lifgardets linie, i hopp att der vinna skydd. Härunder upphörde ej hopen att på det våldsammaste misshandla grefven.

Här erbjuder sig ånyo en vigtig fråga:

Hade den på Riddarhuset uppställde bataljon af Svea lifgarde *kunnat* rädda grefve Fersen, i fall den så *velat* och uttryckliga order ej *förbjudit* dem att möta våld med våld?

Vi tro det, ehuruväl ett dylikt försök måhända ej aflupit utan blodiga uppträden mellan militären och folket, hvilket slutligen kunnat finna utväg förleda soldaterna till uppenbart myteri. Sednare uppträden på denna dag intyga, att en sådan fara ej var utan all grund; och utan tvifvel var detta äfven en af de betänkligheter, hvilka kraftigt inverkade på *Silfversparres* handlingssätt. Så finna vi t. ex., att han svarat tvenne yngre officerare af ifrågavarande gardesbataljon, hvilka skyndade till honom och anhöllo att med deras plutoner få omsluta grefve Fersen och lägga hand på mördarne: *»Jag befaller er att stå orörliga på er post, emedan den minsta rörelse af militären skulle vara signalen till ett allmänt blodbad»* [*]). En annan fråga är åter, hvad *officerarne* sjelfva vid oftanämnde gardesbataljon kunna hafva tänkt i ämnet, och det är icke omöjligt, att de i *politiskt* hänseende kunnat stå på ungefär samma linie med

---

*) En samtidig anteckning (S. S.).

de hemliga tillställarne af denna dagens händelser, och i Fersens fall kunnat åse det Gustavianska partiets, hvars seger skulle allvarsamt hotat deras egen trygghet, såsom sjelfve varande bland de kraftigaste upphofsmännen till Gustaf Adolfs störtande.

Utgången af dessa bedröfliga uppträden kunde således svårligen blifva någon annan, än den vi skola berätta. Väl finna vi, att det lyckats Düben och Ehrengranat att bereda Fersen skydd bakom gardets linier, och att *några bajonetter fälldes,* för att hindra hopen att påtränga; men straxt infann sig bataljonsbefälhafvaren baron Djurklou och *befallde de fällda bajonetterna att läggas på axeln* [7]). Sålunda bereddes åter fritt genomtåg för det framrusande folket, och med möda kunde baron Düben införa den olycklige i stadsvaktens vaktrum på Rådhuset. Några ögonblicks andrum skänktes honom härigenom, hvarunder han för att lindra sina smärtor begärde och erhöll litet vatten, det han i brist på annat kärl begärligt drack ur en — *bytta!* Men snart inrusar från motsatta hållet den blodtörstiga hopen och rycker Fersen ånyo ut på Rådhusgården, der han under de rysligaste misshandlingar kullvräktes. Han hade allt detta oaktadt dock ännu så mycken styrka i behåll, att han reste sig på knäna och utropade med sammanknäpta

[7]) Jfr baron Dübens tryckta berättelse. — En af denna dagens aktörer, dåvarande löjtnanten vid svea lifgarde, numera öfversten Hammarsköld, har nyligen i afseende på *gardets* uppförande nämnde dag framlagt några fakta, dem vi lemna i deras värde, men hvilkas antaglighet den strängare granskningen svårligen torde medgifva. Han nekar nemligen att Djurklou afgifvit ofvanstående befallning angående bajonetternas återupplyftande, tilläggande honom en plan att med gardet rädda Fersen, men som ej hann fullbordas, innan denne redan blifvit mördad. Denna uppgift bestrides enhälligt af D:s samtida, af utgången och rimligheten, emedan den tid, som åtgick mellan Fersens mord och hans aflägsnande från gardet, var flerdubbelt tillräcklig, att tilllåta D. med gardet utföra sin räddningsplan, *om* den ej endast blifvit möjligen påtänkt, *utan äfven ögonblickligen satt i verket.*

knäpta händer och blicken vänd mot himlen: »*Gud, inför hvilken jag snart skall stå, jag beder dig för och jag förlåter mina bödlar*»[8]. Ögonblicket derefter kastas han ånyo till marken, och en viss till båtsman förklädd officer, svärdsordensriddare och innehafvare af tapperhetsmedaljen, vid namn *Tandefelt*, gjorde slut på detta fasaväckande skådespel, i det han med begge fötterna hoppade upp på och knäckte den olyckliges bröst, hvilket med detsamma drog sin sista suck.....

Så slutade ett lif, invigdt åt ridderligheten, uppburet af rikedomens glans, ett frejdstort namn och alla den jordiska lyckans håfvor. Förfärande exempel på menskliga höghetens vansklighet!

Vid underrättelsen om det öde, som vederfarits hennes bror, och den fara, som hotade henne, om hon qvarstannade i Fersiska palatset, beredde sig *grefvinnan Piper* att fly. I första förskräckelsen erbjöd henne grefvinnan Engeström, således hustrun till en man, den hon så djupt förolämpat, en tillflykt i sitt hus, som låg midt emot det Fersiska. Vi känna icke, om hon vågade antaga detta anbud. Men klockan 9 om aftonen (den 20 Juni) begaf hon sig, förklädd till mjölkförsäljningshustru, och beledsagad af baron Klinckowström och hertigen af Pienne, med lätthet trippande trapporne utföre i det stora Fersiska palatset (hon, som i sin höghet aldrig gick uppföre några trappor, utan bars i portechaise under föregifvande af svag helsa!) till Skeppsholmen, der hon steg i en liten båt. Vädret var det förfärligaste; regnet öste ned i strömmar. Detta oaktadt måste den stackars grefvinnan tillbringa hela natten på sjön. På Rydboholm, der hon hade hoppats få dölja sig, vågade grefve Brahes folk icke mottaga henne. Ändtligen fick hon tak öfver hufvudet hos grefvinnan Rosen på Penningby, men i ett tillstånd som man lätt föreställer sig. Hennes kläder voro genomdränkta af

---

[8]) Anteckning i S. S.

regnet. Från Penningby återvände baron Klinckowström till Stockholm, för att hos v. Engeström söka utverka tillstånd för grefvinnan att emottagas på Waxholm. Då v. Engeström framställde denna anhållan för konungen, svarade han: »*Ja. Men är det icke en besynnerlig skickelse af Guds försyn, att denna anhållan skall beviljas henne genom er bemedling*» [9]).

Medan vännen sålunda irrade olycklig och förföljd, hotade föga mindre faror *drottningen* på Haga. Men innan vi berätta derom, skola vi här infläta några anekdoter från den närmast föregående tiden, emedan de äro betecknande för drottningens godlynta och lättsinniga karakter, hvilken gjorde henne fullkomligt oskicklig att deltaga i en sammansvärjning, på samma gång de bidrogo att öka de misstankar mot henne, hvilka börjat gro.

Då nyheten om Carl Augusts död bragte hela Stockholm i sorg och bestörtning, såg drottningen deri ingenting annat, än en af dessa oförmodade händelser, hvilka kunde bereda framgång åt de önskningar, hon alltid hyste i fråga om Gustavianska familjens återkallande. I stället att blifva ledsen (eller att af god takt åtminstone *synas* vara det), yttrade hon nog mycken likgiltighet deröfver, och kort härefter, då grefve Fersen infann sig på Haga, för att besöka drottningen, och samtalet bland annat föll på den blifvande hofsorgen, hade drottningen den obegripliga oförsigtigheten att yttra: »*En half sorg är i min tanke tillräcklig*», ett yttrande, hvars otillbörlighet Fersen på ett ädelt, ehuru tillika ganska allvarligt sätt förehöll drottningen [10]).

Men vi återvända till den 20 Juni. Det är öfverflödigt att skildra det intryck, denna dagens händelser gjorde på det förskräckta hofvet på Haga. Alldenstund konungen då han klockan half 4 e. m. inreste till sta-

---

[9]) Anteckning af v. Engeström. Grefvinnan anlände morgonen d. 22 till Waxholm, der hon tillsvidare förblef.

[10]) Anekdot meddelad af en då vid hofvet tjenstgörande dam. (S. S.).

den, tagit med sig hela vakten, fanns ej på hela slottet annan betäckning, än tvenne skyltvakter. Emellertid väntade man med största ängslan hvarje ögonblick att få se en blodtörstig hop anlända, för att på Haga förnya de uppträden, som föregått i staden, och i sjelfva verket hade en dylik hop i detta ändamål redan begifvit sig af, då den lyckligtvis stannade framför grefve Ugglas' hus.

I den bestörtning, hvari alla sinnen befunno sig, vidtog drottningens kammarherre Bergenstråle, en beslutsam officer, några mått och steg, för att ej vara alldeles oberedd på den fara, som hotade. Några båtar utlades nära slottet i Brunnsviken, och vid Hagalund lät han i hemlighet några vagnar stå förspände, färdige att i fall af behof hvad ögonblick som helst föra drottningen och hennes damer till Rosersberg. Drottningen, som kände allt detta, var nästan den enda, som ej röjde någon synnerlig bestörtning. Hon gick af och an på golfvet, med händerna i sidorna, under yttrande: »*Hur f—n skall detta sluta!*»

Ändtligen inträffar statsministern von Engeström, skickad för att underrätta drottningen om konungens beslut att qvarstanna i staden, och hans vilja, att drottningen i paradvagn och under eskort skulle begifva sig till staden, emedan H. M:t med förtrytelse hört de nesliga rykten, som kringlupo beträffande drottningen. I följd häraf gjorde man i ordning en sjuglasvagn, hvilken förspändes med sex hvita, med prydliga selar försedda hästar. Då drottningen var färdig att uppstiga i vagnen, frågade hon statsfrun, grefvinnan Stjerneld:

»Har ni mod, att resa med mig?»

»Ers M:t», svarade grefvinnan med lugn, »jag reser utan fruktan dit min pligt och Ers M:ts vilja kallar mig» [1]).

---

[1]) Då drottningen uppstigit i vagnen, yttrade hon till grefvinnan Stjerneld: »*Se här en hel påse full med koppormynt, dem jag skall kasta ut åt folket*». — »För Guds skull, E. M., invände

Emellertid afreste drottningen, åtföljd af en stark betäckning, hvilken omgaf vagnen. På gatorna böljade ännu folket, och långtifrån att enligt bruket helsa på drottningen vid hennes förbifart, brummade man och spottade åt hennes vagn, ja några syntes till och med på afstånd hota drottningen med knuten näfve. Då färgade en dödlig blekhet hennes kinder, ehuru hon ansträngde sig att visa ett lugn, som hon var långtifrån att ega. Slutligen lyckligt framkommen till slottet, satte hon sig vid fönstret, för att se på det under Logården församlade folket. Rysligare figurer hade hon aldrig sett; dessa otäcka fysionomier, dessa hotande åtbörder erinrade henne fullkomligt om Septemberdagarne i Paris.

Emellertid hade (såsom vi redan nämnt) såväl grefve Fabian Fersen, som Rossi äfven vunnit en fristad inom den kungliga borgen, och riksmarskalkens döda, nakna och stympade kropp, efter att mer än en timma hafva varit blottställd för allmänhetens nyfikna blickar, inlades af polisbetjenter i en likkista och inbars i ett fängelsehvalf under rådstugan. Tidigt följande dagen (den 21 Juni) bragtes liket till Steninge, ett af familjens gods i Upland, hvarest detsamma balsamerades och bisattes.

De oroligheter och oordningar, hvilka följde på det på riksmarskalken föröfvade mordet, voro af en fullkomligt *olika* karakter mot dem, som föregingo och förorsakade detsamma. Det är också anmärkningsvärdt, att då hufvudaktörerna i de uppträden, som föregingo f. m. den 20 Juni (eller till omkring klockan 2 middagen, den timme då mordet på Fersen fullbordades), öfver hufvud taget voro s. k. *bättre folk* af den behållna och mer ansedda medelklassen, såsom grosshandlaren Lexow, aktören Lambert, löjtnant Tandefelt, m. fl., äro alla enige derom, att Stockholms gator och öppna platser aldrig

---

grefvinnan, »jag ber E. M. afstå från detta medel att vinna folkets gunst». Denna anekdot är betecknande för omfånget af drottningens politiska synkrets.

erbjudit anblicken af en folkmassa, sammansatt af individer med vildare fysionomier, råare åtbörder, uslare klädsel o. s. v., än de som *e. m. den 20 Juni* och natten till den följande dagen väckte så många rättsinnigas bestörtning och gåfvo myndigheterna så mycket bekymmer. Med ett ord, *befolkningens drägg* tycktes nu hafva lemnat sina jordkulor, beredde till plundring och mord, som säkert icke uteblifvit, om ej militärmakten trädt emellan. Historien synes ännu ej hafva hunnit sprida full dager öfver alla de inre, hemliga krafter och eggelser, hvilka otvifvelaktigt drefvo sitt spel *bakom* dessa rörelser; men hvad man efter en sorgfällig granskning och anlitande af de bästa källor för närvarande deri kan upptäcka och urskilja, är isynnerhet följande momenter: 1) försök att förleda den beväpnade styrkan; 2) anfall mot kungliga slottet; 3) anfallsplan mot de högre embetsmännen och den enskilta egendomen; 5) åtskilliga anläggningar att bränna och plundra hufvudstaden; 5) uppkomsten af en *periodisk skrift,* hvilken tog Fersiska mordet i försvar såsom en nationell hjeltebedrift och derigenom indirekt uppmanade till fortsättning af dylika; 6) spridandet af uppviglingsskrifter bland soldater, betjenter och annat folk, hvari dessa uppmanas att mörda sina husbönder, för att sjelfva blifva herrar, o. s. v.; 7) opinionsyttringar för den afsatta konungafamiljen, samt 8) penningar, utdelade bland soldaterna och slöddret, i ändamål att befordra den öfverväxande jakobinismens triumf i Sverige.

Hvad man härmed åsyftade, och hvilka de händer voro, som höllo trådarne i detta afskyvärda machineri, är väl svårt att bestämdt angifva; men att dynastiska intressen lågo i bakgrunden, synes otvifvelaktigt. Emellertid hade man sedan början af Juli månad (1810) kommit en vidlyftig plan på spåren, den der gick på ingenting mindre ut, än att förmå soldaterna vid de i hufvudstaden förlagde regementen, att undanrödja alla sina officerare, välja deras efterträdare bland sina egna leder, o. s. v. Uppviglare i denna riktning smögo sig

in midt ibland trupperna, utdelande penningar, proklamationer, m. m. Genom falska bröder lyckades man få veta, att vid Svea lifgarde anläggningen redan var färdig att utbryta, och att 6 à 8 soldater bland de kunnigaste och mest beslutsamma voro utsedda till chefer, så snart man hunnit ombringa eller innesluta befälet och plundra staden. Regementet borde nemligen samlas på Ladugårdslandstorget och med ett hurrarop gifva tecken åt soldaterne vid artilleriet, hvilka borde förena sig med dem, sedan de äfven gjort af med sina officerare. Dessa 8 soldater blefvo på ett behändigt sätt afskiljde från sina kamrater, gripne och skickade på fästning.

Ehuru mindre oroligt, förmärktes dock spår af samma anda bland gemenskapen vid andra gardet. På samma sätt med lifgardet till häst. En viss Tersmedens betjent öfverraskades på bar gerning, då han i kasernen höll på att utdela 600 R:dr, samt upproriska skrifter. Det hade redan lyckats honom att vinna 47 man, som lofvat att mörda sina officerare. Dessa gardister skickades till Carlskrona, och betjenten arresterades. Under det förhör, han undergick, upptäcktes, att han emottagit penningarne af en marketentare på Kungsholmen, hos hvilken man påträffade 4,000 r:dr, bestämda att utdelas i samma ändamål som de öfrige. Slutligen erfor man, att det lyckats orostiftarne finna väg till och med till de indelta regementerna, som i följd af uppträdena den 20 Juni blifvit inkallade till Stockholm, och öfversten vid lifregementets husarer, B. Aminoff, fann sig föranlåten att genom prygels utdelande återbringa några oroliga sällar bland sina soldater till deras pligt [2]).

Det är bekant (af general Adlercreutz' berättelse till konungen), att massorna efter mordet på Fersen e. m. samma dag isynnerhet skockade sig på gator och gränder, som närmast omgåfvo kungliga slottet, hvars

---

[2]) Dessa uppgifter äro efter L. v. Engeström och A. F. Skjöldebrand, till hvilkas kabinett den hemliga polisens trådar gingo.

höga innevånare oroades genom de oanständigaste vrålanden och hurrarop, m. m. Hvarför böljade folkströmmen *företrädesvis* emot slottet? Kunde derunder möjligen dölja sig någon plan mot *de kungliga personerna?* Vi känna ej, huru förhållandet kunnat vara med *konungen,* som emellertid ostörd, ja till och med under vördnadsbetygelser af hopen, fick göra sitt intåg från Haga [3]), hvilket lustslott man oaktadt flere budskickningar ej kunde förmå honom lemna, förrän underrättelse ingått om grefve Fersens mord [4]); men om *drottningen* veta vi, att hon ansågs till den grad blottställd, att hon på fjorton dagar ej vågade lemna kungliga slottet, och endast om aftnarne gjorde en promenad på borggården, för att hemta frisk luft. Hvilken belägenhet! Den kostade så på henne, att man ofta såg henne gjuta bittra tårar, och länge efteråt, då hon åter utflyttat till Haga, kunde hon ej visa sig, utan att erfara prof af folkets missnöje och förolämpningar. Allmänheten lyftade ej, enligt vanan, hatten för henne, och den nye öfverståthållaren, A. F. Skjöldebrand [5]), hvilken genom kraft och vaksamhet dessa dagar mycket bidrog att stilla upproret och lugna sinnena, fann sig till och med föranlåten att vidtaga särskilta försigtighetsmått för att skydda drottningen på Haga, hvarest hon bebodde en afskiljd flygel af slottet.

---

[3]) Biogr. Lexikon, art. A. F. Skjöldebrand, XIV, 342.

[4]) Bref från kansliradet Bergstedt till G. Adlersparre, d. 25 Juni 1810 (arbetet 1809 och 1810, II, 185 f.). L. v. Engeström antecknar: »Jag hade på Haga den obehagliga kommissionen att omtala för konungen grefve Fersens mord. Dåvarande öfverste Suremain, som kom ut med tidningen, bad kungen komma in till staden. H. M. befallde sin middag och reste efter densamma genast in. Jag följde med till staden».

[5]) Utnämndes på sjelfva den 20 Juni, i statsrådet som hölls straxt efter konungens återkomst från Haga, då äfven general Adlercreutz, som straxt efter mordet på Fersen ur Silfversparres hand återtagit generaladjutantskappen, af konungen bemyndigades, att i fall andra medel visade sig otillräckliga, med makt dämpa upproret. Anteckning af L. v. Engeström.

Anfallet mot Ugglas [6]) och Adlercreutz [7]), Klingspor [8]) och Skjöldebrand [9]), v. Engeström [10]) m. fl. visar, att ingen af de högt uppsatta och mäktiga, eller i allmänhet af samhällets bättre lottade skonades dessa bedröfliga dagar, då alla samhällsband tycktes hafva lossnat och anarkien stod färdig att fira sitt inträde! Nästan hvarje välklädd person, som visade sig, isynnerhet officerare, skymfades af folket. Man syntes hafva förklarat öppet krig mot allt hvad herremän heter. Spår af samma anda yppade sig äfven flerstädes i landsorten.

De försök, som flere gånger anställdes att tända eld på hufvudstaden, för att under förvirringen bereda tillfälle till mord och plundring [1]), vittna också, huru nära man var sina förskräckliga planers utförande, och verkligen öfverraskade man en gammal qvinna, just som hon var färdig att framräcka brandfacklan. Hon miste lifvet.

Det är numera kändt, att författaren till de artiklar i dagbladet: *Allmänna opinions organ,* hvilka rentaf

---

[6]) Egde rum sednare på e. m. den 20 Juni. Derunder nedsteg Ugglas sjelf i en källare, der han, enligt berättelse, hade en fjerding krut, som skulle utskickas till hans landtegendom. Han medtog ett vaxljus och ställde sig på krutfjerdingen, beredd att låta allt springa i luften, i händelse hopen inträngt. Härunder låg grefvinnan U., emedan hon var sjuk, till sängs i samma våning, hvarest alla fönsterna utslogos af massan, sedan den förgäfves stormat husporten, och en sten föll nära vid hennes säng. Hon dog två dagar härefter af förskräckelsen.

[7]) Erhöll på e. m. några rätt allvarsamma käpprapp.

[8]) Hade f. m. knapt lemnat öfverståthållarhuset, för att begifva sig till slottet, förrän han möter en folkskara, hvarur en stentorsstämma ljuder emot honom: »*Gå hem din gamla stackare, eller vi skola kasta ut dig!*» Han lydde. Då Sjöldebrand sedermera infann sig, för att af honom emottaga öfverståthållare-embetet, darrade han ännu af förskräckelse (Skjöldebrands Anteckningar).

[9]) I Kyrkobrinken ryckte man sultanen ur S:s hatt, m. m.

[10]) När v. Engeström e. m. den 20 för andra gången återvände från Haga, slungades på Norrbro en sten mot hans vagn; vid Lejonbacken knöt man näfven åt honom, o. s. v.

[1]) Biogr. Lex., art. Skjöldebrand, XIV, 346.

försvarade grefve Fersens mord såsom en prisvärd och berömlig handling, hvilken hedrade mördarnes fosterlandskänsla, m. m., var samma *Regnér,* hvilken nyss förut gjort sig så olyckligt ryktbar såsom diktare af fabeln om »*Räfvarne*». Genom sina förbindelser med *Grewesmöhlen* indragen i dennes demagogiska sträfvanden, förgiftade denne unga man i hög grad allmänna tänkesättet, och var dock på samma gång fullkomligt oåtkomlig för makten i följd af den nya tryckfrihetslagens stadganden, som rentaf skyddade samhällsförstöraren och lagbrottet [2]. Enligt Lars von Engeströms upplysning lära Regnérs publicistiska synder dock mera härflutit af ungdomsförhastande och hänförelse, än af några elaka afsigter.

Detta torde man åter svårligen kunna påstå om Regnérs yrkesbroder och medarbetare i nämnde tidning, öfverdirektör *Grewesmöhlen.* Han var troligen den vildaste demagog, Sveriges nyare häfd eger att framvisa, och enligt flera sammanstämmande uppgifter var han författare till de uppviglingsskrifter, proskriptionslistor m. fl., hvilka spriddes i kasernerna, bland tjenande klassen och gatans sämsta slödder, uppmanande till mord och plundring, m. m. Dessa skrifter utgingo [3]) från den i Kungsbacken inrättade klubb, hvarom vi redan talat. Man finner deraf, att Grewesmöhlen under oroligheterna mycket öfverskred den gräns, hans hemliga förmän för honom utstakat, och i följd hvaraf hans handräckning togs i anspråk hufvudsakligen i ingen annan syftning, än att bereda Fersen och några andra högt uppsatte personer en skymflig behandling af folkhopen. Anmärkom för öfrigt, att Grewesmöhlen, hvars process mot Ugglas vid samma tid väl blifvit nedlagd, dock visste sig ega hela den förnäma embetshierarkien till fiende. Han hade sålunda äfven för sin person föga att förlora, utan fastmera nästan allt att vinna af en omstörtning.

---

[2]) Jfr åttonde kapitlet.

[3]) Uppgifter meddelade af Skjoldebrand och Engeström.

Vi nämnde opinionsyttringar för den afsatta konungafamiljen. Det är nemligen märkligt, att ur samma hop, som nyss mördat en Gustavian, för det han var en prins Gustafs anhängare, hördes om c. m. i grannskapet af slottet ett och annat *lefve* för prins Gustaf! Enligt en anteckning, den vi ha skäl anse fullt tillförlitlig, var det också under någon af de tvenne veckor, som följde närmast på den 20 Juni, och som voro så beklagansvärda äfven derföre, att upprorsmakarne trodde sig kunna våga allt, i följd af den utomordentliga slapphet och svaghet styrelsen ådagalagt, som man vidtalade soldaterna i det bestämda syftet att ställa till ett folkupplopp, och tvinga Carl XIII att återkalla *Gustaf V.* Af hvem eller hvilka denna plan i hemlighet bedrefs, har väl aldrig blifvit upplyst; men den qväfdes i sin linda genom de kraftiga åtgärder, hvilka *omedelbart efter mordet på grefve Fersen* vidtogos af hufvudstadens såväl militära som civila myndigheter, för att undertrycka upproret och dämpa oordningarne [1]). Dessa anstalter hedra i hög grad general Adlercreutz' och öfverståthållaren Skjöldebrands minnen, emedan de dervid inlade största förtjensten. Emellertid inkallades flera landtregementen till Stockholm, patruller genomtågade i alla riktningar gatorna, kanoner planterades på torgen och slottsbacken, slottsportarne stängdes, och hela hufvudstadens garnison var i flera dagar under gevär, så att staden liknade ett läger. Dessa anordningar och försigtighetsmått iakttogos i mer eller mindre grad i hela Juli och en god del af följande Augusti månad, tilldess ständerna hunnit samlas i Örebro och tronföljarevalet gått för sig, hvarefter hufvudstaden återtog sitt vanliga utseende och lugnet åtminstone skenbart var tryggadt.

Man ledes af det föregående till den slutsats, *att katastrofen den 20 Juni bereddes genom några bland 1809 års män, hvilka af fruktan att det Gustavianska partiet*

[1]) Under oroligheterna d. 20 Juni dödades 9 man och sårades omkring 150 man genom militären, hvaribland äfven föllo några offer för folket.

skulle segra vid det förestående tronföljarevalet, önskade att i grefve Fersens och några andras personer håna, skymfa och afskrämma detta parti, från att uppträda vid den blifvande riksdagen, samt med detsamma göra partiets tronkandidat omöjlig. I denna syftning ville man se Fersen förolämpad och möjligen illa tilltygad af hopen, men endast undantagsvis fröjdade sig någon af tillställarne åt hans död. Denna anläggning underlättades måhända äfven genom regeringens passiva hållning, hvilken vållades dels af ovilja mot Fersens person, dels af misstankar mot hans förmenta brottslighet, samt ändtligen af fruktan för ett allmänt uppror, i den händelse krigsmakten trädde emellan och hindrade folket utkräfva en hämnd, hvilken det ansåg eljest aldrig skola komma att utkräfvas.

Bevekelsegrunderna till folkmassans handlingssätt voro de vid dylika tillfällen vanliga: råhet i tänkesätten; förvirring i rättsbegreppen; öfvertygelsen om brottets verklighet och grefve Fersens oåtkomlighet, i händelse han ej af folket straffades; hat mot de höga och mäktiga; en öfverdrifven hängifvenhet för den afledne prinsen, samt ändtligen en icke osannolik förmodan, att massans beteende gillades af regeringen, som inga verksamma anstalter vidtog att hindra våldet.

Sådan var i få ord sinnesstämningen i hufvudstaden, partiernas fruktan och förhoppningar, den allmänna riktningen i tänkesätten, samt de faror som hotade samhälle, egendom, embetsmän och fosterlandets sjelfständighet på en tidpunkt, då regeringen fullföljde sin verksamhet i och för det nya tronföljareval, af hvars utgång så många höga och vigtiga intressen berodde.

Vår pligt likmätigt fortsätta vi nu berättelsen om de förhandlingar, som föregingo och bestämde detta val.

Den första betydligare verkan, som händelserna den 20 Juni medförde, på de åtgärder som borde vidtagas för beredande af ifrågavarande val-angelägenhet, var den, att valriksdagen genom kungörelse af den 28 Juni flyttades från Stockholm till Örebro, med bibehållande af

den förut föreskrifna tiden för ständernas sammankomst, nemligen den 23 Juli.

Sedermera beslöt konungen den 10 samma månad, efter att hafva inhändigat svaret på sin sednaste skrifvelse till kejsar Napoleon, att till hertigen af Augustenburg affärda dess aflidne broders förtrogne adjutant, öfverstelöjtnant *Holst,* med uppdrag att erbjuda hertigen tronföljden och att söka öfvertala honom att emottaga densamma, i den händelsen att ständerna valde honom. I följd häraf lemnade Holst sistnämnde dag Stockholm, medförande ett egenhändigt bref från konungen till hertigen[5]), samt (efter en snabb resa, hvarunder han på hög befallning sorgfälligt undvikit vägen öfver Köpenhamn), öfverraskade den 16 samma månad hertigen uti hans enslighet på hans slott Gravenstein på Alsen.

Hertigen af Augustenburg rördes djupt öfver den utmärkta hyllning, som betygades honom af tillgifvenhet för den aflidne brodren och det hus, hvarifrån Sverige hemtat sina sista konungar; men lifligt genomträngd af de mödosamma pligter, dem en så vigtig kallelse medförde, kände han sig obeslutsam och visste ej, om han borde antaga anbudet. Än vek han tillbaka för en börda, som så öfversteg hans krafter, än förskräcktes han öfver sin olyckliga broders öde, emedan han ansåg honom förgiftad, och offer för de partier, som söndersleto Sverige. Dessa partier borde försonas; mångahanda förbättringar inom förvaltningen, men isynnerhet inom arméen, företagas, och detta fordrade en erfarenhet och talanger, dem han kände sig icke ega. Dertill kom, att hans gemål, konungens af Danmark syster, bestämdt afrådde honom att antaga anbudet, emedan hon hoppades och önskade se de trenne skandinaviska kronorna förenade på sin broders hufvud.

Så vacklade hertigen, då han aftonen samma dag Holst anländt, beslöt hänskjuta hela frågans afgörande

[5]) Detta bref finnes hos Wegener, a. st., sid. 365 ff.

till sin konungsliga svåger, Fredrik VI. Flera förenade skäl kräfde detta af honom såsom en pligt, dels emedan han var konungens af Danmark undersåte och tjenare, dels emedan han var öfvertygad, att denne konung skulle uppträda som hans medtäflare. Han affärdade derföre natten mellan den 16 och 17 Juli ett ilbud till Köpenhamn, medförande ett bref[6]) till sin svåger, hvari han öppenhjertigt ger denna herre del af det lysande anbud, som blifvit honom gjordt, bifogar konungens af Sverige med Holst sända skrifvelse, samt slutligen anhåller, att snarast få inhemta konungens tanke i ämnet, antingen han (hertigen) borde afslå eller emottaga anbudet, emedan han i förra fallet vore beredd att lyda, och i sednare fallet önskade taga saken vidare i öfvervägande.

Så stodo sakerna, då Danmarks konung, i tid underrättad om Holsts resa till Gravenstein, samt numera säker om kejsar Napoleons bifall till sina planer, den 16 Juli, d. v. s. samma dag Holst anlände till Gravenstein, dit affärdade ett ilbud med bref[7]) till sin syster, hertiginnan, hvari han underrättade henne om de förhoppningar han hyste att kunna åvägabringa de trenne nordiska rikenas förening, det stöd, han för detta ändamål egde att vänta sig af Frankrikes beherrskare, med tillägg, att hertigen ej utan sin svågers bifall kunde emottaga det anbud från Sverige, hvilket kunde göras honom. Så önskade konungen i tid motverka de faror, som kunde rubba hans förhoppningar, i händelse hertigen uppträdde som hans medtäflare. Derpå skickade han den 18 samma månad kammarherren baron Selby till Stockholm, medförande ett bref[8]) till konungen af Sverige, samt uppdrag att verka till sin suveräns förmån i fråga om dennes önskan att väljas till Sveriges tronföljare. I detta bref utbredde sig Fredrik VI vid-

---

[6]) Finnes hos Wegener, a. st., sid. 367 ff.
[7]) Jfr Wegener, a. st., s. 369 f.
[8]) Bref från Fredrik VI till Carl XIII, Fredriksborg d. 18 Juli 1810; finnes hos Wegener, a. st., sid. 370 ff.

lyftigt öfver fördelarne af Skandinaviens förening, anmodar Carl XIII att hos ständerna föreslå honom till sin efterträdare, samt försäkrar slutligen sig vilja upprätthålla Sveriges grundlagar, i händelse omsorgen derom skulle blifva honom anförtrodd. Samtidigt uppdrog han äfven åt tvenne danska lärde, Jens Kragh och etatsrådet Olssen, att begifva sig till Stockholm, för att i samråd med några af denna hufvudstads litteratörer, samt genom spridning af flere i unionens intresse affattade ströskrifter och tidningsartiklar, befordra sin monarks och hela Nordens förmenade bästa. Men dessutom kände sig konungen behöfva biträdet af en Svensk man, hvilken i egenskap af ledamot af något af de fyra riksstånden kunde meddela desse de för Sverige förmånliga vilkor, hvarunder han var sinnad att för en framtid öfvertaga Margarethas spira. Hans val föll på den bekante läkaren och riksdagsmannen från 1800, professor Munck af Rosenchöld, hvilken för detta ändamål begaf sig till Köpenhamn, der han med mycken utmärkelse emottogs, samt med ett konungens ombud lyckades blifva ense om de vilkor, hvarunder han ville åtaga sig att i Örebro begagna det inflytande, som kunde stå honom till buds, att befordra Fredrik VI:s plan. Dessa vilkor voro följande: 1) skulle svenska grundlagen icke allenast bibehållas, utan äfven införas i Danmark; 2) skulle konungen vistas åtminstone halfva året i Stockholm; 3) alla civila embeten i Sverige besättas med Svenskar, äfvenså befälet öfver alla fästningar, och de armékorpser, hvilka utgöras af största antalet svenska soldater, erhålla svenska befälhafvare; 4) skulle svenska trupperna ej få öfverföras till Danmark eller de danska till Sverige, om ej ändamålet dermed är, att tillbakakasta en gemensam fiendes anfall; 5) de närvarande högre embetsmännen i Sverige bibehållas, samt 6) att om (såsom Rosenschöld trodde) sinnena voro obenägna för konungen af Danmark, men deremot mera böjda för prins Christian, samma vilkor skulle gälla i fråga om

den sistnämnde. Endast vid den femte punkten af de här uppräknade gjorde man några svårigheter med afseende på general Adlercreutz, som man ville aflägsna, emedan han, såsom man sade, *»burit hand på en kunglig person»*. För öfrigt biföllos alla de af Rosenschöld äskade vilkor, hvarefter denne afreste till Örebro. Danska sändebudet i Stockholm, grefve Dernath, fick befallning att rådgöra med Rosenschöld [9]) i egenskap af Fredrik VI:s förtroliga ombud. Slutligen böra vi nämna, att sistnämnde konung den 20 Juli besvarade hertigens af Augustenburg skrifvelse af den 16 samma månad, hvilken ej förr än den 19 e. m. anländt till Köpenhamn. Fredrik VI hänvisade häri sin svåger till sin föregående skrifvelse af den 16, med tillägg att han i frågan nu äfven vändt sig till svenska konungen sjelf. För öfrigt öfverflödade konungens skrifvelse, äfvensom högstdensammes till hertiginnan, hvilken bifogades [10]), af tacksägelser öfver hertigens hederliga uppförande, hans ädelmodiga afslag, o. s. v.

Natten mellan den 17 och 18 Juli emottog hertiginnan af Augustenburg sin kungliga svågers skrifvelse af den 16 samma månad. Men änskönt hon ögonblickligen meddelade sin gemål densamma, och han således *redan nu* kände danska kungens tanke, *undandolde hertigen detta förhållande för Holst,* och såsom vi skola se, äfven för kammarherre Silfverstolpe, hvilken kort efter Holsts afresa från Stockholm blifvit afsänd till Gravenstein, under förevändning, att till hertigen öfverlemna dubbletterna af hans broders danska ordnar, men hufvudsakligen för att närmare utforska hertigens person, som ingen kände, och hvartill Holst ej ansågs tjenlig. *Platen* hade velat fara, men *Engeström* invände, att det skulle väcka för stort uppseende och att Platen kunde emottaga hertigen vid gränsen. *»Då är det för sent»,*

---

[9]) Anteckning efter Munck af Rosenschöld (S. S).
[10]) Begge dessa bref meddelas af Wegener, a. st., sid. 372 ff.

svarade Platen, och Silfverstolpe skickades. Denne, som medförde en ny skrifvelse från Carl XIII till hertigen af den 14 Juli, anlände till Gravenstein den 22 samma månad.

Följande dagen om e. m. hade Silfverstolpe ett högst märkligt samtal med hertigen i sjelfva slottsträdgården, dit han efter intagen middagsmåltid blifvit inbjuden. »Ingen annan än konungen af Danmark», yttrade hertigen bland annat, »är för ögonblicket herre öfver min vilja; jag eger sjelf ej någon dylik, förrän han gifvit mig sin tillkänna. För öfrigt kan glansen af en tron ej förblinda mig i fråga om mina pligter. Ni ser, min herre, huru angenäm och lugn min ställning här är; jag lefver här med samma tillfredsställelse och behag, som någon annan apanagerad prins. Lägg härtill, att jag ej mera är i den ålder, då man låter lifvets yttre bländverk hänföra sig. Men å andra sidan bör jag erkänna Hans svenska M:ts godhet, och uppskatta den utmärkta tillgifvenhet, er nation hyste emot min salig bror. Javäl, om den nu skulle välja mig, så är Sveriges konung och min bror orsaken dertill; jag sjelf har ingenting gjort, för att förtjena denna upphöjelse. Jag saknar dessutom de egenskaper och talanger, som äro nödvändiga, för att fängsla en nation. Jag är tillbakadragen, förlägen, och utan talegåfva; men det vigtigaste af allt, jag är ej krigare. Och likväl tror jag, att Sverige eger stort behof af en konung, som förstår att föra befälet öfver en här, och sjelf leda operationerna under ett krig».

»Sådant, min herre, är i få ord mitt sätt att se mina pligter och min kallelse. Jag är skyldig H. Sv. M. ett svar; jag finner att detta svar bör komma snart, emedan riksdagens beslut och måhända er nations lugn beror deraf. Också har jag ingenting försummat, som kan bidraga att skyndsamt bringa denna angelägenhet till afgörande. Det är redan 6 dagar sedan jag skic-

kade

kade ett ilbud till Köpenhamn. I dag har ordinarie posten kommit, men ej ett ord angående mina depescher, ej en gång en enkel underrättelse om deras framkomst. Jag vet ej hvad jag bör tänka derom; kanhända har min kurir blifvit tagen på Belterna! I alla fall är det kungen, min herre, som bestämmer öfver min vilja, och jag eger sjelf ej någon sådan, förrän jag inhemtat hans åsigt» [1]).

Härefter föll samtalet på konungen af Danmark och f. d. konungens af Sverige son, prins Gustaf, samt de utsigter, de kunde hafva för sig vid den blifvande valriksdagen, hvarvid Silfverstolpe kraftigt bestridde hertigens yttrade betänkligheter och tydligt lade i dagen omöjligheten af någonderas väljande. Derefter utlät sig hertigen liksom för sig sjelf och med eftertryck: »Bör jag eller bör jag icke antaga det mig gjorda anbudet? Skall jag med min klena helsa räcka till för ett så vidtomfattande åliggande, för så stora pligter? Jag är föga intagande; jag skulle endast blifva känd af få personer; men kanhända skulle man ändock hålla af mig för min brors skull. Om jag antager anbudet, är det emellertid en nåd, den jag genast ämnar anhålla om hos konungen min nya herre, den nemligen, att mig ensam tillerkännes myndighet öfver mina barn, att jag må få fullborda deras uppfostran på sätt jag dermed börjat, samt att jag må ega rätt att gifva dem lärare och välja derus sällskap».

Efter så varma och ofta upprepade uttryck af sjelfförsakelse och det djupaste misstroende till egen förmåga; efter så högtidligt afgifna yttringar angående helgden af sina förbindelser mot sin suverän och den fullkomligaste underkastelse under dennes vilja; efter en så noggrann kännedom om denna vilja, hvilken borde vara en följd af inhändligandet af Fredrik VI:s bref till

[1]) Detta och det föregående är hemtadt ur Silfverstolpes egen berättelse till konungen (afskrift i S. S.).

hertiginnan af den 16 Juli: hvem skulle väl trott, att hertigen omedelbart efter detta samtal med Silfverstolpe beslöt, att — *antaga* det af Carl XIII honom gjorda lysande anbudet? Och dock är det verkliga förhållandet. Han nedsatte sig derföre att skrifva ett bref [2]) till Carl XIII, hvari han på vissa vilkor (såsom att valet blott må gälla hans person och lifstid, o. s. v.) *lofvar emottaga Svenskarnes förtroende,* i händelse det skulle falla på honom. Med detta bref ämnade hertigen följande dagen skicka Holst till Örebro, samt uppdraga honom att under genomresan genom Köpenhamn förelägga Fredrik VI en afskrift af detsamma, för att till dennes afgörande öfverlemna, antingen Holst skulle resa vidare med det förseglade brefvet, eller i förväg afgifva ett muntligt afslag. Så kungjorde hertigen först för Holst, och sedan för Silfverstolpe, sin vilja vara, innan han ännu nedsatte sig till skrifbordet.

Hela detta handlingssätt torde vara af natur att kunna ganska olika bedömas. Men hvad inträffar nu? Jo, under det hertigen är sysselsatt med skrifvandet af ifrågavarande bref, återkommer hans kurir från Köpenhamn, medförande Fredrik VI:s skrifvelser af den 20 Juli. Hvad var då att göra? Det under händer varande brefvet till Carl XIII inställes, och i stället affattar hertigen ett annat bref [3]) till svenska kungen, hvari han underrättar honom, *att han på grund af danska kungens förhoppningar och planer ej kan komma i fråga vid det blifvande valet,* o. s. v. Med denna skrifvelse, äfvensom med hertigens svar på Carl XIII:s sednaste med Silfverstolpe sända bref, afreste de begge svenska sändebuden (Holst och Silfverstolpe) natten till den 24 Juli från Gravenstein öfver Köpenhamn till Örebro.

Vi hafva med någon utförlighet redogjort för hertigens af Augustenburg handlingssätt vid ifrågavarande tillfälle, emedan man deraf tydligen ser, att han ej gick

---

[2]) Se Wegener, a. st., sid. 141 f.

[3]) Finnes hos Wegener, a. st., sid. 327 f.

tillväga med full ärlighet mot sin kungliga svåger. Emellertid vann han genom denna dubbelhet såtillvida, som han derigenom kom i tillfälle att för Holst röja sina *verkliga* tänkesätt, utan att alltför uppenbart fela i den aktning och de pligter, han var skyldig Fredrik VI. Allt tycktes också utvisa, att Holst i denna mening varit hans förtrogne, hvilken kunde genom *muntliga* förklaringar upplysa Carl XIII och Adlersparre om den *verkliga* betydelsen af hertigens bref, hvaremot Silfverstolpe af hertigen bemöttes med en viss grad af misstroende. Och detta var icke utan skäl, enär det var på *Wetterstedts* och *Platens* inrådan, som han blifvit sänd, som det vill synas mera för att studera hertigens person och egenskaper och bevaka Holst, än för att i förening med denne sistnämnde söka öfvertala hertigen att uppfylla konungens önskningar med afseende på hans person[1]).

Det följer nu i ordningen att berätta om baron *Otto Mörners* återkomst till Stockholm och *grefve Wredes* ankomst till Örebro, jemte de omhvälfningar i tänkesätten och partiernas förhållande till hvarandra, hvilka blefvo en följd af de öfverraskande underrättelser de

[1]) Jfr Silfverstolpes embetsberättelse, Nyborg d. 25 Juli **1810**; L. v. Engeströms berättelse om tronföljarevalet i Örebro, samt Wegener, a. st., sid. **136** ff. — Hertigens ord till Silfverstolpe efter kurirens återkomst från Köpenhamn äro ganska betecknande. Se nyssnämnde berättelse af Silfverstolpe. — Vid ankomsten till Nyborg inhändigade Holst ett bref från prins Christian af Hessen, af innehåll att han borde taga vägen öfver Köpenhamn, för att råka kungen. H. begaf sig derföre till Fredriksborg, och fann Fredrik VI vänligt stämd såväl mot Sverige, som kungen, ständerna och de nya grundlagarne. Sedan sporde han honom om hertigens af Augustenburg tänkesätt, om sinnesstämningen i Sverige och skulle velat tala i största förtrolighet med H. Men denne visade sig så af naturlig fallenhet som pligtkänsla förbehållsam och tystlåten. Denna förbehållsamhet, i förening med flera andra upplysningar, af natur att föranleda Fredrik att misstänka sin svågers redlighet, var orsaken till att han lät bevaka honom på hans slott. Derpå följde dem emellan en öppen ovänskap, hvilken slutade med att hertigen föll i onåd och begärde afsked från sina embeten.

medförde från Frankrike, samt af den verksamhet de utvecklade för bildandet af ett parti till förmån för fursten af Ponte Corvo. Derefter skola vi anföra *baron Selbys* och grefve *Dernaths* underhandlingar i konungens af Danmark intresse, jemte de rörelser, hvilka i samma syftning förspordes så inom litteraturen som den periodiska pressen, hvarpå vi slutligen skola visa, huru *hertigens af Augustenburg* parti, som af så många förenade skäl dagligen minskades, dock ännu alltid hade mesta utsigten för sig, så länge den gamle konungen, understödd af von Engeström och Adlersparre, ej öfvergaf honom.

Det är lätt att föreställa sig statsministern von Engeströms och hofkanslern baron Wetterstedts känslor, då de e. m. den 13 Juli af baron Mörner sjelf erforo de dristiga mått och steg, han vidtagit i Paris. Isynnerhet bestormades den förstnämnde af en häftig förtrytelse, och statsrådet grefve Essen, hvilken vid samma tillfälle deraf fick del, yttrade till Mörner: »*Pojke, du borde sitta, der hvarken sol eller måne skina!*»

Detta oaktadt skola vi till vår förvåning finna, huru utomordentligt hastigt Mörners idé vann verksamma anhängare inom konungens eget statsråd. Den bland dessa höga embetsmän, hvilken allraförst med välvillig uppmärksamhet lyssnade till densamma och med snillets skarpblick på en gång insåg alla fördelarne deraf, synes hafva varit baron Otto Mörners blifvande svåger, den smidige och för nya intryck och planer mer än andra tillgänglige hofkanslern Wetterstedt. Sedermera framstod baron *Platen* såsom näst Wetterstedt den bland statsrådets ledamöter, hvilken, ehuru nyss en af hertigens af Augustenburg ifrigaste anhängare, samt jemte Adlersparre upphofsmannen till hans föreslående, snabbast gjorde sig förtrogen med denna nya beräkning, att i en tapper och ädel, med den store kejsaren nära befryndad fransk marskalks hand öfverantvarda fäderneslandets ovissa framtid.

Den 13 Juli om aftonen berättade Engeström på Wetterstedts inrådan för statsrådet Platen Mörners företaganden i Paris, och redan morgonen följande dagen var Platen färdig att begifva sig till Östergötland, för att rådgöra med öfversten grefve *Gustaf Mörner* och andra officerare af hans regemente, hvilka personligen kände fursten af Ponte Corvo. De råkades i Motala. På Mörners fråga, hvem som skulle blifva kronprins, svarade Platen: »Hertigen af Augustenburg, emedan konungen, statsrådet och förmodligen riksdagen förena sig om honom».

»*I så fall*», genmälte Mörner, »*skola vi alla uppslukas af packet. Den 20 Juni har visat, på hvad punkt vi stå. Vi behöfve en man, i stånd att tygla partierna, hvilka hota med nya hvälfningar. Hertigen af Augustenburg är en stackare. Att välja honom, det skulle vara att fälla dödsdomen öfver vårt oberoende. Vi behöfva en krigare; vi nalkas en ny brytning*».

Härpå svarade Platen, att han hvarken kände hertigens af Augustenburg karakter eller egenskaper, hvarefter Mörner, af en helt naturlig känsla, talade till förmån för fursten af Ponte Corvo. Slutligen yttrade Platen, hvilken redan synes hafva tagit sitt beslut, att han just nu skulle möta grefve Wedel Jarlsberg i Ström eller Lilla Edet uti Bohuslän, för att af honom få veta, hvad inflytande valet af en fransysk furste skulle hafva på norska nationen i fråga om Noriges förening med Sverige. Detta möte egde rum på utsatt tid. Wedel svarade, att ifrågavarande val ej skulle utgöra något hinder mot nämnde förening, safranit den grundades på varaktiga och för Norige förmånliga vilkor: att det bästa parti man kunde taga vore att välja fursten af Ponte Corvo, hvilken Wedel personligen kände sedan 1808, då fursten förde befälet i Danmark, samt slutligen att man ej borde tänka på hertigen af Augustenburg. Med detta besked återvände Platen, samt inträffade den 20 Juli i Örebro, numera en afgjord anhängare af den

fransyska marskalken och en verksam befordrare af hans val [5]).

Men hvad företog nu under allt detta baron Mörner? Oaktadt han med de strängaste hotelser blifvit tillhållen, att ej omtala sina förslager, vederlade han icke allenast för hvem som ville höra det, de af regeringen med omsorg spridda rykten, att Mörners medhafda depescher tillkännagåfvo Napoleons önskan, att hertigen af Augustenburg valdes, utan han meddelade äfven rätta förhållandet åt ledamöter af de särskilta stånden, synnerligen bland bönderna, hvilka tycktes vara förtjusta öfver idéen att välja fursten af Ponte Corvo, samt lofvade att verksamt bedrifva hans val. Men ej nog dermed. Mörner skref också till Paris, för att underrätta Signeul, att deras plan mötte så stora hinder, att det var nödvändigt att *utifrån* verka på svenska styrelsen, derigenom att man ådagalade att furstens val understöddes af kejsar Napoleon, hvars mening utöfvade en sådan makt, att han endast behöfde uttala sin vilja, för att vi skulle hafva emottagit hvem helst han velat gifva oss till kung. Denna utväg var redan aftalad mellan Mörner och Signeul i Paris, för den händelsen att omständigheterna sådant fordrade. Derjemte skref öfversten grefve Gustaf Mörner till fursten af Ponte Corvo, att enär isynnerhet statsministern von Engeström motsatte sig hans val, fordrade klokheten att man framför allt bemödade sig att öfvervinna hans betänkligheter, hvilka voro af vigt på grund af hans inflytande på den gamle konungen. Så uppenbart trots af styrelsens befallningar

[5]) Meddeladt af grefve Platen sjelf (S. S.). — Enligt Adlersparres uppgift (S. S.) skall Wedel hafva svarat Platen, att Bernadotte med sin lyx och sina fransyska seder skulle skämma bort de begge nationerna, m. m. I fall så varit fallet, skulle Wedels ovilja mot den franska marskalken kunnat härleda sig från — *afundsjuka*, emedan det är ganska visst, att Platen och Wetterstedt en tid satte allvarsamt i fråga att föreslå *Wedel* till svensk tronföljare, under förhoppning att härigenom locka norrmännen att förena sig med Sverige. Man begriper, hvarföre P. och W. ej ville medgifva tillvaron af en dylik plan.

ådrog emellertid baron Otto Mörner det missödet, att förvisas under ett slags fångenskap till Upsala, för att der tillsvidare förblifva, samt sålunda afhålla sig från riksdagen i Örebro, änskönt han redan erhållit tillåtelse att densamma bevista [6]).

Emellertid arbetade styrelsen under inflytande af det Augustenburgska partiet med baron Adlersparre i spetsen oförtrutet på sin plan, att göra fursten af Ponte Corvo omöjlig. De besynnerligaste rykten började kringlöpa i fråga om honom. Sålunda sades det, än att han grundlagt sin ryktbarhet i de revolutionära klubbarne och svurit *»alla konungar ett evigt hat»*, än att han deltagit i Septemberdagarnes styggelser m. m., under det man dock känner, att han vid denna tid befann sig vid arméerna. Men hvad betyder det! Partiandan fann nu en gång sin uträkning vid att sprida dessa lögner, hvilka utgingo från personer, som tillhörde monarkens förtroliga sällskapskrets, såsom hans handsekreterare Battram m. fl., samt af dem som ville behaga drottningen, hvars tillgifvenhet för förra konungafamiljen voro bekanta [7]).

Å andra sidan växte antalet af furstens af Ponte Corvo anhängare i en märklig grad. Den förnämsta bland dessa i hufvudstaden var onekligen sjelfva öfverståthållaren, *Skjöldebrand*, hvilken genom polismyndigheterna var i tillfälle att bland befolkningen verka i nämnde syftning [8]).

På denna punkt befunno sig sakerna, då skådeplatsen för någon tid förlägges till Örebro, dit monarken afreste den 19 Juli och anlände följande dagen.

[6]) Otto Mörners berättelse om ursprunget till tronföljarevalet 1810.

[7]) Se Engeströms berättelse om tronföljarevalet.

[8]) Biogr. Lex., art. Skjöldebrand, XIV, 347 ff. Jfr Skjöldebrands bref till L. v. Engeström, Juli—Aug. 1810. Det heter i ett af dessa bref (af d. 23 Juli): »Ett allmänt rykte går, att franska kejsaren föreslår fursten af Ponte Corvo. Alla spionberättelser instämma deri, att han af mängden önskas, och man talar om ingenting annat i hela staden«. Det är bekant, att Carl XIII, som kände Skjöldebrands tänkesätt, sökte att binda händerna på honom genom en märkvärdig skrifvelse, den v. Engeström dock bad S. dölja.

Här fortsatte partierna med mycken ifver sina bearbetningar i olika riktningar.

Den 22 Juli anlände grefve Wrede till Örebro. Några dagar derefter (den 27 samma månad) beslöt konungen på Adlersparres inrådan, att allvarsamt förehålla Wrede hans uppförande i frågan om tronföljden, i ändamål att binda händerna på denna general, hvars verksamhet fruktades så mycket mera, som hans inflytande var betydligt.

Konungen tilltalade honom med häftighet och syntes i högsta grad uppbragt.

»Hvad har ni vågat göra?» utropade han. »Hedrad med mitt förtroende, och med rikets stora intressen i eder hand, har ni glömt er pligt. Ni har handlat tvertemot mina befallningar och de instruktioner, jag meddelat mitt sändebud. Och i hvad syfte? —— För att insätta en fransysk soldat på Wasarnes tron!»

Wrede. »Jag har icke uppträdt i Paris emot E. Maj:ts befallningar. Baron Lagerbjelke vet det bäst, och jag har i förevarande fall ej haft annat syftemål, än mitt fäderneslands bästa, hvilket kräfver en stark arm, för att återupplyfta det ur sitt elände!»

Carl XIII. »Återupplyfta det ur sitt elände! I sanning ni är alltför artig emot mig, som fattat styret, då riket var på brädden af sin undergång! Och det är af en svensk adelsman, hvad säger jag, af er Wrede, som blifvit öfverhopad med ynnestbevis af min salig bror, och som jag ansåg såsom en af mina säkraste stöd, som dylika hugskott skola härleda sig!»

Wrede. »Konung Gustaf III:s mig visade nåd skall jag aldrig förglömma, och E. M:t skall jag vara intill dödsstunden huld och trogen; men att E. M:t vill, att Sverige, efter E. M:ts bortgång, skall styras af en *ludi magister,* det är för mycket begärdt. Dessutom har man bibringat E. M. fullkomligt irriga begrepp om fursten af Ponte Corvo. Hans karakter, hans grundsatser, hans

tapperhet och hans snille äro allmänt värderade. Sverige skall i honom finna en mäktig försvarare, och E. M. den ömmaste, den vördnadsfullaste son».

Carl XIII. »Men ni känner mina önskningar, min vilja. Mitt val har redan fallit på hertigen af Augustenburg».

Wrede. »Att välja honom, skulle vara att illa bedöma sin tid, och de män, den kräfver. Hertigen är en lärd pedant, och det är allt».

Carl XIII (med förtrytelse). »Han är bror till min adopterade son, till en älskad furste, hvars förlust vi begråta. I dessa egenskaper åtminstone borde han finna ett skydd mot edra stickord».

Wrede. »Min afsigt har endast varit, att upplysa och att rätta de åsigter, man bibringat E. M. i fråga om fursten af Ponte Corvo».

Så fortfor samtalet, utan att det lyckades förmå monarken med lugn afhöra de skäl, som vägledt Wrede vid dess handlingssätt. Konungen ville på inga vilkor lyssna till något dylikt. Deremot begärde han Wredes hedersord på att han ej skulle gifva sin röst åt fursten af Ponte Corvo, en begäran den generalen uppfyllde, emedan han insåg omöjligheten att för ögonblicket besegra konungens motvilja, och hoppades att tiden skulle förändra hans känslor. Derpå skiljdes de åt såsom vänner.

Men detta minskade emellertid endast *skenbart* general Wredes ifver för den tronkandidat, han förordade. Han delade i detta afseende lika öde med general *Adlercreutz*, som uttalat sig för samma sak, ehuru också han måst lofva kungen, att ej rösta på fursten af Ponte Corvo [9]).

Utan tvifvel skulle man göra *Carl XIII* orätt, om man bedömde hans handlingssätt under denna tänkesättens delning alltför strängt. Hans tillgifvenhet för huset Holstein, men isynnerhet den omständigheten, att han

[9]) Meddeladt af general Wrede (S. S.).

redan erbjudit hertigen af Augustenburg tronföljden, voro i detta afseende så mycket starkare band på hans öfvertygelse, som de på sätt och vis pålades honom af hans hederskänsla. Hans omgifning, afvog emot den franska tronkandidaten, sparade ej på oroande föreställningar och ökade hans fruktan att spiran härigenom skulle ryckas ur hans vanmäktiga händer, och han sjelf underkastas ett förödmjukande förmynderskap, lycklig till och med, om han också endast mäktade bibehålla konungslighetens skugga. Alla dessa utsigter visade sig med ens framför hans känsliga och retliga inbillning, och oroade honom till den grad, att hans helsa betydligt led deraf.

I denna kropps- och själskamp var statsministern *von Engeström* sin gamle bräcklige konungs förnämsta rådgifvare och förtrogne, i hvars sköte han så mycket hellre utgjöt sina bekymmer, som dessa till stor del delades af honom. Uteslutande danad för kabinettet och dess fredliga arbeten, hade Engeström svårt att försona sig med den tanken, att Sverige skulle styras af en fransysk general.

I samma anda bearbetades monarken af *Adlersparre*, biskop *Rosenstein* m. fl. af det Augustenburgska partiets pelare, hvilka hade ett närmare tillträde till hans person.

Men medan nämnde parti sålunda ännu åtminstone ej var i saknad af ansedda och talangfulla förespråkare, samlades ständigt flera anhängare omkring furstens af Ponte Corvo fana. Isynnerhet hyllades denna tronkandidat af en fraktion bland *adeln* och *svenska krigarne*, hvilka med beundran för hans lysande tapperhet och fältherretalanger förenade hoppet, att Sverige under hans styrelse och understödt af Frankrike skulle kunna återvinna åtminstone till någon del sitt fordna anseende och sin försvunna glans.

Under sådane förhållanden, som dem vi nu tecknat, var det klart, att baron Lagerbjelkes depescher skulle med största begärlighet läsas, emedan man deri väntade nödiga upplysningar i fråga om *Napoleons* tanke om tronföljarevalet i Sverige. Men i denna väntan blef man

till stor del bedragen. Dessa depescher voro med stor fyndighet och talang affattade, men lemnade fältet öppet för äfven motsatta utläggningar. Det enda tydliga som deruti framstod var kejsarens böjelse för konungen af Danmark, men att då denne monark ej egde någon utsigt att lyckas, var också kejsarens beslut fattadt att ej blanda sig i denna sak. Alla försök att utforska Napoleons tanke i afseende på fursten af Ponte Corvo hade för öfrigt varit fåfänga; hertigen af Cadore insvepte sig i samma hemlighetsslöja som under Lagerbjelkes samtal med honom nyss efter baron Mörners afresa. Detta oaktadt trodde sig Lagerbjelke dock kunna upptäcka så mycket, som att, *alldenstund* konungen af Danmark ej torde kunna komma i fråga, och *i den händelse* äfven hertigen af Augustenburg blefve omöjlig, skulle kejsaren med nöje se, om prinsen af Ponte Corvo blefve vald. Genom *enskilta* meddelanden upplyste Lagerbjelke dessutom Wetterstedt om sin förkärlek för den sistnämnde kandidaten, hvadan Wetterstedt i statsrådet så tolkade ministerberättelserna från Paris till furstens förman, att flere af statsråderne, hvilka hittills vacklat, öfvergingo till dennes sida [10]).

Under detta mörker, hvilket liksom med en ogenomtränglig slöja tycktes dölja Napoleons rätta afsigter, inträffade tvenne tilldragelser, hvilka i de svenska statsmännens och riksdagsmännens ögon syntes i hög grad egnade att skingra detsamma, samt i så oerhörd proportion utvidgade antalet af den franska marskalkens anhängare, att de utträngde alla andra. Vi mena med dessa tilldragelser 1) franska chargé d'affairens i Stockholm, *Désaugiers'*, återkallande, derföre att han uppenbart handlat till förmån för konungens af Danmark val, samt 2) ankomsten af förre franska vice-konsuln *Fournier* till Örebro i ett ytterst vigtigt uppdrag, i förening med Signeuls tilltag, *att dristigt söka öfvertyga svenska*

[10]) Engeströms ofvannämnde berättelse om tronföljarevalet, samt Lagerbjelkes bref till Engeström, d. 10 Juli 1810.

styrelsen, att Napoleon hemligen föredrog fursten af Ponte Corvo framför dess medtäflare om arfvet af Carl XIII:s spira. Men innan vi närmare inlåta oss i berättelsen om dessa nya företeelser, återstå ännu några drag att anföra, tillhörande en äldre tidpunkt, samt tjenande att belysa ställningen vid riksdagen, *innan* dessa händelser timade och med ens gjorde slut på allas tvekan och bekymmer.

Den 24 Juli anlände baron Selby, och följande dagen danska ministern grefve Dernath till Örebro. De erhöllo genast företräde hos konungen, hvarvid baron Selby till honom öfverlemnade konungens hans herres skrifvelse, hvari denne begär att komma i fråga vid tronföljarevalet. De blefvo mottagna höfligt men med temlig köld, hvilken röjde de ringa sympatier deras suverän egde att påräkna, och Carl XIII underrättade Selby, att svaret på det bref han medfört skulle meddelas genom svenska sändebudet i Köpenhamn. För öfrigt inskränkte sig dessa herrars verksamhet i Örebro till några betydelselösa samtal med statsministern von Engeström, hvarunder de bland annat försäkrade, *att Fredrik VI vore sinnad jemka danska grundlagen till likhet med den svenska.* De afreste, Dernath den 26 och Selby den 27 Juli[1]).

Några dagar efter Selbys och Dernaths afresa från Örebro spriddes bland riksdagsmännen, synnerligen bland bondeståndet, en mängd småskrifter, affattade i syftning att ådagalägga alla fördelarne af *Skandinaviens förening* under Fredrik VI:s spira, och vid samma tid blefvo i några af Stockholms förnämsta tidningar, såsom Stockholmsposten, Journal för Litteratur och Teater m. fl., synliga artiklar, hvilka med talang understödde samma åsigt. Småskrifterna voro författade af flere bland Danmarks klyftigaste statsmän och djupsinnigaste lärde, så-

[1]) Anteckning af L. v. Engeström.

som *Schimmelman*[2]), *Moltke, Grundtvig*[3]), *Gjerten*[4]), *Höst*[5]) m. fl., och den artikel i Stockholms dagblad, hvilken väckte mesta uppseende och förtjente det, var den i Wallmarks Journal införda, med öfverskrift: »*Hvad utsigter till Sveriges framtida välfärd lofvar dess nu lediga tronföljd?*» Alla dessa bemödanden för en sak, som då var högst opopulär i Sverige, medförde dock inga betydligare verkningar, och det visade sig redan af Carl XIII:s svar[6]) på Fredriks skrifvelse, att fördomarne i detta afseende voro djupt rotade. Sedan grefvarne Löwenhjelm öfvergifvit denna fana, egde den veterligen ingen anhängare vid riksdagen (alldenstund Ruuth och Stjernsvärd m. fl. af Skånes magnater funnit anledning att ej bevista densamma), och då professor Rosenschöld anlände till Örebro, hade tänkesätten redan tagit en så afgjord vändning till den fransyska furstens förmån, att hans uppdrag blef utan vigt. Under sådane förhållanden var det också mer eller mindre likgiltigt, att Höst och Olssen lyckades i Stockholm vinna några af denna stads skriftställare och lärde, såsom *Wallmark, Malmström, Granberg* o. a., dels emedan de (såsom händelsen var med Wallmark) snart öfvergåfvo detta läger, dels voro utan synnerligt inflytande på allmänna tänkesättet.

Den 29 (Juli) anlände öfverstelöjtnant Holst till Örebro, medförande hertigens af Augustenburg af oss redan kända svar på konungens begge sednaste skrifvelser. och några dagar derefter kammarherren Silfverstolpe. Ehvad den förstnämnde än må hafva *enskilt* sagt konungen och Adlersparre o. a. hertigens anhängare, för att bibringa dem öfvertygelsen, att hertigen verkligen ämnade antaga va-

---

[2]) Skref: »Aux Suedois par un habitant d'Altona» (anonym).

[3]) »Er Nordens Förening önskelig?» »Ett ord till det svenske folk af Grundtvig».

[4]) Utgaf under anonymen Nielsen: »Nordens Gjenförening. Ett Önske til det svenske Folk».

[5]) Skref: »Till Skandinavierne»; »Vigten af de tre Nordiska rikens förening» (öfversättning), m. fl. småskrifter. Den sistnämnde är tryckt i Stockholm.

[6]) Wegener, a. st., sid. 380 f.

let, i fall man lyckades vända det till hans förmån, så var dock (såsom vi redan antydt) hans skriftliga svar så affattadt, att det i hans motståndares ögon lätt kunde tolkas som ett afslag. Detta var också hvad som visade sig blifva händelsen, hvarjemte Silfverstolpes *muntliga* upplysningar ingalunda bidrogo, att i de redan klentrognes föreställning höja värdet af hertigens förmodade regentegenskaper. Dock åsigterna hos några af ledamöterne af konungens statsråd och hans närmaste omgifning må i detta afseende ha varit än så vacklande och olika, så länge monarken sjelf ej öfvergifvit den Augustenburgska fanan, ansågo de enigheten och rikets väl fordra, att de ej söndrade sig från honom, ehvad de än *enskilt* försökte att besegra hans betänkligheter och förändra hans tänkesätt. Sedan man lyckats i detta afseende binda händerna på *Adlercreutz* och *Wrede,* var det bland statsrådets ledamöter ingen annan än *Platen,* som var i besittning af nog inflytande, dristighet och talang, att åtaga sig detta vanskliga värf. Han uraktlät ej heller, att i detta afseende åtgöra, hvad han ansåg pligten af honom kräfva; men förgäfves. Så länge det fransyska partiet ej lyckades vinna *von Engeström,* var det föga troligt, att den gamle konungen skulle afvika från denne af honom mest värderade rådgifvares mening [7]).

Den 30 Juli öppnades riksdagen i Örebro. Några få dagar härefter, eller den 4 Augusti, befunnos valen till ledamöter i det hemliga utskott, hvilket skulle förbereda frågan om tronföljden, inom alla stånden fullbordade. Dessa val utföllo öfverhufvudtaget i det *Augustenburgska* partiets anda. Till utskottets ledamöter utsågos bland adeln grefve *M. Brahe, G. Adlersparre* och riddarhussekreteraren *Silfverstolpe;* men då den förstnämnde, med lifligt minne af uppträdena i Norrköping 1800, afsade sig detta förtroende, valdes i hans ställe general *Wrede,* hvilken såsom äldst borde leda utskottets öfverläggningar. Detta sista val tycktes visserligen böra

[7]) von Engeströms oftanämnde berättelse om tronföljarevalet.

vara af en god betydelse för fursten af Ponte Corvo; men enär Wrede bands af sitt löfte till Carl XIII, att *ej rösta* på denna furste, hade Wredes insättande i utskottet föga inflytande på detta val. Utskottets ledamöter af preståndet voro: biskoparne *Rosenstein* och *Nordin*, samt professor *Wijkman;* af borgareståndet: borgmästaren *Hallqvist,* bergsrådet *Rothoff* och grosshandlaren *Arfwidsson,* samt af bönderna: *Anders Bengtsson* från Örebro län, *Jon Göransson* från Öland och *Anders Andersson Åberg* från Westerbotten.

Sedan utskottet sålunda blifvit vederbörligen tillsatt, meddelade konungen den 6 Augusti detsamma den af samtliga statsråden (med undantag af *Adlercreutz,* hvilken enligt öfverenskommelse med *Wrede* röstade för hertigen af Oldenburg) understödda framställningen om *hertigens af Augustenburg* utkorande till Sveriges tronföljare. Denna framställning besvarades af utskottet den 10 samma månad på så sätt, att utskottet *gillade* konungens förslag, hvilken utskottets handling följande dagen, den 11, framlades för konungen i statsrådet.

På denna punkt stod den vigtiga frågan, och *verkligen hade propositionen till Ständerna om hertigens af Augustenburg antagande redan blifvit uppsatt, och skulle enligt all beräkning vunnit en icke obetydlig om ej öfvervägande majoritet,* om den blifvit inlemnad, *då* de händelser mellankommo, hvilka vi i förbigående vidrört, och gåfvo frågan en så ny och oförväntad vändning. För att gifva vår berättelse all möjlig fullständighet och klarhet, nödgas vi här gå något tillbaka.

Efter Mörners och Wredes afresa från Paris förflöto flera veckor, hvarunder i denna hufvudstad ingenting märkligt tilldrog sig i afseende på svenska tronföljdsfrågan. Fursten af Ponte Corvo vistades sedan Juni månads slut med sin familj vid baden i Plombières, och verkligen skänkte kejsaren så liten uppmärksamhet åt hvad som föregått mellan Mörner och fursten, att då denne vid afresan till Plombières gjorde sin afskedsuppvaktning, hade kejsaren bland annat med godhet anmodat

fursten ej vara borta öfver 14 dagar, emedan kejsaren ämnade taga i anspråk hans löfte, att i egenskap af generalguvernör begifva sig till Rom.

Emellertid dröjde det ej, innan fursten inhändigade bref från sina nya vänner i Sverige, hvilka underrättade honom, huru sinnesstämningen tog en för honom ganska gynnsam riktning. Under sådane förhållanden fann han nyttan af att vara händelsernas brännpunkt närmare, hvarföre han i slutet af Juli månad lemnade Plombiéres och återvände till Paris.

Första gången vi träffa fursten efter återkomsten, är på ett besök hos kejsaren. Napoleon frågade:

»Har ni haft några nyheter från Sverige?»

Fursten. »Ja, sire».

Napoleon. »Och hvad säga de?»

Fursten. »Att E. M:ts chargé d'affaires i Stockholm motarbetar mitt val, och högt gifver tillkänna, att E. M. föredrager konungen af Danmark».

Napoleon (med förvåning, i det han genast ombytte samtalsämne). »Det är icke möjligt».

Detta samtal föreföll[8]) i slutet af Juli månad (1810). Några dagar derefter, eller den 26 samma månad, återkallade kejsaren Désaugiers, emedan han fortfarande ej ville synas ega något inflytande på valet.

Vid samma tid arbetade generalkonsuln Signeul med mycken ifver på befordrandet af Mörners plan, och sökte utfinna de medel och utvägar, som syntes tjenligast att inverka på utgången. Han uppvaktade fursten af Ponte Corvo, som ej utan mycken varsamhet afhörde hans andragande, då Signeul anmälte, att han kände Mörners plan och trodde sig böra underrätta fursten om vissa förhållanden, hvilka dermed egde gemenskap. Signeul, som blifvit underrättad om ställningen vid riksdagen, samt med fin takt uppfattade hvad som behöfdes, för att

stämma

---

[8]) En utförlig redogörelse för furstens förhållande till Napoleon från återkomsten från Plombiéres till afresan till Sverige meddelas i följande kap.

stämma styrelsen och svenska folkets ombud definitivt till furstens förmån, föreslog denne vidtagandet af följande mått och steg: 1) skulle förre franska vice-konsuln i Göteborg, *Fournier,* å furstens vägnar afresa till Örebro, för att försäkra vederbörande, att fursten vore sinnad emottaga svenska tronföljden, i fall han hedrades med ett så utmärkt förtroende, hvarjemte Fournier skulle å furstens vägnar erbjuda sådane förmåner, att någon annan kandidat skulle få svårt med honom täfla; 2) borde Signeul genom särskilt skrifvelse till statsministern von Engeström legitimera Fournier såsom i rätta ärender stadd[9]).

Dessa förslag gillades af fursten, med tillägg, 1) att Fournier i alla händelser borde å furstens vägnar förklara, *att om hela Sverige önskade honom och konungen vore deremot, ville han icke emottaga kronan;* 2) emottog Fournier för att ytterligare legitimera sig af fursten ett slags etui af elfenben, hvarå voro anbragte miniatur-afbildningar af *prinsessan* och hans son *prins Oskar;* 3) borde Fournier endast vända sig till statsministern von Engeström och general Wrede, till hvilken sistnämnde han skulle lemna de nämnde porträtterna, och för öfrigt tala med ingen[10]).

Med dessa vigtiga uppdrag[1]) lemnade Fournier den 26 Juli Paris, och inträffade e. m. den 10 Augusti i

---

[9]) Signeul gick af eget nit ännu längre, i det han uti en skrifvelse till Engeström, hvilken afsändes med posten, dock utan brefskrifvarens underskrift, försäkrar svenska styrelsen, att *Napoleon* med stort välbehag åhört Mörners proposition och önskade fursten framför någon annan till tronföljare i Sverige, ehuru omständigheterna vägrade honom att officielt gifva denna sin tanke tillkänna.

[10]) Jfr flera anteckningar i S. S. samt den af Engeström författade berättelsen (om tronföljarevalet), hvilken äfven ligger till grund för följande framställning.

[1]) General Wrede erhöll äfven ett i olja måladt porträtt af prins Oskar, hvilket förvaras inom Wrediska familjen. Det föreställer den unga prinsen hållande i handen ett papper, hvarpå står skrifvet: *»Oscar offrant sa premiere ecriture à son père le jour de sa fête».*

Mosås, den närmaste gästgifvaregården på södra sidan om Örebro. I hans sällskap reste en svensk handelsexpedit, vid namn Bonsac, hvilken Fournier genast inskickade till Örebro med ett bref till von Engeström, hvaruti han anhåller att blifva emottagen för att till Engeström aflemna en skrifvelse, och afbörda sig ett ganska vigtigt uppdrag. Efter någon öfverläggning med Wetterstedt och Järta, på grund deraf, att fremmande makters ombud ej ega tillträde till ort der riksdag hålles, men sedan man funnit att Fournier veterligen icke var ett dylikt ombud, utan syntes resa i egna ärender, svarade Engeström, att Fournier kunde infinna sig följande dagen.

Vi bedja läsaren hafva i minnet, att det var *den 11 Augusti,* som Fournier första gången såg Engeström, d. v. s. *samma dag* hemliga utskottets yttrande till förmån för hertigen af Augustenburg blifvit inlemnadt till konungen.

Man föreställer sig lätt von Engeströms öfverraskning, då han nu fick åhöra de maktpåliggande uppdrag, som Fournier hade att meddela. Han emottog miniatyrporträttet, för att visa det för konungen, samt genomläste uppmärksamt Signeuls bref. Derpå yttrade han betänksamt, att anbudet kom nog sent, då man redan gått så långt med hertigen af Augustenburg, som man gjort, men lofvade dock, att göra konungen reda för hvad Fournier haft att anmäla, och att lemna honom svar. För öfrigt framdrog Engeström, jemte uttryck af sin beundran för furstens person, några svårigheter i afseende på hans väljande, hvilka föreföllo honom mest betänkliga, såsom hans obekantskap med svenska språket, sannolikheten af svenska handelns med England tillintetgörelse, o. s. v. Men dessa inkast besvarades på ett fyndigt och temligen tillfredsställande sätt af Fournier.

Af hvad vi hittills haft att berätta, finner man, att Fourniers andragande *redan* gjort ett ganska betydligt intryck på von Engeström. Den första verkan deraf var förmodligen den, att man uppsköt den statsrådssamman-

komst, hvilken samma dag borde ega rum (i anledning af hemliga utskottets ingifna betänkande rörande hertigens af Augustenburg val). Sedermera betjenade sig general Wrede med sådan verkan af de underrättelser, Fournier meddelade honom, att de sinnen som ännu vacklade, inom några dagar slöto sig till den fransyska marskalkens fana. Bland annat föranstaltade han, att natten mellan den 11 och 12 Augusti *hundradetals afskrifter* togos af den icke undertecknade papperslapp, hvarpå de förespeglingar om materiella fördelar af furstens val voro uppsatte, och den Fournier lemnat honom; dessa afskrifter spriddes sedan följande dagen bland ledamöter af alla stånden, och gjorde stor verkan, synnerligen på de tvenne lägsta stånden, hvilka dittills visat största benägenheten för regeringens tronkandidat.

Genom Mörners försorg infördes i Upsala tidningar dagarne efter Fourniers ankomst till Örebro underrättelsen derom, samt om de handelsfördelar och äfven penningeförmånerna, som Sverige kunde vänta sig af prinsens val. Denna af ett välmenande, ehuru oförsigtigt nit förestafvade artikel, hvilken blottställde fursten för många obehag, vederlades ofördröjligen i den officiella tidningen.

Emellertid hade von Engeström den 12 Augusti funnit utväg, att genom Adlercreutz förbereda *konungen* på Fourniers andragande. Märkligt nog visade sig H. M:t nu mindre än förut fursten obenägen, och då Engeström, som under tiden återkommit från en resa till landet, om aftonen samma dag aflade en fullständig berättelse om det vigtiga ärendet, afhörde honom konungen med mycket tålamod, och då Engeström slutligen sade, att fursten låtit förklara, att om hela Sverige ville gifva honom tronföljden och konungen vore deremot, skulle han icke emottaga tillbudet, yttrade sig H. M:t: *»Det måtte ändå vara en hederlig karl»*.

Följande dagen (den 13) sammankallades statsrådet, för att utlåta sig öfver den embetsberättelse, Engeström uppsatt med föranledning af Fourniers uppdrag, och på

statsrådets *enhälliga tillstyrkan* befallde konungen, *att denna berättelse, såsom anledning till ett nytt yttrande, skulle hemliga utskottet meddelas.*

På grund häraf samlades utskottet ånyo den 14 Augusti. Följande dagen (den 15) fick utskottet del af den med posten nyss förut, till statsministern för utrikes ärenderna adresserade, oundertecknade och odaterade, men med generalkonsuln Signeuls hand uppsatta skrifvelse, hvari denne på sin heder försäkrar, *att Napoleon skulle med det största nöje se marskalk Bernadotte konung i Sverige, samt att kejsaren med stort välbehag hört det förslag, som i detta hänseende blifvit gjordt marskalken.* Dessa underrättelser (så säger brefskrifvaren) »äro pålitliga, emedan jag har dem från personer, som nalkas kejsaren och som fullkomligt känna hans hemliga tänkesätt för Sverige».

Man torde ej böra förundra sig deröfver, att så beskaffade handlingar, som detta Signeuls bref, inträffande under förhandenvarande omständigheter och den länge rådande ovissheten om kejsarens *verkliga* afsigter, voro af natur, att kunna föra till och med de skarpsinnigaste bakom ljuset. Dertill kommer, att utskottet dagen derpå (eller den 16) inhändigade ännu ett vigtigt dokument, nemligen en depesch från svenska sändebudet i Paris, baron *Lagerbjelke,* daterad den 27 Juli (1810), hvari denne minister meddelar underrättelsen om kejsarens beslut att återkalla Désaugiers, med den förklaring att det skett, *emedan denne öfverskridit de honom meddelade order att ej inblanda sig i det svenska tronföljarevalet,* alldenstund kejsaren hade för grundsats, att gilla det beslut, hvarom konung och ständer kunde i detta afseende blifva ense utan alla fremmande inflytelser.

Denna handling bidrog, att än mera befästa den öfvertygelse, utskottet fattat rörande kejsar Napoleons *hemliga* afsigter, hvadan utskottet, med särskilt fästadt afseende på furstens *stora och lysande egenskaper,* i förening med den omständighet som numera syntes göra hertigens af Augustenburg val omöjligt, stannade i det

beslut att tillstyrka Kongl. M:t, *att till Sveriges tronföljare hos ständerna föreslå H. H., Johan Baptist Julius Bernadotte, furste af Ponte Corvo.*

Detta beslut fattades den 16 Aug. af utskottet enhälligt på två röster när, nemligen professor *Wijkman* och borgmästar *Hallqvist,* hvilka fortfarande yrkade på hertigens af Augustenburg föreslående. Utskottets betänkande i ämnet inlemnades till konungen den 17 Augusti.

Samma dag biträdde statsrådet *enhälligt* utskottets tanke, hvarpå hofkanslern baron Wetterstedt uppsatte den kongliga propositionen i ämnet, hvilken, i en utomordentlig statsrådssammankomst samma dag om aftonen af konungen gillad, renskrefs om natten, samt f. m. följande dagen, den 18, öfverlemnades till ständerna.

Att Carl XIII, oaktadt han gjorde all rättvisa åt sitt folks önskningar och sin föreslagna efterföljares ovanliga egenskaper, hvaraf fäderneslandet borde vänta sig så många fördelar, dock i sista ögonblicket oroades af vissa betänkligheter, det kan man finna af hans ord till Engeström, då de samtalade om ifrågavarande kongl. proposition. »*Jag borde*», yttrade den åldrige kungen småleende, »*låta min proposition åtföljas af det tal, Napoleon höll till sin unga brorsson, då han gjorde honom till storhertig af Berg: Erinra er alltid, hvad min politik och kejsarrikets intresse kräfver af er, att ni i första rummet eger pligter emot mig, i andra emot Frankrike, och sist emot de folk, dem jag anförtror åt eder*». Intrycket af dessa märkliga ord var ännu friskt i Carls minne, emedan de nyligen stått att läsa i Monitören, men framtiden skulle snart visa, huru otidig den fruktan var, som i detta afseende oroade honom.

Så vexlade rörelserna i denna *svenskt* sinnade monarks hjerta, och dock gjorde han detta offer af sina enskilta böjelser och sin fruktan för hvad han ansåg sitt folks väl och fäderneslandets bästa af honom kräfva.

Obeskriflig var den glädje, konungens proposition väckte i alla fyra stånden. Den blef mottagen med de lifligaste bifallsrop. Nu föll den sista skranka, som ännu

återhöll en och annan att gifva sin röst åt den fransyska fursten.

Man bör dock förstå denna hänryckning, hvilken så häftigt, liksom en elektrisk stöt, meddelade sig ett helt folk. Sverige var sönderslitet och styckadt, i sitt inre söndradt af partier, hotadt af anarkien och en eröfringslysten grannes maktspråk ... Emot alla dessa faror väntade man hjelp af *århundradets mäktige hjelte,* han som troddes hafva beslutat, att genom en *fransysk och nära beslägtad furstes* upphöjande på Gustavernas och Carlarnes tron ingripa i Nordens angelägenheter, och i detta föreställningssätt förenade sig alla partier. Svenska *krigaren* och *adeln* betraktade den franska marskalken såsom ett af försynen utsedt redskap, att återställa Sveriges förlorade ära och sjunkna makt. De klenmodige och bäfvande Gustavianerna hänfördes af allmänna meningen och skräckbilderna från den 20 Juni, öfvertygade att i detta uti slagtningar härdade svärd förvärfva ett stöd mot packets anspråk och demagogiens öfversvämningar.

Sådane voro de skäl, hvilka föranledde Sveriges rikes i Örebro församlade ständer, *att den 21 Augusti till Svea rikes kronprins enhälligt utkora H. F. H. Johan Baptist Julius Bernadotte, furste af Ponte Corvo,* på följande vilkor: 1) att han innan ankomsten på svensk botten antager den rena evangeliska läran, samt 2) underteknar en lika försäkran, som rikets ständer för högsalig H. K. H. kronprinsen Carl August upprättade.

Om aftonen samma dag afreste öfversten grefve *Gustaf Mörner* och generalen grefve *Robert Rosen* till Paris, den förre för att underrätta den nya kronprinsen om hans val och lemna honom ett bref från Carl XIII, den sednare för att å sin konungs vägnar begära kejsar Napoleons tillstånd för fursten att emottaga valet, samt öfverlemna kejsaren ett i denna syftning affattadt bref.

Nu till slut en anekdot, hvilken på ett träffande sätt målar den hänryckning, hvilken beherrskade allas sinnen, de Bacchanaliers sorl, hvilka följde på den vigtiga

handlingen och knapt ändade förrän med nattens mörker, samt ändtligen det naiva skaplynnet hos en svenska kyrkans chef, hvilken, liktänkande med Mörner och Wrede varit en af den nyvaldes förnämsta förespråkare och befordrare inom sitt stånd.

Vi befinna oss i preståndets klubb. Omkring bord, öfverlastade af vin och bålar, samla sig de högvördige och fatta sina glas, för att instämma i den skål, som ståndets talman, den smidige och beqvämlighetsälskande erkebiskopen Lindblom synes sinnad att föreslå. Hvilken annars kan denna skål afse, än den nyvalde kronprinsen?... Emellertid hade man redan hunnit förut så se sina glas i botten, att erkebiskopen var — vimmelkantig, då han tog sitt glas, och i det han föreslog skålen, betjenade han sig dervid af följande uttryck: »*Den nye frälsarens skål!*» Men vid erinran om det nog öfverdrifna i liknelsen, tillade erkebiskopen, innan han fört glaset till munnen: »*den gamle icke förglömmandes!*» Man drack under allmän munterhet.

SJUNDE KAPITLET.

DET NYA TRONFÖLJAREVALET.

III.

Kronprinsens afresa från Paris och ankomst till Stockholm.

(*Juli—Nov. 1810.*)

Napoleon och fursten af Ponte Corvo. — Samtal mellan fursten och Lagerbjelke. — Hemligt sammanträffande hos hertigen af Danzig. — Den furstliga familjen på Lagrange. — Anekdoter. — Lagerbjelke och Napoleon. — Nyheten om valet inträffar i Paris. — Obehagliga intryck. — Napoleons hemliga känslor och aningar. — Han bemyndigar fursten att mottaga valet. — Grefve Robert Rosen. — Bref. — Svårigheter vid uppsättandet af den nya kronprinsens frikallelsebref (lettre d'emancipation). — Ledsamma öfverläggningar. — Kronprinsens afskedsföreträde. — Prins Oskar och Napoleon. — Detaljer tillhörande kronprinsens resa från Paris till Stockholm. — Giftermålsförslag mellan prins Oskar och preussiska prinsessan Alexandrina. — Kronprinsen i Köpenhamn. — H. K. H. och erkebiskop Lindblom. — Landstigningen vid Helsingborg. — Anekdoter. — Märkligt samtal mellan kronprinsen och Toll. — De la Gardie. — Ankomst till Drottningholm. — Flemings tal. — Kronprinsens besök inkognito i hufvudstaden. — Carl XIII och drottning Charlotte. — Prinsens högtidliga intåg i Stockholm. — Akten den 5 November. — Prinsens adoption under namn af Carl Johan.

Vi begynna detta kapitel med en hastig öfverblick af kronprinsens förhållande till kejsar Napoleon, från återkomsten från Plombières till afresan från Paris.

Sedan prinsen blifvit nämnd såsom kandidat till den svenska tronföljden, var det naturligt att han skulle ega anledning nog att oftare se kejsaren, och denne syntes verkligen med tillfredsställelse och välbehag upptaga detta närmande från prinsens sida.

Det var under ett af dessa, efter utseendet förtroliga och öppenhjertiga meddelanden som kejsaren, hvilken i fråga om tronvalet först låtsat mycken likgiltighet, sade att man borde låta allt bero af händelserna, o. s. v.,

samt tillade: »*Om ni ej blir kallad till Sverige, har jag för afsigt att gifva er Arragonien och Catalonien, ty Spanien är för stort för min brors krafter*». Detta yttrande ökade prinsens fruktan, att kejsaren af motvilja att se honom uppstiga på Sveriges tron, kunde vägra sitt bifall till hans val, samt att en spansk förläning var honom ämnad såsom skadeersättning.

Några veckor sednare hade fursten ett ganska vigtigt samtal med franska sändebudet baron Lagerbjelke. De hade då af grannlagenhet undvikit att se hvarandra alltsedan baron Otto Mörners afresa från Paris. Sammanträffandet egde rum den 15 Augusti, kejsarens födelsedag, på en lysande fest i Tuillerierna, midti denna ofantliga massa af menniskor, hvilka alla bildade den praktfullaste anblick, bland unga och sköna damer öfverhöljda af blommor och diamanter, rikets högre embetsmän, marskalkar och senatorer i rika drägter och brösten betäckta af ordnar, och längst fram i salen kejsaren med kejsarinnan och hans familj, omgifna af ombuden för Europas darrande konungar.

Vi låna här baron Lagerbjelkes egna ord i den depesch, som redogör för det samtal, hvilket vid detta tillfälle föreföll mellan honom och fursten af Ponte Corvo.

»Kejsaren (säger Lagerbjelke) hade ännu ej blifvit synlig i festsalen, då prinsen af Ponte Corvo kom emot mig på det mest förekommande sätt. Sedan två månader hade jag ej sett honom hvarken nära eller fjerran, men i kejsarens salong kunde jag ej undvika honom. Han drog mig något afsides under yttrande, att han gjorde fullkomlig rättvisa åt de bevekelsegrunder, i följd hvaraf jag ansett mig förhindrad att såsom fordom besöka honom, och af samma grannlagenhet hade han äfven velat bespara mig bryderiet af ett besök i mitt hus. Men sakerna hafva nu (sade han) kommit till en punkt, att ni skulle otvifvelaktigt anse er begå en väsendtlig ur-

aktlåtenhet, i den händelsen ni, endast af aktning för formerna, undandrog er meddelanden af en betydande vigt såväl för eder kung, som för Sverige. Jag kan, ja jag bör till och med underrätta er om hvad som tilldrager sig; det står eder sedan fritt, att göra det bruk deraf, ni behagar. Skulle ni vilja antaga ett sammanträde hemma hos mig?»

»Jag ansåg mig böra afböja detta anbud, icke derföre att jag ville lemna ett tillfälle obegagnadt att erhålla för E. M. nyttiga upplysningar; men (tillade jag) jag skulle vara dubbelt förbunden, om E. H. täcktes bereda mig detta sammanträde hos en tredje person. Han svarade, att han skulle efterkomma min önskan, och uppgaf äfven stället, der det skulle ega rum[1]). Derpå yttrade han följande märkliga ord:

»Förrän vi denna gång åtskiljas, är jag eder skyldig en uppriktig trosbekännelse, och ni skall lära känna mig. Kasta ögonen på min förflutna bana, och på den punkt, hvarifrån jag utgått. Jag sjelf ser ofta tillbaka på det framfarna, och huru skulle jag annat kunna, än känna mig lycklig i den ställning, ödet förunnat mig. Tror ni, att en af lyckan omhuldad soldat, hvars hela lif, jag vågar försäkra det, icke erbjuder ett enda drag af äregirighet eller fåfänga, ej skulle kunna vara nöjd med den grad af ära och lycka, hvartill gynnsamma omständigheter upplyftat honom? Man måste vara mycket omättlig, för att önska mer. Man måste vara galen, för att göra anspråk på den rang, hvarom här är fråga. Men jag skulle också vara ganska känslolös och svag, om jag ej funne mig smickrad af en så ärofull kallelse, utgången från ett i häfderna frejdadt folk, vore det också endast en obetydlig minoritet, som egnade mig sin åtanke! Man måste vara feg, javäl feg, ty det är rätta ordet, om man skydde äran, emedan den är åtföljd

[1]) Prinsen uppgaf en af sina gamla vapenbröder, marskalken Lefebre, hertig af Danzig, hos hvilken han skulle sammanträffa med baron L.

af faror, och vek af från sin väg, derför att den vore beströdd med törnen och klippor. Jag är ej en af denna jordens store; men jag har ett namn att upprätthålla. Jag hängifver mig åt ödet, men jag ämnar aldrig betvinga det. Jag vill ej likna dessa tappre, hvilka sjelfve påkalla striden; men jag har gjort det löftet att aldrig undandraga mig densamma. Vördnadsfull tillgifvenhet för eder aktningsvärda konung; högaktning för svenska nationen; kärlek till det goda; rättvisa; oväld; ordningens upprätthållande; förtjenstens belöning; vänligt mottagande af alla; föredöme i striden; mildhet och godhet mot folket — — se der hvad jag vågar lofva! Men ännu ett ord. Jag mottager många bref från Sverige. De förnämsta hus i Hamburg affärda ilbud till mig hvar tredje dag; men jag har ej skrifvit ett enda bref. Jag försäkrar er på min heder, att jag ej skall knyta några nya förbindelser, hurudan utgången än må bli. Jag känner för kungen och nationen, äfvensom för dem, hvilka hedrat mig med sitt bifall, en tacksamhet, som aldrig kan utplånas».

»Efter att hafva uttalat dessa ord [2]), förlorade han sig plötsligt i hopen, och besparade mig derigenom den stora brydsamheten af ett svar, hvarpå jag under afhörandet väl hade tänkt, men hvartill jag fann mig ur stand att sammanfoga någon enda förnuftig mening».

Vid kuren samtalade kejsaren länge med prinsen af Ponte Corvo. Sedan någon tid synes man vilja ut-

---

[2]) Tvenne dagar efter detta samtal (d. v. s. den 17 Augusti), emottog baron Lagerbjelke en middagsbjudning till hertigen af Danzig. Vid inträdet i hertigens salong, fann han icke någon annan bordsgäst, än fursten af Ponte Corvo, hvilken kom emot honom med den största artighet, och efter måltiden bad honom följa till ett kabinett, der de i flera timmar samtalade. Fursten förtrodde nu Lagerbjelke innehållet af sina samtal med Napoleon (se texten), utan tvifvel i en något forskönande dager, af den orsak, förmodligen, att ministern borde inberätta derom till hofvet i Stockholm. För öfrigt öfverenskoms, att baron Lagerbjelke hvarken skulle handla *för* eller *emot* prinsens val, utan lugnt afbida händelsernas utveckling.

märka honom i kejsarens gunst, såsom ofta inbjuden till aftoncirklarne i Trianon, och nu förgår ingen dag, som han ej uppvaktar på S:t Cloud, och ofta sker det två gånger om dagen. Han är på det nogaste underrättad om hvad som tilldrager sig i Sverige. Han var den förste, som underrättade kejsaren om kungens af Danmark uppträdande vid tronföljarevalet, hvarom man här icke ens hade någon aning; det var äfven han, som meddelade nyheten om hertigens af Augustenburg vägran». — —

»Jag har under dessa sednare dagar erhållit efter hvarandra följande meddelanden, och som jag vågar försäkra E. M. ur god hand.

»Då prinsen af Ponte Corvo för kejsaren anmälde baron Mörners uppträdande, blef det öfverenskommet, att prinsen skulle svara i allmänna ordalag, men på sätt att icke modfälla dem, som syntes vilja förklara sig för honom. Sedermera inlupo underrättelser från Sverige, hvilka föranledde prinsen att begära ett samtal med kejsaren, hvilket egde rum i en tredje persons närvaro. Vid detta tillfälle bad fursten kejsaren uppriktigt säga sig, huruvida det ingick i hans politik, att han valdes till tronföljare i Sverige, med tillägg att han i motsatt fall ännu skulle medhinna att afböja hvarje steg till sin förmån. »*Akta er väl derför*», svarade kejsaren. »*Låt sakerna gå sin gång. Det ligger såväl i min egen, som i Sveriges politik, att ni erhåller denna kallelse*». (Baron Lagerbjelkes depesch af den 22 Aug. 1810).

Några veckor sednare (eller i medlet af Augusti) egde en ny förklaring rum mellan prinsen och kejsaren. Tidpunkten för valet nalkades nu med stora steg, och det blef då af så mycket större vigt för prinsen, att äfven genom *svenska beskickningen* i Paris söka lemna upplysningar i den syftning, att hans förhållande till Napoleon var det bästa, *samt att hans val skulle på intet sätt skadligt tillbakaverka på Sveriges politiska oberoende och sjelfständighet i förhållande till Frankrike.* Vi låta baron Lagerbjelke sjelf redogöra för hvad som föreföll under

detta samtal. Prinsen började med att upprepa samma fråga, han vid ett föregående tillfälle ställt till kejsaren, beträffande dennes tanke om hans val och huruvida det (i fall det egde rum) skulle öfverensstämma med hans politik, hvilket bejakades. Derpå fortsatte han:

»Men i så fall ber jag E. M. icke misstycka, om jag framställer en fråga af vigt för mig sjelf. Är det E. M:s afsigt, att qvarhålla Sverige i en beroende ställning, denna må nu vara hurudan som helst (och jag vet att E. M. har förmåga dertill!), för all del, sire, tänk då ej på mig! I så fall förbjuda mig såväl mina känslor, som min politiska öfvertygelse, att gå E. M:s önskningar till mötes, och E. M. skulle otvifvelaktigt finna sig bättre betjent af en furste, som vore fremmande för Frankrike».

»Kejsaren svarade, att prinsen i detta afseende kunde vara lugn; att det aldrig skulle blifva fråga om ett dylikt förslag; att Sverige genom sitt läge på andra sidan hafvet icke allenast var skyddadt mot hvarje slags beroende, utan kunde till och med ej upptagas i ett federativ-system; att dess bestämmelse att bidraga till allmänna jemnvigten i Europa vore ännu ett vigtigt skäl till förmån för dess fullkomliga oberoende i politiskt hänseende: kortligen att han önskade ett sjelfständigt, med Frankrike förbundet Sverige!»

»Prinsen trodde sig böra begagna denna gynnsamma sinnesstämning, för att vidröra våra planer på Norige, och framställde den omätliga vigt, som en förening med detta land skulle lägga i vågskålen af kejsarens politik såsom bildande ett bålverk på samma gång emot Ryssland till lands och emot England till sjös!»

Denna fråga blef föremål för en längre öfverläggning, som lemnade prinsen icke utan hopp[3]), churu den

[3]) Det heter på ett annat ställe i den depesch från baron Lagerbjelke, hvarur det ofvanstående är hemtadt: »*H. E:r. Essen kan erinra sig, att under fredsunderhandlingarne, då vi rörde vid frågan om Norige, visade sig hertigen af Cadore ganska öfver-*

icke ledde till någon bestämd förklaring i ämnet; ty Napoleon yttrade slutligen, att ett verk af så stor politisk vigt kunde endast blifva frukten af ett allvarligt öfvervägande af tiden, omständigheterna, och framförallt af Sveriges politiska uppförande [1]).

Sådane voro de underrättelser, baron Lagerbjelke meddelade sitt hof; men de ankommo ej till Örebro förrän den 7 September, d. v. s. sexton dygn sedan tronvalet redan var afgjordt. De egde följaktligen intet inflytande på detsamma.

Några dagar efter detta möte finna vi fursten och hans familj på hans landtställe Lagrange helt nära Paris. Alla underrättelser, hvilka här ingingo från Sverige, öfverensstämde deruti, att fursten komme att väljas, och slutligen inhändigade han (sista dagarne af Augusti) här äfven ett bref från grefve Wrede, hvilken ännu bestämdare beredde honom på sannolikheten af hans val.

De lockande utsigter, hvilka härigenom yppade sig för prinsen, gjorde deremot ett nästan motsatt intryck på hans gemål. Hennes helsa var ganska klen, och den tanken oroade henne, att hon skulle utbyta den angenäma vistelsen i Paris och alla de föremål, hvilka fästade henne vid fädernejorden, mot Nordens kalla klimat och obekanta landskap.

Det var en af de herrligaste Augustidagar. Fursten promenerade i parken på Lagrange, åtföljd af sin gemål och deras tioåriga son, prins Oskar. Ängarne voro öfversållade af blommor, och alla föremål återglänste af den mest skimrande solglans. Denna tafla, hvilken så väl egnade sig att göra fosterjorden kär, föranledde prinsessan att ånyo tala om den oro, med hvilken hon skulle emotse en skiljsmessa från Frankrike. Hon erinrade sin gemål derom, att i ju upphöjdare ställning man befann sig, destomer var man blottställd för ödets vex-

---

raskad och rådde oss temligen allvarsamt att icke röja så stora anspråk».

[1]) Utdrag af baron Lagerbjelkes depesch, daterad Paris d. 22 Augusti 1810.

lingar. Hon beklagade Josef Bonaparte, hvars belägenhet i Spanien var att regera genom det borgerliga kriget; Ludvigs i Holland, der hans undersåter endast sågo i honom ett hatadt verktyg för brodrens despotism. På samma sätt med Jerome, hvars kunglighet var ett åtlöje — —

Prinsessan skulle hafva föredragit, att fursten nöjt sig antingen med generalguvernörskapet i Rom, hvilket sedermera anförtroddes åt Fouché, eller med herraväldet öfver Arragonien och Catalonien, hvilket kejsaren troddes hafva erbjudit honom, för att afleda hans tankar från tronföljden i Sverige. Men dessa känslosamma utgjutelser kunde endast för ett ögonblick göra intryck på en man som anade, att en krona var honom beskärd, och som kände sig kallad att bära den. Han svarade, liksom i glömska af sig sjelf och under inflytelsen af sin makas yttranden: »*Ja väl, du kan hafva rätt. Äran att vägra mottaga en krona är väl lika mycket värd, som den att bära henne, och om jag antager den, så sker det för Oskars skull*».

Dessa ord, hvilka så väl måla furstens hjerta, väckte hans sons uppmärksamhet, som med uttryck af otålighet inföll: »*pappa har orätt, ty äfven om du ej hade någon son, borde du antaga kronan*».

Detta verkligt rörande och vackra uppträde slutade så, att fursten under uttryck af den varmaste faderskänsla tog upp sin son i sina armar och sade till honom: »*Mitt barn, i händelse det blir mitt öde, att kallas till Sveriges tron, så skall jag emottaga tillbudet af kärlek till dig och af aktning för ett ädelt folk*».

Några dagar härefter vände den furstliga familjen tillbaka till Paris.

Emellertid hade händelserna i Örebro tagit en lika hastig som afgörande vändning efter Fourniers ankomst och Signeuls bref. Hänförelsen blef (som vi sett) så stark och så allmän för prinsen af Ponte Corvo, att man knappast gaf sig tid att iakttaga de nödiga formerna, och valet skedde nästan genom acklamation.

Under tiden var man i Paris ännu långtifrån att ana denna hastiga utgång. Baron Lagerbjelke spejade ännu förgäfves i franska politikens djup, för att utforska hvad den så afundsjukt sökte förborga, och kejsarens verkliga tanke rörande prinsens af Ponte Corvo val var och förblef honom en gåta.

Sådan var sakernas *verkliga* belägenhet, då man i Paris öfverraskades af nyheten om furstens af Ponte Corvo val.

Furstens gemål var den första, som f. m. den 3 September inhändigade denna vigtiga nyhet genom bref från en slägtinge i Hamburg, baron Villeneuve. Hon skyndade att gifva sin man del deraf. Men huru förvånades hon ej, då i stället för att yttra någon glädje, hon fann honom nedstämd och tankfull. Han hade nemligen samma dag i Frankrikes stora officiella tidning läst den artikel i Upsala dagblad om Fourniers uppträdande i Örebro, hvarom vi talat, och hvilken tidningsartikel betydligt förbittrade den angenäma känsla, han erfor af nyheten om sitt val. På detta sätt blottställdes ju den rena och frivilliga karakteren af hans val, och kejsaren, hvars misstankar så lätt väcktes, kunde häruti vilja se en intrig, och i sin förtrytelse måhända gå ända derhän, att han vägrade honom mottaga den hedrande kallelsen. Allt detta inverkade i hög grad obehagligt på furstens lynne. Vid en middagsmåltid, han samma dag gaf några af sina vänner, syntes hans vanliga glädtighet och älskvärdhet alldeles försvunna, och ingen fråga uppstod om dagens stora nyhet, emedan fursten bedt sin gemål tillsvidare hålla densamma hemlig.

Följande dagen (den 4 Sept.) inträffade öfversten grefve *G. Mörner* och general *Robert Rosen* i Paris. Den förre, åtföljd af Fournier, skyndade genast till den nya kronprinsen, som med ledsnad omtalade händelsen med den ifrågavarande tidningsartikeln. Emellertid lugnades han något, då de resande svenskarne upplyste, att den-

samma

samma redan blifvit vederlagd i Sveriges officiella tidning, hvarpå man hastigt drog försorg derom, att denna vederläggning aftrycktes i Monitören.

Det lider intet tvifvel, att Napoleon vid underrättelsen om prinsens af Ponte Corvo val erfor en oroande aning om de följder, detsamma skulle medföra för honom sjelf och Frankrike [6]). Men å andra sidan kunde han, såsom sjelf en folkets utkorade, ej vägra honom mottaga kallelsen, helst han från början högtidligt lofvat Carl XIII, att gilla det val, hvarom denne konung i samråd med ständerne kunde blifvit ense. Dessutom hvad borde han väl i denna hyllning, som egnades en af hans egna krigare, se annat, än ett återsken af sin egen ära, ett erkännande af sitt eget herravälde? För öfrigt synes Napoleon hafva mindre räknat på den nye kronprinsens tillgifvenhet eller vänskap; men han räknade på likheten i intressen, emedan de begge voro furstar, som hade svärdet att tacka för sin upphöjelse; på Sveriges belägenhet midt i gapet på Ryssland, samt på svenskarnes urgamla tillgifvenhet för Frankrike, hvilket allt tillsammantaget berättigade till den slutsatsen, att Sverige svårligen skulle kunna omfatta ett emot Frankrike fiendtligt statssystem.

Den 6 September blefvo grefvarne Rosen och Mörner förestäldde för kejsaren, hvilken mottog dem ganska nådigt. Bland andra ämnen, hvarom han talade med dem, var äfven det intryck, furstens af Ponte Corvo val förmodades skola göra uti Petersburg. På

[6]) *»J'en eprouvai toujours un arrière-instinct qui me rendait la chose désagreable».* Napoleons ord på S:t Helena. Madame d'Abrantes omtalar äfven *en märkvärdig dröm,* kejsaren hade vid denna tid då frågan om hans val förevar, utan att ännu hafva blifvit afgjord. Han drömde att han seglade på ett ändlöst haf, han i ett fartyg och Bernadotte i ett annat; i början följdes de begge fartygen åt, men nu aflägsnade sig Bernadottes, och ehuru kejsaren följde det med kikaren, kunde han snart ej urskilja det för den dimma och det töcken, som plötsligt uppsteg mellan de begge farkosterna.

den fråga, Napoleon med anledning häraf ställde till den qvicka grefve Rosen, svarade denne: »*Utan tvifvel, E. M., skall man i Petersburg säga, när man får höra omtalas det nya valet, att vi bekräfta ordspråket, som påstår, att svenskarne äro Nordens fransoser*».

Ehuru kejsaren endast med ett smålcende bemötte detta infall, besvarade han [6]) dock Carl XIII:s skrifvelse i gunstiga, ehuru temligen knapphändiga ordalag. Han nöjde sig med att tillkännagifva, att han *bemyndigade* prinsen af Ponte Corvo att antaga den värdighet, som han insåg att svenska nationen erbjudit af aktning för franska folket och franska krigshären, ehuru han erkände sig hafva varit *föga beredd* derpå, o. s. v.

Den 7 September underrättade kronprinsen [7]) kejsaren skriftligen i ganska vördnadsfulla ordalag om den ovanliga heder, svenska nationen betygat honom, samt anhöll att få veta kejsarens tanke, huruvida det tilläts honom mottaga det honom visade förtroendet. Härpå svarade Napoleon:

S:t Cloud den 10 September 1810.

»Min kusin!

»Jag har befallt öfverdomaren (le grandjuge) utfärda den fullmakt, hvilken berättigar eder emottaga den nya värdighet, hvartill ni blifvit kallad af svenska konungen och ständerna. Jag önskar såväl er sjelf, som svenskarne, framgång och lycka» [8]).

Några dagar härefter, då fursten personligen uppvaktade kejsaren, blef han mottagen med allt utseende af välvilja. Bland annat yttrade Napoleon, i det han lyckönskade honom: »*Här ser ni, hvad äran har att betyda!*»

»*Javäl, E. M:ts ära*», inföll prinsen med den fina takt, som var honom medfödd.

---

[6]) Bref från Napoleon till Carl XIII, S:t Cloud d. 6 Sept. 1810.
[7]) Bil. N:o 12.
[8]) Detta bref var undertecknadt: Napoleon, och på utanskriften stod: »Au maréchal prince de Ponte Corvo».

Efter dessa föregåenden, hvem skulle väl hafva trott, att några nya hinder skulle uppkomma emot kronprinsens beslut, att med det allra snaraste lemna Paris. Och dock var detta, hvad som var på väg att inträffa, såsom läsaren skall finna af det följande.

Vi känna icke fullkomligt, hvilka nya anledningar kunna hafva mellankommit och bidragit att återuppväcka kejsarens gamla misstankar mot sin fordna marskalk [9]). Nogaf, ju närmare tidpunkten för dennes afresa nalkades, destomer tycktes dessa misstankar vinna utrymme, och då frågan i konseljen uppstod om den form, hvaruti furstens *frikallelsebref* (lettre d'emancipation) borde utfärdas, framträdde tvenne skarpt mot hvarandra stridande meningar. Den ena innehöll, att ifrågavarande handling borde uppsättas i likhet med den, som utfärdades för Philip V, då han af Ludvig XIV insattes på Spaniens tron, samt att fursten på grund deraf borde formligen förbinda sig, *att såsom född fransman aldrig bära vapen emot sitt fädernesland.* Denna mening, som isynnerhet yrkades af Regnier, Cambacérès och S:t Jean d'Angely, bestreds åter af Lebrun, Talleyrand,

---

[9]) Utan tvifvel gjorde den i Upsala tidningen införda *artikeln* (om Fournier m. m.) ett obehagligt intryck på kejsaren, som deraf tog sig anledningen att tro på intriger och misstänkte furstens ärlighet, så mycket mer som deri talas om fördelar, som lofvades svenska handeln. Sedermera misshagade kronprinsens önskan att ej mera bära titeln af furste af Ponte Corvo, såsom oförenlig med hans nya värdighet. *»Hvad vill det säga»*, utropade Napoleon med anledning häraf till Champagny. *»Hvad vill då Bernadotte? Hvad betyder denna vurm för Sverige, att vara svensk? Huru många äro då dessa svenskar? Jag vill ej mera höra talas derom»*, o. s. v. Några dagar härefter (d. 22 Sept.) bestämdes genom särskildt ceremoniel, huru vid furstens af Ponte Corvo mottagande hos kejsaren och hans familj skulle tillgå. Fursten får ej presenteras som svensk kronprins (hette det här), förrän han erhåller sitt afskedsföreträde, utan anses tilldess endast såsom marskalk, o. s. v. Napoleon ville till och med, att prinsen antog titeln af kejsarrikets vice amiral, men det afböjdes af kronprinsen, med föregifvande att svenska grundlagen förbjöd tronföljaren emottaga något utländskt embete.

Berthier och hertigen af Bassano, och kejsaren sjelf, som tycktes inse och medgifva riktigheten af den sistnämnda åsigten, slutade öfverläggningen med att säga: »*Man måste antingen neka honom antaga kallelsen, eller i motsatt fall lemna honom fria händer*». Då nu det förra alternativet redan var afgjordt genom kejsarens bifall, blef det sednare en följd deraf.

Dessa betänkligheter hade emellertid förorsakat något dröjsmål vid utfärdandet af de handlingar kronprinsen före sin afresa behöfde, hvadan han beslöt att sjelf härom tala med kejsaren.

»Konseljen», yttrade vid detta tillfälle Napoleon, »är af den meningen, att ni före er afresa bör underteckna en handling, hvaruti ni förbinder er, att ej bära vapen emot Frankrike».

Detta tillkännagifvande var, med afseende på kejsarens redan lemnade bifall, i hög grad öfverraskande, och föranledde fursten att med mycken hofsamhet erinra, hurusom de förbindelser, han i egenskap af konungens af Sverige undersåte redan åtagit sig, hindrade honom ikläda sig egenskapen af en utländsk vasall, o. s. v. »Men», (så slutade han), »i den händelse att E. M. fortfar med sitt yrkande, torde grannlagenheten fordra att jag skickar en af mina officerare till konungen af Sverige, för att underrätta honom om de orsaker, hvilka nödga mig afstå från de rättigheter, hvilka blifvit mig lemnade i egenskap af Sveriges kronprins, samt att jag med ledsnad måste underkasta mig denna nödvändighet». Prinsen tillade med ett utseende af undergifvenhet för kejsarens vilja: »E. M. har redan gjort mig nog stor, för att nu låta mig återgå inom det enskilta lifvet!»

Detta tal afhördes af kejsaren med mycken uppmärksamhet, ja nästan rörelse. Sedan prinsen slutat, iakttog Napoleon ett ögonblicks tystnad, hvarefter han liksom af ingifvelse och i det han skarpt fixerade honom yttrade dessa minnesvärda, för hans fatalistiska verldsåskådning så betecknande ord: »*Välan, så res då, och må våra öden fullbordas!*»

Derpå föll samtalet på kontinentalsystemet och Sveriges skyldighet att underkasta sig detsamma. »Sire», genmälte härvid kronprinsen, »jag är i fullkomlig okunnighet om hvad som tilldrager sig i mitt nya fädernesland i fråga om förvaltningen och handeln. Jag beder E. M. bevilja mig någon tid, för att bedöma ställningen i Sverige, och genom mig sjelf lära känna landets verkliga behof».

»Huru lång tid behöfver ni», frågade kejsaren hastigt.

Kronprinsen. »Intill Maj månad, sire».

Napoleon. »Jag beviljar er detta uppskof; men då måste ni uttala er, vän eller fiende!»

Sedan numera inga hinder mötte kronprinsens afresa, hade han den 26 September sitt *högtidliga afskedsföreträde* hos kejsaren i S:t Cloud. Kronprinsen begaf sig dit i en ceremonivagn dragen af fyra hästar och med en förridare. Han var klädd i en högst enkel uniform, utan allt broderi, endast prydd af svenska blå bandet och ett blått och gult sidenskärp. De svenska officerarne, Hjerta och Stjerncrona, hvilka skulle vara honom följaktige på resan till Sverige, följde efter i en särskilt vagn.

Anländ till S:t Cloud, blef kronprinsen mottagen af kejsarens vakthafvande officerare. I kejsarens salong befunno sig Berthier, Augereau, Lauriston, Lefebre m. fl. ryktbarheter, hvilka begagnade tillfället, för att taga ett rörande afsked af en gammal vapenbroder, den ödet lyftat upp så högt öfver dem. Några bland dem, namneligen Augereau och Lefebre, omfamnade kronprinsen, rörde af allt som kan hänföra ett fransyskt hjerta, samt tillönskade segrar, lycka, en lång och ärorik framtid åt den, hvilken försynen redan utsett till — — — en af de verksammaste drifkrafterna till Napoleons fall. Så leker ödet med vårt förutseende, och huru många återstodo väl, efter fem år, af dessa lysande krigare, hvilka uppfyllt det förvånade Europa med sitt namn!

Införd i Napoleons kabinett, blef kronprinsen emottagen med alla tecken af ett ömt och uppriktigt intresse. »*Jag älskar att tro*», sade han till kronprinsen, »*att edra nya intressen alltid skola vara ense med edra gamla pligter. Ni har blifvit kallad till sköna och ärorika öden, och hurudan eder framtid än må blifva, skall edert hjerta alltid tillhöra Frankrike. Mina välönskningar skola beledsaga eder, och kan jag vara eder nyttig, skall ni alltid kunna räkna på mig*».

Dessa ord utsades af kejsaren med en sällsynt välvilja, och för att göra hänförelsen fullständig, återkallade han i sköna och ädla drag, med afseende på Sveriges framtid, alla de ärorika och lyckliga minnen, hvaraf kronprinsens lefnad varit så rik, och hvilka borde så mäktigt fästa svenskarne vid Frankrike. Kronprinsen afhörde honom med vördnad, och emottog af kejsaren alla tecken af en uppriktig tillgifvenhet.

Dagen förut (den 25 Sept.), då kronprinsen med familj varit inbjuden till en s. k. familjemiddag hos kejsaren och kejsarinnan i Tuillerierna, hade kronprinsessan fått erfara lika många prof af den store kejsarens tillgifvenhet och bevågenhet. Seende huru föreställningen om den förestående skilsmessan rörde henne ända till tårar, fattade han med godhet hennes hand, och talade med mycket deltagande om den framtid som väntade henne, och hvad hon var skyldig sin son, o. s. v. Derpå lade han välvilligt handen på den lilla prins Oskars vackra hufvud, i det han yttrade: »*Mitt barn! Du är bestämd för en tron. En dag skall du erfara hela bördan deraf. Så länge lyckan ler emot dig, skall dig hvarken fattas vänner eller beundrare. Jag önskar dig ej att af erfarenhet lära känna motgången, på det du ej måtte få en nedslående tanke om menniskorna*».

Nu följer i ordningen att berätta några synnerligen intressanta episoder och detaljer, tillhörande tidpunkten af *kronprinsens resa* från Paris till Stockholm.

Han lemnade Paris den 28 September, åtföljd af sin familj, som beledsagade honom till Mortefontaine, ett

landtgods, tillhörigt kronprinsessans syster, drottningen af Spanien, hvilken här i skötet af sin familj och herrliga naturomgifningar beklagade det öde, som satt henne på en tron, hotad af inhemsk oreda och kejsarns, hennes svågers oblidkeliga herrsklystnad.

De trenne dagar, kronprinsen tillbragte i Mortefontaine, erbjödo helt naturligt de sällsammaste betraktelser öfver framtiden och det besynnerliga ödets jemförelser. Kronprinsessans syster, ett ädelt och upplyst fruntimmer, hade aldrig varit bländad af diademets glans. Hon hade mottagit det nästan som en börda med afseende på det sätt, som fört hennes man, den gode Josef Bonaparte, på Spaniens tron. Det var i känslan af denna olikhet hon yttrade till kronprinsen:

»Det folk, ni kommer att regera, har frivilligt kallat er, och det är en ära, som ej köpes med någon ånger. Resan till ert nya fädernesland skall föra er genom trakter, som varit skadeplatsen för edra första bragder. Ni skall genomfara Belgiens och Rhens stränder; ni skall återse Hannover, der ert minne är älskadt. Man skall med samma känslor återse er i Hamburg, i Danmark, och ni skall få lätt att vinna hjertan i ert nya fädernesland, af gammalt fästadt vid Frankrike. Låtom oss vörda försynens skickelser, i det han på detta sätt tycks ha velat bana er vägen till Sveriges tron! . . . . Huru olika är deremot icke Josefs öde! Spanien suckar i strömmar af blod, och de orättvisor, hvarigenom kejsaren envisas att vilja underkasta sig detta sköna land, bringa det i förtviflan».

I Mortefontaine skiljde sig kronprinsen från sin familj, hvilken der tillsvidare qvarstannade, och fortsatte den 2 Oktober resan öfver Frankfurt till Cassel, dit han anlände den 7 samma månad. Fursten af Hessen-Philipsthal, konungens af Westfalen öfverkammare, kom jemte några hofherrar H. K. H. till mötes i en statsvagn, och följde honom till Napoleonshöhe. H. K. H.

blef här emottagen af konungen, och bevistade samma dag en krigsöfning, hvilken utfördes med 10,000 man.

Från Cassel skedde afresan den 9 Oktober, och inträffade H. K. H. f. m. den 11 i Hamburg.

Vi behöfva icke säga, huru välvilligt, ja nästan entusiastiskt kronprinsen emottogs af de goda Hamburgarne. De skulle önskat behålla honom hos sig flere dagar; men politiska betänkligheter [10]) förmådde honom att till och med tidigare än ämnadt var påskynda sin afresa.

Emellertid uppsamla vi här några särdeles intressanta minnen, hvilka knyta sig vid de trenne dagar, H. K. H. tillbragte i Hamburg.

En dag infinner sig svenska chargé d'affaires, Hjort, hos H. K. H. och öfverlemnar honom med en mystisk min ett temligen stort paket, med anhållan att H. K. H. täcktes öppna det och i sitt kabinett läsa de deri befintliga brefven.

Sagdt och gjordt. Men från hvem tror då läsaren, att dessa mystiska meddelanden härledde sig? — — Från *det s. k. exegetiska och filantropiska sällskapet,* hvars tillvaro vi från en föregående del känna, och hvilket sällskap nu, efter en af dess föreståndares, den bekante kongl. sekreteraren *Halldins* nedflyttning till Helsingborg, hade sitt stamhåll i denna stad [1]).

De besynnerliga bref, H. K. H. emottog, synas hafva varit uppsatta af den svärmande, något förryckte Halldin, sällskapets sekreterare, samt voro hållna i en fantastisk, halft *religiös,* halft *politisk* tonart. Halldin hade till och med uppvaktat Napoleon med epistlar af detta

[10]) Härom se första kap., följ. del.

[1]) Sällskapet utgjordes för närvarande af följande medlemmar: *H. M:t konungen af Sverige* (sällskapets höge beskyddare); statsministern *von Engeström;* Gustaf III:s förre finansminister, baron *Liljencrantz;* friherrarne *C. Bonde, Silfverhjelm* och *Manderström;* majoren *Sturtzenbecker;* handlanden *P. Falk;* fabrikören *Schönherr;* professor *Olbers,* m. fl.

slag. Men vi låta läsaren sjelf döma [2]). För öfrigt innehöllo de ingenting sårande eller otillständigt, och H. K. H. ville så mycket mindre förbjuda sällskapet att framgent begagna sig af denna utväg att meddela sig med honom, som han derigenom trodde sig behaga sin nye adoptivfader, den gamle konungen.

En annan gång anmälte sig hos H. K. H. en obekant person och framräckte en böneskrift. På H. K. H:s tillfrågan, hvem han var, svarade han: »*Jag är svensk*». Vid ljudet af sistnämnde ord, hvilket redan egde en magisk klang i kronprinsens öron, öppnar han hastigt papperet och läser derunder: »*Lilliehorn*».

»Känner ni denne man», frågade H. K. H. öfverste G. Mörner, hvilken följde med från Paris och stod helt nära. »Lilliehorn», svarade Mörner, »var tjenstgörande major vid gardet i Gustaf III:s tid, och landsförvistes såsom inveckla i nämnde konungs mord».

»*Huru*», inföll härvid H. K. H., i det han kastade böneskriften på bordet: »*Ni glömmer, att jag är Svensk kronprins, och bör begripa hvad jag är skyldig konungahuset!*» [3])

En annan af de olyckliga Svenskar, hvilka spelat en så bedröflig roll under Gustaf III:s sista tid, f. d. grefve Clas Horn, numera Fredrik Classon, och hvilken likaledes uppsökte H. K. H. i Hamburg, var deremot nog lycklig, att ej röna ett så strängt bemötande. Redan 1803 eller 1804, då H. K. H. uppehöll sig i Hannover, hade denne olycklige uti honom funnit en välgörare [4]), hvilken från denna tid årligen försåg honom med ett understöd, så mycket oumbärligare i den landsflyktiges dåvarande ställning, som han var begåfvad med

---

[2]) Se Bil. N:o 13.

[3]) Bref från grefvinnan Armfelt till sin man. — Lilliehorns supplik meddelas i Bil. N:o 14.

[4]) Det vill synas, som hade förhållandet till Horn daterat sig från 1808, då prinsen skulle på Napoleons befallning landstiga i Sverige, och att prinsen genom H. erhållit om landet och ställningen upplysningar, som han behöft.

en talrik familj och i saknad af enskilt förmögenhet. Det synes, som hufvudändamålet med hans besök nu varit, att söka utverka åt sig löftet att af H. K. H. fortfarande få åtnjuta ofvannämnde penningeförmåner; men kronprinsen svarade bland annat den uppvaktande: »Hittills har jag såsom *menniska* hjelpt er. Nu är jag *svensk,* och står dessutom i sådana förhållanden till Sveriges konung, hvilken jag innan kort skall ega lyckan att benämna min *fader,* att ni sjelf finner olämpligheten att bispringa en person, hvilken — —

Vid dessa sista ord, hvilka af H. K. H. ej fullbordades, lemnade prinsen rummet. Men hans medlidsamma hjerta kunde ej länge uthärda denna hårdhet, äfven mot en brottsling, och han lät öfverlemna åt Horn 200 Fredrichsd'or, med strängt förbud att någonsin mera oroa honom.

Vid ett annat tillfälle (under H. K. H:s vistelse i Hamburg) inträdde till honom öfversten grefve *Gustaf Mörner,* och öfverraskade honom med ganska obehagliga underrättelser, dem han ögonblicket förut inhändigat från Sverige. Statsministern von Engeström hade nemligen (d. 3 Oktober) skrifvit, att f. d. konungen (numera grefven af Gottorp) reste omkring i Tyskland, i afsigt att röra upp de gamla hofven till förmån för sin son och dess anspråk på Sveriges tron; att hans hat mot Frankrike hade isynnerhet gifvit sig luft vid nyheten om prinsens af Ponte-Corvo val, samt att han hotat, att detsamma skulle kosta strömmar af blod. Straxt derefter hade han hastigt skiljt sig från drottningen, för att uppsöka engelska flottan, samt nu sednast anländt till Polangen, hvarifrån han skrifvit ett bref till kejsar Alexander [5]) o. s. v.

Man får medgifva, att dessa underrättelser i sjelfva verket voro af nog betänklig beskaffenhet. Såsom vi i sinom tid få se, uppfattade svenska styrelsen dem också ur denna synpunkt, och Engeströms afsigt

---

[5]) Se vidare härom följande kapitel.

med skrifvelsen till Mörner var ingen annan än den, att Mörner borde å konungens vägnar hemställa, huruvida H. K. H. funne lämpligt att genom en skrifvelse till Napoleon å sin sida understödja den begäran, svenska kabinettet ansett sig befogadt framställa, att nemligen f. d. drottningen af Sverige skulle med sin familj vistas i Baden och ej tillåtas genomresa preussiska området, i den händelse de skulle vilja begifva sig till Ryssland.

Detta syntes antyda, att både inre och yttre förvecklingar kunde förestå, hvilket gjorde kronprinsen uppmärksam och angelägen att känna de stora hofvens tankar, hvilka visserligen ej voro honom gynnsamma. Napoleon sjelf såg ju hans upphöjelse med hemligt missnöje, och detta allt ålade prinsen mycken varsamhet i sina förhållanden till Tuillerierna och Petersburg. Emellertid erhöll han just vid samma tid från *preussiska hofvets* [6]) sida ett ganska smickrande bevis såväl af aktning för sin person och familj, som af förtroende till varaktigheten och stadgan af hans nya ställning. Konungen af Preussen skickade nemligen sin öfverkammarherre och förtrogne, furst Wittgenstein, i en särskilt beskickning till H. K. H. i Hamburg, med uppdrag att föreslå *en äktenskaplig förening mellan prins Oskar och konungens af Preussen andra dotter, den sjuåriga prinsessan Alexandrina.* Många band af tacksamhet och vänskap förenade furst Wittgenstein med H. K. H. från den tidpunkt, den sednare egde förvaltningen af Hannover sig anförtrodd, då han genom sitt ädla och dristiga uppförande räddade fursten från en skymflig behandling af Napoleon, hvilken orättvist beskyllde honom för omstörtningsplaner, hvilkas ogrund snart upptäcktes. Detta förhållande gjorde Witt-

---

[6]) Gustaf Adolf hade gjort flera försök att intressera preussiska hofvet för sin sons arfsanspråk; men de hade blifvit afböjde, och Fredrik Wilhelm afreste hastigt från Berlin, för att undvika f. d. konungen; ja man hade till och med, af eftergifvenhet för svenska hofvet, förbudit denne att från preussisk hamn begifva sig till engelska flottan. Se följ. kapitel.

gensteins förtroendeuppdrag så mycket angenämare för H. K. H., änskönt derpå svårligen kunde svaras annorlunda, än att, ehuru smickrad och hedrad prinsen fann sig af konungens förslag, samt huru mycket han än uppdrog Wittgenstein att å H. K. H:s vägnar tacka konungen derför, måste han i följd af sina nya pligter öfverlemna denna fråga till Carl XIII:s afgörande; prins Oskar var ännu ganska ung, och i ett så grannlaga ämne borde äfven kronprinsens gemål ega rättighet att blifva hörd, o. s. v. Dertill kommo *politiska* betänkligheter, hvilka gjorde en anslutning till Preussen, äfven om densamma endast grundades på familjeförbindelser, till en för Sverige ytterst vigtig fråga under en tid, då Preussen, styckadt och vanmäktigt, var fullkomligt beroende af Frankrike, och det var H. K. H:s pligt att i intet afseende lägga band på sin suveräns afsigter, ej ens genom en familjeförbindelse, hvilken kunde hafva blifvit betraktad såsom ett *ytterligare* skäl att förmå Sverige fortfarande omfatta kejsar Napoleons förtryckande handelspolitik.

Från Hamburg begaf sig H. K. H. genom danska staterna till Köpenhamn, dit han anlände den 18 Oktober. Under denna resa färdades han öfver Stora Belt midt emellan en dubbel linie af engelska segel, hvaribland voro 7 linieskepp och 3 fregatter. Hans jakt plöjde hafvet på samma ställen, der Carl X 1658 förvånat verlden med sitt dristiga framtågande, och ehuru engelsmännen voro långtifrån att förmoda, att jakten, som förde den fransyske exmarskalken, förde den man, hvilken snart i Norden skulle blifva det mäktigaste stödet för deras sak, sökte de ej att oroa hans färd.

Vid ankomsten till Korsör var en konungens af Danmark kammarherre H. K. H. till mötes, samt inbjöd H. K. H. att begifva sig till Fredriksbergs lustslott (helt nära Köpenhamn), der hofvet tillbragte somrarne. Här uppehöll sig kronprinsen hela dagen den 18 i de vänskapligaste samqväm med den kungliga familjen. Fredrik VI öfverhopade sin lycklige medtäflare med akt-

ningsbetygelser, utan att i sitt uppförande röja den minsta hemliga förtret eller förställning. Alltid lika godmodig och aktningsvärd genom sina enskilta dygder, visade han sig denna dag i serafimerordens prydnader, likasom kronprinsen nyttjade elefanterorden.

Huru olika var ej ställningen nu emot 1808, då marskalk Bernadotte af Frankrikes mäktige beherrskare fått uppdrag att stycka detta samma Sverige, hvilket han nu enligt en *ännu* mäktigares beslut gick att återupplyfta ur dess förfall och försvara med sin segervana arm! H. K. H. kunde också ej undgå att förvånas öfver denna ödets nyckfulla vexling.

Emellertid var konungen af Danmark, lika litet som Europas öfriga monarker, invigd i alla hemligheterna af detta Nordiska tronföljareval, hvars utgång var så öfverraskande och oväntad. Att Napoleon i början hemligen gynnat danska kungen, så mycket kände man; men detta oaktadt föll valet på en af hans marskalkar, och huru förklara detta annorlunda, än som följd af en förändring i åsigter och planer, hvilken försiggått hos den förvånande verldsbetvingaren? I sjelfva verket fruktade också Danmarks statsmän för följderna af detta val, hvarur nya faror för Norrige lätt kunde uppkomma, och danska sändebudet i Paris, Dreijer, yttrade vid första underrättelsen derom att en af Frankrikes yppersta krigare var i fråga att väljas: »*Om detta val går igenom, skall det göra mitt fäderneslands olycka!*» Men allt detta oaktadt var man dock ännu långt ifrån att tro på möjligheten af de förändringar, hvilka tre år sednare inträffade, och i en riktning, som väl ganska få anade.

Den 19 Oktober fortsatte kronprinsen resan till Helsingör, hvarest den högtidliga ceremoni skulle gå för sig, genom hvilken han borde upptagas som medlem af den evangeliskt-lutherska kyrkan. Erkebiskop Lindblom m. fl. svenskar kommo H. K. H. här till mötes, och knapt hade den resande fursten blifvit varse den vördnadsvärde prelaten bland mängden af åskådare, innan

han omfamnade honom, fattade honom i handen, och förde honom utan att stanna in i det innerst belägna af de rum, hvilka voro H. K. H. anvisade i svenska konsuln Gloerfelts hus.

Erkebiskopen hade ej behof, att med ett enda ord hänvända sin höga åhörares tankar till helgden af den betydelsefulla handling, som förestod; prinsen inledde sjelf samtalet, och visade sig så öfvertygad af sin nya trosbekännelses sanning, och förtrolig med hufvudpunkterna af denna bekännelses lärosystem, att han sparade erkebiskopen all deduktion i ämnet. Med sin ovanliga lätthet att tala utbredde sig H. K. H. öfver religionen, betraktad under alla synpunkter äfven såsom politisk institution, hvarvid han småleende erinrade om Henrik IV:s bekanta yttrande, *att en krona väl vore värd en messa*, hvarefter han fortsatte:

»Jag är uppfostrad i Calvins lära, hvilken föga skiljer sig från eder. Under mina fälttåg i Tyskland har jag samtalat med flere teologer, hvilka gjort mig bekant med och lärt mig uppskatta begge dessa lärosystemer, och om jag skänker företrädet åt Luthers, är det, emedan jag anser den mera enlig med Evangelii anda!»

I denna tonart fullföljde H. K. H. sitt tal, hvilket afhördes med beundrans tystnad af den fine och artige Lindblom, hvilken på uppmaning af H. K. H. tog plats bredvid honom på soffan, i det den förre yttrade:

»Javäl, jag är så öfvertygad om sanningen af Luthers lära, att jag icke allenast för egen del af samvetspligt tillegnat mig den, utan det var äfven en tid, då jag trodde nyttigt *att införa den i Frankrike*, med anledning af påfvedömets inre upplösning och lutning mot sitt fall. Jag samtalade ofta derom med statsmännen och de lärde, och vi voro ense. I den ställning, hvari sakerna befunno sig under revolutionen, och med det inflytande, århundradets upplysning kunde öfva på det fransyska folket, syntes framgången af detta förslag icke tvifvelaktig . . . Men kejsaren tänkte annorlunda; han före–

drog ett konkordat med påfven, men ångrar det nu, såsom ni lätt finner af de mått och steg han funnit sig uppfordrad vidtaga emot kyrkans öfverhufvud och presterskapet. Kortligen det är ej lystnaden efter en krona, utan verklig öfvertygelse, hvilken förmått mig föredraga Augsburgiska trosbekännelsen, och jag är färdig, att i detta afseende afgifva den försäkran, ni kan äska.»

I detsamma framdrog erkebiskopen ur fickan *den skriftliga förklaring,* H. K. H. borde underteckna vid ceremonien, hvilken kl. 6 e. m. samma dag uti föreskrifven ordning förrättades af Lindblom i stor skrud och i flera svenska herrars närvaro.

Den 20 afreste H. K. H. från Helsingör, och inträffade kl. emellan 3 och 4 e. m. i Helsingborg. Han blef här emottagen af deras excellenser, grefve von Essen och friherre Toll, hvilka jemte officerare från de i Skåne förlagde regementer, åtskilliga civila embetsmän, en stor deputation af Malmöhus läns ridderskap och adel, presterskap, städernas borgerskap och allmogen, anförde af nämnde läns landshöfding grefve von Rosen, deputerade från Lunds akademi m. fl. infunnit sig och formerade hay å bryggan, som var prydd med en myckenhet flaggor, och omgifven af en oräknelig jublande menniskoskara från vidt skilda orter.

Det var en i sanning präktig anblick, då man fick se den kungliga slupen, som förde Sveriges hopp med fyllda segel under kanonens dunder i det herrligaste höstväder nalkas Skånes leende kust. Men ännu mera upplyftande blef skådespelet, när slupen hunnit så nära land, att man bland kretsen af en talrik omgifning kunde upptäcka den efterlängtade fursten sjelf, en hög och manlig gestalt, som, i det han upphöjde hufvudet, blickade öfver stranden, som om han trott sig kunna öfverse hela Svea rike i ett ögonkast, lät sobelkappan falla af sina axlar och visade sig åskådlig för allas beundrande blickar. När då folkets jubelrop nådde hans öra, och säkert äfven hans rörda hjerta, och han blottade sitt hög-

burna hufvud, tyckte man sig, enligt ett ögonvittnes poëtiska beskrifning, kunna säga med skalden:

»Han lyfter, helsande vårt möte,
»Ifrån sin hjessa lagrens krans.»

Vid det kronprinsen satte foten på bryggan, höll han på att falla omkull, emedan båten i detsamma drog sig något tillbaka. Grefve Essen fattade uti honom och hindrade honom från att falla, men en af grefvens ordensstjernor fästade sig derunder vid kronprinsens. Denne yttrade då, i det han lösgjorde sig från Essen: »*Se der ett lyckligt förebud af den tillgifvenhet, hvilken städse skall förena oss.*»

När H. K. H. sedermera, omgifven af deras exellenser samt den svit, som beledsagat honom till Sverige, tog i ögnasigte de på torget paraderande trupperna, som visserligen voro goda, om de också saknade den martialiska hållning, som utmärkte de gamla krigarne från Austerlitz, yttrade Toll till prinsen:

»I det skick, E. K. H. nu ser dessa trupper, äro de, sin tarfliga hållning oaktadt, dock ännu i stånd att återupplifva Carl XII:s tider.»

»Javäl, herr fältmarskalk,» svarade kronprinsen, i det han vände sig till Toll; »men om vi funne oss i ett dylikt läge, hoppas jag, att resultaterna skulle blifva mera lyckliga för Sverige. Det har dignat under Carl XII:s ära!»

Om aftonen samma dag voro några de mest framstående bland dem, hvilka varit H. K. H. till möte i Helsingborg, inbjudne till *enskilt företräde,* såsom Toll, grefve J. De la Gardie, landshöfdingen i Göteborgs län, grefve A. Rosen, m. fl. Af dessa företräden var intet märkligare, än det som beviljades Toll.

Kronprinsen, som sedan sitt vistande i Danmark ganska väl kände Tolls föregåenden och politiska tänkesätt, längtade att göra närmare bekantskap med en man, hvilken spelt en så betydande roll under de begge sednare Gustaverna. Å andra siden fruktade Toll en

om–

omskapning af alla Sveriges gamla förhållanden efter franskt mönster, och var derföre lika angelägen att känna prinsens tankar. Med kännedom om Tolls erfarenhet och förtroliga bekantskap med Sveriges alla förhållanden, anmodade honom alltså kronprinsen uppriktigt säga sina tankar om fäderneslandets så yttre som inre ställning, tilläggande, att han aldrig ämnade följa annan regel för sitt handlingssätt, än rikets sanna intresse, så snart han hunnit fullkomligt göra sig förtrogen dermed, o. s. v. Ehuru fin och försigtig, svarade Toll både öppet och oförbehållsamt. Han visade *omöjligheten,* att utan stora vådor och uppoffringar allvarligt bryta med England, och i afseende på den *inre* ställningen, rådde han till vidmakthållandet af hvad som uppvext med nationens lif och för Sverige vore eget. Deribland räknade han 1) *en stark konungamakt;* 2) *representationens bibehållande på fyra stånd,* och 3) *den indelta härens orubbade bibehållande.* Med sin vanliga fyndighet och skicklighet utvecklade Toll skälen för dessa råd, hvilkas vigt prinsen erkände. Detta samtal, som fördes i nära tvenne timmar under promenad af och an på golfvet, hade ganska mycket uttröttat den gamle och sjuklige fältmarskalken. Han ursäktade sig derföre, att han ej kunde qvarstanna vid kronprinsens taffel, dit han var bjuden, och gick hem åtföljd af sin brorson. Under vägen var han tyst, och syntes försänkt i djupa och högvigtiga tankar, hvilket man kunde sluta äfven deraf, att han tog pris på pris ur sin snusdosa. Vid hemkomsten tog han godnatt af sin brorson med följande beteckmande ord: *»Jag kan nu sofva i lugn, ty Sverige har fått sin man, och öfverenskommelserna i Erfurt uppgå i rök.»*

Så snart Toll aflägsnat sig, infördes grefve *De la Gardie,* och verkligen mottog H. K. H. denne herre på ett så nådigt och ynnestfullt sätt, att minnet af detta företräde väl hade bort med outplånliga drag inrista sig i grefvens hjerta. Vi veta ej, huru härmed förhöll sig;

men De la Gardie dolde ej hvad som var allmänt kändt. Han förklarade, att tillgifvenhet emot förra kungliga familjen förestafvat hans handlingssätt under 1809 års riksdag, hvilken emellertid kostat honom så mycket obehag, att han afhållit sig från 1810 års riksdag, en frånvaro, hvilken mången stämplat som brottslig, o. s. v. Företrädet slutades så, att kronprinsen räckte grefven handen, med försäkran, att det var bättre fästa sina förhoppningar vid en löftesrik framtid, än att söka återkalla det förflutna, hvilket ej mera tillhörde oss.

Det företräde som beviljades landshöfdingen grefve *A. Rosen*, var märkvärdigt genom den öppna frimodighet, hvarmed H. K. H. derunder yppade sina politiska tänkesätt och lugnade dem, som hyste en helt naturlig fruktan i fråga om fortfarandet af våra handelsförbindelser med England. Men vi uppskjuta att vidröra detta företräde, tills det kan ske i sammanhang med berättelsen om Sveriges politiska förhållanden vid kronprinsens ankomst, och fullfölja beskrifningen om högdensammes resa till hufvudstaden.

Han lemnade Helsingborg den 22 Oktober, och fortsatte öfver Christianstad, Wexiö, Jönköping och Nyköping resan till Sturehof, dit han anlände om morgonen den 28 samma månad. Följande dagen gick H. K. H. ombord på en af amiralen Stedingk förd däckad konglig slup, och framkom kl. 3 e. m. till lustslottet Drottningholm.

Den 31 Oktober, kl. 12 på dagen, hade rikets ständer, genom en stor deputation, företräde hos kronprinsen på Drottningholm, för att till H. K. H. öfverlemna valakten och erhålla hans underskrift å den försäkran, rikets ständer för tronföljaren upprättat.

Aftonen förut lemnade man H. K. H. det tal, grefve Fleming i egenskap af landtmarskalk vid nämnde högtidliga tillfälle skulle hålla. Prinsen fann med någon förundran, huru detta tal upphöjde den aflidne kronprin-

sen Carl August i skyarne, under det talaren hade ganska litet att säga om segraren och hjelten, hvilken utgjorde föremålet för dagens hyllning. Detta öfverraskade på ett mindre behagligt sätt kronprinsen, hvilken icke kände Flemings på bördsfördomar grundade aristokratiska tänkesätt och känslor, hvadan han på förhand beredt sig på ett svar, hvari han enligt bruket inryckte några smickrande ord för landtmarskalken; men H. K. H. ändrade nu det föredrag, han ämnat hålla, och improviserade ett svar, hvaruti förtjenta aktningsbetygelser för svenska nationen befunnos blandade med måttligt beröm för den aflidne företrädaren och tystnadens vältalighet för baron Fleming.

Samma dag om aftonen aflade H. K. H. enligt konungens önskan ett besök inkognito hos kungliga familjen å slottet i Stockholm. Han åkte i en enkel hofvagn, åtföljd af grefve Essen.

Att Carl XIII ännu icke återkommit från sin förskräckelse i fråga om tronföljarens person, kan man sluta af hans yttrande till baron Stjerneld kort före detta besök: »*Det skall gå med mig, som med den döende Ludvig XIV, när han sade: då jag var kung, ty snart måhända skall jag endast vara detta till namnet*». Och monarken lugnades endast ofullkomligt af grefve Essens betecknande infall: »*Jag fruktar mycket, sire, att E. M. och vi alla äro mera fransyskt sinnade än kronprinsen*».

Man föreställer sig då lätt konungens känslor, när grefve Essen infann sig och anmälde kronprinsen. Monarkens blickar öfverraskades af detta ädla och vördnadsbjudande utseende hos den, som han genast hedrade med namnet af sin son. Kungen uppreste sig, för att omfamna honom, men kronprinsen bugade sig vördnadsfullt, för att kyssa H. M:ts hand, och under uttryck, lika ädla och värdiga, som hela hans yttre väsende, skingrades på ett angenämt sätt den gamla kungens fruktan. Svårligen kunde han hafva väntat sig hos en af revolutionens och bivouakens söner denna osökta vär-

dighet, denna säkra och fina takt, som angifver känslan af det passande, liksom hade han varit född vid foten af en tron.

Samma fördelaktiga intryck gjorde prinsen på drottningen, som i detsamma infann sig, och af konungen förestälides för henne. I sjelfva verket steg hennes öfverraskning ännu högre, såsom man kan döma af hennes yttranden efteråt till sin omgifning. Hon fann i den republikanska generalen en Versailler-herres hela elegans, parad med den föreställning hon gjort sig om den store Condé, om hvars drag han synbart erinrade, och de jemförelser, som ofrivilligt gjordes med den saligen aflidne prinsen, utföllo alltför mycket till den närvarandes fördel.

Då samtalet föll på det högtidliga intåget i hufvudstaden, hvilket var bestämdt att ske följande dagen den 1 November (den afsatte konungens födelsedag), yttrade prinsen: »*Må det vara mig tillåtet att erinra, att Hennes Maj:t enkedrottningen kunde på ett obehagligt sätt oroas, om man valde denna dag, och jag vågar hemställa till E. M., huruvida ceremonien ej kunde uppskjutas till i öfvermorgon den 2?*»

Naturligtvis behagade denne grannlagenhet, och följaktligen uppskjöts dagen för intåget på sätt prinsen föreslagit. Derpå återvände han kl. 8 till Drottningholm, lycklig att redan hafva gjort ett så gynnsamt intryck på den kungliga familjen.

Den 2 November alltså egde detta högtidliga intåg rum, som erbjöd hufvudstadens invånare en så lysande anblick, och hvilket i åskådarnes hjertan qvarlemnade så outplånliga intryck, mindre för den glans, som derunder utvecklades, än isynnerhet genom företeelsen af denna folkvänliga furste, hvilken var föremål för allas blickar, och besvarade allmänhetens välkomsthelsningar och glädjeutbrott genom de vänligaste och förbindligaste åtbörder och de skönaste talesätt.... Vi

erinra endast om hans ord till öfverståthållaren Skjöldebrand, som vid tullen mötte med magistraten och de femtio äldste: »*På Skandinaviens jord, omgifven af svenskarne, kan jag ingenting sakna. Jag skulle ej vilja utbyta deras kärlek emot den första tron i verlden*».

Anländ till slottet, infördes kronprinsen i konungens stora sängkammare, der H. M:t befann sig, omgifven af deras excellenser, statsministrarne och öfrige rikets herrar, statsråden och stora vakten, m. fl. H. K. H. närmade sig nu, för att kyssa konungens hand; men han hann knapt fullända denna underdånighetsbetygelse, innan monarken omfamnade honom, stödde sig på hans arm och följde honom in i sitt enskilta kabinett, der de ensamme dröjde en halftimme. Fru Staël har sagt om kronprinsen, att han egde i sitt umgänge en tjusning (charme), som få kunnat emotstå, och man kan säga, att Carl XIII erfor denna inflytelse från första ögonblicket han gjorde prinsens personliga bekantskap. Vi förbigå beskrifningen på de presentationer, ceremonier, kur och publik spisning m. m., som nu följde, och hvarunder kronprinsen fick göra bekantskap med allt hvad monarkien egde ryktbart af namn och utmärktheter. Han gjorde sin rund i dessa festliga salar, af alla observerad, granskad och beundrad, samt för alla egande i beredskap ett förbindligt ord, egnadt att vinna anhängare och tillgifvenhet bland alla samhällsklasser och politiska öfvertygelser.

Samma afton aflade kronprinsen äfven besök hos enkedrottningen och prinsessan Sofia Albertina, besök hvilka äro betecknande, och för hvilka vi skola göra reda i ett följande kapitel.

Följande dagen (den 3 November) var en s. k. familjemiddag på kungliga slottet, och om aftonen stor illumination i hufvudstaden. Vid sistnämnde tillfälle togo konungen och drottningen i vagn alla herrligheterna i ögnasigte, och kronprinsen följde dem till häst, samt be-

ledsagad af sin stab. Han höll sig vördnadsfullt vid Deras Maj:ters vagnsdörr, och talade t. ex. aldrig till dem, utan att lyfta på hatten. Detta drag anmärktes med intresse, och stegrade åskådarnes förtjusning.

Den 5 November ändtligen förevar i ständernas närvaro på rikssalen den högtidliga akt, då konungen till sin adopterade son med namn *Carl Johan* upptog kronprinsen och denne aflade eden till H. M:t och sjelf emottog hyllningseden af rikets församlade ständer.

ÅTTONDE KAPITLET.

Blick på den inre ställningen. — F. d. konungens irrfärder och planer. — Rörelser inom litteratur och skön konst.

(1809—1810.)

Tryckfriheten. — Gyllenborg justitie-statsminister. — Rättegångsväsendet. — Engeström och Lagerbjelke. — Förstärkningsmanskapet. — Finanserna. — Handeln. — Göta kanal. — Hofvet. — Öfverste Posses resa med prins Gustaf till Carlskrona. — Anekdoter. — Skjöldebrand och drottningen på Gripsholm. — De förre kungliga personernas resa genom Sverige och ankomst till Tyskland. — Entusiastiskt mottagande i Lübeck. — Äfventyr i Hamburg. — Samtal mellan Skjöldebrand och f. d. konungen. — Jung Stilling. — Ankomsten till Bruchsal. — Skjöldebrands resa till Paris. — Prinsessan Stefanie och prins Gustaf. — Gustaf Adolf och baron Stedten. — Löjligt uppträde med bankiren Haber. — F. d. konungens mått och steg att förskaffa sin son tronföljden i Sverige efter Carl Augusts död. — Hans bref till Carl XIII och prinsessan Ameli. — Baron Plessen — Möte med drottningen i Schaffhausen. — Förhandlingar mellan ex-konungen och svenska ministern i Berlin, baron Taube. — Den förres ankomst till Berlin och samtal med Taube. — Gustaf Adolf och kapten G. — Besöket i Potsdam. — Den sistnämndes resa till Sverige. — Gustaf Adolf i Herrnhut. — Nya möten med drottningen. — Förtvislan och skilsmessa. — Gustaf Adolf i Colberg. — Bref till Carl XIII och Sofia Magdalena. — Kejsar Alexander och f. d. konungen. — Dennes besök i Ryssland och afsegling till engelska flottan. — Reuterholm och Ribbing. — Blick på de nya rörelserna inom litteratur och skön konst.

Mängden af *nya* och *intressanta* ämnen, dem vi ha att meddela våra läsare i detta kapitel, gör att vi något måste inskränka oss vid behandlingen af *de mera bekanta.* Af denna orsak undvika vi att ingå i bedömande af *1809 års grundlag,* af *Tryckfrihetsförordningen af den 9 Mars 1810,* samt af *de s. k. konstitutionella statuterna,* allt skapelser af 1809 och 1810 års ständers lagstiftande verksamhet. Vi öfvergå alltså genast till en hastig öfversigt af tillståndet och de förnämsta åtgärder, som vidtogos inom *de särskilta förvaltningsgrenarne.*

Dessa anteckningar hafva mer än en gång gifvit oss anledning anföra de oskäliga missbruk, okunnige, råa och ofosterländskt sinnade författare gjort af den

nya *tryckfrihet,* som var en af frukterna af 1809 års märkvärdiga regementsförändring. I början hade väl nationens nyvaknade håg för en ohämmad tankeverksamhet och offentligheten tagit en mera gynnsam riktning, och man såg *ströskrifter* utkomma i mängd, hvaraf många[1]) utmärkte sig genom sakrikhet och ett passande framställningssätt; men efter den nya tryckfrihetsförordningens utfärdande och en mängd nya dagblads uppkomst fick smädelsen och förtalet alltför mycket utrymme i den offentliga diskussionen, och *»Nya Posten», »Allmänna opinionens organ»* m. fl. af den tidens mest lästa tidningar hafva isynnerhet vunnit en sorglig ryktbarhet såsom mönster i den fräcka pöbelaktiga tonen, och för den tjenstvillighet, hvarmed de icke sällan urartade till verktyg för lindrigast sagdt ganska tvetydiga politiska afsigters och intressens befrämjande. Sedan det lyckats regeringen, på sätt vi anfört, att vinna den talangfullaste af dessa pöbelskribenter, *Grewesmöhlen,* syntes det väl, som om den värsta faran af dessa missförhållanden åtminstone för ögonblicket blifvit undanröjd; men den qvarstod alltid, så länge några oformliga stadganden i den nya tryckfrihetsförordningen uppenbart gynnade öfverträdelsen, och 1810 skrattade hela Stockholm åt det i sanning uppbyggliga skådespelet af en tryckfrihetsprocess, hvari parterne utgjordes af allmänna åklagaren och författarens förseglade — *namnsedel!* [2]).

[1]) Vi påminna endast om några, som utkommo dagarne efter den 13 Mars 1809, nemligen: *»Hvad har svenska folket»* m. m., en ströskrift författad af *Silfverstolpe* i samråd med *Adlersparre* och *H. Järta,* och hvars syftning var att visa nödvändigheten, att vid den nya samhällsordningens grundläggande *jemte* nya byggnadsmaterialier använda dylika äfven ur *det gamla samhällets* rustkammare, samt: *»Nu eller aldrig»,* ströskrift författad af Edman i samråd med Mannerheim och andra med honom liktänkande, hvilka ansågo en radikal representationsförändring såsom grundvilkoret för Sveriges pånyttfödelse och lycka samt att denna vigtiga reform borde föregå alla andra.

[2]) Åtalet var riktadt mot dagbladet: *Allmänna opinionens organ,* hvars redaktör *Regnér* man ej ens kände till namnet, medan

Hvad *lagskipningen* beträffar, så led den en känbar förlust genom justitiestatsministerns, förra riksdrotsets grefve *C. A. Trolle Wachtmeisters* bortgång den 5 April 1810. Till hans efterträdare nämndes den 25 Juni samma år dåvarande justitierådet grefve Fredrik Gyllenborg.

Denna för en man i Gyllenborgs ålder och samhällsställning utan tvifvel lysande utmärkelse, hvaraf han visserligen var förtjent genom sin duglighet och utmärkt redbara karakter, hade förmodligen ej tillfallit honom, om ej afundsjukan mellan tvenne medtäflare till rikets högsta värdigheter lyftat honom dit [3]).

---

boktryckaren *Delén* skyldrade inför domstolen med en förseglad namnsedel, den ingen vågade öppna. Jfr Handlingar i Rättegången angående dagbladet: Allmänna opinionens organ. Stockholm 1810. Detta märkvärdiga dagblad, hvars första nummer utkom den 4 Juli 1810, upphörde att utgifvas den 6 Oktober samma år. Wallmarks tidning: *Journal för Litteratur och Teater*, hvilken 1810 blef en daglig tidning, förde under denna jäsningsperiod sansningens och det allmänna vettets talan, och tog vanligen regeringen i försvar, hvadan hjelten Adlercreutz vid ett högtidligt tillfälle föreslog Wallmarks skål med följande slutord: *»Hans tidning utgör ett supplement till vår bristfälliga tryckfrihetslag»*.

[3]) Utan tvifvel kunde statsrådet *Rosenblad* med allt skäl göra anspråk på ifrågavarande statens högsta embete; men han motarbetades af statsministern *von Engeström*. De (R. och E.) voro begge professorssöner från Lund, hvilka genom lyckan och egen duglighet svingat sig upp till rikets högsta värdigheter, och ingendera ville vika undan för den andre i rang och anseende. Af denna orsak hade Rosenblad, då fråga uppstått om Engeströms utnämnande till utrikes minister, yttrat sig deremot i statsrådet, och i anledning häraf ökades Engeströms agg mot Rosenblad och vann så mycket mera vigt, som han lyckades i detta afseende hänföra den redlige Adlercreutz, som var hans svåger. Dertill kommer, att den fornäma och högättade *grefvinnan Engström*, född grefvinna Clapowska, omöjligen kunde finna sig i att vid hofvet och offentliga tillfällen stå tillbaka för *grefvinnan Rosenblad*, som ej var af adlig bord. Hon uppeggade derföre sin man, att genom någon utväg söka afböja denna slags förödmjukelse, och nu föreslogs grefve Gyllenborg, som var ogift och således på etikettens fält ej kunde bestrida grefvinnan Engeström

I afseende på *rättegångsväsendet* och *domstolarnes* verksamhet, så hade man visserligen vid flera tillfällen ej kunnat önska af makten mera *oberoende* domare; men ur en annan synpunkt åter tycktes vigtiga *politiska betänkligheter* hafva talat för en ytterst varsam handläggning af åtskilliga mål af en svårare beskaffenhet. Detta var isynnerhet fallet med behandlingen af de brott, hvilka, i likhet med mordet på grefve Fersen, voro af en fullkomligt *politisk* karakter, hvadan en sträng och obeveklig opartiskhet i denna fråga[4]) möjligen kunnat medföra vådor för staten sjelf, i anseende till den delaktighet en mängd uppsatte och betydande män haft i beredandet af denna katastrof. Å andra sidan åter ledde den lagliga undersökning, som företogs i ändamål att utforska grunden till de gängse ryktena *angående orsaken till kronprinsen Carl Augusts död,* till ganska tillfredsställande resultater, i det den med fullkomlig visshet uppdagade, *att prinsen dött en naturlig död,* och att de som hans mördare i allmänna meningen stämplade förnäma personer voro *oskyldiga*[5]).

första platsen, på samma gång Engeström sjelf slapp att se sin gamla medtäflare Rosenblad öfver sig. (Meddeladt från tillförlitlig källa enligt anteckning i S. S.).

[4]) Af denna orsak träffade lagen endast *verktygen,* såsom *Lexow, Lambert* och *Tandefelt* m. fl. Deremot anmärktes, att t. ex. generalmajoren *Silfversparre* kunde onäpst afspisa hofrättens ledamöter med följande märkvärdiga yttrande: »*Att han ej vore någon annan än konungen redo skyldig för hvad han då tillgjort eller underlåtit; att han lemnat konungen alla nödiga upplysningar i ämnet, hvilken dermed funnit sig nöjd, och att han således ej hade någon ytterligare upplysning att meddela domstolen*».

[5]) Jfr de af oss ofta begagnade protokoller och handlingar rörande denna märkvärdiga undersökning. — I sammanhang härmed böra vi nämna, att *grefvinnan Piper* på Waxholms fästning på egen begäran undergick ett förhör, som visserligen ej uppdagade någon brottslighet å hennes sida. Hofrättens dom utföll alltså fullkomligt frikännande såväl för henne, som öfriga misstänkte. Den enda, som drabbades af några svårare juridiska följder af händelserna, som föregingo Carl Augusts död, var prinsens läkare *Rossi,* hvilken för visad vårdslöshet i utöfningen af sin tjenst

Uti behandlingen af *utrikes ärenderna* åtnjöt alltid statsministern *von Engeström* Carl XIII:s oinskränkta förtroende, hvilket han utan tvifvel förtjenade genom sin öppna och hederliga karakter, aktningsvärd duglighet, fosterländska tänkesätt och politiskt mod, egenskaper hvilka gjorde honom framför de fleste lämplig att under en brydsam och på hvälfningar rik tidpunkt värdigt häfda landets anseende och ära i förhållande till fremmande makter. Å hufvudets vägnar var deremot von Engeström underlägsen sina medtäflare, hvaribland isynnerhet tillförordnade sändebudet i Paris, baron *Gustaf Lagerbjelke,* framstod såsom hans ovän, och huru behändigt det lyckades Engeström, att undantränga en annan gammal medtäflare om Carls gunst, nemligen baron *G. A. Reuterholm,* skola vi se i det följande.

Rikets *försvarsverk,* hvilket efter kriget var så utblottadt i de flesta grenar, fick erfara flera prof af 1809 och 1810 års ständers välvilja och omtanke. Vi nämna endast beslutet angående *extra-roteringen* samt införandet af den s. k. *konskriptionen* (eller *förstärkningsmanskapet*), uppgående till 50,000 man, dem ständerna lemnade åt regeringen att utskrifva, inöfva och använda på sätt den sjelf lämpligast fann, i enlighet med vissa af riksdagen utstakade allmänna grunder *).

Med de genom kriget i grund förstörda *finanserna* laborerades genom flera beslut, som fattades af 1809 och 1810 års ständer, ehuru beklagligen på ett sätt, att de då vidtagne åtgärder grundlade en sådan oreda i rikets penningeverk, att en ny realisation blef oundviklig. Det inskränkta utrymmet nekar oss ingå i en utförligare berättelse, utan få vi hänvisa de läsare, som önska full-

---

förklarades densamma förlustig, och, ett mål för allmänhetens hat och hotelser, slutligen fann sig befogad lemna riket.

*) Detta beslut var ett bland de sista och vigtigaste, som fattades af 1809 och 1810 års ständer, och statsrådet *Platen* var nu liksom då frågan först uppstod egentligen den, som med sin jernvilja och sin fosterländska ifver lyckades bereda den en önskad framgång.

ständiga upplysningar öfver detta riksvigtiga ämne, till de källor, der dylika kunna hemtas [7]).

I afseende på *handeln* och *näringarne* anmärka vi endast i förbigående, att med år 1810 började en ovanligt gynnsam tid för dessa nationalvälmågans tvenne hufvudkällor. Den *hemliga* handel, som i trots af kontinental-systemet bedrefs med England [8]), var utomordentligt vinstgifvande, och riktade statskassan genom ökade tullintrader öfver all förmodan, på samma gång som 1809 och 1810 årens goda skördar minskade behofvet af utländsk spanmål. Bland företag af större statsekonomisk omfattning och hvilka i hög grad hedra nationalandan, anmärka vi beslutet angående *Göta kanals* anläggande, hvarmed början gjordes 1810. Statsrådet *Platen,* biskop *Rosenstein* och grosshandlaren *Santesson* voro isynnerhet de personer bland den nya uppsättning af talangfulla och fosterländskt sinnade män hvilka framträdde i och med statshvälfningen, de der varmt och ihärdigt nitälskade för denna storartade anläggning, hvilken väcker Europas beundran, på samma gång som den

[7]) Jfr isynnerhet Skogmans ypperliga anteckningar om rikets ständers bank, II, 1—40, samt 1809 och 1810 årens riksdagsprotokoller. Bankens sedelstock hade vid 1810 års slut vuxit till nära 24 millioner R:dr, och den metalliska kassan utgjorde vid nämnde tid ej mer än något öfver 5 millioner R:dr specie. Detta missförhållande uppstod hufvudsakligen på grund deraf, att 1809 års ständer uppdragit åt banken att ombesörja 1809 års oerhörda krigskostnader, ett åliggande hvilket endast kunde uppfyllas genom ny öfverdrifven sedelutgifning. Medelkursen på Hamburg befanns vid samma tid hafva försämrats till 79 sk. banko. Riksgäldskontorets utrikes skuld utgjorde vid 1810 års slut 11,121,857 R:dr specie och den inländska skulden med och utan realisationsfond tillsammantagen nära 7 millioner R:dr banko. De före 1808 gjorda krigsskulder godtgjordes äfven dels genom banken, som derför erhöll ett årligt statsanslag af 720,000 R:dr, dels erhöll Riksgäldskontoret för samma ändamål årligen 910,000 R:dr. Dessa nya statsanslag bidrogo naturligtvis att utomordentligt höja allmänna bevillningen, hvilken 1810 bestämdes till 2½ million, d. v. s. ökades med 1 million i förhållande till bevillningen 1809.

[8]) Jfr härom följ. del, första kap.

gör epok i våra inskränkta näringsförhållandens och kommunikationsmedels historia.

Hvad sederna och företeelserna vid *hofvet* beträffar, så ha vi derom föga att meddela, som vi ej varit i tillfälle att redan berätta. De talrika och vidtutseende hvälfningar, hvarpå innevarande epok var så fruktbar, och hvilka mer än en gång syntes hota staten med en nästan fullkomlig undergång, jagade *nöjena* ur hofvets och aristokratiens salar, och hopade bekymmer på statsmännens pannor. Hvad kunde man dessutom vänta annat, då *fängelsets murar* förvarade alla medlemmarne af den afsatta konungafamiljen, så nära befryndad med den regerande konungen, hvars *hjerta* i ensliga stunder hemligt anklagade honom för hvad *statsskäl* bjudit honom åtgöra i fråga om dessa beklagansvärda anförvandters öde? Djupt lidande tillbragte modren till den kungliga fången, *Sofia Magdalena,* sina dagar i stor enslighet, och kunde aldrig förlåta sin kungliga svåger att han emottagit kronan och till förfäng för hennes sonson förfogat öfver henne för en framtid. Detsamma var *till en början* äfven förhållandet med *drottning Charlotte,* churu kronprinsen Carl Johan snart lyckades vinna hennes tillgifvenhet i särdeles grad, och endast prinsessan *Sofia Albertina* synes med denna älskvärda glädtighet och naturliga godhet, som voro henne egna, hafva förstått att utan synnerliga obehag foga sig efter de vexlande omständigheterna.

Här torde nu vara stället, att följa *den afsatta konungafamiljen* i dess landsflykt, och tillse, hvilka nya öden väntade dessa höga resande på den fremmande jorden.

Uppdraget att beledsaga f. d. konungen och hans familj utom riket anförtroddes åt general Skjöldebrand. Öfversten baron C. H. Posse afreste förut med *prins Gustaf* till Carlskrona. Då han tidigt om morgonen (d. 6 Dec. 1809) infann sig hos f. d. konungen och Drottningen på Gripsholm, för att meddela dem sitt uppdrag och anmoda prinsen att taga plats i vagnen, som kördes af tvenne till domestiker förklädda adjutanter, visade sig

f. d. konungen kall och likgiltig. Men drottningen snyftade och ville ej tro, hvad Posse sade henne. »*Ack nej*», stammade hon, tryckande barnet mot sitt bröst, »*jag skall ej mera se min son . . . Ni skall ej föra honom till Carlskrona . . . Det är förbi med hans frihet*» . . .

Man såg nu tårar glänsa i drottningens sköna ögon, och förgäfves bemödade sig Posse att lugna henne. En timme derefter satt öfversten i vagnen med prins Gustaf vid sin sida tagande vägen öfver Jönköping till Carlskrona.

De reste i största inkognito på mindre vägar på något afstånd från stora landsvägen. Prinsen kallade sig baron Sack och utgafs för en systerson af öfversten. Detta föregifvande behagade honom dock icke, och på särskilt begäran tilläts det honom att få behålla sin serafimer-stjerna på bröstet, med vilkor likväl att prinsen betäckte den med sin öfverrock, då han visade sig vid hästombytena. Kölden var ganska skarp, så att man insvepte prinsen i en sorts tulubb och bottefortes. I Småland föll så mycket snö, att öfversten fann sig nödsakad lemna vagnen efter sig och fortsätta resan på bondsläda med prinsen vid sin sida.

Följande drag visar, till hvad grad högfärden vunnit insteg i den tioåriges sinne. I Carlskrona lekte några pojkar under prinsens fönster. För att locka dem att komma närmare, kastade Posse några slantar till dem, och deras kif och åtbörder, då de täflade att bemäktiga sig dessa, roade Gustaf oändligt. När Posse märkte detta, sade han: »*Jag är säker, att prinsen skulle hafva mycket roligt med dessa gossar*». Men med en föraktlig min lemnade prinsen fönstret, och gömde sig i ett hörn af rummet [9]).

Emellertid hade f. d. konungen och drottningen under bevakning och öfverinseende af general Skjöldebrand i största inkognito äfven lemnat Gripsholm.

---

[9]) Meddeladt af C. H. Posse (S. S.).

Ett rörande uppträde, som föreföll på Gripsholm ögonblicken före afresan, må för en stund taga vår uppmärksamhet i anspråk.

Införd till konungen i ett rum med gobelinstapeter och påminnande om sextonhundratalets föråldrade smak, yttrade Skjöldebrand i drottningens och prinsessornas närvaro vördnadsfullt till den förstnämnde:

»E. M. är utan tvifvel underrättad om den förestående resan».

F. d. konungen. »Jag är färdig, men har ni någonting skriftligt?»

Skjöldebrand. »Jag har ett bref från kungen till E. M. (i det han vände sig till drottningen), och jag har äfven ett från drottningen till E. M.»

I detsamma lemnade generalen f. d. konungen och drottningen tvenne bref, dem de läste vid ett af de närmaste fönstren. Då drottningen häraf fann, att hennes gemål borde resa genast en annan väg, än den hon sjelf skulle taga dagen derpå, hängaf hon sig åt den litligaste sorg. Snyftningar hindrade henne länge att framstamma ett enda ord; slutligen sade hon:

»Mina pligter som make och mor gifva mig rättighet att blifva hörd. Skiljd från kungen skall ingenting kunna lugna mig i fråga om hans öde, utan min inbillning hvarje ögonblick störas af de olidligaste bilder. För Guds skull, min general, tillåt mig att följa kungen, ty i annat fall är jag förlorad» . . . . .

Då drottningen uttalade dessa sista ord flöto tårarne ymnigt ur hennes ögon, och slutligen bad hon, att i brist på annan plats få sitta inkrupen i ett hörn af kungens släda. Under allt detta iakttog kungen en orubblig tystnad, den han bröt med följande ord: »*Det är sagdt i Guds ord, att tvenne makar äro oskiljaktiga: följaktligen finner jag rättvist, att drottningen följer mig*».

Men man må ej tro, att dessa ord verkade på Skjöldebrand, hvars hjerta deremot så rördes af drottningens sköna och bevekande väsende, i förening med hennes tårar och böner, att han vågade gå från sina

order och tillåta drottningen i en särskilt släda samt i sällskap med en af sina hofdamer följa sin gemål till Carlskrona. Carl XIII, som genast fick del af denna anordning, gillade densamma. Några dagar sednare afreste de kungliga prinsessorna.

Sålunda se vi nu dessa höga resande plöja snödrifvorna i de svenska landskapen. Skjöldebrand satt beständigt vid Gustaf Adolfs sida i dennes släda. Flera officerare följde dem förklädda till borgare samt med sablar och pistoler gömda under sina kläder. F. d. konungen igenkändes på flera ställen, och vid några tillfällen hörde man till och med dofva uttryck af missnöje och ogillande, ehuru de beledsagande officerarnes kloka och bestämda uppförande hindrade hvarje utbrott.

Vid ett hästombyte i Småland tilldrog sig följande uppträde.

Konungen fick i sitt hufvud, att han borde åka i drottningens släda. Häremot invände Skjöldebrand ganska vördnadsfullt, att det ej kunde tillåtas, alldenstund hans instruktioner *uttryckligen* förbjödo honom, att ett enda ögonblick lemna kungens person. »*Huru*», inföll Gustaf Adolf i raseri och sträckande knutna händer mot generalen, »*huru edra instruktioner? Har ni några skriftliga sådane, eljest gör jag en konst i dem?*»

»*Jag behöfver ej visa mina instruktioner*», svarade Skjöldebrand, med en säker ton och inseende att han borde hastigt afklippa monarkens invändningar; »*jag befaller här. Alltså är det min vilja, att E. M. uppstiger i denna släda*».

Dessa sista ord beledsagades af en sträng blick, och hade den lyckliga verkan, att den annars så envise och okuflige Gustaf tigande kröp upp i slädan och på ögonblicket inställde alla vidare invändningar.

I Norra Tysklands städer, såsom Stralsund, Wismar och Lübeck m. fl., blef f. d. konungen och hans familj emottagen med de största aktningsbetygelser, ja man kunde säga, med verklig entusiasm. Isynnerhet var

detta

detta fallet i Lübeck, hvarest Deras Maj:ter formligen inbjödos att bevista ett spektakel, och vid inträdet i teatersalongen helsades af allmänheten med de lifligaste bifallsyttringar. Man ropade i ett slags raseri: »*Es lebe der König von Schweden! Es lebe Gustaf Adolf der grosse! Er lebe, lebe ewig*», o. s. v. Dessa bifallsrop, hvilka voro så mycket mera smickrande, som de voro frivilliga, rörde Gustaf ända till tårar, och drottning Fredrikas behag och skönhet tillvann henne allas lifligaste beundran och tillgifvenhet. Emellertid böra vi tillstå, att hatet mot Napoleon, hvars förtryckande välde Tyskarne djupt kände, icke mindre än beundran för f. d. konungens lugna och verkligen imponerande hållning och hans säkra blick aflockade dem dessa glädjeyttringar vid åsynen af den, i hvilken de endast sågo ett lysande offer för en ädel ihärdighet i kampen mot Europas gissel.

I Hamburg föresatte sig f. d. konungen att ej resa längre. Han sade derföre till Skjöldebrand: »Aldrig skall jag fördjupa mig längre i Tyskland, der jag endast väntar att blifva beroende af Bonaparte. Jag reser härifrån till Christiansfeld, och drottningen skall med barnen gå till Baden».

Så aktade Gustaf Adolf nu de löften, han nyligen gifvit sin kungliga farbror, att genom Badiska staterne begifva sig till Schweitz och der bosätta sig, och fåfängt erinrade honom Skjöldebrand om dessa löften. Ex-konungen framhärdade i sitt beslut. »*Aldrig*», *aldrig* (upprepade han med häftighet); *jag har sagt eder min vilja. Den är oåterkallelig*». Drottningen var närvarande, blek, nedslagen och bedröfvad, emedan Gustaf dagen förut tillkännagifvit henne sitt beslut att lemna dem, hvilket kostade henne de bittraste tårar.

I denna brydsamma belägenhet skyndar Skjöldebrand till franska ministern i Hamburg, Bourienne, hvilken lofvade sitt bistånd, i den händelse det skulle komma att behöfvas, för att förmå ex-konungen att resa vidare. Derpå återvände generalen till Gustaf Adolf, som utbrast

synbarligen uppskakad och med fast stämma: »Mitt parti är taget».

Skjöldebrand. »Jag hoppas, sire, att det är det enda lämpliga parti».

Gustaf Adolf. »Jag går ej ett steg längre, utan att man gör våld på mig, och jag afråder er att försöka något dylikt».

Skjöldebrand. »Jag är djupt bedröfvad, att se E. M. bryta det löfte, E. M. gifvit kungen, sin farbroder. Jag besvär E. M. att afstå från denna olyckliga föresats, och bespara oss oangenäma uppträden».

Gustaf Adolf (vredgad och med upplyftad arm). »Jag upprepar det för er: ej ett steg längre utan våld, och använd det, om ni vågar».

Skjöldebrand. »Är det E. M:ts sista ord?»

Gustaf Adolf. »Ja, det är mitt sista ord, och mitt beslut är fattadt».

Skjöldebrand (med lugn och tillförsigt). »I så fall har jag också fattat mitt. Jag har på förhand träffat alla nödiga mått och steg, och E. M. skall utlemnas till franska ministern, hvarefter vi svenskar aflägsna oss, för att slippa vara vittne till hvad som kan hända».

Vid dessa ord ändrades plötsligt uttrycket i exkonungens ansigte, vreden pressade tårar ur hans ögon, och med darrande läppar yttrade han: »Jag skall då blifva fånge, slaf» — — —

»Jag hade hoppats», anmärkte Skjöldebrand med värdighet, »att E. M. skulle bespara mig detta uppträde. Ingenting berättigar mig, att gå från mina order. Må E. M. alltså besluta sig att resa vidare. Jag beder E. M. derom i Guds namn!»

»Men jag är fånge», invände f. d. konungen gråtande, »jag har ej mera någon vilja».

Detta upprepade han flera gånger, hvarefter Skjöldebrand inföll: »E. M. reser då i morgon?»

På denna fråga följde intet svar; men kl. 8 följande morgon satt Gustaf Adolf redan i vagnen, utan

att vidare hafva gjort den minsta invändning mot resans fortsättande.

I Marburg infann sig den ryktbare *Jung Stilling*, för att göra Gustaf Adolf ett besök. Han var en liten mager person, med ett drömmande, melankoliskt utseende. Innan han inträdde till ex-konungen, sade Skjöldebrand till honom: »Ni har till stor del varit orsaken till f. d. konungens olyckor och förvillelser. Nu beror det på er, att återskänka honom en lycka, den han aldrig känt på tronen, och att skingra de dunstbilder, som ännu kunna förmörka hans förstånd. Säg honom, att han ej mera är bestämd att regera. Måla för honom det enskilta lifvets behag och lyckan att egna sina återstående dagar åt fromma gerningar och afsäga sig denna verldens fåfängligheter.

Derpå inträdde Jung, och hans samtal med f. d. konungen räckte öfver en timme, hvarunder de flera gånger samtalade med låg röst. Ändtligen öppnas dörren, och kungen utkommer med Jung vid handen, och när han lemnade honom i salongen, skedde det med tecken af synnerlig uppmärksamhet och under en åtbörd som föga skiljde sig från omfamning. Sedermera när Jung aflägsnat sig, sade Gustaf Adolf till Skjöldebrand: *»Jag var ej af Gud bestämd för en jordisk krona, utan för den himmelska. Det bevisade mig Jung».*

I slutet af Januari (1810) anlände ändtligen den kungliga familjen till Bruchsal, drottningens moders, den gamla enkemarkgrefvinnans af Baden residens. Här antog Gustaf Adolf samma ton och sätt som en suverän, hvilken befinner sig i fulla utöfningen af sin makt, och ehuru hans höga anförvandter vid det lilla Badensiska hofvet i början mottogo Skjöldebrand ganska kallt, fingo de snart skäl att ändra sitt uppförande emot honom, och önskade ingenting högre, än att så fort som möjligt blifva qvitt sin förnäma, anspråksfulla och i högsta grad besynnerliga gäst.

Vi hafva redan omtalat[10]) de försök, drottning Fredrikas höga anförvandter i Paris samtidigt gjorde, att förmå kejsar Napoleon att intressera sig för prins Gustaf, samt huru de kröntes med ringa hopp om framgång. Emellertid hade Skjöldebrand äfven fått uppdrag, hvilka föranledde honom att göra en utfart till nämnde hufvudstad. Bland annat skulle han hos Napoleon begära, att ett visst område anvisades f. d. konungen i Schweitz, utom hvilket det skulle vara honom förbjudet att visa sig inom ett års förlopp, en tidrymd hvarefter man ansåg sakernas nya ordning i Sverige tillräckligt befästad, för att någon fara från detta håll vidare vore att vänta. Napoleons svar är betecknande. Då hertigen af Cadore derom talade med honom, yttrade han: »*Bah! låt f. d. konungen resa hvart han behagar. Han skall allestädes rättfärdiga statshvälfningen i Sverige*».

Vid återkomsten till Bruchsal (Mars 1810) blef Skjöldebrand af enkemarkgrefvinnan presenterad för markgrefvens af Baden gemål, Napoleons adopterade dotter, prinsessan Stefanie hvilken dit anländt. Han blef temligen kallt bemött af denna den store kejsarens frände, hvilken deremot på allt upptänkligt sätt omhuldade och smekte den lilla prins Gustaf, som man för tillfället utstyrt på bästa sätt. Prinsen var ock rätt vacker, ett porträtt af sin mor. Prinsessan Stefanie omfamnade honom ömt och sade: »Ack min Gud, hvad han är förtjusande, och man har utspridt, att han skulle vara vanskaplig. Ja man har till och med sagt, att han var mindre vetande. Oh det är afskyvärdt; men det skall blifva kändt, och jag hoppas, jag hoppas» — — —

Under det fruntimmerna sålunda ådagalade sin beredvillighet till förmån för ex-konungens son, uttröttade den förre genom sin egensinnighet och sina nycker det lilla hofvet i Baden ända till ledsnad. Dessa höga anförvandter önskade derföre ingenting högre, än att han snarligen skulle begifva sig till det för honom upplåtna

---

[10]) Se sid. 176 f.

slottet Mersburg vid Bodensjön i Schweitz, en belägenhet, hvilken drottningen så mycket mera älskade, som hon der tillbragt lyckliga dagar i sin ungdom. Detta slott var rikligen försedt med allt som var af nöden för att der lefva med behag, och fördelen att utan kostnad der finna en lämplig bostad var så i ögonen fallande, att det ville synas, som hade detta anbud bort blifva antaget med uppräckta händer. Men detta var å ex-konungens sida långtifrån händelsen. Han envisades länge att ej vilja bosätta sig der, och detta utan att uppgifva något skäl till sin vägran. Förgäfves sökte enkemarkgrefvinnan och andra öfvertala honom härtill, ända tilldess det tycktes hafva lyckats Skjöldebrand att öfvervinna hans betänkligheter. »Välan», sade då Gustaf Adolf till Skjöldebrand, »jag skall försöka att slå mig ned på Mersburg».

»I den händelsen», svarade Skjöldebrand, »att E. M. sedermera skulle behaga bosätta sig i någon annan del af Tyskland. är jag säker, att kungen skulle genom sin minister i Paris kunna utverka Napoleons bifall dertill».

»Det behöfs ej», genmälte ex-konungen, »jag har andra utvägar att meddela mig med Napoleon: han är ej så elak, som jag har trott».

Detta yttrande bevisar, att Gustaf Adolf redan hyste vissa förhoppningar på Napoleon. Emellertid tog man skyndsamt alla nödiga mått och steg till den kungliga familjens mottagande i Mersburg, och verkligen stodo vagnarne på slottsgården i Bruchsal redan färdiga att dit afgå, da baron Stedten, som å Badiska hofvets vägnar skulle vara de resande följaktig, presenterade sig hos f. d. konungen, för att inhemta hans order.

Gustaf Adolf. »Nå lat gå då. Men säg, hur är detta slott Mersburg beläget?»

Stedten. »Förtjusande! Man har utsigt öfver en stor del af Constanzer-sjön, och på motsatta stranden ser man schweitziska alperna» . . .

Gustaf Adolf. »Jag tycker ej om utsigten åt sjön. Jag hade nog deraf på Gripsholm. Finns der någon park?»

Stedten. »Slottet, sire, ligger midt i parken, som erbjuder ögat de behagligaste omvexlingar, och på något afstånd befinner sig frukt- och köksträdgården undangömd af stora trän».

Gustaf Adolf. »Hvad sorts tapeter är det i rummen?»

Stedten. »De förnämsta rummen prydas af gobelinstapeter».

Gustaf Adolf. »Gobelinstapeter och utsigt åt sjön, alldeles som på Gripsholm! Nej, nej, jag vill ej ha att göra med ert slott Mersburg. Jag ämnar ej resa dit och der bosätta mig».

Stedten (öfverraskad). »Men, sire!» — —

Gustaf Adolf. »Jag vill ej höra några *men*. Det är nog, att jag ej *vill* det».

Stedten. »De betydliga utgifter, som redan blifvit gjorda, likasom uppköp af lifsmedel o. s. v. för E. M:ts räkning, skulle då vara förlorade! Må det derföre tillåtas mig, att på det vördnadsfullaste föreställa E. M.» — — —

Gustaf Adolf (afbrytande, med en föraktfull blick). »Huru! Ni vågar föreskrifva mig, hvad jag bör göra. Vet, min herre, att jag ej begär råd af någon. Jag reser ej till Mersburg, och hvad er sjelf angår, så kan ni gå hvart ni behagar. Jag behöfver ej edra tjenster».

Några ögonblick efter detta besynnerliga uppträde infann sig bankiren Haber från Carlsruhe, en rik och ansedd köpman, som fått uppdrag att hålla Gustaf Adolf de penningar (400,000 R:dr Rgs) tillhanda, hvilka ständerna anslagit till hans årsunderhåll. Införd till exkonungen, anmälde Haber sitt ärende, samt tillade:

»Slutligen anhåller jag, att E. M. behagade meddela mig sin underskrift, på det jag måtte blifva i stånd satt, att dermed bevisa riktigheten af de anordningar E. M. behagar göra».

Gustaf Adolf nedsatte sig genast vid skrifbordet och fattade pennan, för att uppfylla bankirens begäran. Men dessförinnan vände han sig om och frågade Haber: »Af hvad nation är ni?»

Haber. »Sire, jag är jude».

Gustaf Adolf (i det han steg upp från bordet och kastade pennan). »Huru! Jude? Jag vill ej ha att göra med någon jude. Skynda er genast ut».

I detsamma gaf ex-konungen den förbluffade köpmannen en anvisning att lyda af så handgriplig beskaffenhet, att den stackars Haber ej visste ordet af, förrän han befann sig i farstun, och hörde dörren våldsamt låsas efter sig [1]).

Nu ändtligen tycktes f. d. konungen hafva beslutat sig för att lemna Bruchsal och bosätta sig i Basel, när på sistnämnde ställe han i slutet af Juni månad 1810 öfverraskades af nyheten om svenska kronprinsens *Carl Augusts* död. Han föresatte sig då genast att till förmån för sin son uppträda bland medtäflarne af den lediga tronföljden i Sverige, och det är de mått och steg, han på grund af denna föresats tog, samt de nya resor och äfventyr, densamma födde af sig, vi nu gå att berätta.

För det första skref han från Basel den 22 Juni ett bref [2]) till sin farbror, Carl XIII, hvari han säger sig uppgifva: *enda medlet att rädda Sverige från undergång*, samt anhåller om sin sons föreslående till tronföljare efter den aflidne kronprinsen Carl August. Derpå skickade Gustaf Adolf en f. d. ryttmästare i svensk tjenst och general Tolls adjutant, baron *Plessen* [3]), hvilken mött

[1]) Ofvanstående uppgifter om förra kungliga familjens afresa från Sverige och öden i Tyskland äro efter Skjöldebrands memoirer, hvaraf ett utdrag finnes i S. S.

[2]) Detta bref saknas bland samlingen af ex-konungens skrifvelser till farbrodren; men den förre omtalar det i en sednare skrifvelse. Se Bil. N:o 15.

[3]) P. var son af egaren af det berömda stuteriet Iwenack i Mecklenburg och ingick i preussisk krigstjenst. På denna rakning följde han 1807 general Blüchers kår till Pomern, då grefve Essen anställde honom nära sin person, emedan han var god

honom i Bruchsal, med bref till grefvarne *De la Gardie* och *Ruuth* samt till *Toll*. Plessen medförde äfven ett stort antal proklamationer, hvari svenska folket erinrades om sina pligter emot prins Gustaf, och hvilka skrifter borde spridas bland allmänheten i Sverige. Till en början ålades baron Plessen, att begifva sig till Berlin och der afbida vidare order.

Under tiden lemnade Gustaf Adolf inga utvägar obegagnade, hvarigenom han hoppades kunna försäkra sig om fremmande makters, isynnerhet Rysslands, bistånd. Han skref till sin svägerska, prinsessan Amelie af Baden, hvilken befann sig i Petersburg, och lyckades verkligen genom denna kanal skaffa sig vid detta hof flera betydande förespråkare, hvaribland den gamla enkekejsarinnan och kejsarinnan Elisabeth voro de förnämsta [1]). Slutligen lemnade han sjelf i slutet af Juli månad (1810) Basel och ställde sin kosa åt Norra Tyskland, hvarifrån han trodde sig blifva i tillfälle att med mera beqvämlighet leda sina maktpåliggande underhandlingar. Under denna resa hade han den 22 Juli i Schaffhausen ett möte med drottningen, hvilken i sin moders sällskap enligt ex-konungens önskan dit anländt, för att öfverlägga om sonens angelägenheter och utvägarne att bereda honom tronföljden. Detta möte ökade endast det missnöje och de söndringar, hvilka beklagligtvis redan gjort sig gällande mellan dessa anförvandter, alldenstund drottning Fredrika och enkemarkgrefvinnan afrådde Gustaf från att företaga något till förmån för prins Gustaf, hvars jemte hela familjens existens och framtid de i sådant fall fruktade skola blottställas på det vådligaste sätt. Man skiljdes åt under ömsesidigt misstroende, och följande dagen fortsatte Gustaf sin resa öfver Augsburg

---

ryttare. Sedermera tjenade han som general Schwerins adjutant i Finland 1808 och anställdes i Februari 1809 af konungen hos Toll. Synbarligen utgjorde denne P. en mellanlänk mellan Gustaf Adolf och Toll.

[1]) Jfr sid. 183 f. Här må äfven anmärkas, att baron Plessen i Berlin flitigt umgicks med ryska ministern Alopæus.

och München till Hoff, dit han anlände sista dagarne af Juli.

Härifrån affärdade han den 28 samma månad en skrifvelse till svenska sändebudet i Berlin, *baron Taube*[5]), hvari han ber honom möta i Wittenberg eller någon annan lämplig ort, samt taga med sig från Berlin baron Plessen, »*emedan* (så slutade brefvet) *han skall blifva af nytta i och för de meddelanden, jag har att göra er*».

Man inser lätt baron Taubes förlägenhet vid inhändigandet af denna skrifvelse, och ehuru f. d. konungen låtit i tidningarne tillkännagifva, att ändamålet med hans resa endast var *enskilta* angelägenheter, bedrog detta ingen. Baron Taube skyndade derföre till preussiska utrikesministern, grefve Goltz, för att underrätta honom om ex-konungens förestående ankomst, och emedan preussiska hofvet ville slippa att se honom, för att ej kompromettera sig med Frankrike, öfverenskommo baron Taube och grefve Goltz, att man skulle söka afråda Gustaf Adolf från planen att resa till Berlin. Taube svarade alltså ex-konungen, att han af sina embetspligter var förhindrad lemna Berlin, samt hemställde till H. M:ts eget afgörande, »*om hans ankomst till denna hufvudstad kunde ega rum, utan att alltför mycket fästa allmänna uppmärksamheten*» [6]).

Man må ej föreställa sig, att denna skrifvelse hade den verkan, som dermed åsyftades. Följaktligen se vi morgonen den 2 Augusti en liten kalesch med en enda domestik på kusksätet stanna utanför baron Taubes hotell i Berlin. En lång och spenslig figur, hvilken genom sin drägt nästan erinrade om en röfvare, hoppade

[5]) Hela brefvexlingen mellan f. d. konungen och baron Taube finnes i S. S. Vi begagna den vid nedskrifvandet af vår text, men anse den ej nog märkvärdig att särskilt meddelas, äfven om det starkt anlitade utrymmet sådant medgåfve. Under resan genom Schwaben hade Gustaf Adolf äfven skrifvit till generalen *grefve Wrede*, som då stod på återresan från Paris, och föreslagit honom ett möte i Strassburg: men generalen vägrade att se honom.

[6]) Bref från baron Taube till Gustaf Adolf, Berlin d. 30 Juli 1810.

ur åkdonet och försvann i hotellet. Han var insvept i en öfverhöfvan vidlyftig grå öfverrock, med ett stort läderbälte om lifvet hvari sutto tvenne pistoler, med sabel, sporrar och en s. k. polismössa på hufvudet. På bröstet hängde det lilla malteser-korset. Detta, jemte det något föråldrade ansigtet, hvars besynnerliga uttryck förhöjdes af ett par yfviga ljusa mustacher, men isynnerhet hela personens stela och afmätta hållning, utgjorde allt tecken, hvarpå man igenkände f. d. konungen.

Han blef mottagen af baron Taube med alla de aktningsbetygelser, som tillhörde hans förra rang. Derpå började f. d. konungen vidlyftigt utbreda sig öfver de orsaker, hvilka fört honom till Berlin. Han vore med familj i saknad af lifvets förnämsta behof (och drottning Fredrika hade för att afhjelpa dem ofta varit tvungen att hos judar pantsätta sina förnämsta juveler), derföre att man i Sverige innehöll de penningar, hvilka utgjorde hans enskilta förmögenhet och enda tillgångar[7]), sedan han afsagt sig det årsanslag, ständerna beviljat honom. Han hade sedan ankomsten till Tyskland flera gånger skrifvit i ämnet till sin farbror, Carl XIII, utan att ännu hafva inhändigat en enda rad till svar, och han anhöll derföre, att baron Taube ville lemna honom ett kurirpass för baron Plessen, den han ämnade skicka till Sverige med uppdrag att påskynda uppgörelsen af dessa så för honom sjelf, som för hans familj, grannlaga och vigtiga angelägenheter. Slutligen anhöll han, att baron Taube behagade förskjuta kostnaden i och för ifrågavarande resa, alldenstund han sjelf olyckligtvis vore oförmögen dertill.

---

[7]) För att beröfva ex-konungen medel till stämplingar, hade 1809 års ständer beslutat, att de kapitaler, som tillhörde Gustaf Adolf och hans familj såsom *enskilt egendom,* fortfarande skulle inneslå i Sverige, och att han endast skulle få lyfta räntan. »Men (säger L. v. Engeström i en anteckning) till den oreda i penningeväsendet, hvaröfver han så ofta klagar, var f. d. konungen sjelf skuld, *ty han ville icke beqväma sig till afgifvande af nödiga fullmakter för penningarnes lyftande*».

Ingen må förundra sig, om baron Taube gjorde svårigheter vid att bevilja denna Gustaf Adolfs begäran hvad *baron Plessens resa* beträffar. Emellertid lofvade ex-monarken att samma dag återkomma och spisa middag hos baronen. E. m. inlät han sig i ett enskilt förtroligt samtal med denne, hvarunder han efter en lämplig inledning bland annat uttryckte sig på sätt som följer:

»Sedan jag sjelf fått afsmak för all mensklig storhet, tänker jag endast på min son, hvars uteslutande från tronen är en skamfläck för nationen, en parti-intrig, hvari kungen ogerna deltagit, hvars orättvisa folket erkände och männen af den 13 Mars ensamme borde ansvara för. Emellertid äro min sons rättigheter heliga, och om Carl XIII adopterade honom i egenskap af sin efterföljare, vore detta ett tillfälle som aldrig skulle återkomma för honom, att upprätta hvad som blifvit feladt».

Under det f. d. konungen sålunda talade, kommo tårarne honom i ögonen, och ändock syntes baron Taube kall och otillgänglig. Han erinrade om riksdagsbeslutet af den 10 Maj (1809), och fåfängt invände ex-monarken, att han hoppades, det ständerna en dag skulle återkomma till sin pligt, att han räknade på konungens sin farbrors goda afsigter, och på sina talrika svenska vänners bistånd, nemligen fältmarskalken Toll, samt grefvarne De la Gardie och Ruuth.

Så stodo sakerna, när händelsen i baron Taubes hotell sammanförde Gustaf Adolf med en ung svensk officer, dåvarande kaptenen vid Jemtlands kavalleri G , hvilken befann sig på resa till Berlin och med hvilken f. d. konungen var personligt bekant sedan 1808 års fälttåg. Han samtalade några ord med denna unga officer, och fann honom så efter sin önskan, att det rann honom i sinnet att göra honom till förtrogen af sin plan. Följaktligen bad han honom samma e. m. följa till Potsdam, dit han ville begifva sig för att hafva ett möte med konungen af Preussen, till hvilken han i detta ändamål skrifvit.

Under vägen till Potsdam yppade Gustaf Adolf för den unga G. alla sina hemligheter. Han sade honom, att hans husliga och ekonomiska angelägenheter endast voro en förevändning för hans resa till Berlin, och att han för ögonblicket endast sysselsattes af en enda tanke, den att återinsätta sonen i dennes ärfda rättigheter till den urgamla Wasatronen. Derefter tillade han:

»Min afsigt är nu att skicka er till Sverige i stället för baron Plessen, samt att åt er anförtro mina bref till mina vänner Toll, De la Gardie och Ruuth. Jag ämnar sjelf hemta min son i Carlsruhe och föra honom till Stralsund, hvarifrån Engelbrechten[8]) skall ledsaga honom till Skåne. Han skall här emottagas af fältmarskalken Toll, hvilken jag hoppas skall i sitt namn tilltala folket och tåga med detsamma i massa på Örebro, för att bringa riksdagen till förnuft. Min son skall sålunda utan fremmande makters hjelp och endast i följd af nationens vilja återinsättas i sina rättigheter. Obesvärad af partimännen, som omgifva honom, skall konungen sedermera ej underlåta inbjuda folket att godtgöra sina ombuds felsteg, och dessa äro i min tanke de enda medlen, hvilka kunna föra till målet. Hvad angår de fremmande makterna, så är jag utan oro. Kejsaren af Ryssland har lofvat mig sitt bistånd, och jag står just nu på vägen att i detta ändamål samtala med konungen af Preussen. Hvad er personligen angår, skall ni blifva anställd som adjutant hos Toll, på det ni må blifva i tillfälle att oafbrutet gifva mig del af händelserna. Jag skall göra er lycka».

Under dylika samtal anlände de resande sent om aftonen den 2 Augusti till Potsdam. De afstego i ett hotell. Emellertid blef Gustaf Adolf bedragen i sin väntan att råka konungen af Preussen, ty samma ögonblick han inkörde i staden, kastade sig denne i en vagn och lemnade densamma. Han flydde ex-konungen såsom pesten, och ville visserligen icke oroa eller misshaga Frank-

[8]) Militärbefälhafvare i Pomern.

rikes kejsare genom visad gästvänlighet emot hans hätskaste fiende.

Natten mellan den 2 och 3 Augusti tillbragtes i Potsdam, i afbidan på Fredrik Wilhelms återkomst. F. d. konungen inbjöd G. att taga plats i sitt eget sofrum, alldenstund han sade sig önska under natten samtala med honom om sina planer. På detta sätt förflöt tiden till kl. slagit 2 om natten, då Gustaf kastade sig på sin säng och en half timme sysselsatte sig med att med låg röst läsa sina aftonböner. Derpå insomnade han och steg upp kl. 4, för att skrifva en mängd bref, Gud vet till hvem.

Om morgonen följande dagen infann sig hos f. d. konungen prins Wilhelm, för att å sin monarks vägnar säga honom, att han i anseende till en förestående resa omöjligen kunde se Gustaf Adolf. Han (konungen af Preussen) kunde till och med ej tillåta ex-monarken att bosätta sig i preussiska staterna, ej heller göra någonting för honom, emedan Frankrike band händerna på honom, o. s. v.

Detta förtroliga samtal räckte nära en timme. Derpå klädde sig f. d. konungen i frack, tog G. under armen och gick ut att promenera. Han ställde sina steg åt Lustgarten, der trupperna stodo uppställda till parad. Vid det han gick framför dem, blef han igenkänd, och garnisonsbefälhafvaren Borstel, hvilken om morgonen jemte sina officerare infunnit sig och velat göra Gustaf Adolf sin kur (en artighet, hvilken till dennes stora missnöje afböjdes af G.), var just nu färdig att egna honom den vanliga militäriska hedersbevisningen, då G. drog honom åt sidan och äfven nu hindrade alla uppmärksamheten väckande uppträden. Sedan fortsatte de sin väg till slottet, hvarest ex-konungen infördes i en präktig våning. Under vägen gingo de genom ett herrligt taflegalleri; ett porträtt af den förtjusande drottningen af Preussen fästade Gustaf Adolfs uppmärksamhet, hvadan han stannade framför detsamma. »Stackars olyckliga prinsessa», utropade han, »hennes största fel var att allt-

för mycket blanda sig i politiken, och att nedlåta sig ända derhän, att söka genom behagens makt böja Bonaparte, som ej brydde sig om henne».

Ändtligen lyckades G. öfvertala Gustaf Adolf att middagen den 3 Augusti lemna Potsdam. De anlände följande dagen öfver Wittenberg till Leipzig. Här mötte drottning Fredrika, som på allt sätt sökte förmå sin gemål att öfvergifva sina vidtsväfvande planer; men detta ökade endast missämjan dem emellan, hvilken gick så långt, att f. d. konungen förbjöd G. besöka drottningen. Emellertid afreste G. sistnämnde dag (den 4 Augusti) öfver Berlin till Sverige. Han medförde bref till Toll, De la Gardie och Ruuth, samt äfven ett till Carl XIII, hvilket uttryckte det största förtroende till monarkens känslor. Dessutom emottog G. en ring med prins Gustafs porträtt uti. Men hvarifrån erhålla resepenningar åt G.? I saknad af andra medel framdrog f. d. konungen ur sitt schatull en stor med diamanter inlagd stjerna af S:t Andreæ orden. »Se här», sade han, i det han lemnade den till sitt ombud, »detta är min enda tillgång, ett minne af den olycklige kejsar Paul, hvilken sjelf fästade den på mitt bröst. Ack, hans död var redan då svuren, och min närvaro i Petersburg fördröjde den endast några dagar». En juvelerare emottog ordensstjernan som pant för 4,000 R:dr Hamburger Banko.

Knapt hade G. den 4 Augusti om aftonen lemnat Berlin (han reste med baron Taubes tillstånd som kurir i stället för baron Palmstjerna, hvilken var sjuk), förrän f. d. konungen der infinner sig. I tanke att G. ännu ej afrest, ville han anförtro honom ett bref till sin moder, enkedrottningen, hvari han ber henne nitälska för sonsonens bästa, och sålunda hoppades han kunna vinna *hela* den kungliga familjen till förmån för detta olyckliga offer, som var en ättlägg af deras eget blod. Han superade samma afton hos baron Taube. Till utseendet gladare än vanligt, talade han oförbehållsamt om sin son och hans olagliga uteslutande från tronen. »Jag hoppas», sade han, »kunna anförtro honom åt konungens,

min farbrors, omsorger, och att han blir vald till tronföljare. Jag är emellertid långt ifrån att vilja se honom återinsatt i sina rättigheter genom någon fremmande makts biträde, den månde vara hvilken som helst. Nationens frivilliga önskningar böra endast kalla honom». Samma afton afreste f. d. konungen öfver Potsdam till Wittenberg.

I afbidan på utgången af G:s beskickning fortfor han nu någon tid att flacka omkring i Norra Tyskland. Än finna vi honom i Wittenberg, än i Leipzig, och slutligen råka vi honom i medlet af Augusti månad uti *Herrnhut,* dit han begifvit sig, som han uppgaf[9]), för att vid denna uppfostringsanstalt utse en plats åt sin son, men sannolikt var detta endast en förevändning, för att kunna utan uppseende föra prinsen till Norra Tyskland och slutligen till Engelbrechten i Stralsund. De fromma bröderna i Herrnhut vågade dock icke utan särskilt tillåtelse af sin styrelse foga sig efter Gustaf Adolfs önskningar, och som vi redan nämnt, hade Preussen alla skäl till den önskan, att f. d. konungen ofördröjligen lemnade dess område. Under loppet af Augusti månad vexlades af denna anledning flera bref mellan denne och baron Taube, som använde alla medel (både hotelser och skrämskott), för att förmå den besvärlige gästen aflägsna sig; men alltid lika förgäfves[10]).

Emellertid hade G. ganska riktigt anländt till Sverige. Men i stället att meddela sig med Toll, hade han tagit raka vägen till Örebro, dit han framkom den 12 (Augusti), d. v. s. några dagar efter *Fourniers* ankomst, då sinnesstämningen vid riksdagen var på väg att blifva

[9]) Bil. N:o 16.

[10]) Dessa bref finnas (såsom sagdt) i S. S., och äro af föga historiskt intresse. Taube handlade fortfarande enligt uppdrag af preussiska styrelsen, hvilken å sin sida åter af franska chargé d'affaires i Berlin Caillard uppmanades tillse, att f. d. konungen noga följdes och observerades. Dennes envisa och hårdnackade lynne genomlyser åter nästan hvarje rad, han skrifver till baron Taube.

öfvervägande till furstens af Ponte Corvo förmån. Han gaf styrelsen oförbehållsamt del af de vigtiga uppdrag och bref, som blifvit honom anförtrodde, och återvände ofördröjligen till Berlin, medförande en instruktion till baron Taube, dels att öfvervaka alla grefvens af Gottorps mått och steg, dels att söka förekomma, det denne från någon preussisk hamn afreste till England [1]).

Sådan var ställningen, då f. d. konungen i Leipzig inhändigade nyheten om *Bernadottes* val till svensk tronföljare. Denna underrättelse bragte honom fullkomligt ur jemnvigten, såsom man finner af hela hans uppförande. Några dagar härefter hade han i *Altenburg* ett nytt möte med drottningen, hvilken enligt sin gemåls önskan der infunnit sig med prins Gustaf och prinsessan Sofia. Af aktning för familjens hemligheter, förbigå vi hvad som föreföll dessa sista ögonblicken af dessa höga makars samlefnad. Nogaf, att Gustaf Adolf tidigt följande morgon kallade sin stallmästare Ekstedt, som han tilltalade på följande sätt:

»Jag har helt nyligen fått veta, att riksdagen i Örebro valt Bernadotte till min farbrors efterträdare. Bättre hade dock varit, att förvandla Sverige till en rysk provins, än att skänka det till konung en ättlägg af denna gudlösa revolution .... *Jag skulle kunna sätta mig i spetsen för de missnöjde svenskarne och framkalla strömmar af blod;* men jag afskyr Sverige. Jag vill ej ha att göra med någonting, som svenskt är. Ni sjelf får vända tillbaka med alla edra landsmän, doktorn, Hübner, pastor Holm och lakejen Westerberg. Ni ären alla afskedade ur min tjenst».

Derpå framtog f. d. konungen en börs och lemnade den åt Ekstedt med följande ord: »Se här äro 250 Louis. Jag ber er som den sista tjensten lemna dem åt drottningen. Farväl!» I detsamma kastade han sig i sin ka–

---

[1]) Uppgifterna om de meddelanden, som egde rum mellan f. d. konungen och G., samt den sednares resa till Sverige, äro efter G. sjelf (S. S.).

kalesch och aflägsnade sig hastigt, utan att med ett enda ord hafva underrättat drottningen derom, samt utan att någon visste hvarthän. Detta tilldrog sig den 5 September kl. 7 om morgonen.

Man föreställer sig lätt den olyckliga drottning Fredrikas belägenhet, då hon, utan att ana någonting, från sitt fönster varseblifver vagnen, som bortförde hennes gemål. Ett anskri af smärta undföll henne, och hon nedföll afdånad i sina damers armar, utan tecken till rörelse, med hopknäppta händer och ögonen genomdränkta af tårar. »Olyckliga», utbrast hon ändtligen, »hvad har jag gjort, för att så grymt öfvergifvas!» Derpå beslöt hon att genast följa efter, för att söka upphinna en man, som dock så ovärdigt behandlat henne. Sagdt och gjordt. Om en kort stund se vi således drottningens vagn rulla åt Leipzigersidan till; men hon var ej i stånd att träffa den hon sökte, hvadan hon om natten återvände till Carlsruhe.

Hvad företog sig nu Gustaf Adolf under tiden?

Samma natt hans maka återreste till Baden, stannade han vid *Schwedenstein* nära Lützen. Belägrad af sönderslitande minnen, afstiger han ur vagnen och sysselsatte sig med att några ögonblick betrakta detta ensliga monument, som belystes af ett matt tindrande månsken . . . Vi begripa, hvilka smärtsamma tankar det skulle framkalla hos honom. Han greps af en djup melankoli, tryckte sina händer mot ansigtet och kände tårar fukta sina kinder . . .

I detsamma hörde han bakom sig en röst. Den kom från en gammal vaktkarl på stället, hvilken närmade sig för att tala med den okände och tigga en allmosa. Gustaf räckte honom tigande en gulden och försvann ånyo lika oförmodadt, som han visat sig.

Några dagar sednare (den 9 September) träffa vi den landsflyktige f. d. konungen (för tredje gången) i Berlin. Derifrån begaf han sig, åtföljd af baron Plessen, till Colberg, för att från denna hamn kunna afgå till *Eng-*

land. Man såg redan på redden den engelska fregatt, som *amiral Saumarez* för detta ändamål ditskickat, och mellan skeppet och stranden den mindre båt, hvilken skulle föra ex-konungen till fregatten. Hans saker voro redan nedburna till kusten, der han sjelf visade sig i sin vanliga drägt, samt med trenne laddade pistoler, färdig att afresa. Men nu framträdde en polisagent, hvilken i hemlighet följt honom ända från Berlin, samt begärde att få se hans pass. Det företeddes, men blef befunnet oriktigt, hvadan Gustaf råkade i vrede och lade handen på sin pistol, då polisagenten fann sig befogad visa sina instruktioner af innehåll, *att han egde hindra grefven af Gottorp att embarquera i någon Preussen tillhörig hamn.*

Dessa order, dem baron Taube förstått att utverka af preussiska styrelsen, väckte f. d. konungens högsta förvåning och förtrytelse. Emellertid lugnade han sig snart, och sade till polisagenten, att han ingenting hade emot honom personligen, emedan han endast följde sina instruktioner; att han ej fann någon trefnad i Tyskland, utan af denna anledning ämnat begifva sig till England, men då detta ej kunde ske från Preussen, ville han resa till Ryssland, o. s. v.

I sjelfva verket återfinna vi honom den 17 September i *Polangen* (nära ryska gränsen). Han skref härifrån ett bref till *kejsar Alexander,* hvari han anhåller, att det måtte tillåtas honom att få från någon rysk hamn begifva sig till England, eller om det ej kunde beviljas, att han måtte få en fristad i Ryssland. Vid samma tillfälle gjorde han sig äfven påmint genom nya bref till sin farbror, Carl XIII [2]), sin gemål samt till sin moder, enkedrottningen [3]). Dessa skrifvelser inneslöt han i ett bref till baron Taube, med anhållan att han måtte befordra dem till sina egare, samt slutade skrifvelsen till Taube med följande ord: »*Jag vågar*

---

[2]) Bil. N:o 17.
[3]) Bil. N:o 18.

smickra mig dermed, att det är sista gången jag har något att göra med någon svensk agent».

De känslor, hvilka (enligt hvad vi berättat) voro rådande i Petersburg för Gustaf Adolf, synnerligen bland de qvinliga medlemmarne af kejsarens familj, gjorde att han i Ryssland blef ganska väl emottagen. Kejsar Alexander svarade genast, att långtifrån att vilja hindra sin svågers planer, önskade han underlätta dem, antingen han ville resa till England, eller föredrog att komma till Ryssland, o. s. v. Dessutom skickade kejsaren sin adjutant, grefve Osarowsky, emot Gustaf Adolf, med order att söka öfvertala f. d. konungen att så snart möjligt var gå ombord till England, och för att göra välviljan fullständig, lät han genom Osarowsky erbjuda Gustaf 5,000 dukater, emedan han förnummit att han var i saknad af penningar, samt bemyndigade honom att draga vexlar på honom (kejsaren) till så stort belopp han behagade. Men Gustaf, i detta afseende sig alltid lik, och sannolikt finnande det förödmjukande att emottaga understöd af den, som till stor del förorsakat hans olycka, vägrade att begagna sig af begge dessa anbud.

Emellertid befann sig kejsar Alexander i sådana statsförbindelser med *Napoleon*, att han trodde sig böra gifva denne del af allt hvad som tilldragit sig med grefven af Gottorp, samt försäkra honom, att han skulle ställa så till, att grefven icke qvarstannade i Ryssland.

Samma dag ambassadsekreteraren Rumigny med dessa meddelanden afgick till Paris (eller den 24 September), inbjöd Alexander svenska ambassadören Stedingk till middag på Kamini Ostrow, då han (med anledning af Gustaf Adolfs ankomst och mottagande i Ryssland) bland annat yttrade: »Efter allt hvad som tilldragit sig oss emellan, och efter f. d. konungens besynnerliga uppförande emot mig, hade det varit föga grannlaga och emot min värdighet, att hämnas eller visa stränghet. Emellertid har jag genast velat underrätta er om hvad som tilldragit sig. Underrätta konungen er herre derom, och försäkra honom, att jag alldeles icke

väntade mig detta besök, som, hvad anledningen dertill än må vara, skall blifva utan det minsta inflytande på min politik och mina vänskapsfulla tänkesätt mot konungen och Sverige».

Under tiden afreste Gustaf Adolf i grefve Osarowskys sällskap till Riga, för att derifrån på ett amerikanskt fartyg afgå till engelska Östersjöflottan. Men just som han var färdig att gå ombord, får han veta, att man i Rostock utrustade fyra kapare, hvilka skulle bortföra honom. Han beslöt då att anmoda amiral Saumarez att skicka honom en fregatt, och dröjde i afbidan på amiralens svar i *Boldero,* en liten sjöhamn nära Dünas mynning.

Hans lefnadssätt i Boldero, under de trenne veckor han der uppehöll sig, var utmärkt af de besynnerligheter, hvilka voro denne monark egna. Hans sällskap utgjordes af Osarowsky (hans mest förtrogna), af en tulldirektör och en adelsman, begge boende i Boldero, af generalen grefve Wittgenstein, m. fl. Han var ofta i Riga, hvarest han började finna sig så väl, att han besökte baler och spektakler. Än talade han om att resa till Constantinopel, än till Sarepta (mähriske brödernas hufvudort i Ryssland), än till England. För öfrigt sade han sig numera endast önska att föra ett stilla och tillbakadraget lif, och tillade att hans gemål gjorde väl att bosätta sig i Ryssland.

Emellertid visade sig i slutet af Oktober månad engelska briggen Tartarus på redden utanför Boldero. Gustaf Adolf yttrade då mer ingen obeslutsamhet, och gick den 22 samma månad ombord på nämnde brigg, dit han beledsagades af grefve Wittgenstein och befälhafvande amiralen på stället. Strålande af glädje sade han, i det han tog afsked af dessa herrar: »*Jag skall färdas genom Tartaren, för att komma till de elyseiska fälten*». I detsamma hissades *svenska flaggan,* och f. d. konungen emottogs med kunglig salut, hvarefter briggen afseglade

och snart förlorade sig ur sigte för de på stranden stående nyfikna åskådarne [1]).

En annan märklig personlighet, hvars öden under innevarande tidskifte ådraga sig en allmännare uppmärksamhet, är baron *G. A. Reuterholm.*

Vi lemnade honom sednast i Berlin, vid inhändigandet af nyheten om tilldragelserna i Stockholm den 13 Mars 1809. Med anledning af dessa, samt det öde som derunder träffade Gustaf Adolf, säger han i sin resejournal: »Så ofelbart träffade omsider Försynens straff den fräcke tyrannen, som så länge skamlöst gäckats med dess tålamod och allting vedergällande rättfärdighet. Denna dag (den 13 Mars) blifver för mig äfvensom för Sverige en verklig förlossningsdag ifrån denne plågarens långvariga förtryck, på hvilken jag också med den segrande stora verldsförsonaren i den sista stunden af dess lidande omsider kunde utropa: *»det är fullkomnadt»*, efter fulla 12 års och 5 månaders tröttsamma väntan derpå».

Till en början beslöt dock Reuterholm att tillsvidare qvarstanna i Berlin, i afbidan på att sakerna i Sverige skulle taga en lugnare och framtiden mera betryggande vändning. Vid underrättelsen om Carl XIII:s val till konung och antagande af den nya konstitutionen, utbrister han: »Hertigen har nödgats underteckna och antaga en ny invecklad och tyvärr mest efter franskt mönster tillskuren eländig regeringsform, den der på allt sätt fullkomnar den förhandenvarande anarkiska villervallan i Sverige».

Emellertid lofvade sig Reuterholm med den »långa, fatala och jakobinska riksdagens i Stockholm slut» i Maj 1810 ljusare utsigter för sitt fädernesland, hvadan han vid nämnde tid beslöt att dit återvända. Han hade derjemte sedan sistnämnde års början ånyo öppnat en länge afbruten brefvexling med sin gamle vän och gynnare,

[1]) Ofvanstående uppgifter om f. d. konungens resor och yttranden m. m. grunda sig (der ej annorlunda särskilt blifvit uppgifvit) på de berättelser, hvilka inskickades från svenska beskickningen i Berlin och Petersburg.

den nuvarande konungen, hvilken på sätt och vis icke visade sig honom obenägen, änskönt Reuterholms i dessa skrifvelser framträdande öfverdrifna anspråk och opassande talesätt väckte hans lifliga missnöje. Sålunda hade han i ett af dessa bref bland annat yttrat: »*Sedan E. K. M. gjort tvenne bofvar Essen och Stedingk till grefvar, kan E. M. icke tillbjuda mig något annat i sitt rike, än riksdrotsembetet, och om E. M. ingenting gör för mig, är det E. M:ts, och icke min skam*».

Emellertid hade Reuterholm den 9 Juni lemnat Berlin; men de nu kort efter hvarandra ingångna nyheterna om Carl Augusts död och grefve Fersens mord m. m. förorsakade ett sådant dröjsmål i resan, att han i början af Augusti månad ej hunnit längre än till Kiel.

Härifrån begaf han sig öfver Schleswig till Helsingör, och färdades den 23 Augusti öfver Sundet till Helsingborg. Den första nyhet som här öfverraskade honom, var den om tronföljarevalet i Örebro den 21 samma månad, en tilldragelse, hvilken gaf honom anledning till följande betecknande utgjutelse (i resjournalen): »Såsom något verkligen besynnerligt bör jag äfven nämna, att jag vid ankomsten till Helsingborg knappast hade hunnit upp från bryggan, innan jag erhöll den för några timmar sedan hitkomna ohyggliga tidningen om fransosen Bernadottes val till tronföljare i Sverige, hvilken fatala nyhet var mitt välkomma vid det första steget jag tog på svensk botten».

Emellertid skyndade Reuterholm detta oaktadt till sin vän och slägtinge baron Axel Gyllenstjerna på Bjersgård, och affärdade härifrån den 25 Augusti en skrifvelse [5]) till Carl XIII, deri han anhåller att få veta, *när, hvarest* och *på hvad sätt* det kunde blifva honom tillåtet att emottagas. Men hans vistelse i Sverige skulle denna gång blifva kortare, än han förmodat, och detta af följande skäl.

---

[5]) Bil. N:o 19.

Hans fiender vid hofvet och i styrelsen voro talrika. De hade följaktligen knapt erhållit nyheten om hans ankomst till Helsingborg och afsigt att göra sin uppvaktning hos den gamle bräcklige och lätt ledde monarken, innan de började frukta för varaktigheten af sitt inflytande, *om* Reuterholm fick komma och ånyo innästla sig i allerhögstdensammes gunst. De belägrade alltså denne från alla håll, och synnerligen gjorde sig von Engeström till organ för det talrika anti-Reuterholmska partiet, i det han rentut frågade monarken, om han hade lust att se Reuterholm.

»Nej», svarade konungen med en feberrörelse, »alldeles icke, om jag kan undvika det».

Engeström. »Får jag E. M:ts tillstånd att hålla honom borta, så svarar jag för, att han icke skall komma hit?»

Konungen. »Gerna, men liksom af er sjelf och utan att nämna mig».

Engeström. »Nej, E. M:ts befallning måste jag hafva, eljest kan jag ej svara för utgången»

Konungen. »Må så ske då».

Derpå aflägsnade sig Engeström och satte sig genast ned att skrifva ett bref till Reuterholm, hvari han i konungens namn förbjuder honom att nalkas H. M:ts person såsom den der i en äldre skrifvelse till högstdensamme åsidosatt den vördnad, han i egenskap af undersåte var honom skyldig. Denna skrifvelse*) afsändes utan uppskof med en kabinettskurir till Bjersgård.

Reuterholms känslor, då han emottog denna skrifvelse, behöfva vi ej skildra. De hedra honom på intet sätt, om man ock vill medge, att bitterheten och förödmjukelsen att se sina länge närda förhoppningar plötsligt försvinna kunde inge en slags förtviflan, och hans resejournal innehåller vid denna tid uttryck om den gamle Carl XIII, dem vi för Reuterholms eget minne skulle önskat hafva saknats, och dem vi helst velat in-

*) Bil. N:o 29.

viga åt glömskan. Det må vara nog nämna, att denne förr med så mycken ömhet och vänskap omfattade vän, hvilken till stor del gjort Reuterholms lycka, nu benämnes en *»usling»*, hvars *»svarta karakter»* ändtligen blifvit blottad i hela dess rysliga dager, m. m. Utan att annorlunda än med föraktets tystnad besvara von Engeströms skrifvelse, beslöt Reuterholm att ofördröjligen lemna Sverige, och inträffade den 5 Oktober på Loviselund i Schlesvig hos sin goda vän landtgrefven Carl af Hessen. Denne emottog honom med vanlig godhet och vänskap, och efter öfverläggning med honom beslöt Reuterholm att tillsvidare qvarstanna i Schlesvig, der han öfver vintern hyrde en våning i en viss fröken Bjelkes hus [7]).

Ännu en Svensk, hvilken genom sina olyckor och sina vexlande öden förtjenar att här nämnas, är konungamördaren grefve *A. L. Ribbing.* Han lefde fortfarande i Paris såsom medarbetare i ett dagblad. Men när hans gamle välgörare hertigen-regenten under namn af Carl XIII intagit den mördade brodrens och den afsatte brorsonens tron, trodde han tidpunkten vara inne att söka få återkomma till sitt gamla fädernesland. På L. von Engeströms tillstyrkan bifölls Ribbings begäran, men väckte sådant uppseende i Paris, att polisministern Fouché, sjelf konungamördare, hos hvilken Ribbing inställde sig för att erhålla pass, uppsköt att bevilja dem, på det våra sändebud i Paris, Lagerbjelke och Essen, skulle hinna att skrifva till Sverige och söka utverka den oförsigtigt beviljade återresans inställande. Deras föreställningar lyckades; men innan underrättelse härom ankom, hade Ribbing redan lemnat Frankrike och befann sig *inkognito* på egendomen Ström i Bohuslän, som egdes af hans styffar, baron Mackleau, och der han hade nöjet sammanträffa med sin mor. Hans vistande här blef dock ganska kort, och redan efter fyra veckor hade han återvändt till

---

[7]) Reuterholms resejournal.

Frankrike, der han uppehöll sig till restaurationen, då han blef tvungen att söka en tillflyktsort i Brüssel, hvarest han dog [8]).

Inom *Vetenskapens* och *Konstens* riken beredde och grundade denna korta brytningstid samma genomgripande förändring som i staten. *Naturvetenskaperna* blefvo väl som vanligt, till en början åtminstone (ehuru likväl måhända mera skenbart, än i verkligheten), oberörda af den nya tidsandan, och *Berzelius* fortgick med antikartadt lugn på sin stora verldsomfattande bana, utan att låta sig störas af dagens vexlande meningar och tycken. Deremot öppnade den friare anda, som åtföljde statshvälfningen, nya banor för den fosterländska *häfdaforskningen* och alla arter af den *svenska konsten*. ehuru de män, som voro kallade att på dessa fält skära odödlighetens lagrar, ännu voro unga, samt det först var en sednare tid förbehållet att skåda frukten af deras snilles ingifvelser. Samma förhållande var med *Religionen, Filosofien* och de skiljda arterna af *medborgerlighetens* ej mindre maktpåliggande litteratur, och särskilt företedde den *periodiska litteraturen* en omvexling och liflighet, hvilken antydde förändrade förhållanden, och röjde vägen för nya åsigter och bedömanden, hvilka blefvo af ett afgörande inflytande ej mindre på företeelserna inom statslifvet, än på vetenskapens och konstens flerfaldiga gestaltningar [9]).

---

[8]) Uppgifter meddelade af G. Lagerbjelke (S. S.). R. befann sig i jemn brefvexling med sina slägtingar i Sverige, och namnligen med en baron Kurck, för hvilken han utan att röja den minsta ånger öfver sitt brott ännu på ålderdomen bekände, att om dådet vore ogjordt, ville han göra om det, emedan han fortfarande hyste den öfvertygelsen, att Gustaf III var den svenska aristokratiens största fiende, och den konung, som gjort Sverige mest ondt.

[9]) Vi undvika med flit att uppräkna några namn, dels emedan de flesta af våra *äldre vittra författare* af större anseende fortfarande iakttogo tystnad, dels emedan de nyare, som voro kallade att efterträda dem, utan undantag voro stadde i sin utveckling och

ännu ej framträdt, om ej med några mindre betydande fragmenter. Så var t. ex. förhållandet med våra stora häfdatecknare *Geijer, Fryxell* och *Strinnholm,* så med våra mest berömda skalder, såsom *Atterbom, Geijer, Tegnér,* m. fl., så med de fleste af våra nyare bildhuggare, målare, musici, o. s. v. *Granbergs* Historiska Tafla af f. d. konung Gustaf IV Adolfs sednaste regeringsår (1810—11) och *Cederborgs* komiska romaner (Uno von Trasenberg och Ottar Tralling) tillhöra likväl förevarande epok. Under *Skjöldebrands* direktion öppnades jemväl (1810) den lyriska scenen ånyo med uppförandet af Gustaf Wasa. Vid sidan af *Franzén, Hedbom* m. fl. fortgick *Wallin* på den en gång beträdda banan af en förbättrad kyrkosång och den andliga vältalighetens återställande, medan äfven för filosofien ljusare utsigter öppnades genom *Höjers* befordran till professor. *Statsvetenskaperna* odlades mest praktiskt genom stiftandet af nya lagar och diskussion vid riksdagarne. Det oaktadt var *den politiska brochyrlitteraturen* synnerligen liflig, och efter den nya tryckfrihetsförordningens utfärdande (1810) utkommo nya tidningar i mängd. De förnämsta voro: Wallmarks *Journal för Litteratur och Teater* (började redan 1809), *Nya Posten, Allmänna opinionens organ, Polyfem* (utg. af Askelöf), *Phosphorus* (utg. af Atterbom och Palmblad), m. fl. De tvenne sistnämnde voro företrädesvis *vittra,* och kämpade inom tankens och skönhetens riken för bättre åsigter, än de då i Sverige gängse, liksom Grewesmöhlens och Regnérs *politiska* dagblad emot Wallmark stridde för större utsträckning af folkmakten, än det nya statsskicket medgaf och naturlagarne för all samhällsbildning synas tillåta.

BILAGOR.

N:o 1.

Bref från H. K. H. Riksföreståndaren till L. v. Engeström.

Stockholm den 28 Mars 1809.

Min bästa Engeström! Genom de här den 13 innevarande förefallne händelser, och hvilka i då varande ställning voro högst oundvikliga och nödvändiga till de farors undvikande som hotade fäderneslandet, har jag funnit mig skyldig att lemna det lugn jag njöt, och såsom Riksföreståndare på min ålderdom återtaga styrelsen af ett älskadt fosterland. Edert kända nit och kärlek för detsamma, eder vänskap för mig och *det löfte jag skriftligen fick af eder då ni lemnade detta land,* berättiga mig på dubbelt sätt att i denna tid äska eder närvaro jemte uppfyllandet af detta löfte, som jag påräknat, eftersom jag af alla för sitt fosterland vältänkande män väntar det biträde, som är mig nödigt att kunna befrämja vår sjelfständighet och den sällhet, som svenska folket så mycket förtjenar.

Sedan kanslipresidents-embetet genom friherre Ehrenheims begärda afsked blifvit ledigt, kan jag detsamma ej anförtro i värdigare händer än uti edra, och är fördenskull min önskan, det ni vid inhändigandet af detta bref skyndsamligen begifver er till Stockholm, för att detsamma emottaga. Var försäkrad om mitt fullkomliga förtroende och den uppriktiga aktning, med hvilken jag alltid förblifver, min bästa Engeström, eder rätt väl affektionerade

Carl.

N:o 2.

Bref från Riksföreståndaren till kejsar Alexander.

Stockholm den 18 Mars 1809.

Min herr bror och kusin! Det olyckliga krig, som delat båda hofven, syntes efter så mycken blodsutgjutelse ännu ej kunna slutas, då en brytning, af dessa utsigter foranledd, nu försatt svenska rege-

ringen i frihet att sluta fred och återställa lugnet i Norden. Djupt rörd af mitt fäderneslands belägenhet och med hjertat sönderslitet vid åsynen af de ytterligheter, hvartill denna belägenhet nödvändigt skulle föra, har jag samtyckt att sätta mig i spetsen för denna styrelse, utan annan fåfänga och annat intresse än det, att så fort som möjligt återställa inhemskt och utvärtes lugn i ett land, med hvilket jag genom de mest heliga band är förenad.

Med dessa rena afsigter vänder jag mig till E. M., äfvensom med det mest rättvisa, det mest säkra förtroende till Dess redliga böjelser. De mått och steg, jag dermed ansett mest förenliga, har jag tagit, då jag afsändt till Paris en kurir med tillbud att genast träda i underhandling med kejsaren af Frankrike, såsom den främste bland de krigförande makterna, och föreslår jag till följe deraf E. M. ej allenast ett obestämdt stillestånd på alla punkter, utan äfven tillåtelse för en dertill bemyndigad person att i Petersburg öppna underhandlingarne, medan öfverensstämmelsen mellan Ryssland och dess bundsförvandt afvaktas.

Alla de bekymrande omsorger, hvaraf jag för ögonblicket tryckes, skola oföränderligt och med samlad kraft riktas till ernående af fred. Invärtes ordningen är fullkomligt återställd, och skall kraftigt vidmakthållas. Konungens person och dess hus skola, under det konungamakten hvilar, behandlas med all möjlig vördnad och njuta skydd under helgden af nationens ära. Ständerna äro redan enligt rikets grundlagar sammankallade, och är det på den redan öfverallt framlysande lugna verksamhet och varma nit för allmänt väl, som jag grundar mitt hopp att uppnå det helsosamma föremål, jag mig föresatt, isynnerhet om jag kan räkna, såsom jag smickrar mig, på Eders Maj:ts fredliga och fogliga tänkesätt.

N:o 3.

Bref från onämnd, (tillhörande G. Adlersparres parti).

Stockholm den 6 April 1809.

I Stockholm är allt tyst och stilla utvärtes. — En hop förnämt pack äro rädda för riksdagen och hata Adlersparre af hjerta och själ, men bjuda honom till middag och visar honom höfligheter. — Hertigen är krasslig och har hvarken rast eller ro för en hop lycksökare,

som endast tänka på sig sjelfva. Vi behöfva en duktig fransk ambassadör, som skrämmer oss till att bära oss förståndigt och manligt åt; ty annars kan det hända, att enskilta intressen komma oss att glömma de allmänna. — Alopæus har varit här, för att se och höra sig om, och för att proponera separat-fred, som afslogs. Stilleståndet kontinuerar emellertid på obestämd tid, och kejsaren har lofvat på sin parole att ej oroa oss i våra riksdags-anstalter. — Kungen är förvarad på Gripsholm. Han är stundom vresig, men visar sig trankil, pratar, äter och sofver. De som vakta honom påstå att han är i högsta grad falsk, och att den trankilité han visar är tillgjord. — Du vet, att Ehrenheim och Zibet äro ur konseljen, och att Toll ej mera har befälet i Skåne. Äfven är Robert Rosen skickad att komplimentera Napoleon, och Werner Schwerin (mamsell Törngrens man) lär komma att göra detsamma hos kejsar Alexander. Adlersparre tyckes ej bry sig stort om, hvem man skickar.

Förrän riksdagen börjat, kunna inga rigorösa mesyrer tagas, hvarken i ett eller annat.

Här har varit ett litet parti, som ändtligen existerar ännu, hvilka vilja hafva *kronprinsen utropad till kung*, samt drottningen till hertigens medregent i en förmyndare-regering. Man har upptäckt deras dumma idéer, och jag tror att de fått en liten varning att hålla sig i ordning. Sällskapet består af gamla prinsessan, af riksmarskalken Fersen, dess syster grefvinnan Piper, som styr alltsammans, af grefven och grefvinnan Stenbock, och man tror af hertiginnan, hvilka alla äro intagna af hat och förskräckelse för Napoleon. Med dessa förena sig några andra mindre betydande personer, som frukta för att se sin nuvarande glans fördunklad. Hertigen har blifvit underrättad härom.

C.

N:o 4.

Bref från Napoleon till Hertigen-riksföreståndaren.

Paris den 12 April 1809.

Min bror! Jag har emottagit E. K. H:s skrifvelse af den 17 Mars. E. K. H. har ej orätt att tro på min önskan, att se Sverige lyckligt, lugnt och i fred med sina grannar. Ryssland och Danmark hafva lika ogerna som jag fört krig emot Sverige. Vi hafva deremot gjort allt,

för att undvika olyckor, hvilka voro lätta att förutse. Jag har skyndat mig att gifva dessa hof del af E. K. H:s afsigter. Jag hoppas att deras känslor skola öfverensstämma med mina, och att det endast skall bero på oss, att se Sverige åter blifva lyckligt och lugnt. Så snart jag inhemtat mina bundsförvandters afsigter, skall jag gifva E. K. H. del deraf. Emellertid ber jag E. K. H. vara öfvertygad om min aktning för svenska nationen, samt att jag sedan länge lärt mig att värdera E. K. H:s dygder och karakter, och af denna orsak önskar jag E. K. H. allt möjligt godt.

N:o 5.

Bref från kejsar Napoleon till H. K. H. Riksföreståndaren.

Donauwerth den 18 April 1809.

Min broder! Jag har emottagit E. K. H:s bref. Jag deltager i allt det lyckliga, som händer Sverige och E. K. H. Jag medger att de omständigheter, i hvilka Dess nation befinner sig, äro synnerligen svåra. Det parti, E. K. H. tagit att ingå i underhandling med Ryssland, har synts mig lämpligt. Jag skall medverka, så mycket som är mig möjligt, till allt som kan intressera E. K. H. De omständigheter, i hvilka Dess sändebud funnit mig midt ibland mödor och de hurtigaste militäriska rörelser, tillåta mig icke att ingå i större förklaringar. Kejsar Alexander är ädelmodig, stor; må E. K. H. vända sig till honom! Jag skall behålla hos mig den unga officer, E. K. H. vill lemna i min svite, och genast då jag får mera ledighet och bättre känner mina bundsförvandters afsigter i afseende på E. K. H:ts nuvarande ställning, skall jag återsända honom till E. K. H. med en närmare förklaring. I öfrigt ber jag Gud hafva Eder, min bror, i Dess heliga beskydd.

Eder gode broder
Napoleon.

N:o 6.

Bref från Riksföreståndaren till öfversten baron C. H. Posse.

Stockholm den 21 Maj 1809.

Min baron! Generalen baron Armfelt viste mig i går eder rapport, jemte det enskilta bref, som ni tillskrifvit honom. Dess innehåll

tecknar

tecknar på ett lifligt sätt edert tänkesätt; det hedrar eder person, och öfverensstämmer med den gamla svenska ärligheten. Jag såsom en gammal krigsman, upplifvad och rörd af edra uttryck, kan ej annat än vara eder högst förbunden för dess innehåll.

I anledning af hvad min baron dessutom anfört uti eder rapport, önskar och berättigar jag eder, att begära ett enskilt samtal med Hans Durchlaucht prinsen af Augustenburg, för hvilken, oberäknadt slägtskapen, jag hyser en högst billig aktning och personel estime. Jag åstundade att ni, som har den lyckan att vara af honom personelt känd, inhemtade på ett afgörande sätt under tysthetslöfte, på hedersord, dess uppriglіga tankar öfver vårt inbördes nuvarande tillstånd, och huru länge ovissheten om ett gemensamt beslut skall mellan nationerna räcka uti dessa allt mer och mer för deras gemensamma intressen så högst afgörande tider. Jag menar blott den svenska och norska, båda två genom naturen, seder, egenskaper och karakterer förenade till ett och samma folk, och som alltid hyst för hvarandra samma aktning och vänskap, som deras medfödda egenskaper dem tillvunnit, ehuru de nu befinnas väpnade mot hvarandra, af för dem sjelfva ganska onödiga orsaker. Deras egen sjelfständighet förenar dem till ett och samma folk, och det är hårdt att se dem strida för att bereda eget fall, då de borde förena sig emot en gemensam fiende, som har för afsigt att kufva den ena först, för att kufva den andra sedan, och derigenom påtvinga båda ett slafviskt ok, det deras dygd icke förtjenar, och ej heller skulle vinnas, om de såsom naturliga vänner understödde hvarandra såsom rättskaffens vapenbröder. Prinsen af Augustenburg är för upplyst att icke inse, att Sveriges öde bereder Noriges, och att vådan af ett inbördes krig oss emellan skulle icke allenast försvaga oss begge, men äfven bereda för den gemensamma fienden, Ryssland, fullbordan af dess ärelystnad, och genom ett så farligt och opolitiskt uppträde påskynda begge nationernas olycka. Afböjer prinsen af Augustenburg, som är älskad i Norige, fortsättningen af kriget med Sverige, gör han sig odödlig för begge nationerna; i så fall prenonecerar han sig uppenbarligen deremot, samt förklarar ryska generalen, att om han vidare inträнger på svenska gränsorna, finner han sig nödgad, att vända sina vapen emot honom och Rysslands afsigter, hvilka ej kunna vara honom obekante; så mycket mer som ryska generalen Knorring förklarat våra parlamentärer, att Norige

skulle blifva en ersättning för Finland. Skulle prinsen af Augustenburg på detta eller annat sätt villfara min önskan, eger han en oinskränkt rätt till mitt och mitt fäderneslands erkänsla; han gaf derjemte ett ojäfaktigt prof af den kärlek han bär för det land, som har den lyckan att stå under dess befäl, hvars framtida lugn och sällhet, oafhängigt med Sveriges, han då beredt en tillfredsställelse, som få prinsar få erfara, men som oneckligt skulle vara och blifva hans lott. Om han ingår i dessa tankar, kan min baron på mina vägnar och med uppriktighet försäkra honom, icke allenast om min partikuliära erkänsla, och vidden af min vänskap, utan äfven om den, som sjelfva svenska nationen uti everldeliga tider skulle hysa, och att vedermälet deraf skall icke sträcka sig i ord, men äfven blifva af den lysande beskaffenhet, som skulle för en framtid bereda honom den sällhet, som tacksamma hjertan kunde honom tillbjuda. Ni förstår säkerligen min mening; jag kan ej säga mera; mitt bemödande skall icke blifva svårt, då jag delar samma tankar med de tappre krigsmän, som under vapenbrak gjort dess bekantskap, och som, fredade af honom, skola med lika käckhet bruka dem till dens försvar, som genom sitt uppförande gjort sig värdig deras aktning, kärlek och förtroende.

Jag förblifver beständigt min barons väl affektionerade

Carl.

N:o 7.

Tillägg till general Suremains Instruktion.

Stockholm, Juli 1809.

§ I. För att sätta vår Generaladjutant, general Suremain, fullkomligt i tillfälle att med klokhet och lojauté uppfylla den hemliga beskickning till H. M. fransmännens kejsare som vi anförtro honom, hafva vi ansett nödvändigt att underrätta generaladjutanten om de grunder, hvarpå vi beslutat att genom våra officiella beskickningar underhandla med Frankrike och Ryssland, samt att tillägga några artiklar till vår svenska instruktion af den 13 dennes. Generaladjutanten skall häraf inhemta, huru han bör uppföra sig; för öfrigt hysa vi förtroende till hans nit och klokhet uti de fall, som våra instruktioner ej förutsett, och hvarunder han ej är i tillfälle att inhemta våre order.

§ II. *Grunder för freden med Frankrike:* 1:o) Varaktig och med de begge nationernas intressen öfverensstämmande fred; nära

vänskap och ömsesidigt förtroende; 2:o) Svenska Pomerns återställande, jemte löftet om ett område i Tyskland, eller också någon skadeersättning åt Danmark, i den händelsen att vi skulle erhålla Norige; vi förbinda oss att inträda i Rhenförbundet i och för det område, som skulle tillfalla oss i Tyskland; 3:o) Återställande af handelsförbindelserna i enlighet med det fördrag, som var färdigt att afslutas vid krigets utbrott; 4:o) Svenska officerares anställande i fransyska hären och flottan, för att ännu mera befästa vänskapen och förtroendet mellan de begge nationerna; 5:o) särskilt garanti af Sveriges besittningar emot alla fiender; 6:o) våra Östersjö-hamnars tillslutande för engelska skepp först nästkommande vår, eftersom engelska flottornas närvaro i våra hamnar ej medgifver vidtagandet af detta steg förr, utan att blottställa oss för stora olyckor; 7:o) då fråga uppstår om våra förbindelser med England, bör man yrka på deras absoluta nödvändighet, men på samma gång försäkra, att de ej äro och aldrig skola blifva af natur att kunna oroa Frankrike; vi afstå (alltifrån den 13 Mars innevarande år) fortfarande ifrån subsidie-fördraget med England, emedan det ikläder oss förbindelser, dem vi nu hvarken vilja eller kunna uppfylla.

§ III. *Grunder för freden med Ryssland:* 1:o) Finlands afträdande med Kemielf till gräns, samt en linea, dragen från dess mynning midtigenom Qvarken och derifrån på östra sidan om Åland, så att denna ö med omkringliggande öflockar skulle komma att tillhöra oss; vår hufvudstad och vårt rikes säkerhet gör det omöjligt för oss att öfverlemna dessa öar; 2:o) Östersjöhamnarnes tillstängande för engelsmännen på ofvannämnde vilkor; 3:o) återställandet af handelsförbindelserna mellan Finland och Sverige, och mellan Ryssland och Sverige på samma fot som före krigets början.

§ IV. Dessa vilkor äro de enda antagliga, och om Frankrike hyser något intresse för Sveriges lycka, kan det ej annat än gilla dem. För öfrigt anförtror sig Sverige i sin gamla bundsförvandts vänskap, och vädjar till dess eget välförstådda intresse, hvilket ej kan vara att på en nations bekostnad, som nästan alltid var den tillgifven, förstora en makt, bestämd att vara Frankrikes medtäflare. Sverige bör ej förlora hoppet, att den tid skall komma, då fransmännens kejsare skall kunna fullkomligt hela det grymma sår, Finlands förlust tillfogar det, och då Sverige skall kunna genom tjenster återgälda hans välgerningar.

§ V. Då vår generaladjutant Suremain underrättar Hans Maj:t fransmännens kejsare om det val, vi i samråd med riksdagen gjort af prinsen af Augustenburg till tronföljare, bör han stödja det på följande grunder: 1:o) nödvändigheten att skyndsamt qväfva de oenighetsfrö, som tronföljdens osäkerhet skulle hafva alstrat; 2:o) prinsens personliga egenskaper, och 3:o) de förmåner, hans anseende i Norige kan förskaffa oss, vare sig genom detta rikes förening med Sverige, eller åtminstone genom vissheten om lugn på vår vestra gräns.

§ VI. Vi tillåta vår generaladjutant att begära och för en tid emottaga tjenst i franska staten, såvidt det ej skadar framgången af den beskickning vi anförtrott honom, utan fastmera skulle kunna understödja den, och om hans frånvaro förlänges på ett för våra intressen nyttigt sätt, skola vi sörja för hans utgifter.

N:o 8.

Anonym skrifvelse från baron G. M. Armfelt till kronprinsen Carl August[1].

(Odaterad, men troligen från December 1809.)

Efter Gustaf III:s död var Sverige långtifrån att vara olyckligt, änskönt denna furste föll ett offer för ett obetänksamt och ungdomligt partis raseri. Detta parti fordrar en särskilt uppmärksamhet, emedan E. K. H. skall återfinna det än uti styrelsen, än egande inflytande, men alltid färdigt att våga allt för att vinna sitt hemliga mål; alltid farligt för fursten och det band, som bör förena honom med nationen, ett band så nödvändigt för begge.

Gustaf III hade fallit uti svåra förvillelser och begått stora fel; men han egde nog förstånd och nog styrka i karakteren, för att kunna rätta dem. Den regering, som följde på hans död, skulle otvifvelaktigt hafva blifvit lycklig för Sverige, trots alla de olägenheter, som tillhöra ett regentskap, i fall en af feghet och högmod förkollrad person ej bemäktigat sig regentens förtroende, och gjort våld på hans känslor. Denna man uppträdde så att säga som chef för det parti,

---

[1]) I saknad af det på *svenska* författade originalet, skrifvet med baron Armfelts egen hand, har man endast varit i tillfälle att meddela denna märkvärdiga skrifvelse efter en fransysk öfversättning deraf, som förvaras i S. S.

som mördat Gustaf III, och klädde sin jakobinism i så despotiska former, att nationen åkallade och suckade efter befrielsens ögonblick.

Denna med så mycken otålighet efterlängtade dag, då konungen skulle sjelf öfvertaga regeringen, inträffade ändtligen, och aldrig har någon furste under mera lysande utsigter församlat sitt rikes ombud, än Gustaf Adolf i Norrköping år 1800. Om han hade egt riktiga begrepp om sina rättigheter, liksom om sitt folks pligter, och om hans rådgifvare kunnat eller velat inverka på honom, för att förmå honom omfatta och följa en klok och förståndig plan, så skulle hans egen äfvensom hans folks lycka för långliga tider hafva blifvit befästad; men allt tog en motsatt vändning. Det parti, hvarom jag talat, och hvilket genom inbördes oenighet under minderårigheten förlorat all kredit och allt förtroende, framträdde ånyo, och emedan det numera ej leddes af sina gamla chefer och läromästare, utmärkte det sig endast genom den näsvishet och oerfarenhet, som äro egna för nitiska lärjungars första bemödanden.

Hela verlden känner denna riksdags historia. Den slutades utan blodiga uppträden; men ett frö hade likväl blifvit utsådt, som förgiftade staten. Konungens kärlek och förtroende för sitt folk voro för alltid förlorade. Nationen såg sig åter å sin sida bedragen uti sina förhoppningar och önskningar. Häraf följde nya söndringar, osäkerhet, samt ett ständigt stigande misstroende, hvilket ändtligen öppnade den afgrund, hvari vi hafva varit nära att falla.

Konungens resa till Petersburg utvecklade ytterligare dessa förderfliga böjelser, hvilka snart förvandlade sig till en uppenbar ovilja och hat emot svenska nationen. Paul I:s despotism, ryssarnes blinda undergifvenhet under sin suveräns vilja, jemte dennes nycker förvirrade konungens idéer, och förstörde i grund den aktning, han hittills hyst för sina undersåtares rättigheter, och hvilken ett storsinnadt och trofast folk alltid förtjenar.

Under sin vistelse i Tyskland såg man Gustaf Adolf fullkomligt gilla kejsar Napoleons despotiska kraftåtgärder, hvilka fullkomligt öfverensstämde med hans idéer, och ökade hans smak för absolutismen, om han också ej kunde vara nöjd med deras följder. Falska religionsgrundsatser, falska politiska beräkningar, och slutligen personligt agg vållade den brytning, hvilken slutade med Sveriges olycka och hans eget fall. Ett krig, börjadt emot Frankrike och fortsatt efterhand mot två tredjedelar af Europa, vittnar på ett sorgligt sätt om f. d. konun-

gens politiska och militäriska vanvett. Slutligen, sedan nationens alla krafter blifvit uttömda, och hären gjort under af tapperhet, ser man honom med en fullkomlig känslolöshet betrakta, huru vår undergång fullbordas.

Emellertid syntes det gamla partiet förhålla sig stilla. Det är möjligt, att det var i hemligt förstånd med våra fiender, ty flera bland dess medlemmar innehade vigtiga embeten och verkade äfven inom lägre kretsar; men få ibland dem uttalade sig om de faror som hotade, och om de läto undfalla sig något uttryck i denna syftning, såg man ett tvetydigt leende på deras läppar. Man skulle hafva trott, att de, säkra om konungadömets fall, slugt beräknat att afbida det gynnsamma ögonblicket, för att sedermera fatta regeringstömmarne under hvilka omständigheter som hälst.

Emellertid tillväxte farorna för Sverige, och vår undergång syntes oundviklig. Man uppgjorde flera revolutionsplaner, för att rädda ett döende fädernesland; man vände sig till alla de högre embetsmännen, som voro i stånd att understödja och till verkställighet befordra dessa planer. De medgåfvo alla nödvändigheten att fatta ett parti; men ingen ville sätta sig i spetsen för rörelsen. De som egde någon kännedom om utrikes ställningen, samt om det missnöje och den förtviflan, hvilka allmänt herrskade inom riket, äfvensom om Gustafs karakter under stora brytningar, tviflade ej om framgången; men när man ej regeras af lidelser, och verkligt älskar sitt fädernesland, tvekar man alltid att kullkasta en samhällsordning, den man betraktar såsom grundvalen för dess bestånd, och emedan alla andra rättigheter och pligter än de, som skapas af våldet och en ögonblicklig makt, genom statshvälfningar alltid antingen förstöras eller åtminstone för tillfället inställas.

Uppträttad af alla dessa betänkligheter, hvilka röjde sig i hufvudstaden, anträdde Adlersparre tåget dit. Detta uppträdande skulle hafva blifvit signalen till ett borgerligt krig och landets fullkomliga förstörelse, i fall konungen, i stället att umgås med planer att bemäktiga sig banken och med ens förstöra all så enskilt som offentlig kredit, samt lemna hufvudstaden till ett rof för folkets raseri och Ryssarnes plundring, kastat sig i armarne på sin farbror, och med biträde af denne allmänt vördade och älskade furste tagit sin tillflykt till hären, hvaraf den största delen ännu befanns sin lagliga styrelse trogen. I så fall skulle Gustaf hafva räddat sig personligen, samt

ännu varit nog stark att hålla Adlersparre stången, i fall denne dessförinnan ej blifvit tvungen att förena sig med ryssarne, hvilka skulle hafva hunnit till Stockholm före honom; men nu gjorde Gustaf allt för att tvinga sina trognaste undersåtare att öfverlemna honom åt sitt öde, och general Adlercreutz, den ende hvars kredit var erkänd i Stockholm, blef tvungen att göra bruk af detta lugna mod, hvilket utmärker honom, för att hindra kungen att skada sig sjelf och staten mer än han redan gjort. Gustaf Adolf arresterades.

I Örebro mottog Adlersparre nyheten om Gustafs arrestering, liksom om de provisoriska mått och steg, som följt straxt derpå. Från denna dag förändrades Adlersparres plan och idéer, och alla de förhoppningar, hans namn och en stor del af nationen fästat vid honom, försvunno. Afundsjuk på Adlercreutz, hvilken i egenskap af generaladjutant öfvertagit befälet öfver arméen, var Adlersparre, som i allt ville vara oberoende, å sin sida åter ett föremål för Adlercreutz' missnöje, och häraf uppkom från statshvälfningens början en uppenbar missämja mellan dessa begge dess chefer, hvilken blef af ett så förderfligt inflytande på angelägenheterna. Redan före sitt intåg i Stockholm gaf Adlersparre tillkänna anspråk och hotelser, hvari ingingo alltför mycket personligheter. Emellertid rönte han det mest smickrande mottagande af alla utan undantag, och ändock tyckte han att man ej nog uppskattade honom och hans storartade företag. Despotisk i sina omdömen och planer, trög och lat i fråga om deras utförande, uteslutande sysselsatt med sig sjelf och sitt högmods ingifvelser, syntes han glömma fäderneslandets stora intressen, för att fästa sig vid småsaker, hvilka ofta endast angingo hans egenkärlek. Af den oegennytta han i början visat, hade man snart svårt att upptäcka något spår, och han röjde ett sådant förakt för den offentliga meningen, att han icke allenast utverkade stora ynnestbevisningar åt sig sjelf och alla sina kreatur, utan lät äfven gifva svärdsorden åt officerare, hvilka aldrig varit i elden. Om detta ökade antalet af Adlersprrres anhängare med alla kända och okända maktens lismare, så minskade det å andra sidan alla redligt tänkande medborgares förtroende och aktning för honom, hans känslor och hans afsigter.

Då Ryssarne med fördel åter börjat kriget, blef regeringen tvungen att skicka förstärkningar till nord-arméen. Enligt Adlersparres prunkande proklamation skulle vi ej förlora en aln jord, och emellertid stannade han med sin kår i Stockholm, hvarest den hade ingen-

ting att göra, medan man från de aflägsnaste ställen inkallade rekryter och trupper, hvilka måste tåga i hastiga marcher under ett ständigt tilltagande missnöje och elände.

Under tiden hade riksdagen tagit sin början, och det fullkomligaste lugn herrskade i hufvudstaden. Ändock tänkte Adlersparre hvarken på en representationsförändring eller på någon plan för riksdagens ledande. Den revolutionära andan, som han framkallat, och den man måhända ämnade betjena sig af, för att hinna något stort mål, röjde sig tvertom uti allt. Bondeståndet bearbetades, och oenighetsfrö utsåddes mellan korporationer och enskilta. Ville man icke se ett slut på revolutionen, eller afsåg man väl att genom oordningar och sjelfsvåld tvinga regenten att eftersträfva eller äska absolutismen? Det är svårt att utgissa de verkliga afsigterna, i fall tillställarne af dessa oordningar egde några dylika.

Detta oaktadt hade man uppgjort ett grundlagsförslag, hvilket skulle granskas af en kommité, hvars medlemmar redan voro öfvertygade, att ärenderna bereddes snarare genom nycker, än genom mogen öfverläggning. Denna grundlag hade emellertid förtjensten att icke likna en skolordning, som hänvisar lärjungen från grammatikan till ordboken; man hade i den samma förbehållit styrelsen tillräcklig makt att göra godt och att hålla ränkmakarne på afstånd. Detta förslag förkastades. I stället valdes ett utskott bland ständerna sjelfva, hvilket borde utarbeta konstitutionen i öfverensstämmelse med partiandan, hvilken endast tänkte på medlen att förlama styrelsens ordentliga gång.

Derpå förklarade man Gustaf Adolf och hans familj kronan förlustig, och framkastade frågan om ett nytt tronföljareval. Grundlagen, som i största hast fullbordades, blef genast antagen, och några månaders erfarenhet har redan visat dess ofullkomlighet. Ingen intresserade sig för Gustafs öde, och man såg med tillfredsställelse Carl XIII uppstiga på tronen. Ett folk, af naturen rättvist och ädelt, kunde likväl ej undgå att lifligt känna den orättvisa, man tillfogade den oskyldige prins Gustaf. Flera personer af anseende ämnade derföre gifva sina känslor i detta afseende tillkänna; men man fruktade att dessa bemödanden skulle kostat den unga prinsen lifvet, och denna fara var icke inbillad, utan tvärtom lika verklig, som hotelsen hvilken framkallat den.

Med dessa känslor för prins Gustafs rättigheter, hvilken ej kunnat taga del i sin faders brott, röstade emellertid en stor mängd personer på E. K. H., isynnerhet efter det Adlersparre försäkrat alla som ville höra honom, och namneligen de mest betydande medlemmarne af bondeståndet, att ni som pris för ert val skulle skänka oss Norige. En politisk fördel af sådan vigt kunde ej annat än ögonblickligen nedtysta alla andra betänkligheter, och man lyssnade endast till sina känslor för fäderneslandets lycka, och drömde redan om återvändandet af Sveriges stora tider. Carl XIII:s framskridna ålder och svaga helsa, jemte alla de olägenheter, som åtfölja ett regentskap, voro nya skäl att tillsluta ögonen för prins Gustafs anspråk.

Sålunda fick man den idéen, att genom öfversten baron Platen söka utforska E. K. H:s tanke, innan konungen ännu gifvit sitt beslut tillkänna. E. K. H:s svar till Platen, äfvensom det bref, han medförde till den som skickat honom, meddelades konungen som ett otvetydigt bevis på edra upphöjda känslor. De som inse, att hedern och dygden äro mer än makten och storheten, uppfylldes af aktning för E. K. H., ehuru de sågo hoppet att förmedelst edert val erhålla Norige försvinna. Detta oaktadt fortfar alltid faran af ett regentskap, jemte fördelen af en mogen mans styrelse att hos många besegra alla andra betänkligheter.

Emellertid förtröt det Adlersparre och hans anhang, att man vågat sätta i fråga sanningen af hans uppgifter och försäkringar. Man förutsade dem, att alla förslag, dem man ämnade göra E. K. H., skulle misslyckas, derest de ej noga öfverensstämde med hederns lagar och eder pligtkänsla. Men i deras ögon var en krona högt öfver alla dessa små betänkligheter, så mycket mer som stora belöningar borde vänta dem, som entusiastiskt erbjödo henne. Häraf åter nya söndringar och oordningar. Alla de som icke tillhörde Adlersparres parti och blindt hyllade hans plan, brännmärktes som egennyttiga ränksmidare, farliga för statens säkerhet och lugn. Men i sjelfva verket såg man E. K. H:s val utan den ringaste svårighet gå igenom uti de af lagarne föreskrifna former.

Efter allt detta skulle man ovärdigt bedraga eder, min nådige herre, i fall man dolde, att prins Gustaf egde ett stort och för honom varmt nitälskande parti till sin förmån. Detta hindrar likväl icke, att E. K. H. kommer att mottagas med välvilja, och ni behöfver endast vilja, för att sedermera blifva nationens afgud. Man har sett

intressen mera stridiga än dessa utjemnade. E. K. H. skall uti Carl XIII finna en man begåfvad med godt förstånd, ett ädelt och känslofullt hjerta, samt lifvad af en brinnande kärlek till sitt land, som ej nog kan uppskatta honom. Men han har aldrig varit stark, och han erfar nu mer än någonsin årens börda. Hans uppfattning är träffande, hans menniskokännedom stor; men det hindrar ej att man kan bedraga honom och missbruka hans förtroende. För öfrigt skall ni i djupet af denna furstes hjerta finna en hemlig böjelse för dess familj; han skulle väl vilja dölja det för sig sjelf och för andra, men en suck och en tår hafva mer än en gång förrådt honom.

Men jag upprepar det, detta oaktadt skall han emottaga E. K. H. med fullkomlig uppriktighet. Jag går i borgen derför. Ni skall i honom finna en god fader och en pålitlig vän. Må ni icke vara blind för hans svaghet men förstå att uppskatta hans goda egenskaper. Så gör nationen, som om den för ögonblicket är missnöjd och häcklar sin styrelse, häruti ledes endast af den öfvertygelsen, att konungen betyder ingenting vid sidan af statsrådet, som ensamt regerar. Med god vilja och några talanger äro dessa personer (statsråderna) för öfrigt alltför mycket *under* sin kallelses höghet; slafvar af sina passioner och vacklande i beslut, blottställer dem oerfarenheten i handläggningen af stora saker lätt för att bedragas.

Det skulle måhända vara E. K. H. nyttigt, att erhålla några underrättelser om dessa myndiga rådgifvare, dem ni vid eder ankomst till Stockholm skall lära att närmare känna och bedöma. Grefve *Engeström* är en hederlig man, hvilken ända till öfverdrift älskar sitt fädernesland, och hvars uppförande är tadelfritt, änskönt han tidtals tillhört partiet och genom sina familjeförbindelser på sätt och vis ännu tillhör det. Häftig, oredig, samt full af öfverdrifter i omdöme och planer, eger han ingen af de egenskaper, som erfordras på den vigtiga plats, han bekläder, om ej den att vara obesticklig. I vanliga tider skulle han hafva kunnat bibehålla sig på sin plats; men nu är det omöjligt, om icke farligt. Ett lydigt verktyg i den förtryckande despotens hand, den han är lika färdig att störta, när sådant skulle komma i fråga, är *Rosenblad* lika hatad som föraktad, och intet beskydd och ingen upphöjelse skola någonsin vara i stånd att lyfta hans anseende. Skrymtande, egoistisk och irascible har han af egennytta understödt och tjenat alla de hvälfningar, som inom kort tid följt på hvarandra i Sverige. Han är sålunda icke utan godt förstånd, men hjert-

lös. Hans långa erfarenhet, hvilken gjort honom förtrogen med statsförvaltningen, hans stora arbetsförmåga och förträffliga minne skola måhända göra honom oumbärlig. Baron *Platen* utmärker sig genom ära och patriotism; hans kunskaper och hans skicklighet som sjöman äro bekanta; han älskar sanning och rättvisa, men i saknad af menniskokännedom och affärsvana, är han ej i stånd att befordra sina planer till verkställighet. Han skall vara förträfflig under en styrelse som förstår att draga nytta af honom, men duger ännu icke att sjelf regera. Hvad *Adlersparre* beträffar, så behöfver jag ej gifva min mening tillkänna. E. K. H. bör känna honom, och i motsatt fall är jag öfvertygad, att hans häftiga och orimliga högmod innan kort skall blotta honom. De öfriga statsråden äro för närvarande ej i Stockholm, och i hvilket fall som helst ganska obetydliga. Anse detta utkast endast såsom några lätta drag till deras porträtter, hvilkas likhet skall blifva fullkomlig, när E. K. H. lär att känna dem. Utkastets trohet utgör dess enda förtjenst.

Sedan jag sålunda låtit E. K. H. känna nationens ställning, samt deras egenskaper, böjelser och förmåga, hvilka blifvit kallade att regera den, återstår att fästa E. K. H:s uppmärksamhet på sig sjelf, på framtiden, samt på den plats ni kommer att intaga på tronen och i historien. Jag upprepar det, att det endast beror på E. K. H. sjelf att blifva i högsta grad älskad både som menniska och suverän, under det ni för alltid befästar såväl er egen som Sveriges lycka. I vårt århundrade har man ofta sett det som gränsar till det omöjliga vinna sin fullbordan, då man minst väntar det, och med fara att synas paradox påstår jag, att en fremmande och okänd furste, som på ett besynnerligt sätt blifvit kallad till Wasarnes tron, medan en ättling af denna lysande familj ännu fanns till, skulle kunna blifva dyrkad och välsignad af nationen. Stora dygder och utmärkta förtjenster påkalla beundran och vördnad, huru mycket mer då de befinnas parade med själens ädelhet och en sällsynt storsinthet. Dessa känslor skulle öfvergå till förtjusning, i fall Christian August, Carl XIII:s adoptiva son, adopterade ett förskjutet barn, hvilket, födt för tronen, genom sina lofvande anlag är i sanning danadt för att vara lyckligt och förlyckliga! Om Carl August upptog detta barn i sin famn, egnade det sina omsorger, och danade dess förstånd och dess hjerta, skulle han bereda Sverige en framtid af sällhet! Huru dyrkad skulle E. K. H. då ej blifva i Sverige! Huru många hjertan skulle ej försonas, huru

många tårar aftorkas, huru många välsignelser nedkallas öfver E. K. H., huru många böner göras, på det ni måtte lyckligt genomlöpa den lysande bana, hvilken då skulle öppna sig för er! Hvad skulle E. K. H. i så fall icke gjort för sin egen storhet, för sitt folks bästa, för statens enighet, styrka och säkerhet? Tänk derpå, min furste! Ej är det någon försakelse, att vägra att gifta sig med en person, den man icke känner, lika litet som att icke få se och ega barn, dem ni enligt naturens ordning ändock icke skulle kunna se befästade i deras rättigheter. Rådgör med ert eget hjerta, eder nya konung, edra nya slägtingar; men bevara sorgfälligt eder hemlighet för faktionen, tilldess ni oåterkalleligt tagit ert parti.

N:o 9.

Bref från friherre Gustaf Lagerbjelke till statsministern L. v. Engeström.

Paris den 30 Juni 1810.

Herr baron! Min underdåniga depesch till kungen af förliden gårdag var redan skrifven; grefve Wrede, som godhetsfullt lofvat att taga den med sig, var redan färdig att anträda resan, och baron O. Mörner, som sagt mig att han hade för afsigt att återvända till Sverige på egen bekostnad samt utan att medföra några depescher, hade nyss begifvit sig af, då grefve Wrede af aktning för kungens minister och vänskap för mig ansåg sig böra utan omsvep förtro mig innehållet af det bref till E. Ex., han skickat med baron Mörner.

Ehuru jag sedan länge hunnit vänja mig vid utomordentliga tilldragelser, samt hyst en rättmätig fruktan för den oroligthetsanda och regeringssjuka, hvilken utmärker en del af svenska ungdomen, tillstår jag, herr baron, att baron Mörners otroliga djerfhet förbluffat mig. Jag känner mig dock nu lycklig, som genom denna unga mans frånvaro slipper eftertänka, huru jag i annat fall hade bordt bete mig emot honom. De som känna honom, värdera hans goda egenskaper. Jag kan då ej annat finna, än att han gått andras ärender, samt att vissa okända personer i Sverige begagnat sig af hans ungdom och oerfarenhet.

Ed. Ex. känner af grefve Wredes bref, på hvad grund han ansett sig böra ingenting yppa för mig förrän efter baron Mörners afresa, samt att han i detta afseende till och med ej *kunnat* handla annorlunda. Jag gör fullkomlig rättvisa åt dessa bevekelsegrunder, liksom åt hela general Wredes handlingssätt.

Emellertid kunde jag redan några dagar före grefve Wredes förtroliga meddelande svårligen undgå misstänka, att något ovanligt var i fråga. Hertigens af Cadore frågor, hvarför jag gjort noga reda i min underdåniga depesch till kungen, borde hafva ett ursprung, och jag kunde ej härleda det ifrån mitt samtal med kejsaren, emedan ingenting dylikt då varit i fråga. Som jag emellertid hade trott mig märka, att man endast lamt omfattade hertigens af Augustenburg sak, ansåg jag mig uppfordrad att äska en viss rymlighet i de instruktioner, som komma att utfärdas för baron Alquier, på det ingenting skulle lägga hinder i vägen för kungens planer under den blifvande riksdagen. Så långt och icke derutöfver har jag ansett mig böra utsträcka mina åtgöranden, och ämnar också i afbidan på nya order låta dervid förblifva.

Tvenne olika föremål framställa sig här, och rättvisan kräfver, att jag ej förblandar dem. Det ena är baron Mörners förvånande åtgärd, det andra marskalkens och furstens af Ponto Corvo person.

I fråga om den första af dessa punkter, så finnes i min tanke intet, som rättfärdigar eller ursäktar baron Mörner. Det var förbehållet våra tiders olyckor och den förslappning i grundsatser, som nu är rådande, att se ett exempel af detta slag. En löjtnant vid infanteriet, som i hemlighet uträttar en onämnd propagandas uppdrag, djerfves förordna om Sveriges tron och sitt fäderneslands framtid!!! Jag upprepar det, herr baron, hvarken mitt hjertas röst, ej heller känslan af min pligt eller de politiska grundsatser hvari jag blifvit uppfostrad, tillåta mig kasta en slöja öfver en dylik omstjelpning af idéer och saker. Det är längesedan jag förutsade, hvilka för samhällsordningen förderfliga följder det skulle medföra, om dylikt politiskt sjelfsvåld icke qväses hos personer, de der såväl i följd af sin ålder, som sin oerfarenhet och underordnade plats i staten sakna förmåga och rättighet att befatta sig med regerings-ärender.

Hvad åter angår marskalken fursten af Ponte Corvo, så hindrar ingenting, trots det ovanliga sätt hvarpå han blifvit satt i fråga, att han för sin person är en prins som rekommenderar sig genom sina

sköna egenskaper, sina talanger, sin tapperhet och sin erfarenhet. Han är här i åtnjutande af stor och allmän aktning. Affären med Saxarne under slaget vid Wagram och hans bekanta dagorder vid detta tillfälle alstrade visserligen en missämja mellan honom och kejsaren, och efter sin återkomst från Nord-arméen har han ej blifvit använd; men han tyckes sedan någon tid hafva återvunnit sin suveräns gunst; detta synes man åtminstone kunna sluta deraf, att den klandrande ton som en tid var rådande i furstens hus (och hvarom grefve Gustaf Mörner kan lemna intyg), nu försvunnit.

Men vare sig härmed huru som helst, så hoppas jag hafva den äran vara tillräckligt känd såväl af kungen som af E. Ex., för att jag skulle behöfva tillägga, att Sveriges härvarande sändebud skall i intet fall hafva någon annan åsigt, än sin suveräns.

I denna syftning har jag troget och flitigt arbetat, såsom mina depescher af den 24, 25 och 29 dennes kunna intyga. Det anstår mig ej, att här uttrycka någon förmodan i fråga om grefve Wredes enskilta tanke i ämnet; men jag bör säga, att jag hos kejsaren och hans minister blifvit värdigt understödd af honom i öfverensstämmelse med innehållet af mina instruktioner, dem jag meddelat honom.

Min ställning efter detta baron Mörners äfventyr har ickedestomindre blifvit ganska svår. Emellertid är det sannt, att grefve Wrede haft den grannlagenheten och uppmärksamheten att så mycket han kunnat bespara mig obehaget deraf, i det han låtit hertigen af Cadore förstå, att han af medlidande för den obetänksamma ungdomen skulle förtiga saken för mig till dess Mörner rest. För öfrigt då jag ju ingalunda behöfver dölja, att jag här är i åtnjutande af något förtroende och någon aktning, är det otvifvelaktigt, att hertigen af Cadore skall omtala allt för mig, när vi efter Wredes afresa första gången träffas. Jag skall då affatta mitt svar i enlighet med min pligt, med tillägg, att då förslager, som jag ej kan undgå att meddela svenska hofvet, genom obetänksamheten och slumpen samt emot min vilja banat sig väg ända till kejsaren, skulle det vara åtminstone för mig personligen af intresse, om jag kunde bifoga H. Maj:t kejsarens åsigt i ämnet.

Hvilka följderna deraf i sista hand komma att blifva, det är åter något som jag ej förutser, och hvarom kungen i sin vishet beslutar. Men den första följden, lika skadlig för Hans Maj:ts intressen, som förtretlig för mig personligen, är att man sålunda måste åse, huru den

ena handen nedrifver, hvad den andra uppbyggt. Grefve Wrede och jag hade begge gjort allt vårt till att mildra kejsarens fördomar i fråga om den oroliga och jäsande sinnesstämningen i Sverige, och just då infinner sig en partiman, för att bevisa att hvad vi påstått ej egde någon grund. För öfrigt är det ej första gången under min vistelse i Frankrike, som man genom mörka ränker måhända bemödat sig att minska mitt nit för kungens tjenst. Lyckligtvis för mitt lugn har jag ej alltid haft så tydliga bevis derpå som nu; men också har jag berättat för E. Ex. endast en ganska ringa del af dessa obehag, hvilka äro den offentliga mannens lott.

Jag ber E. Ex. vara af den godheten och lägga innehållet af denna depesch under konungens ögon, samt för egen del vara öfvertygad om den högaktning och oföränderliga tillgifvenhet, hvarmed jag har äran vara

Herr Baron!
Eders Excellens'
ödmjuke och lydige tjenare
Gust. Lagerbjelke.

N:o 10.

Bref från fursten af Ponte Corvo till kejsar Napoleon.

Sire!

I går morse då jag hade lemnat E. M:t, infann sig general Wrede och yttrade till mig som följer:

»Då H. M. kejsaren täcktes bevilja mig mitt sista förträde, borde mitt språk inför honom vara i öfverensstämmelse med den beskickning, som blifvit mig anförtrodd. Den hade till ändamål att bedja H. K. M. gynnsamt omfatta konungens önskan i fråga om tronföljden i Sverige. Denna önskan, som jag å kungens vägnar uttryckte, var ej, jag vet det nog, hans hjertas; men det var den, omständigheterna förestafvat honom. Sedan dess hafva angelägenheterna tagit en annan vändning; den allmänna meningen i Sverige har uttalat sig till Ers H:ts förmån, i den händelsen kejsar Napoleon dertill lemnar sitt bifall, och i fall jag än en gång hade äran nalkas kejsaren, är det i denna syftning som jag skulle känna mig af mitt samvete uppfordrad, att nu tala med honom. Jag anhåller till och med, att E. H. vill rättfärdiga

mig inför kejsaren, i fall ni dertill finner ett tillfälle, och säga honom, att sedan jag fullbordat mitt värf såsom ambassadör, förenar jag mina önskningar med mina landsmäns, att H. K. M. värdigas vara oss gynnsam».

Jag har svarat general Wrede, att jag helt och hållet tillhörde E. M., att jag ej hade någon annan önskan eller vilja än den att lyda E. M., samt att det bifall, jag nu så oförmodadt rönte, endast var en verkan af E. M:ts stora rykte, hvilket, sire, gör den minsta af edra tjenare redan på afstånd bemärkt, och ibland hvilkas antal jag alltid skall skatta mig lycklig att få räknas!

Knapt hade general Wrede rest, förrän jag emottog det bref [1]), jag har äran lägga under E. M:s ögon. Det bör anmärkas, att den som skrifvit det, helt nyss anländer från Sverige och är mycket känd af general Wrede, hvars adjutant han varit.

Vid ankomsten till mitt landtställe, för att derifrån begifva mig till Plombières, har jag trott det vara min pligt att öfverlemna dessa nya underrättelser till E. M. Jag ber E. M. vara öfvertygad, att detta mitt beslut endast härflyter ifrån samma bevekelsegrunder, hvilka ledde mig, då jag i går morse hade äran vara hos E. M., d. v. s ifrån känslan af min pligt emot min suverän och ifrån den oinskränktaste hängifvenhet för hans person.

Jag är med den djupaste vördnad,

Sire, Eders Majestäts
ödmjukaste och lydigaste
tjenare och trogne undersåte
J. Bernadotte.
Marskalk, furste och hertig
af Ponte Corvo.

Lagrange, nära Lieusainte den 27 Juni 1810.

---

[1]) Nemligen från baron Otto Mörner, som skrifvit det på uppmaning af general Grimoard.

N:o 11.

Bref från Carl XIII till L. v. Engeström.

Haga den 15 Juni 1810.

Min bästa Engeström! Archiater Schultzenheim har varit hos mig och visat den rapport, som professor Berzelius och lifmedikus Pontin lemnat öfver den aflidne kronprinsens öppnande. Dess innehåll är af sådan beskaffenhet, att jag befallt honom lemna eder del deraf, på det ni med eder vanliga rådighet må kunna taga saken i öfvervägande, och sedan lemna mig edra råd, hvad deruti är att göra. Jag är i ovisshet derom, och saken är allvarsammare än vi förmodat. Denna berättelse synes bestyrka de fasliga rykten som gått, och en sannolik misstanke, ehuru mycket förblommerad, tyckes gifva en ytterligare styrka åt allmänhetens billiga ifran. Är det väl, att i denna stund beifra saken, då vår allmänna förlust dermed ej kan ersättas, och endast en skugga kastas som förnedrar en del af nationen, eller bör man ej snarare gräfva ner denna horrör uti en evig glömska? Deruti kan jag ej i hast någonting decidera, utan väntar ert råd. Det är en faslig sak, och jag önskade ej öfverlefva en sådan händelse; jag har sett en bror assassinerad, och en son aflida, hvars död är equivoque, men med all min benägenhet att ej skylla någon för så grufveliga gerningar bekänner jag att jag ändock fruktar för sanningen deraf, och väntar med tålamod de följder, som skola bekröna de förrädares illvilja. Jag lemnar till ert mogna omdöme, som i denna stund är lugnare än mitt, hvad parti jag skall taga och väntar ert svar deruppå.

Jag sänder tillbaka depecherna. Bildtens är intressant. Jag känner igen kejsarens tänkesätt; han visade mig particulier vänskap under mitt vistande i Wien, fast dåvarande kejsarinnan sökte att hindra honom deruti; den nuvarande (kejsarinnan) tror jag ännu hyllar det gamla systemet, och det kan vara lika mycket, ty hon tyckes ej hafva någon stor influence.

Jag är alltid er goda vän
Carl +.

N:o 12.

Bref från kronprinsen Carl Johan till kejsar Napoleon.

Paris den 7 Sept. 1810.

Sire! Jag har den äran underrätta E. M. att den i Örebro samlade riksdagen den 21 Aug. valt mig till kronprins och tronföljare i Sverige. Jag får derjemte bifoga det bref, hvari kungen meddelar mig nyheten om detta val. Det återstår mig nu att inhemta E. M:s vilja, för att få veta, huruvida E. M. tillåter mig mottaga den värdighet, Svenska nationen erbjuder mig. I den händelsen mitt öde är att aflägsna mig från E. M., ber jag E. M. tro, att ingen tid och intet afstånd skola vara i stånd att ur min själ utplåna hvarken minnet af E. M:s godhet eller de lifliga känslor jag hyser för E. M:s höga person. Jag skall alltid erinra mig, att det är den aktning, hvarmed E. M. värdigas hedra mig, som jag har att tacka för en så oväntad upphöjelse. Obehaget af denna skiljsmässa kan endast mildras genom den tanken, att hela Svenska nationen är lifvad af den högsta vördnad för E. M., och, ehuru aflägsnad från E. M., hoppas jag dock alltid, att genom mina önskningar och tankar vara E. M:s person nära, och kunna bidraga till framgången af de stora planer, E. M. fattat för Europas lycka.

N:o 13.

Skrifvelse från det s. k. exegetiska och filantropiska sällskapet till kronprinsen Carl Johan. (1810).

Det är otvifvelaktigt, att den fremmande furste, som anländer till Sverige i egenskap af kronprins, bestämd att uppstiga på tronen, när det behagar Försynen att dit kalla honom, på grund af sina *kristliga* och *patriotiska* tänkesätt icke kan betrakta *Dygderna* och *Sanningarne* (dessa gudomlighetens emanationer!) såsom likgiltiga eller värda att ohelgas genom fanatismen.

I betraktande af detta för *Svenska nationen* tröstande hopp (den bland alla Europas nationer, som under en lång följd af år blifvit mest illa behandlad!) hafva *några Svenska medborgare* med Guds bistånd vågat gå H. K. H. kronprinsen till mötes med några *kristliga*

och patriotiska betraktelser, af hvilkas djupa och oaflåtliga begrundning framgången af hans första uppträdande i Sverige beror, likasom H. K. H:s *timliga och eviga lycksalighet* helt visst också skall blifva beroende af deras *utöfning!* Att dessa betraktelser äro *kända af H. K. H. förut,* det har hvarken kunnat eller bort fritaga nämnde *svenska medborgare* från den stränga förpligtelsen att skriftligen uppteckna dem, och vördnadsfullt adressera dem till E. K. H. De hafva således i denna underdåniga skrifvelse *försökt att följa deras jordiska kallelse, i det de dervid foga brinnande böner till himmelen, att Guds välsignelse måtte oföränderligt och oaflåtligt nedgjuta sig i H. K. H:s hjerta, själ och sinnen, för att vägleda E. K. H. vid hvarje steg Ni tager i ändamål att befordra regeringens och alla enskiltas lycka och gemensamma nytta!*

N:o 14.

Underdånig supplik från f. d. majoren vid svenska gardet Carl Pontus Lilliehorn till kronprinsen Carl Johan.

Mainz den 5 Oktober 1810.

Min nådige herre! En aktningsvärd och i häfderna frejdad nations fria val kallar E. K. H., att blifva stödet för en tron, vacklande genom inre söndringar och dess nuvarande innehafvares ålderdom och svaghet. Säkert finnes knapt någon hederligt tänkande och aldrig så litet upplyst Svensk, hvilken ej med hänförelse från barndomen erinrar sig de ädla, rörande och karakteristiska drag, hvilka tillhöra Henrik IV:s historia. Samma land, som såg honom födas, har ju också varit E. K. H:s vagga. Alla underrättelser från de länder, hvarest E. K. H:s ära lyst i sin skönaste glans, öfverensstämma deri, att hos E. K. H. återfinna förvånande drag af samma ridderliga tapperhet, öfverlägsna krigiska talanger, men isynnerhet den hjertats ädelhet och godhet, hvilka utmärkte den oförgätlige hjelten från Bearn.

Jag hyser ingen högre och lifligare önskan än den, att genom Sveriges glada och intagande landskap dessa genljud snart måtte hinna E. K. H:s öron med ett välljud lika rent som i Bearn: *Lefve vår gode och förträfflige konung!* Må hvarje redlig Svensk, liksom fordom franska adeln i Henrik IV:s tid, i slagtningarnes hvimmel, när det höfves hvar och en att sluta sig tätt omkring E. K. H:s person, aldrig

förlora Er hvita panasch ur sigte, och må den nitiske arbetaren i lugn få idka sina yrken, när freden återvänder!

Men ehuru vigtiga intressen mana E. K. H. att företrädesvis tänka på Sverige (detta land, der Ni med rätta är så lifligt efterlängtad); ack! förakta ej att kasta en medlidsam blick på några olycklige från den machiavellistiske Gustaf III:s regering! Det kostar grufligt på mig att säga det, men emellertid är det en sanning, att det stora föremålet för denne konungs planer tyvärr! alltid var, att genom de lågaste medel förvilla den offentliga meningen. Enligt alla verkligt upplysta och opartiska Svenskars vittnesbörd var hans älsklings-devis: *söndra för att herrska!* och detta var åter enda och oundvikliga orsaken till den alltför bedröfliga katastrofen 1792, hvilken jag icke desto mindre af allt mitt hjerta skulle önskat att hafva kunnat förekomma, om det varit möjligt. Detta intygas på ett autentiskt sätt genom min beryktade varningsskrifvelse till nämnde olycklige monark, änskönt man höll författaren föga räkning derför, trots hans bevisligen goda afsigt, alldenstund man ansåg hans skrifvelse väsendtligt fela i formerna. Men huru var väl annat möjligt, och huru i hast påträffa rätta vägen uti stormiga tider, då alla hjulspår försvunnit? — — —

Förena för att ärorikt regera! sådant skall åter blifva E. K. H:s ädla valspråk; *Öfverseende och Mildhet* (i enlighet med den gudomliga rättvisans föredöme) sannolikt den orubbliga grundvalen för E. K. H:s framtida beslut!

Aderton års försakelser af allt hvad som gör lifvet drägligt; en landsförvisning från ett ända till dyrkan älskadt fädernesland, i förening med en allmänt känd dygdig, arbetsam och oförvitlig vandel så före som efter nyssnämnde tilldragelse: skulle då ej detta vara tillräckligt, att försona en förbrytelse af ifrågavarande beskaffenhet, — en förbrytelse, hvaraf minnet aldrig kan utplånas ur mitt hjerta? Jag kan icke tro det. Gud gjorde ångern till en dygd hos de svaga dödlige. Lofvad vare derföre den Högste för den märkliga förändring, som försiggått högt opp i Norden! Tillåt mig alltså underdånigt hoppas, det E. K. H. om ej förr, så åtminstone vid Dess uppstigande på tronen, täcktes med vanlig godhet nådigst låta återinsätta mig i mina rättigheter som svensk medborgare, på det jag, efter att hafva offrat omkring tjugo år i statens tjenst, vid 52 års ålder ej måtte råka i den rysliga belägenhet, att snart sagdt sakna dagligt bröd, på grund deraf att min broder, landshöfdingen i Westerås län, varit nog omensklig att bryta ett löfte,

han gifvit mig. Men jag vågar på det högsta anhålla derom, att denna tvist, som så oväntadt yppat sig med nämnde min broder, icke måtte afdömas under min frånvaro, utan att det må tillåtas mig, att muntligt svara i saken.

Att på ett eller annat sätt, samt under E. K. H:s höga beskydd, blifva använd i mitt fäderneslands tjenst, det skulle naturligtvis utgöra höjden af mina önskningar. Jag vågar i detta afseende vädja till E. K. H:s ädla hjerta och storsinta karakter, hafvande äran vara med djupaste vördnad

Min nådige herre!

Eders Kongl. Höghets
ödmjukaste och lydigaste tjenare

Carl P. Lilliehorn.

född svensk adelsman, f. d. major vid svenska gardet etc., bosatt i Neuwied vid Rhen under det antagna namnet Bergheim.

N:o 15.

Bref från f. d. konung Gustaf IV Adolf till Carl XIII.

Wittenberg den 6 Aug. 1810.

Min farbror! Eders Majestät lärer redan genom dess sändebud i Berlin vara underrättad om min ankomst dit och föremålet af min resa, då E. M. genom den kurir friherre Taube på min begäran afsändt, lärer hafva emottagit alla afskrifterna af de skrifvelser jag till E. M. afsändt alltsedan mitt vistande i Schweitz och hvaruppå jag saknar svar. Denna för mig och de mina bekymmersamma belägenhet har förmått mig att göra denna resa för att utreda huruvida mina bref verkligen framkommit. Jag tror mig äfven böra meddela E. M. det jag tydligen erfarit, att franska regeringen visat ett slags bekymmer öfver mitt vistande så nära franska gränsen, hvilket yttrat sig genom tillsägelse att jag ej utan att vara med fransyskt pass försedd skulle beträda det franska territorium, hvaruppå jag genast låtit svara, det jag visserligen ej ville göra det; men detta oaktadt har dock för andra gången blifvit mig meddeladt detta franska befällhafvarens bekymmer, med föregifvande

att jag sedan min återkomst till Basel tvenne gånger varit öfver gränsen. Jag har deruppå låtit svara, det jag hvarken *en voyageant ou en promenant vouloit mettre le pied en France*, och tillade att om sådant möjligen kunnat hända, har det endast varit af okunnighet om gränsen, hvilken i sådant fall ej varit tydligen utmärkt. Ehuru jag har så mycken anledning att finna mig nöjd med mitt vistande i Basel, och då min gemål nu äfven med nöje skulle ditflytta, hvarom jag blifvit förvissad, sedan jag med henne och min svärmoder egt ett samtal i Schaffhausen, så täckes E. M. inse hurusom jag dagligen kan blifva utsatt för dylika föregifvanden, hvilket i framtiden kunde leda till rätt oangenäma följder. Jag tror mig således böra förnya min redan genom generalmajoren Skjöldebrand yttrade önskan att vistas i Tyskland.

Af tyska tidningarne har jag blifvit underrättad om, att hertigen af Augustenburg skulle vara i fråga såsom tronföljare i Sverige. Jag vågar således ånyo göra min älskade farbror uppmärksam på min skrifvelse af den 22 Juni, innehållande efter min öfvertygelse det enda medel att rädda Sveriges rike från en total undergång. Med oföränderlig tillgifvenhet förblifver jag min farbrors intill döden

Eders Majestäts

trogne vän och brorson
Gustaf Adolf.

N:o 46.

Bref från f. d. konung Gustaf Adolf till Carl XIII.

Herrnhut den 19 Augusti 1810.

Min farbror! Sedan jag tillskref E. M. ifrån Leipzig af d. 12, har jag företagit en resa till Wörlitz att der träffa den gamla regerande hertigen af Dessau, som var frånvarande på en resa, som han företagit till Wien. Då väntan på svar från E. M. rörande mina penningeangelägenheter gör mitt vistande i Norra Tyskland nödvändigt, emedan jag ej eger något handelshus i Södra Tyskland, till hvilket jag kan adressera mig under tiden, har jag företagit en resa till detta ställe, hvarest Brödraförsamlingen eger en af sina

större inrättningar. Jag ankom hit den 16 och har besett de härstädes varande inrättningar och äfven bevistat gudstjensten härstädes. Då min farbror redan har sig bekant föremålet utaf Brödraförsamlingens inrättning, behöfver jag endast tillägga, att den tyckes svara på ett värdigt sätt emot den väntan man deraf bör göra sig. Ordning, enkelhet och renlighet utmärker egentligen den härvarande inrättningen och gudstjensten är likaså mycket intagande derigenom, som genom en vacker koral och instrumentalmusik. Jag har besett ett institut för ungdom här i grannskapet, och hvilket lyder under härvarande inrättning. Der uppfostras nu för det närvarande 15 ynglingar, till större delen adelsmän, och efter allt det begrepp jag kan göra mig om institutet uti Hennersdorff, meddelas derstädes en anständig uppfostran, som danar dygdiga och gudfruktiga män. Min egentliga afsigt då jag besåg detta institut var att der utse ett rum för min son, i den öfvertygelsen att han der skall finna en sådan uppfostran, som fullkomligen kan svara emot det förhållande, hvaruti han kommit genom de mest oväntade händelser. Då min rena afsigt är att uppföda honom med de tänkesätt, som böra vara oskiljaktiga från en sann kristen, hoppas jag vinna detta dyra föremål, om han kan erhålla ett rum i Hennersdorff.

Det är med rörelse jag påminner mig att på denna dag för 38 år tillbaka frälsades Sverige från dess då förestående undergång.

I min farbrors vänskap innesluter sig

Eders Majestäts

trogne vän och brorson
Gustaf Adolf.

N:o 17.

Bref från f. d. konungen till Carl XIII.

Polangen den 17 Sept. 1810.

Min farbror! Ers Maj:t lärer nu inse följderna af det bekymmersamma tillstånd, hvaruti jag blifvit försatt genom den oerhörda tidsutdrägt hvarmed E. M. uppskjutit att besvara de mest angelägna af mina bref, som handlat om mina enskilta angelägenheter. Jag

skall ej mer besvära min farbror med dessa, emedan jag ej mer vill hafva några relationer med ett olyckligt fäderneslånd, som nu är ett mål för mitt förakt och min medömkan! Jag har uppdragit min gemål att i Sverige låta bevaka sin och våra barns rättmätiga egendomsrätt, om ännu någon tro och ära finnes i Sverige.

Intill döden förblifver jag

min farbrors

trogne vän och brorson

Gustaf Adolf.

N:o 18.

Anteckning af L. v. Engeström (med utdrag ur bref från f. d. konung Gustaf IV Adolf till enkedrottningen Sofia Magdalena).

Under den 17 Sept. 1810 skref Gustaf Adolf ifrån Polangen till drottningen sin moder ett bref, hvarutur följande med kursiv stil är utdraget. »*Min tanke var att kunna komma till England, hvarest jag hoppades kunna få njuta ett lugn, hvaraf man längesedan önskat se mig beröfvad; ty oberäknadt de trakasserier jag öfverlefvat och erfarit i Tyskland och Schweitz sedan min ankomst från Sverige, har jag äfven varit i saknad af de mest angelägna penningerelationer med Sverige, hvarigenom jag snart ser mig i tillstånd att med min familj ej ega något uppehälle*». Till oredan uti penningeväsendet var f. d. konungen sjelf skuld, ty han ville icke beqväma sig till afgifvande af nödiga fullmakter för penningarnes upptagande. De trakasserier åter han utstått uti Tyskland och Schweitz, lära varit mellan honom och drottningens slägt, ty från svenska sidan äro inga sådane väckte emot honom. F. d. konungen fortfar: »*Min gemål säger sig hafva måst uti Carlsruhe upptaga lån på sitt namn. Jag har redan en gång betalt hennes skuld genom juveler, dem jag nödgats pantsätta, men jag ser ej något slut på allt detta då nu svenska nationen gjort ett val af en tronföljare, som ej allenast vanhedrar det svenska namnet, men äfven tvingar mig att ej mera hafva några relationer med ett sådant land. Jag har uppdragit min gemål att uti Sverige bevaka sin egen och våra barns rättmätiga egendomsrätt, och innesluter deras*

rätt

rätt äfvenledes i min mammas nådiga omvårdnad. Sedan jag ej kunnat komma till England, hvarifrån jag blifvit förhindrad i Preussen just då jag skulle gå om bord, tog jag mitt beslut att resa hit».

N:o 19.

Bref från hans excellens baron G. A. Reuterholm till konung Carl XIII.

Bjersgård den 25 Augusti 1810.

Stormäktigste allernådigste konung!

Ändtligen efter jemt 10 års bortovaro återkommen till ett kärt och högst olyckligt fäderneslands stränder är det mig en särdeles tillfredsställelse att veta, det jag nu omsider är *den* så mycket närmare, *med hvilken och för hvilken* jag ifrån ungdomen delat och genomgått *så många tidens stormar och underliga öden.* Både pligt och böjelse förena sig således hos mig i den önskan att snart *personligen* få den glädjen uppvakta Eders Kongl. Maj:t, och att efter en så lång och smärtsam skiljsmessa ännu en gång i detta lifvet muntligen kunna utgjuta detta trogna och tillgifna hjerta i dess sköte. Jag skyndar derföre att medelst dessa rader i underdånighet berätta Eders Maj:t min för ett par dagar sedan skedda lyckliga ankomst till Sverige, och att derjemte utbedja mig dess graciösa yttrande, *när och hvarest jag på det för Eders Maj:t sjelf minst besvärliga sättet kan hafva den nåden göra min uppvaktning.* och få öfverlemna det svar *ifrån landtgrefven af Hessen* m. m., mig är uppdraget i dess egna händer afgifva?

Ehuru numera enligt *försynens underliga skickelse* nästan en *främling* i det fädernesland, för hvars säkerhet jag fordom i lyckligare tider genomvakat så många sömnlösa nätter, är mig dock nu tyvärr dess närvarande *vådliga ställning* alldeles icke obekant, och hvars inflytelse på Eders Maj:t *personligen* således icke heller är svårt att begripa. Jag har derföre så mycket mera trott mig i denna momenten pligtig att först inhemta Eders Maj:ts nådiga vilja *om tiden, sättet och orten till denna mig så kära entrevue,* innan jag tog något steg vidare i den saken. Hvad mitt hjerta i det afseendet helst önskar, lärer här icke behöfva sägas. Hvad Eders Maj:ts

eget derom deciderar, afvaktar jag således nu endast, för att genast begifva mig *till det stället mig indiqueras.* Blir det *Örebro,* måste jag endast dervid i underdånighet prevenera: att såsom kommande från så lång utrikes resa, jag hvarken med *svenska kläder,* och än mindre med *sorgkläder,* är försedd, samt således icke *en ceremonie* der kan göra min kur, hvilket dock i sig sjelf, om Eders Maj:t ännu såsom tillförene mera ser på det *inre,* än på det *yttre hos mig,* just icke kan utgöra något hufvudsakligt hinder, så framt inga *betydligare* i anseende till E. M:s *egen ställning* sig dervid förete. Blir det åter *Stockholm,* dit jag i alla fall sedan så skyndsamt som möjligt ämnar mig *till flere presserande penningeaffärers reglerande,* så har jag åtminstone genom detta bref trott mig böra förekomma *att vederbörande hofslinkare och calomniatörer* icke möjligen mera lära kunna afmåla detta uppskof hvarken som en *köld* eller *uraktlåtenhet å min sida,* då jag deruti endast följt E. M:ts egen nådiga föreskrift.

Jag öfverlemnar således *allt vidare i denna saken* till Eders Maj:ts eget höga välbehag, och får relativt till *detta kära mötet* blott tillägga följande: *Är Eders Maj:t som jag hoppas deciderad, att inför verldens, svenska nationens representanters och alla andra derpå nyfiknas ögon göra mig en sådan reception som mina gjorda tjenster, lidna oförrätter och dess egen ära och samvete det högtidligen fordrar,* — då kan denna af mig så efterlängtade stunden *aldrig nog påskyndas; men är det ej så,* blir det efter min tanke tvertom för oss båda bäst, *att den så sent som möjligt infaller.* Det är en alltför decisif moment *för begges minne och epitafium, och efterverlden skall en dag kanske mera derefter än efter mycket annat bedöma och afmåla bådas våra karakterer och hjertan.*

Jag spar allt *öfrigt* hvad jag *i detta ämnet* kunde hafva att tillägga, öfvertygad att Eders Maj:t *bättre* sjelf kan säga sig detsamma. Om E. M:ts hjerta ännu såsom förr *är öppet för vänskapens tröst, medförer jag kanske större och mera oväntad sådan, än det nu på länge njutit* — — — — Det dependerar likväl helt och hållet *af E. M. sjelf och dess Egen önskan,* till hvad grad *den* i dess närvarande bedröfliga ställning *kan visa sin verkan.*

Skulle Eders Maj:t täckas befalla, att jag genast i Örebro skall uppvakta, hoppas jag E. M:t är nådig *och så bestämmer tiden och stället dertill,* att jag i en fransk *reserock* icke dervid onödigtvis blifver hela den *nyfikna hofskaran till spektakel.* Uppskjutes åter

vårt möte till i *Stockholm,* så måste jag endast dervid i underdånighet erinra, att *den hjelp i mina så länge glömda penningeaffärer,* Eders Maj:ts första graciösa bref redan i *Februari månad* mig förkunnade, nu är för mig så mycket mera oundgängligen nödvändig *till min första inrättning i Stockholm,* som jag nu dit ankommer *utan hus, utan equipage, utan garderob* (ty den gamla, jag der för 14 år sedan lemnade, är väl redan af malen alldeles förtärd) och i *de mest trängande penningebehof,* förutan hvilka jag visst icke heller *denna olyckliga tiden* mera hade skyndat till fäderneslandet, än Eders Maj:ts egen önskan *det* hade velat bestämma. Med ett ord: *Hvad Eders Maj:t för mig nu vill göra, eller finner sig böra göra,* tål sannerligen icke mera det *minsta dröjsmål,* om *hjelpen* icke på allt sätt *skall komma mig för sent* — — — *Efter så många års uppoffringar, och tunga bördor i förra tider för Sveriges väl:* är denna (då visst icke förmodade) *ställning* nu min *oförtjenta lott.* Men efter försynen derjemte *skänkt Eders Maj:t Sveriges krona och spira,* tviflar jag dock icke, att enligt dess afsigt *den ena ännu på något sätt måtte kunna hjelpa den andra.*

Jag afvaktar nu här på *Bjersgård* hos den redelige Axel Gyllenstjerna (hvars underdåniga vördnad jag äfven här får nedlägga för Eders Maj:ts fötter), *E. M:ts nådiga svar och decision i denna sak med den härifrån afsända expressen,* efter hvars erhållande jag genast sätter mig i vagnen, att skynda till denna *för mitt hjerta så kära och länge efterlängtade entrevuen.* Med djupaste vördnad och oföränderligaste attachement och trohet har jag emellertid nåden städse framhärda

Stormäktige allernådigste konung!

Eders Kongl. Maj:ts
allerunderdånigste, tropligtigste
tjenare och undersåte

G. A. Reuterholm.

N:o 20.

Bref från L. v. Engeström till G. A. Reuterholm.

Örebro den 31 Augusti 1810.

Högvälborne herr baron, En af rikets herrar, riddare och kommendör af Kongl. Maj:ts orden!

För någon tid sedan mottog konungen ifrån Eders Exellens ett bref, hvarutinnan den underdåniga vördnad var åsidosatt, hvilken hvar undersåte är sin öfverhet skyldig, och den Eders Exellens mindre än någon annan bort glömma, då han verkeligen varit öfverhopad med kungens nåd, och endast derigenom blifvit hvad han varit.

Å detta bref kom intet svar, hvilket väl bort öfvertyga om Hans Maj:ts missnöje och onåd; men då sådant oaktadt Eders Exellens kunde hafva i sinne att infinna sig vid hofvet, har mig blifvit uppdraget förklara Eders Exellens konungens uttryckliga befallning, att icke visa sig för Hans Maj:t. Hvar Eders Exellens annars vill uppehålla sig uti riket, är det honom såsom fri Svensk tillåtet.

Med mycken högaktning har jag den äran vara

Eders Exellens'
ödmjuke tjenare
Lars von Engeström.

